

EDITURA

VREMEA

PETRE PANDREA

HELVETIZAREA

ROMÂNIEI

FID

FAPTE, IDEI,
DOCUMENTE

PETRE PANDREA

Coperta de Silvia Colfescu

HELVETIZAREA ROMÂNIEI

(JURNAL INTIM, 1947)

*Ediție îngrijită de
Nadia Marcu - Pandrea*

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2001

Editura VREMEA

Consilier editorial – Silvia Colfescu

71121, București, sector 1

Str. Constantin Daniel 14

telefon 335.81.31

fax 311.02.19

e-mail vremea@fx.ro

București, 1947

Istoria nu-și pune probleme pe care să nu le poată rezolva oamenii de stat cu inteligență, tact, informație, energie și bună credință.

Dr. Petre Pandrea

Prefață

Memoriile mandarinului valah au fost salutate cu entuziasm de critica literară și de marele public cititor și au fixat un loc de frunte autorului lor — Petre Pandrea — în memoria-listica românească. În paginile volumului, cititorul a aflat un belșug de informații, care au conferit mărturiilor lui Petre Pandrea statutul unui izvor de cea mai mare însemnătate pentru studiul istoriei contemporane a României, și nu numai.

În ce mă privește, am considerat că episodul vizitei lui Gheorghe Dimitrov la Periș, când între liderul bulgar și Petre Pandrea a avut loc o discuție pe marginea lucrării *Helvetizarea României* era, de departe, cel mai însemnat în planul noutăților de ordin istoric. După ce Petre Pandrea i-a expus lui Gheorghe Dimitrov vederile sale asupra neutralității României, liderul bulgar a rostit la despărțire doar două cuvinte „Dreimal Schweiz“. „Formula enigmatică — scrie Petre Pandrea în *Memoriile mandarinului valah* — am înțeles-o, peste trei luni, la pușcărie: *Dreimal Schweiz!* însemna neutralitatea Bulgariei, a României și a Iugoslaviei“ (p. 339). În timpul detenției, Petre Pandrea a fost interogată de un sovietic asupra *Helvetizării României*, al cărei text fusese tradus în limba rusă pentru uzul autorităților și anchetatorilor sovietici.

În zilele de 15–16 ianuarie 1948, Gheorghe Dimitrov, secretar general al Partidului Comunist Bulgar și președintele Consiliului de Miniștri al R.P. Bulgaria, a făcut o vizită oficială în România, în cursul căreia a fost semnat Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între cele două țări (tot atunci a avut loc discuția de la mica fermă de la Periș dintre Petre Pandrea și premierul bulgar). În tren, în drum spre Sofia, Gheorghe Dimitrov a dat un interviu, în cadrul căruia, fără o consultare prealabilă cu Moscova, a avansat propunerea creării unei federații sau confederații a statelor balcanice și dunărene,

la care ar fi putut să se alăture Polonia, Cehoslovacia și Grecia. La 28 ianuarie 1948, „Pravda“ a criticat această propunere ca și pe cea privind crearea unei uniuni vamale între ele (pe larg, I.S. Ghirenko, *Stalin-Tito*, Moscova, 1991, p. 333–334; François Fejtő, *Histoire des démocraties populaires*, vol 1, *L'ère de Staline, 1945-1952*, Paris, 1972, pag. 202).

Gheorghe Dimitrov a fost convocat la Moscova pentru a da seama de inițiativele sale. Milovan Djilas (care făcea parte din delegația iugoslavă, chemată și ea la Moscova) a descris scena „judecării“ lui Dimitrov de către Stalin și Molotov. Acesta din urmă l-a acuzat pe liderul bulgar că dorea să creeze o federație româno-bulgară. Când Dimitrov a încercat să minimizeze proiectul său, Stalin a intervenit: „Nu e adevărat, ați vorbit de o uniune vamală și de coordonarea planurilor economice“. Iritarea lui Stalin era provocată de inițiativele sateliților Moscovei, care, fără să-l consulte pe „fratele mai mare“ de la Kremlin, proiectau strângerea legăturilor între țările din sfera sovietică de hegemonie, ba chiar crearea de federații, care ar fi putut deveni un obstacol în calea controlului total pe care Stalin era hotărât să-l exercite asupra țărilor de „democrație populară“, incluse în glaciul strategic (brâul de securitate) de la frontierele europene ale URSS.

Stalin intenționa și el crearea unor federații, dar acestea trebuiau să unească țări, care aveau litigii teritoriale între ele: Iugoslavia și Bulgaria (la care urma să adere și Albania); România și Ungaria; Cehoslovacia și Polonia, în final, aceste federații urmând a fi incluse în URSS.

Djilas a remarcat panica și servilismul lui Dimitrov în fața mâniei lui Stalin: „leul de la procesul de la Leipzig (...) se comporta ca un câine bătut“ (Milovan Djilas, *Conversazioni con Stalin*, Milano, 1962, p. 182).

În lumina celor relatate de Petre Pandrea, putem merge acum mai departe. Cuvintele „Dreimal Schweiz“, adică neutralitatea Bulgariei, Iugoslaviei și României va fi fost țelul secret și ultim al liderului bulgar, care voia astfel să pună cele

trei țări la adăpost de orice implicare în viitoarele confruntări dintre marile puteri. Pură utopie, desigur, deoarece unul din obiectivele de căpetenie ale lui Stalin era constituirea unui spațiu de protecție la frontierele europene ale URSS, altfel spus a unei zone de influență a Moscovei, hotărâtă să supravegheze riguros — și nemilos — orice mișcare a țărilor satelite.

Au știut sovieticii de acest gând al lui Gheorghe Dimitrov? Probabil, că da, din moment ce manuscrisul *Helvetizării României*, confiscat de Securitatea română, a fost tradus în rusește și a făcut obiectul unei discuții între Petre Pandrea și un anchetator sovietic. Numai când arhivele sovietice ne vor livra toate secretele lor, vom putea ști cu certitudine ce a trezit interesul sovieticilor pentru cartea în manuscris a lui Petre Pandrea. Poate că nu este o întâmplare că Gheorghe Dimitrov a murit la Moscova (2 iulie 1949) și nu în țara sa!

Când am discutat cu doamna Nadia Marcu-Pandrea, care s-a devotat exemplar editării scrierilor părintelui ei, îndată după apariția *Memoriilor mandarinului valah*, prima întrebare a fost dacă intrase și în posesia *Helvetizării României* și, dacă da când avea să o tipărească. Am fost fericit și nerăbdător când am aflat apoi nu numai că lucrarea urma să vadă lumina tiparului, dar că aveam privilegiul — aceasta este propria evaluare — de a-i întocmi o prefață. Am avut nu numai satisfacția de a cunoaște părerea autorului în privința statutului de neutralitate („helvetizare“) al României și a avantajelor lui, dar și surpriza descoperirii unei adevărate comori de idei și observații privind istoria românilor (discuția tezelor lui Constantin Dobrogeanu-Gherea și S. Timov despre neoioabăgie va trebui reluată într-o revistă de specialitate, ținându-se seama și de vederile acad. Andrei Oțetea despre cea de a „doua ioabăgie“ în Țara Românească și Moldova).

Cea mai fecundă dintre ideile risipite atât de generos de Petre Pandrea în paginile „jurnalului“ său mi s-a părut cea privind starea de semi-colonialitate a României, care o alătură țărilor „cu aparentă autonomie politică și cu o strictă

dependență economică și socială de marile centre ale Vestului“. Poate mai mult decât această caracterizare (nu a scris americanul Daniel Chirot o lucrare apărută în 1976 și consacrată Țării Românești/Munteniei cu titlul *Social Change in a Peripheral Society. The creation of Balkan Colony?*), ceea ce mi s-a părut remarcabil este concluzia desprinsă de autor privind conduita oamenilor politici și a majorității intelectualilor, ca urmare a acestui statut al României. „Semi-colonialul spune: fiecare român are două patrii — România și Franța, nevasta și amanta, România și Berlinul, România și Roma etc. Să vorbim de platitudinile nesfârșite ale franco-românilor, germano-românilor, ale anglofililor și ale polacofililor (dinastia Movileștilor) ar fi oșios și fastidios“. Cred că observațiile lui Petre Pandrea oferă un excelent mijloc de investigație a mentalității și atitudinii clasei politice și intelectualității noastre.

De altminteri portretul clasei politice este memorabil: „Politicienii semi-colonialii sunt șarlatani până în măduva oaselor, egoiști până dincolo de marginea înțelegerii: oare de ce? Fiindcă n-au bază economică, n-au metafizică, n-au bază morală: au apetituri“.

Evident, sunt în această carte și idei, evaluări, observații pe care nu le împărtășesc. Un exemplu este entuziasmul autorului pentru Em. Porumbaru, ministru de Externe în anii 1914–1916, considerat drept „zeu tutelar al politicii externe românești“, când — cred eu — este vorba de un om complet șters, așezat de Ion I.C. Brătianu în fruntea diplomației românești tocmai pentru ca primul-ministru să poată conduce nestingherit politica externă a țării. Judecata asupra lui Take Ionescu mi se pare excesiv de severă etc.

Dincolo de astfel de dezacorduri, *Helvetizarea României* mi se pare — pe temeiul unei lecturi de istoric — cea mai densă dintre cărțile lui Petre Pandrea.

Florin Constantiniu

An Nou, 1947

Încep *Jurnalul intim* pe anul 1947 în dimineața Sfântului Vasile. Toată seara am jucat *lotton* (o tradiție bucureșteană veche de 14 ani) în sânul familiei. Am dormit ușor. Am capul limpede și casc, plictisit. Nu-mi plac jocurile de noroc, nici măcar cele inocente: am impresia că trișez cu destinul și că mă voi lenevi, dacă îmi iese lozul cel mare. Îmi place altceva. De pildă: efortul, boxul, scrima, înotul, magnanimitatea — în comportare cotidiană, dar și atacul feroce de polemist.

... Constat că m-am molipsit de la fratele meu geamăn¹, mort în bombardamentul aerian din pădurea Râioasa, de la marginea Capitalei României, efectuat pe ziua de 28 iunie 1944, fiindcă am început să țin note zilnice. (Vezi *Pomul vieții, Jurnal intim, 1944*, Editura Bucur Ciobanul, Colecția Meridian, 1945, București).

N-am ținut *Jurnal intim* în tinerețea mea.

Am citit, firește, jurnalul lui Friederich Amiel, autobiografia mediocrei Marusia Bașkirțef, însemnările domnului nostru, al criticilor, Titu Maiorescu, ale lui Nicolae Iorga, ale lui Alexandru Marghiloman și ale generalului Alexandru Averescu, plus o sumedenie de manufacturi literare de acest soi: biografii, monografii istorice, colecții de ziare și documente diplomatice.

Nu mi-au plăcut — zău! — decât paginile lui Iuliu Cezar (*De bello Galico*), memorialul lui Napoleon de pe insula Elena, convorbirile lui Eckermann cu Goethe și

¹ „Fratele geamăn” este, în realitate, un *alter ego* al autorului, așa cum el însuși mărturisea în prefața la *Pomul vieții* (1944).

colecțiile de la *Auswärtiges Amt* ale lui Karl Kautsky. Restul mă exasperau. Karl Kautsky a fost un sociolog serios. Fiul său, Benedikt Kautsky, era o minte ascuțită. *Capitalul* lui Karl Marx a fost rezumat de Benedikt în două volume mult citite de mine la Berlin, între 1927 și 1933, ca să-mi prepar examenele la *Lessing Hochschule* și la *Hochschule für Politik*. Strângeam tot felul de certificate și de patalamale pentru a-mi epata prietenii când voi face *retour au pays natal*.

Ocupația notelor zilnice mi s-a părut, totdeauna, fastidioasă și ipocrită, în afară de cazul când sunt învățăminte și aforisme cu caracter pedagogic de la sfârșitul vieții, fabule și joc de-a v-ați ascunselea. Jocul este în sine, cu lectorii, cu rude indiscrete, după pilda lui moș Arghezi.

De ce țin *Jurnal intim* în anul 1947?
Simplă molipsire de la fratele geamăn? I-am publicat primul volum.

Eu cred că este o agendă a mea avocațială, agenda cu coperti negre, un mijloc mnemotehnic, poate, o încercare de limpezire a problemelor, zi de zi. Sunt încărcat de evenimente, de oameni și de mine, cu prea mulți prieteni.

... Timp de două ore, am visat la Anul Nou de odinioară, petrecut în Oltenia, provincia copilăriei mele. Veneau moș Drăghici cu baba Ilinca, rudele tatei, ca musafiri de maximă onoare; pe urmă, la o vizită de protocol rural sosea lungul șir de fini și de fine, de nepoți și de nepoate (rudenie prin tăiatul buricului, prin nășit și prin moșit, nu prin sânge, fiindcă cei de sânge au casa deschisă la orice oră din zi și din noapte); obligația nașului – o știți: un grangure cu avere reală sau aparentă, care știe și poate să facă față la momentul grav al palmașului și al săracului.

Care-i obligația finului în Oltenia?

Să aducă de Anul Nou un litru de țiucă, un kil de zahăr, o pasăre tăiată și o pâine albă. Pe urmă, se așază la masă și benchetuiește, cu măsură, până seara, când se ridică și salută. Nașul stă mai departe la zaiafet, cu oaspeții de onoare și cu rudele de sânge.

Am cununat și am botezat și eu la București și prin mahalalele Ilfovului. Am încercat să transplantez *oltenisme* în statul ilfovean. Am reușit ca naș, dar fără *oltenisme* la pupiii mei spirituali.

Degeaba: nu vine nici un fin cu țiuca, cu zahărul, cu pâinea albă și cu cocoșul grăsun. Toți cer, nimeni nu dă. M-am restrâns și eu. Vor veni după prânz, la vizită, și la consumație, și la prăjituri, cafele, vin, țigări. Cum dracu' nu-și aduc niciodată țigări în buzunare? Zgripturoaicele mele de fine devin mondene, pufăind cu nerușinare în ochelarii Nașului. Am să le fac aspre observații de naș-cavaler. Le iubesc pe toate, global și nediferențiat. În loc să-i molipsesc de *oltenită*, m-am îmbolnăvit eu de *ilfovită*. Fiindcă vorbesc ca o mascara.

Mă gândesc să plec de acasă de Anul Nou 1947 și să nu mai primesc finii. Proviziile sunt măsurate. Prietenii și clienții mei de lux și suflet s-au boierit și s-au risipit. Trebuie să-mi refac cercul de oameni. Încep un ciclu nou? Am o vagă și melancolică bănuială de părăsire. Mă încrunt ibsenian: *omul tare rămâne mereu singur*. Un moft literar, evident. Sunt tot mai singur și cu senzația slăbiciunii aproape fiziologice, ca efect al deprimării morale. Criza metafizică n-am rezolvat-o în nici un sens, nici în anul care trecu. Îndoielile, întrebările, răspunsurile polimorfe, nihilismul spiritual al bunului european de la sfârșitul secolului XIX se agită mereu în conștiința mea. Nu pot intra în secolul XX. Am rămas tot la criza lui Renan și a lui monsieur Hypolite Taine, aproape o

deriziune în propriii mei ochi. Răspunsurile pe care aş fi înclinat să le dau la criza *bunului european* sunt altele decât ale lor; răspunsuri chineze, un Lao-Tse balcanic, fără cristalizarea lui diamantină. Sunt prea febril, cu prea multe valenţe deschise şi nesatisfăcute. Trebuie să stau trei-patru ani în sihăstria fermei mele de la Periş-Cocioc sau prin zăvoaiele Olteţului, la Mărgăriteşti, cu ceva în traistă din literatura imensă populară română, strânsă în hârtoage ilizibile de la Mihai Kogălniceanu până la Nicolae Iorga, pentru a termina acel *Cod etic* în 2.000 de proverbe, aranjat pe materii, ca un cod civil şi ca un cod de procedură penală. Să treacă trei ierni, trei primăveri, trei veri toride şi trei toamne auguste peste mine, în izolare şi ataraxie, cu necesităţi puţine şi intelectuale. O sugrumare a instinctelor umane năvalnice şi o meditare exclusivă asupra textelor poporane. Să pun virgule. Să condensez variantele. Să elimin contradicţiile proverbelor milenare, ca într-un cod al lui *Hamurabi* sau ca în *Vedele* indice.

... Zăpada bucureşteană pe lângă Arcul de Triumf, unde locuiesc, s-a înnegrit de fumul petrolier al caloriferelor.

M-am plimbat o oră de mână cu Andrei şi Nadia, băieţelul şi fetiţa mea. Ne-am bătut cu bulgări de zăpadă şi ne-am murdărit vestmintele sărbătoreşti în parcul destul de vast de pe lângă lacurile asanate. Regretăm, toţi trei, Perişul nostru iubit din câmpie, cu brazi bătuţi de crivăţ şi cu livada vizitată de iepuri. Dar ce minune minunată trebuie să fie prin crângurile Mărgăriteştilor mei olteni!

... Am trei invitaţii la zăiafetul de mâine, de Sfântul Vasile. M-aş duce, parcă, la avocatul Vasile Cameniţă, prieten scump, verificat în luptele profesionale sub cele trei dictaturi burghezo-moşiereşti, când fugeau atâţia colegi ai noştri de la îndatoriri elementare de medici de

leproşi. Aş sta până seara, târziu, evocând viaţa de odinioară a provinciei noastre natale. Mi-a comunicat, la telefon, că a adus vin de Corcova, de la prinţul Anton Bibescu, şi *trandafiri* ţărăneşti de Mehedinţi. Am primit şi eu o damigeană de Ciuturoaia mea de pe Olteţ şi porcul reglementar din gospodăria părintească. Tata Ion trimite un porc tăiat la fiecare băiat şi doi sau trei porci surorii mele Riţa, denumită Gaga, Ţaţa, Ţaica sau Tudora.

Înclinaţiile bizare exclusive pe care le am de câţiva ani pentru tot ce vine din Oltenia mă determină să le calific drept radiaţiuni ale unui complex psihopatic: artă culinară, fructe, oameni, poezie, vestminte. Până şi porcul de Crăciun l-am adus cu trudă de acolo. Mă costă mai scump decât orice şuncă roză servită în tacâmuri de argint la Athénée Palace. Peste preţul kilogramelor porcine *la viu*, fratele meu, crescătorul de porci, funcţionarul superior şi şef de celulă marxistă regională, mi-a cerut şi un bănuţ de aur, un cocoşel. A auzit, el, că noi bucureştenii suntem nişte speculanţi şi umblăm cu buzunarele doldora de aur. Îmi vine să rog un procuror local să dreseze un proces-verbal de sabotaj acestui provincial hapsân şi să mă duc să-l pledez gratuit, ca să-l învăţ minte pe acest arghirofil. E frate. N-o fac.

Adevărul este că, de la moartea mamei şi de la moartea tatei, gospodăria noastră străbună s-a individualizat până la egoismul cel mai negustoresc. Cu toată parcela de moştenire în indiviziune, nu mai pot conta pe mangaliţa mea grasă sau york-ul planturos, gata pregătit după reţeta tradiţională, inclusiv *trandafirii* (cârnaţii), ambalat şi servit gratuit la domiciliu, cum făcea tata. Cadoul l-am primit, de la întemeierea gospodăriei mele, doisprezece ani în şir, plus adjuvantele de care nu-mi dădeam seama. Rudele rămase pe acolo fac numai mofhuri şi au numai

pretenții, la noi, bucureștenii, clujenii, mehedințenii, făgărășenii sau unde ne-am răspândit, ca potârnicșii, din cuibul oltean, cu zece odrasle masculine și o singură soră (scumpă). Maria a murit la opt ani de lingoare. Am fi făcut duzina.

A picat, în vizită de Anul Nou, Minel (Mărin), fratele-zăpârstea, aflat la Făgăraș.

Am dat cu el o șuetă violentă împotriva localnicilor de pe malul Oltețului. E ofițer. Eu sunt mânăstirean, fibră de ofițer și general.

Îl observ, atent, împintinat, înfășurat în dolman cu brandenburguri sclipitoare de ofițer, cu ochelari de baga pe o căpățână mare și tipică de intelectual francez din Midi. Îmi expune subiectul tezei lui de doctorat juridic. Câte a început și le-a lăsat? Mă miră efervescența lui intelectuală pentru un simplu locotenent. Îmi evocă, pe îndelete, la un pahar de tămâioară, un roman, în manuscrisul său, din viața *tare* a secuilor, în luptă cu sașii și brașovenii noștri, în cotul celor Trei-Scaune, pe unde sălășluiește acest frate ofițer român, învățând limbi străine, cărându-și lăzile lungi cu cărți, care fac exasperarea și stima ordonanțelor sale de toate naționalitățile. Mă apucă o duioșie fraternă – de la nenea la zăpârstea, și nițel orgoliu: ce ciudate eredități și fizionomie franceză la un simplu ofițer oltean! Este jurist ca și mine. E intelectual, dar rămânem țărani get-beget, coada vacii. Suntem costoboci ai Daciei, înainte de venirea Romei pe plaiurile noastre.

Mărin a ocupat și a menținut ordinea la Odesa pe timpul războiului marelui Ion Antonescu. Doi evrei mi-au povestit atitudinea lui umană și vitează, când au început să se agite instinctele bestiale în canală ulițelor, odată cu alcoolizarea superiorilor săi. A venit, pe-atunci,

într-un scurt concediu, la noi, de Crăciun. A trebuit să-i cumpăr un nou pulovăr, să-i confecționez o manta și să-i dau bani de drum. Nu s-a atins de un capăt de ață din Odesa, deși era cuceritor. Împărțea pâinea cazonă cu gazda autohtonă. Mi-a adus operele complete în limba germană ale lui Goethe, în 40 de volume, cu nota de plată de la librăria din Odesa, pe care m-a rugat s-o păstrez, pentru orice eventualitate, și un Pușkin ilustrat, în original. Se străduia să-l descifreze. Pe Goethe îl vorbește destul de bine, ca și limba conteselor sale maghiare (aici, probabil, exagerează, ca un tarasconez). Îl iubesc foarte multe femei din Capitală. Ei și? Foarte bine! De ce nu l-ar iubi maghiarele din Odorhei, chiar dacă posedă sau nu blazoane?

Între frați există relații sufletești labile și variate. Pe unul dintre ei, pe colonel, pe Dumitru, mi-amintesc că nu-l puteam suporta, în liceu, sub nici o formă. Treceau ani și nu schimbam o vorbă. Nu făceam haz de traducerea lui în versuri din Horațiu și nici de preferința pe care i-o arăta Baba Anica (mama noastră) ca prim-ofițer al seriei noastre de copii. Eu eram elev la liceul militar de la Mânăstirea Dealului. Eu eram prinț și mandarin. Baba se mândrea cu noi și neglijă *civilii*. Mă simțeam *înjosit* în compania cazonă, fiindcă părăsisem vestonul militar. Pe urmă, ne-am reconciliat. Copiii lui, pe jumătate ardeleni, după mama lor, o Hațieganu, o Veturică simpatică și trandafirică, sunt de vârsta copiilor mei.

De Zăpârstea Mărin-Minel mă leagă prietenie, pe lângă frățietate. Este inima mea.

I-am urmărit atent evoluția adolescenței lui intelectuale, destul de furtunoase. După o criză acută de socialism teoretic și militant, ca student, de încâlduire cu toate haimanalele, cu pezevenghii și golănimea imundă bucureșteană, unde s-a asimilat mai rapid decât mine, care mă

consider încă *extraneus*, a venit o epocă de cuminenie prematură. A stat o vacanță de vară, acasă, și în loc să se înscrie în baroul ilfovean, a hotărât să se facă ofițer. A devenit *statal*, serios, măsurat, cu simțul răspunderii, fără a fi *reacționar*, fascist, sau să se molipsească de vreo psihoză politică. Simțul armoniei și al echilibrului de birocrat militar s-a dezvoltat prematur. Consemnez, aici, ca un document pentru istoricii rebeliunii legionare din 20 ianuarie 1941, că în vârful săbiei lui Mărin, fratele meu, și al plutonului său de ostași cu mitraliere, s-a sfărâmat faimoasa mișcare politică legionară a lui Horia Sima. A făcut-o conștient, politicește, sau din simț al ordinii, al gospodăriei și pentru că nu prețuia, deși cunoștea golăneala mahalalelor bucureștene ieșită la jafuri și cruzimi?

Să povestim câteva fragmente.

Ziua de 6 septembrie 1940 m-a prins și pe mine ostaș, concentrat în urbea Focșani. Mă afanisisem de atâtea concentrări. Nu făceam militărie, ci eram mai mult tălmăci de limbi străine, grad inferior, atașat pe lângă statul major al armatei a IV-a, care se plimbase de la Brăila la Tecuci și la Focșani. Solda inexistentă, locuința la hotel și masa la restaurant, cheltuielile cu familia îmi topiseră rezervele financiare lichide. Am cerut, insistent, desconcentrarea.

Venit la București, am reînceput pledoariile la Curtea Marțială pentru delapidatori *ațiști* și dezertori, plus procesele gratuite ale antifasciștilor și comuniștilor arestați. O primă echipă de legionari sectanți venise să mă ridice de acasă, la Prefectură, fiindcă *insultasem* pe Horia Sima într-un proces al lui Aghiuță Tăslăuanu. Bietul Aghiuță Tăslăuanu fusese maltratată la sediul legionar de către Șocariciu (figură lombroziană) și trimis în judecată pentru *complot* la viața șefului legiunii, Horia Sima. Îl

refuzaseră trei avocați bătrâni: Istrate Micescu, I. Gr. Periețeanu și V. V. Stanciu. Am preluat riscul. Riscul profesional sosise sub forma unei echipe de pedepsire. Peste un an, șeful echipei (Lapedatu, funcționar la MEN) mi-a cerut șperț ca să facă referat favorabil unui client al meu. M-am opus benign. Clientul a plătit șperțul și-mi tachina funcționarul, fost legionar.

Nu puteam părăsi decât intermitent Curtea Marțială din București din cauza proceselor antifasciste, angajate gratuit dintr-un proces de conștiință. Plecasem la Iași, Craiova, Timișoara, Bacău – în procese identice. Reve-neam, repede, la bază.

Șeful închisorii militare de la Malmaison, cu puțin înainte de începerea rebeliunii de la 21 ianuarie 1941, a fost numit Zăpârstea al meu. Ne întâlneam, zilnic, ceremonioși și cordiali, ca doi chinezi. Parcă nu ne revedeam de veacuri.

Când a izbucnit rebeliunea, Zăpârstea, cu plutonul său bușit de mitraliere, a fost mutat pentru paza Președinției Consiliului de Miniștri, unde locuiau mareșalul Antonescu și Ică Antonescu. Îi era teamă să nu mă ridice vreo echipă *simistă* sau vechi codrenistă legionară și să mă asasineze în calitate de avocat democrat pledant. Grija lui era exagerată, fiindcă democrații nu se aflau pe eșichierul politic. Intraseră în gaură de șarpe sau fraternizau cu rebelii. Iuliu Maniu a indicat pe Horia Sima ca vice-președinte al Consiliului de Miniștri. El era catolic și s-a absentat.

În ziua demonstrației anti-francmasonice din toată țara, Președinția Consiliului de Miniștri a fost asediată și trebuia luată cu asalt. Se cerea capul colonelului Rioșanu, un oltean de la Izlaz, unde avea moșie. Secretarul general Bulbuc de la Propagandă (minister în aer) conducea echipele de pedepsire care trebuiau să masacreze în localul

Președinției pe Generalul Ion Antonescu, pe Ică Antonescu, pe Rioșanu, pe Mareș, pe Mircea Cancicov, pe Dimitriuc și pe celelalte nume strigate sălbatic la microfon. Ascul-tam la radio acasă, în strada Barbu Delavrancea 20.

Când Bulbuc a vrut să intre înlăuntrul palatului, s-a lovit de garda mică militară, cu mitralierele gata de a intra în funcțiune. Zăpârstea a început să parlamenteze, amabil, cu ochelarii lui de бага, subțirel și ferm.

I-a spus lui Bulbuc, surâzând:
— Domnule secretar general, domnia voastră puteți intra singur, în Președinția Consiliului de Miniștri, fiindcă sunteți demnitar și vă cunosc. Pe ceilalți nu-i cunosc. Dau ordine ostașilor mei să tragă cu mitraliera în aceste puhoai. Cunoașteți dictonul lui Goethe? Goethe zice: prefer să comit o injustiție, decât să tolerez o dezordine... Trag imediat. Băieții au demonstrat destul. S-a făcut seară... Să se ducă acasă, la masă și la culcare. Vă amintiți de cuvântul lui Iorga despre secăturile entuziaste? Țștia au omorât pe Iorga și sunt secături entuziaste. Nu te încârdui cu ei. Eu trag, dacă secăturile îndrăznesc să ne ia cu asalt. Noi suntem ostași!

...Bulbuc s-a retras, strategic.
Rebeliunea a început, alături, în strada Roma, mai acana. Seara m-am dus la locuința jandarmului, frățiorul meu. Am mâncat *trandafiri* pe fasole, am băut o damigeană de vin proaspăt, adusă din Oltenia, am comentat pe Hermann Graf von Keyserling (ultima lectură a lui Zăpârstea) până în zorii zilei. A dormit, iepurește, o oră, și a plecat la datoria de ostaș, după ce m-a lăsat în supravegherea ordonanței și am dormit tun. A venit și o ultimă achiziție erotică a sa, o țigancă din Băilești, o fată cultă cu studii neterminate, cu tată muzicant și o mamă româncă foarte cuminte.

Invitația lui Mihai Magheru (2 ianuarie 1947)

Mihai Magheru este secretar-general al ARLUS.

Cu cinci ani în urmă, a fost clientul meu în drept penal, pentru ideile lui politice, sever urmărite de antonescieni. Am ținut o pledoarie spumoasă și voit-violentă; am indicat ca viitori miniștri pe clienții din boxă, adică pe Vlădescu-Răcoasa, Dr. Petru Groza (scos din cauză de procurorul M. Nicolau), pe Anca și pe Mihai Magheru, pe Manea Mănescu – câți au mai fost? – , pentru a intimida pe judecătorii militari. A doua zi, Ică Antonescu, coleg de facultate, unde fusesem cam premiant, iar Ică mai la coadă, credea că țin în buzunar, prin misterioase legături, lista viitorului cabinet. Mare scandal bucureștean. Telefoane. Percheziții, cercetări făcute de colonelul Radu Ionescu, fostul procuror acuzator în procesul Corneliu Zelea-Codreanu, ajuns mare mahăr și colonel la serviciul secret, efemer. L-am intimidat, vorbind tamenam de soarta tragică a stăpânului său Victor Iamandi, ucis de legionari. Cum am scăpat? Am pledat etica și estetica *profesioniștilor*. Am început cu amintirile. Mi-a dat drumul. Fratele meu Minel mă aștepta cu geamantanul cu rufe, ca să plec în lagăr. N-a mai fost nevoie.

Azi, Mihai Magheru, clientul din acel proces, îmi cere o conferință comemorativă despre Lenin. O dau. I-am dat și predecesorului S. Oeriu un milion de lei, ca să înceapă un buletin al ARLUS-ului, intitulat de mine *Veac Nou*. Max Auschnit i-a dăruit localul și 8 (opt) milioane de lei. Unul la opt: Petre Pandrea contra Max Auschnit ! Dacă ar trăi mama, m-ar stuchi în ochi pentru risipă. Țânțarul cu elefantul! Ce caută Auschnit în America? Totdeauna

am dat bani comuniștilor, bani, rufe, mâncare. Erau prea săraci. Și-mi plăcea fronda lor. Un prefect de poliție ne-a arestat, odată, pentru 4 – 5 zile, vreo trei avocați, ca să afle fondurile din *străinătate*. Era procesul UTC-ului bucu-reștean. Fondurile erau ale noastre, ale apărătorilor, luate de la infractorii de drept comun ca onorarii și cedate pentru a plăti pe colegii bătrâni și hapsâni ca Istrate Micescu. Ne-am amuzat princiar. Îmi pare rău că din 9 (nouă) avocați angajați la un proces cu 19 acuzați, am rămas singur la pledoaria finală. Au fugit cei mai încarnați democrați, care se înghesuie azi la portofolii și onoruri. A fugit întâi C. Paraschivescu-Bălăceanu, apoi V. V. Stanciu. Unul este chiar șeful meu profesional, un fel de zapciu, zisul Bălăceanu. Noroc că brânșa noastră se bucură de autonomie individuală. Mă joc cu el, cum se joacă pisica cu șoarecele. Îi este teamă să nu vorbesc. Nu voi vorbi. Nu-mi voi aminti public de lașitatea sa. Mi-este silă și milă de lași. Așadar, Mihai Magheru cere ca, eu, să țin la radio conferința anuală comemorativă despre Lenin. Un funcționar al lui mi-o cere, telefonic, insistent. I-o promit cu plăcere. Un șef al lui mă masacrare cumplit în studiile din *Veac Nou*, revista plătită și cu banii mei. A izgonit pe Athanasie Joja, de vocație filosof. Am plecat și eu. Sunt de vocație beletrist și un incorigibil individualist printre semi-colonialii mei. A. Joja s-a reconciliat. Dau din umeri: băieți buni, amândoi.

Ce voi vorbi la Radio despre Lenin, pe care l-am frecventat cu atâta osârdie în tinerețea mea pariziană și berlineză? Cu toată osârdia, nici atunci, nici acum, nu pot intra în *celulă* și nici măcar în sindicat avocațial. Complexele mele conservatoare clericale, individualiste și localiste sunt prea puternice. Rămâne așa: omul nu poate sări peste propria lui umbră...

Lenin și noi, Românii...

Pledoarie în sinceritate, fără reservatio mentalis și fără avocatură de idei sau interese

(Conferință rostită la radio la 21 ianuarie 1947)

Lenin a murit la 21 ianuarie 1924. Se împlinesc, azi, 23 de ani de la moartea sa. Această comemorare anuală îndeamnă la un popas de gândire și cercetare.

A gândi, a vorbi și a scrie despre Lenin în România însemnează a te gândi, concomitent, la soarta micii națiuni căreia îi aparții, prin soarta personală, ca și la destinele umanității.

Fără gândire planetară nu există soluții serioase și perspective reale, nici pentru națiunile majore și nici pentru bietele țări coloniale sau semi-coloniale. În ultima categorie de semi-colonialitate intră România, adică printre țările cu o aparentă autonomie politică și cu o strictă dependență economică și socială de marile centre ale Vestului. Ne aflăm, de fapt, în situația Venezuelei petrolifere, în situația statului mexican, ne asemănăm cu Panama, cu Honduras și cu Azerbaidjan.

Trebuie să medităm la știința europeană și la gândirea planetară a lui Lenin pentru a afla – eventualmente – ceva în legătură cu situația specifică românească.

Lenin a fost un pedagog al națiunilor reunite de către țarism într-o îndelungată și furtunoasă istorie, într-o șesime a globului terestru, și eliberate abia în anul 1917 de sub sceptrul țărilor, într-o Uniune de republici socialiste sovietice (sfaturi).

Aceste republici se află, de la 1917 până astăzi (deci de trei decenii), în căutarea unei formule de viață socială și economică fără exploatarea omului de către om și în deplină libertate națională pentru micile popoare, ca și pentru enclavele etnice.

Dar Lenin nu este numai pedagogul Republicii Sfaturilor de la granițele răsăritului nostru. S-a ridicat mai sus, în acea regiune supremă a Istoriei universale, unde patimile amuțesc și calomnia sordidă încetează.

Lenin se află în zona pedagogilor, a înțelepților și a oamenilor de știință ai umanității.

Care a fost viața și cine a fost acest om care a frământat istoria contemporană, ca pe un aluat de pâine, așa cum nici o altă personalitate politică n-a reușit să o facă?

Trebuie să constatăm, cu seninătate și curaj, azi, la 23 de ani după moartea lui, că Lenin a fost și este încă omul cel mai urât și detestat, dar și omul cel mai iubit al epocii noastre. Până acum doi ani, se scria cu impudorie în presa oficială a Reichului hitlerist despre *spionul zaharisitului general Luddendorf*, fiindcă Lenin a pornit în 1917, cu prietenii săi, într-un vagon plumbuit, de la Zürich la Petrograd, în plină Germanie wilhelmiană, care se războia cu țarismul, după ce luase măsuri preventive de o puritate absolută și cu hrisoave de jurist și notar consumat. Lenin trebuia să fie prezent cu orice preț în mijlocul revoluției din patria sa și nu s-a sfiit să recurgă la măsuri temerare, aproape eroice.

Învățătura și activitatea lui Lenin au provocat intimidare, frică, spaimă, panică și coșmar în anumite tabere și la anumiți oameni. Dar nu se poate nega, chiar de către adversari, că Lenin a dezlănțuit o dragoste nesfârșită, abnegație și jertfe nenumărate, precum și o adorație idolatră în tabăra partizanilor săi.

Pentru noi, sociologii și oamenii de știință, pentru cei care fac parte din mandarinatul filosofic, pentru cei care împărtășesc *aporeia* platoniciană, unde se descifrează luminos mobilurile teoretice și cauzele acțiunilor umane, fenomenul Lenin este lesne explicabil.

În Lenin s-au concretizat bătăliile ideologice ale timpului. Criza sistemului capitalist și-a găsit un cercetător avertizat, care a pronunțat și o temerară prognoză de remediere a crizei prin socialism, după anumite scheme tactice, rămase încă în litigiu și experimentare.

Viața individuală a lui Lenin, a omului Lenin, este o carte deschisă, o carte limpede, pe care toți o înțeleg și nimeni n-o poate ataca în curățenia ei.

Vladimir Ilici Ulianov, care și-a luat pseudonimul literar și conspirativ Lenin, s-a născut la 10 aprilie 1870 în orașelul Simbirsk, zidit pe malurile fluviului Volga. În copilărie privea luntrașii, pescuind și cântând. Tatăl său era profesor secundar de matematică și fizică. Mama sa era fiică de medic. Lenin făcea parte, deci, din mica burghezie sau din mandarinatul aurit al profesiunilor libere. A suferit iremediabil de patosul sublim al carității.

Putea ajunge cu elocvența, cu sârguința și inteligența lui mare avocat, fiindcă și-a luat titlul la facultatea juridică din Petersburg. Putea ajunge medic, cu clientelă planturoasă formată din bogătași putrezi de supra-alimentație și trândăvie. Putea să fie un inginer constructor și un proprietar de fabrici, de palate, de societăți anonime pe acțiuni sau putea ajunge – în cel mai rău caz – un universitar comod și aparent senioral, trăind tihnit în umbra filtrată a bibliotecii și a privegherilor sale.

Lenin a preferat să apuce pe altă cale. O cale spinoasă. O cale plină de dificultăți și vifore: calea jertfei personale în slujba umanității. În inima sa zăcea dra-

gostea neogoită și ne atinsă pentru cei mici, pentru umiliții, asupriții și ofensații vieții sociale.

Această dragoste și această tendință spre jertfă, spre o viață care depășește egoismul personal (o viață de abnegație în slujba celor slabi) sunt caracteristici ale intelectualului veritabil din țările orientale, coloniale și semi-coloniale, ale mandarinului, cum se numește în China, ale cadiului (judecător) din Asia-Mică, ale înțeleptului etern din aceste zone geografice.

Nu pot defini pe Lenin fără elementul de idealism personal, în sensul vechi al cuvântului, fără noțiunea de jertfă, de înțelepciune a mandarinului, fiindcă un adevărat înțelept de-al nostru, din răsărit, nu se refugiază în recele și pustiul *turn de ivoriu*, așa cum o fac occidentalii, ci se amestecă printre oameni, cu dragoste, cu osârdie și cu sfaturi cotidiene. În Occidentul sedimentat strict burghez, contractualist, mașinist și raționalizant, intelectualul devine tehnician pur, exponent de clasă sau se retrage, protestatar, în boemă zgomotoasă și insuficientă, sau în rece turn de ivoriu.

La noi, în răsăritul și sud-estul european sau în Asia marilor înțelepciuni și a rafinamentelor milenare, intelectualul autentic face o altă experiență. Din *personalitate* zgomotoasă ajunge *exponent* umil al maselor obidite sau al tradițiilor seculare. Nu se poate încadra în burghezia banal-iluministă, raționalistă și sociolog-slugarnică a marilor trusturi internaționale estice sau vestice. Intelectualul răsăritean devine mandarin plecat în popor ca Buddha (principe melancolic), ca prințul Bacunin (ajuns la anarhism proletarian), se transformă ca Mahatma Gandhi, din sacerdot brahmanic, cu studii juridice la Londra, în mistic de religiozitate țărănească, cu picioare goale și vârtelniță străbună în mâinile harnice, care scriu

totodată cele mai subtile studii politice și sociologice.

Plecarea în popor și în totală abnegație personală pe care o regăsim la mandarinii orientali celebri, ca Buddha, Tolstoi, Bacunin, Lenin și Gandhi, se poate observa și în România. Am avut și noi poporaniștii noștri. Ce au fost Constantin Stere, Ion Nădejde și Vasile Morțun, decât un triptic generos de moșieri sau de intelectuali cu idei generoase, plecați în popor pentru salvarea poporului? Ei n-au mai putut răbda să stea în nesimțire filistină, în mijlocul gemetelor și lacrimilor claselor de jos.

Firește că Lenin, care a avut același sublim substrat psihologic de mandarin, s-a debarasat de orientalism și a ajuns la o severă disciplină intelectuală, la un realism sistematic, a ajuns un *inginer de suflete*, după definiția faimoasă a lui Stalin, școlarul său fidel.

Lenin a unit teoria cu practica, adică sinteza cea mai dificilă din lume pentru un intelectual.

Teoria leninistă poate fi studiată în circa 40 de volume (pe care le-am citit pe vremuri cu nesaț în limbile occidentale). Aceste cărți sunt cărți limpezi, bine gândite și frumos construite. Arhitectura lor este de tip clasic. Cărțile pot fi citite de orice om cu știință de carte, cu bunăvoință și doritor de a afla ce se petrece pe lumea aceasta în ultimul secol. Ca să înțelegi războaiele și cauzele lor, șomajul, rebeliunile orășenești și jacqueriile țărănești, Marea Revoluție franceză burgheză din 1789 și Marea Revoluție rusă din 1917, socialismul european și revoluțiile naționale din țările coloniale și semi-coloniale, ca să înțelegi ce s-a petrecut și se petrece în România de la anul 1821 și până astăzi (anul 1947, *n.n.*) trebuie să citești cu atenție și să studiezi câțiva ani pe Lenin.

Nu este nevoie să fii comunist pentru a studia pe Lenin.

Repet: nu este nevoie să fii comunist pentru a citi cu folos pe Lenin.

N-am fost și nu sunt comunist. Sunt sociolog cu tendințe conservatoare, aproape clasice. Lenin este un învățător al lumii moderne, un matematician al mecanicii și dinamicii sociale. El arată drumul spre înțelegerea teoretică și – poate – (fiindcă nu știu încă) spre eliberarea definitivă din cătușele ciclice sau structurale ale lumii moderne.

Aplicațiile practice ulterioare ale leninismului sunt greu de făcut, fiindcă Lenin nu dă în cărțile lui adevăruri definitive și împietrite. Lenin este un dialectician și s-a împotrivit cu energie schemelor mecaniciste, schemelor moarte și dogmelor sacrosancte. Lenin a combătut pe sectari și a recomandat să învățăm adevărul din viață, de la popor, de la concret și din localisme. Lenin nu a elaborat legi cu caracter universal, ca cele XIII legi ale romanilor sau ca tablele legii lui Moise date pe Muntele Sinai, înconjurat de fulgere, de trăsnete și fum de pușcioasă. Lenin n-a elaborat codul milenar al lui Manu și nici codul lui Hamurabi, nici măcar un soi de cod proletarian după modelul codului civil al lui Napoleon I Bonaparte. Lenin n-a elaborat legi sociale fixe, ci a arătat, în calitatea lui de om de știință și de mandarin, regularitățile care conduc societățile umane, în special societatea secolului nostru.

Fără îndoială că Lenin s-a pus în slujba clasei muncitoare și a țărănimii umile. A privit muncitorimea ca pe un pivot în mersul spre eliberarea socială. După cum, în cursul evenimentelor istorice petrecute în lume între anii 1789 și 1848, burghezia a fost resort adânc și actor principal pe scena vieții publice, tot astfel, la începutul secolului XX, a invadat pe scenă și vorbește în monolog

și – rareori – în dialog clasa muncitoare. Încetul cu încetul, restul claselor vor trebui să-și potrivească limbajul și acțiunea după apariția noului erou. Este fatal. Este util. Este frumos. Tot ce este real este și rațional, cum spune Hegel.

De aceea, opera lui Lenin nu este operă de sectar și nici de iluminat utopic sau romantic, ci de profund realism teoretic.

Lenin a descifrat resorturile societății actuale, a arătat mersul evolutiv, a spus *da* și a spus *nu*, așa cum îi arătau rezultatele cercetării.

Îmboldul său intim, mărturisit cu sfială prietenului și confidentului său, scriitorul Maxim Gorki, a fost bipolar: ura și iubirea. Lenin a urât mizeria materială și mizeria morală. A urât pe cei îmbuibăți și pe exploataitori. A iubit pe cei care munceau și produceau efectiv, a iubit pe muncitori, pe țărani, pe savanți și pe artiștii creatori.

Cine ar putea iubi ceea ce a urât Lenin?

Cine ar putea iubi pe miliardarul nesimțitor, și pe îmbuibatul Ford I, sau Ford II, sau pe negustorul rapace?

Cine îndrăznește să arunce cu piatra în muncitorul cu palmele sfinte mănjite cu păcura uzinei?

Cine nu-și scoate pălăria în fața țăranului fiziocrat care ne acordă pâinea cotidiană?

Cine nu poate avea evlavie pentru savant și pentru artist?

Tablele de valori morale elementare ale lui Lenin sunt tablele omului civilizat și sănătos la minte din vremea noastră.

Lenin nu aparține Rusiei, ci el este al umanității. Socialismul său este socialismul Europei. În acest socialism găsim tripla sinteză a curenților filosofice și literare care au agitat Europa în secolul XIX și în secolul

XX, adică filosofia hegeliană germană, economia politică empirică engleză și socialismul utopic francez. Pe lângă cultura germană, cultura franceză și cultura engleză, se adaugă incursiuni și excursii substanțiale în cultura italiană și pe solul minunat de pe insula Capri (unde, alături de Maxim Gorki, conducea o universitate liberă și populară pentru revoluționarii ruși). Lenin a mai adus, în socialismul european, localismele răsăritului european și asiatic. Răsăritul și Asia au intrat de multă vreme în orbitele capitalismului și mașinismului vestic. Aceste particularități au fost trăite, aprofundate și explicate de Lenin.

În multe privințe, pentru noi, sociologii români, Lenin este un scriitor al culturii naționale. Doi sociologi români, ca Ștefan Zeletin și Virgil N. Madgearu, sunt influențați, până în amănunt, de Lenin. Ultima carte a lui Virgil N. Madgearu despre *Agrarianism și Imperialism* este o *pastișă* după schemele și terminologia leninistă din opera *Imperialismul – ultima etapă a capitalismului*.

Pot cita cel puțin zece economiști oficiali români, care s-au adăpat, înainte de 23 august 1944, la izvoarele limpezi și sănătoase ale lui Lenin. N-au mărturisit aceste izvoare, fiindcă le era frică. Altă explicație nu găsec.

În epoca atât de confuză în care ne găsim, fenomenul Lenin din Rusia și fenomenul Gandhi din India vor trebui meditate cu dragoste, cu evlavie și sânguință de către oamenii inteligenți din țările coloniale sau semi-coloniale.

Am scris, acum doi ani (și cenzura, imbecilă, ca oricare cenzură, în probleme intelectuale, a tăiat cu spaimă și mii de explicații pentru autorul textului), că, dintre contemporani, numai Mahatma Gandhi se poate asemăna cu Lenin.

De ce?

Ambii purced – sufletește și din climate similare – din Lev Nicolaevici Tolstoi. Climatul de clasă și impulsul vital-intelectual de școlari orientali trimiși la școlile Occidentului (Gandhi la Londra și Lenin în Elveția, Franța și Austria habsburgică), factura lor intimă de mandarinii suprem-dezinteresați, având oroarea *carierismului* cu orice preț, i-au dus la concluzii oarecum identice, de o virulență istorică unică, virulență necesară marilor sinteze între Orient și Occident.

Cele două probleme, *fond* și *formă*, *Orient* și *Occident*, – în termeni economici de *economie naturală* și *economie de schimb* – reapar mereu și astăzi, până la operarea sintezei.

Nu este nici o mirare. Hegel ne-a spus-o de mult, pe vremea când Napoleon Bonaparte cucerea Germania și restul Europei. Napoleon a murit la Sfânta Elena, în uitare, iar Hegel a cucerit lumea gânditoare.

Despre coordonatele umanismului socialist și ale bunului european

A vorbi despre umanismul socialist, așa cum se face tot mai des (și bine se face!), înseamnă a vorbi despre coordonatele *bunului european* și ale omului civilizat modern, în genere.

Aceste coordonate sunt în număr de 5 (cinci):

1. filologia clasică – Atena raționalistă;
2. juridicitatea latină (Roma nemuritoare, Roma veche și Roma catolică);
3. metafizica și morala creștină (Ierusalimul vechiului și noului Testament);
4. spiritul științific întrupat de Renaștere prin italianul Leonardo da Vinci, englezul Bacon de Verulam și polonezul Copernicus;
5. ostășia întrupată civilizatoric de Napoleon I Bonaparte, ostășia străveche, reînnoită cu misiuni de civilizație și progres, iar nu cu misiuni de distrugere și pură expansiune.

Fundamentele și izvoarele umanismului socialist modern trebuie căutate (fiindcă neo-umanismul sau umanismul socialist reprezintă o sinteză a principiilor sănătoase din lumea antică și lumea modernă) la Atena, la Roma, la Ierusalim, la Florența și în insula Corsica. Aceste izvoare sunt, în fond, izvoarele civilizației mediteraniene.

Prin preajma anului 1848, Karl Marx și Friederich Engels au descoperit socialismul științific despre care s-a spus că este o sinteză a idealismului german reprezentat de Hegel și Schelling, a utopismului francez și a empiris-

mului englez. Socialismul științific n-a apărut din spuma mării și nici ca zeita Minerva din craniul lui Jupiter. Socialismul științific – din care derivă umanismul socialist pe cale de formațiune efervescentă sub ochii noștri, în epoca contemporană – a preluat în conținutul său tezaure culturale și forme de viață morală, care trebuie redescoperite de fiecare generație, trebuie asimilate și – pe cât posibil – adâncite.

Când vorbești despre *umanismul socialist* nu poți evita să te gândești la conținutul Renașterii italiene și europene din secolele XVI și XVII.

Când vorbești despre Renaștere te duci imediat cu gândul la filologia clasică elino-romană și la lupta cu metafizica și morala ascetică ierusalimitică, te duci cu gândul la Atena, la Roma și la Ierusalim, la marea bătălie dată pe vremea lui Leonardo da Vinci pe plaiurile înșorite ale Florenței. Nu este de mirare! Spiritul științific și socialismul științific au drept premise o evoluție de două milenii în Europa. Acest spirit unitar s-a format în epocile de criză ale umanității.

Umanismul nou este – în conținutul său – o sinteză. Ca la orice sinteză, au intrat mai multe elemente în compoziția sa. Aceste elemente au fost asimilate în cantități variate, care urmează a fi determinate. După cum se știe, apa este un compus din O și H₂. Acidul sulfuric este notat în chimie cu S+O₄+H₂.

O operațiune similară de descompunere în elemente prime trebuie să facem atunci când purcedem la definirea umanismului nou.

Umanismul nou este formula de viață și de gândire, poate stilul cultural-economic al epocii contemporane. Formula are o mare putere circulatorie în Europa vestică, adică în Franța (fiindcă am găsit-o mereu la Léon Blum),

în Anglia (fiindcă o utilizează Sir Stafford Cripp și Harold Laski), ca și în Germania, patria socialismului marxist clasic. Am găsit-o chiar în Spania, în scrierile prețioase ale eseistului și filosofului José Ortega y Gasset. În Europa estică și central-europeană, ca și în Rusia sovietică, este o lozincă la ordinea zilei. Formula a utilizat-o și Eduard Beneș în Cehoslovacia. Revistele de cultură bucureșteană, cum sunt *Contemporanul*, *Fundațiile Regale* și *Revista Literară*, o utilizează frecvent. Am găsit formula la Pandit Nehru, școlarul lui Gandhi, care a părăsit tolstoianismul maestrului său și a intrat în plin umanism socialist. Formula are o imensă putere circulatorie, în sfârșit, în America de Nord. Ziaristul și sociologul Walter Lippmann a polemizat, surâzător, recent, cu umanismul socialist, fiindcă acest liberal-conservator american de mare talent și cultură a recunoscut în coordonatele civilizației americane metafizica Ierusalimului, logica aristotelică și juridicitatea romană. Dă mereu târcoale spiritului științific al Renașterii, pe care nu-l poate nega, dar consideră socialismul științific ca pe o grandioasă utopie. Cărțile sale despre *Cetatea liberă* și *Politica externă a Statelor Unite* sunt testimonii recente interesante.

În orice caz, în formula umanismului socialist european, când facem descompunerea în elemente de bază, găsim, permanent, după opinia mea, aceste cinci elemente: filologia clasică, juridicitatea romană, metafizica ierusalimitică, spiritul științific al Renașterii și practicătatea ostășească organizatorică napoleoniană.

Nu se poate renunța la nici unul din aceste elemente.

Spiritul modern este un spirit universalist.

Spiritul modern este un spirit universalist ca în timpul Renașterii italiene și al Reformei.

Spiritul european este un spirit de criză radicală, însetat de cunoaștere și de justiție, însetat de discuție despre adevăr și despre dreptate, însetat să afle din nou ce este Binele și ce este Frumosul. Aceste patru sectoare, Adevărul, Justiția, Binele și Frumosul, sunt rând pe rând vizitate de spiritul modern în criză, însetat de Absolutul cuprins de milenii în noțiunile de bază ale acestor sectoare. Umanismul nu se poate lipsi de ceea ce este Adevărul, adică de cunoașterea științifică și de cunoașterea metafizică. Se luptă cu cunoașterea teologală, dar nu o neagă principial. Încearcă să dea prioritate spiritului științific.

Umanismul modern nu este lipsit de justiție. Această sete de Dreptate ia câteodată forme sublime, aș zice demențiale, cum a fost în *Afacerea Dreyfus* din Franța, în care au strălucit Jean Jaurès și Georges Clemenceau, un socialist și un liberal-conservator, mari adversari, împrieteniți pe tema căutării dreptății pentru un inocent.

Formule sublime ale justiției le-au cunoscut și străbunii noștri romani, concretizând aspirația originară a omului spre absolutul juridic în dictonul: *fiat justitia, pereat mundus*, adică să se facă dreptate, chiar dacă ar fi să piară lumea. Evident, realitatea e mai empirică, mai tranzacțională și mai trivială, dar nu trebuie să tăiem din lume și din suflet rădăcina spre absolutul justiției.

Pe lângă Adevăr și Dreptate, umanismul nou comunist este preocupat de Bine și de Rău. Aici este rădăcina religioasă a socialismului, rădăcina eternului Ierusalim. În lume se găsesc și binele și răul, în proporții variabile, dar și răul și binele se găsesc succesiv, sau concomitent, în mod permanent. Împletirea dintre bine și rău este blestemul ființei noastre. Un om poate fi rău și bun, cinstit și necinstit, crud și magnanim, capabil de elanurile celui mai curat idealism personal, dar și mojiș, infam,

egoist, brutal, fiară în două picioare, mai fiară decât fiara în patru labe.

Umanismul socialist nu acceptă dominația răului în lume și în societate. Marea tristețe morală a fascismului și a nazismului a fost încercarea teoretică de a justifica bestialitatea și răul printre oameni și națiuni pe platforma unui naționalism zoologic și a unui biologism rudimentar.

Răul și binele sunt două puncte cardinale de orientare ale individului și ale societăților umane. Deosebirea dintre om și animal este o deosebire de inteligență. Intelectul unor cai dresați și inteligența speciei la albine, sublimite în habitudini, depășesc, uneori, inteligența oamenilor proști și a oamenilor de rând nedotați de la natură. Ceea ce deosebește pe om de animal este afirmarea binelui și a răului în lume, distincția între aceste două noțiuni. Încercarea tristă a unor teoreticieni și a unor curente politice canibalice de a amalgama răul și binele, de a săpa la temelia moralei europene de două milenii mi se pare lipsită de orice șansă. Ce e val, ca valul trece. A trecut și va mai trece...

În afară de adevăr sau știință, de dreptate concretizată în ordinea juridică, de binele săpat în inima și în religiile noastre, europeanul nu poate trăi fără frumos, fără eleganță în comportare și fără artă. Europeanul este înconjurat de cărți, de tablouri, de spectacole artistice, de muzee, are nevoie de vestimente elegante și schimbătoare.

În rezumat, știința, justiția, morala și estetica sunt cele patru sectoare ale umanismului socialist.

Să ne întoarcem, acum, la izvoare, la rădăcinile umanismului european.

Umanismul european începe la Atena, cu Elada veche. Acolo, în stadioane și palestre, pe sub platanii lui Akademos, unde Zeno stoicul și Heraclit au gândit și

visat, unde Socrate a învățat pe Platon, Platon pe Aristot, și Aristoteles pe Alexandru Machedon, s-a frământat și s-a pus în tipare definitive aluatul culturii, denumită cultură europeană. Au mai fost civilizații superioare, ca civilizația egipteană, civilizația indiană, din care a răsărit budismul și Mahatma Gandhi, civilizația rafinată și plurimilenară a Chinei lui Confucius, dar, pentru noi, europenii, civilizația și cultura ateniană este la baza formațiunii noastre intelectuale. Atena a cultivat logica și categoriile formale. Atena a învățat pe palestre echilibrul dintre trup și suflet, recunoscând că nu există suflet armonios decât într-un trup sănătos. Aici este începutul igienei, al săpunului, al băilor, recomandate de Hipocrat, tatăl medicinei. Aici a fost începutul sportului. Marea mișcare sportivă din lumea modernă își are începuturile pe palestrele din Atena. Când privesc pe jucătorii de fotbal pe stadionul Craiovei sau pe stadionul ANEF din București, când admir jocurile olimpice, jocurile nautice, rachetele fulgerătoare trimițând mingile de tenis, gândul meu se îndreaptă spre palestrele Atenei și la tâlcul acestor competiții sportive de acum două și trei mii de ani, reînviată în epoca modernă.

Prima semnificație: o minte sănătoasă și armonică nu se poate găsi decât într-un trup sănătos.

O a doua semnificație: competiția sportivă are un cod, are reguli respectate unanim de sportivi. Bătălia dintre ei este o bătălie elegantă, o bătălie amicală, deși dură. Nu este o bătălie canibalică, o bătălie zoologică. În grecește, se numește *agon*. Întrecerea agonală dintre oameni este emulație, umanitate, frumusețe, disciplină, respectarea unui cod, a unor reguli de comun acord stabilite.

Ceea ce este *agon* pe stadion și în viața sportivă se

numește dialectică în viața spiritului.

Concepția agonală a vieții este o concepție eroică și tolerantă a vieții. Între eroism, spirit și toleranță nu sunt abisuri, fiindcă vitejia, intelectualitatea și toleranța formează cele trei forțe ale spiritului uman așa cum a fost formulat, trăit și propulsat de civilizația ateniană. Din acest *nisus formativus* agonal se răsfirea, ca un fascicol de raze binefăcătoare: rațiunea străbătătoare, armonia, măsura, simetria și împăcarea cu destinul. Lupta agonală din cetatea ateniană s-a desfășurat pe fundalul întunecat al tragicilor greci: Eschile, Sofocle și Euripide, apelul la Moîra, la Ananke, la Fatum-ul latin, la destinul uman sub bolta înstelată. Nici una din problemele grave ale umanității n-a rămas străină Eladei. Soluția ateniană a fost, însă, o soluție de armonie, de măsură, de logică, de logică formală aristotelică, de împăcare a omului cu Destinul.

Dacă cineva vrea să se numească *bun european* și să înțeleagă umanismul socialist modern, trebuie să parcurgă, atent, măcar câteva din capodoperele lăsate în bibliotecile noastre de către Atena. Trebuie să citească și să mediteze o ediție selectată din Platon, de vreo 3–400 de pagini, adică dimensiunile unui roman banal de azi. Trebuie să citească câteva volume din piesele selectate ale celor trei tragici. Să se oprească la *Lisistrata* a lui Aristofan, o comedie actuală despre chestiunea femeilor, absolut analoagă cu *Prețioasele ridicole* ale lui Molière. Într-o lună de vacanță, sub o conducere atentă și cu comentariu inteligent, lectorul de azi poate lua contact și medita cosmosul atenian pentru a înțelege mai bine și mai nuanțat cosmosul modern.

Accentuez că învățacelul modern este un spirit cu preocupări universaliste. Pentru a înțelege branșa și

specialitatea aleasă, studentul trebuie să facă un efort de înțelegere integrală a culturii moderne fundată pe cultura antică. Pentru a situa parcela sa, trebuie să vadă întregul. Va sesiza mai cu ușurință roțile și microcosmul în care se afundă. După experiența mea, ca jurist, un medic, un inginer, un agronom, fără o cultură generală cu caracter universalist, este în stare de permanentă inferioritate psihică și face greșeli morale. Un medic, un arhitect sau un jurist, fără cultură morală și metafizică, ajung la categoria de roboți sau infractori la codul penal ori la codul moral.

Primul cosmos al bunului european este, așadar, cosmosul atenian. Acest cosmos a fost trecut în urmă până în Renaștere, fiind înlocuit cu cosmosul Ierusalimului. A reapărut, apoi, în Renaștere. A treia apariție a fost idealismul și romantismul german (Hegel, Goethe, Novalis), ca și romantismul englez (Lord Byron, mort la Missolonghi în Grecia). A patra apariție se află în sportivitatea mondială și în intensificarea cercetărilor actuale de filologie clasică. Nietzsche a încercat să facă chiar o legătură între tragedia greacă și muzica lui Wagner. A renunțat dar încercarea temerară a fost plină de învățăminte.

Pe lângă cosmosul elin se află în tradiția intelectuală a bunului european și cosmosul ierusalimitic. Ce este acest cosmos – este de prisos a mai insista. Ierusalimul însemnează Biblia, adică Vechiul și Noul Testament, însemnează ani de frământări religioase, de schisme, de secte, de trăire în biserică sau pe lângă biserică. Un om tânăr care n-a citit Biblia, care n-a citit pe îndelete și n-a meditat cu pasiune această Carte a cărților, nu merită numele de student european. Nu poate fi nici student indian, fiindcă Gandhi este un școlar al lui Tolstoi, care la rândul lui a fost frământat o viață întreagă de Biblie,

încercând să revină la un creștinism primitiv, în afară de biserica ortodoxă, la un sectarism oarecare, așa cum au fost sute de secte pe timpul țarismului și cum sunt și astăzi (fiindcă biserica ortodoxă a căpătat libertate în Rusia Sovietică). Nu poți fi student anglo-american, fiindcă la căpătâiul fiecăruia se află Biblia. Nu poți fi student socialist nicăieri în lume, fiindcă morala biblică este aproape în întregime trecută în morala socialismului. Marele val de caritate, de filantropie, de grijă pentru umiliții și ofensații soartei și ai societății, inclus în socialism, oricâte opinii contrarii s-ar emite, își are sursa în morala vechi-testamentară și în metafizica și morala Noului Testament.

Eu nu sunt un creștin, nu sunt nici credincios de nici un soi. Nu sunt înscris nicăieri, în nici o bisericuță și în nici o facțiune politică. Am parcurs cu febrilitate, cu sinceritate și cu sârguință ani îndelungați la cinci universități europene, pe unde am vagabondat, în diverse cicluri metafizice și religioase, sub conducerea celor mai buni universitari ai Europei, filosofi, teologi, literatori politici și comuniști. Îndrumătorul meu de la Berlin, Rudolf Smend, profesor constituționalist și mare filosof juridic hegelian, izgonit de naziști de la catedra sa, sub acuzația de filosemitism și marxism, avusese ca tată pe decanul facultății de teologie din Tübingen, facultatea-regină a protestantismului german și, pot spune, mondial. Cunosc gravele probleme metafizice, morale și religioase, care se pot ivi în viața sufletească a unui tânăr român și european, așa cum s-au ivit și în viața mea intimă, în viața mea intelectuală. Nu trebuie să ne fie rușine de ele. Nu le evitați. Aceste probleme au o frumusețe unică și un farmec indicibil. Te purifică și te împiedică de la multe prostii în viața intelectuală.

Conștiința mea morală de om de știință mă obligă să declar lectorilor mei că eu n-am ajuns la nici o concluzie în această direcție, că n-am ajuns la sistemul creștin și la metafizica biblică. Am rămas laic, un laic total și la marginea acestor experimente. Mintea și sufletul meu se află mai aproape de Renaștere, de Leonardo da Vinci, de metoda experimentală a lui Bacon de Verulam, invidiez pe polonezul Copernic care a descoperit, primul, că pământul se învârtă în jurul soarelui, iar nu soarele în jurul pământului, cum credeau Aristotel și teologia creștină: sunt mai aproape, până la identificare, de Hegel, de marele meu maestru; înțeleg pe Marx și Engels, care au descoperit lupta de clasă, rolul materialismului în lume și dialectica lui, aș vrea să aduc o contribuție oarecare de sistematizare la umanismul contemporan prin acele nouă cărți tipărite și altele inedite, aflate în manuscript, pe care le voi cizela și modifica – nădăjduiesc – pe malul Jiului și prin zăvoaiele Oltețului meu iubit în care m-am scăldat în copilărie.

Această depărtare de cosmosul ierusalimitic nu însemnează, însă, negația lui în lume, fiindcă ar fi o nerozie, nu însemnează atacarea lui, fiindcă ar fi tăierea unei crengi pe care stăm și astuparea unui izvor cu apă vie al omului dornic de viață, nu însemnează neglijarea lui, fiindcă ar fi o auto-înșelare.

În această privință, concluziile de comportare față de fenomenul religios, în genere, sunt următoarele:

1. *toleranța*, această toleranță fiind una din virtuțile poporului român și ale provinciei mele oltene;

2. *reîntoarcerea la rădăcini*, fiindcă reîntorcându-ne cu mâinile goale, din Europa, acasă, pe latura metafizică, nu ne rămâne decât să acceptăm tabla de valori metafizice și morale a părinților și străbunilor noștri.

Această teorie aş numi-o, simplu, *teoria rădăcinilor filosofice* şi mai ales *teoria rădăcinilor morale*. De vreme ce Eul modern se află în criză filosofică şi în pustietate morală, până la stabilirea unei table de valori generalizate şi oarecum valabil acceptate, individul nu are altceva mai bun de făcut decât să se reîntoarcă acasă. În mod empiric, se poate formula aşa: dacă ai avut norocul unui tată bun sau al unui bunic venerabil, nu ai decât să-l imiţi pas cu pas şi punct cu punct, în viaţa ta cotidiană, în manierele lui, în gândirile lui, în acţiunile lui şi în comportarea sa morală. Dacă te afli într-o situaţie nouă, te gândeşti cam o oră ce-ar fi făcut modelul tău, tatăl sau mama, bunica maternă sau paternă într-o asemenea situaţie. Soluţia vine de la sine, soluţia cea mai rezonabilă, cea mai justă, cea mai exactă pentru tine şi semenii tăi.

În acest fel, nu eludăm cosmosul ierusalimitic, ci ne integrăm, pe bază de rădăcini, fără halucinaţii şi fără greşeli prea mari. Dacă au greşit rădăcinile noastre – ceea ce este foarte rar – greşim şi noi, dar nu vom avea sentimentul îngrozitor al răspunderii, al căinţei, al solitudinii şi al rezistenţei vane. Scăpăm cu acest prilej şi de stupiditatea originalităţii, fiindcă a fi cu orice preţ original, singular şi pitoresc mi se pare suprema incongruenţă a bunului european. În materie filosofică şi în materie morală nu există originalitate, ci accente pe sectoare primare date de cosmosul atenian şi în cosmosul Ierusalimului, dezvoltări ulterioare ale unor coordonate ale omului în lupta cu natura şi cu destinul.

După cosmosul atenian şi cosmosul ierusalimitic, urmează să examinăm juridicitatea romană, ordinea creată şi răspândită în lume de către străbunii noştri, romanii. Această ordine juridică este condensată de împăratul Justinian în *Digestele* pe care le studiază în

mod obligatoriu toţi învăţăceii de la facultăţile juridice din lume. La multe din facultăţile franceze, italiene şi la cele germane, dinainte de Hitler, nici nu te primeau dacă nu dădeai un examen prealabil de *Pandecte*. Examenul consta din deschiderea întâmplătoare a *Codului Justinian*, lectura, traducerea şi un scurt comentariu asupra textului. Eu a trebuit să-l dau de două ori, o dată la Bucureşti, cu profesorul Constantin Stoicescu, şi altă dată, la Berlin. Am avut noroc cu venerabilul meu dascăl craiovean Mihai Statu, care ne făcea din latineasca şcolară o joacă şi o încântare. Mă şi amuzau pe vremuri aceste *Digeste*, de când am aflat că mama lui Justinian ar fi fost de pe lângă Dunăre, iar mama lui Alexandru Machedon, o principesă din dreapta sau din stânga Dunării. Îmi imaginam pe aceste două nobile femei, ca pe două craiovence de-ale noastre, renumite prin graţie, prin inteligenţă şi energie, pe când scandam *tabelae ceratae dacicae*, tablele cerate rămase în munţii Apuseni, unde le comentam pentru seminarul lui Ernst Rabel, un romanist şi un internaţionalist fugit în SUA la venirea lui Adolf Hitler pe tron, la Berlin. Ernst Rabel, un vienez israelit, ar fi dorit să fac o teză oarecare despre contractele civile în Dacia.

Textele de drept roman din Dacia prindeau viaţă pentru mine, cu fete oltene răpite de regi macedoneni, de împăraţi bizantini şi de otomani mustăcioşi.

Ordinea juridică romană şi ordinea juridică bizantină (fiindcă Bizanţul a fost o prelungire simplă a Romei) se află până azi la baza codului civil, a codului penal şi, ceea ce este esenţial – la baza procedurii judiciare. Conţinutul conceptelor poate varia. Procedura şi formalismul roman înţelept a rămas. Lipseşte numai Cicero, care e greu de înviat şi de imitat. Am încercat să

flu și eu un Cleero în Valahia dâmbovițeană.

Nu insist asupra necesității ordinii juridice în viața unui stat. Numai barbarii și statele în criză, sprijinite pe poliție sau pe vârfuri de baionete, nu au nevoie și nu respectă ordinea juridică. Norma încadrată în cod și principiul că nimănui nu-i este îngăduit să nu cunoască legea conduc orice așezământ uman demn de acest nume. Animalele, statele decadente și în criză nu cunosc nici o lege.

După logica raționalistă, după caritatea ierusalimică, după ordinea juridică romană, urmează disciplina de muncă și de efort a ostașului. Fără ostaș (cavaler medieval sau aviator viteaz) nu s-ar putea defini bunul european. Ostășia este cheagul catalizator al marilor virtuți activiste ale cetățeanului european, ale bunului european.

Șase teze pentru helvetizarea României

Miguel de Unamuno, rector la Salamanca și comentator neuitat al lui Don Quijote, Cavalerul Tristei Figuri, visează, într-una din cărțile sale, la o *hispanizare a Europei*.

Ar fi dorit – cu alte cuvinte – să realizeze un imperialism cultural al Spaniei asupra continentului nostru, după pierderea supremației politico-militare de odinioară. Bătrânul rector nu se consola de faptul istoric, că patria sa – de unde nu apunea niciodată soarele pe vremea lui Filip II – a ajuns o putere europeană de rang secund sau de rang neglijabil.

Când a izbucnit pustiitorul război civil dintre partida roșie și partida albă, când a văzut că generalul patriotard Franco se instaurează la putere cu ajutorul unor africani negrozii și mercenari, orgoliosul spaniol Miguel de Unamuno a avut o criză sufletească gravă, aproape un șoc nervos. S-a înfășurat în toga melancoliei și a pesimismului celui mai întunecat. Apoi, redresat, a început să se gândească lucid asupra motivelor decadenței patriei sale. A uitat visările delirante asupra hispanizării Europei. S-a angajat în analiza cauzelor concrete.

A constatat că Spania suferă de trei racile: foamete, sifilis și alcoolism. Foametea este endemică. Latifundiile clericale și latifundiile particulare, rău și intensiv exploatare, care întrețin un aparat birocratic și un fast pseudo-artistic, se soldează cu degradarea biologică a țărânului spaniol. Sifilisul și alcoolul completează restul războiului civil larvat sau deschis din iubita sa Spanie.

După această analiză nemiloasă și – aproape – trivială din partea unui *ideolog*, după elaborarea testamen-

tului său politic și cultural, Miguel de Unamuno a închis ochii. A fost înjurat *post mortem* și de *albi* și de *roșii*. Figura rectorului de la Salamanca, înfășurat în toga melancoliei, apare, cu trecerea vremii, de un tulburător patetism, iar prognoza sa de o înspăimântătoare veracitate pentru intelectualii spanioli, ca și pentru sociologii și economiștii Europei contemporane.

S-a vorbit și la noi, cândva, de un *dinamism românesc*.

Un strălucit și decedat dascăl universitar de Logică și Metafizică, Nae Ionescu, a ținut acum zece ani o conferință (șubredă în argumentare) despre *Imperialismul românesc*. Învățăceii săi prostănaci și fanatizați au aplaudat. Unii au râs. Alții – puțini – am dat din umeri și am plecat amărâți. (Eram ostaș, când am ascultat repetiția conferinței sale la... Slatina). Aventura fascistă în România, promovată și cu ajutorul profesorului Nae Ionescu, s-a terminat în răzmeriță de facțiuni, în vărsare de sânge, în teroare, în război antonescian și cu pierderi din substanța economică și din substanța biologică a României.

Pofta de hegemonie a națiunilor mici seamănă cu pofta broscuului care vrea să ajungă bou și... crapă, ca în fabula lui Grigore Alexandrescu, de la 1848.

Țara noastră nu poate visa la o *românizare a Balcanului*, la o *preluare a moștenirii Bizanțului* (s-au scris și propagat asemenea năzbâtii). Delirul de grandoare este un delir anti-românesc. România nu poate juca un asemenea rol internațional. România este o permanentă victimă internațională. Avem prea mulți boi politici mapamondiei pentru o broscuță de țărișoară. Când se bat bivoli, mor broaștele în lac.

Idealul României după atâtea triste experiențe, nu mai poate fi decât un ideal de neutralitate, de scoatere a țării din angrenajul satanic internațional.

Am cercetat, de peste două decenii, cu puține intermitențe, sociologia țărilor semi-coloniale (Mexico, Brazilia, Venezuela, China, Egipt, India). Într-o carte recentă – din anul 1946 – am analizat problema Statului român semicolonial și „chestia socială” (*Portrete și controverse*, volumul II, editura „Fundatiilor”). Am reluat din nou, spre lectură și meditație, bibliografia de drept internațional, referitoare la metodele și tehnica de neutralizare a țărilor mici, amenințate inutil de războaie, care nu le aparțin substanțialmente. Ideea de *helvetizare a României* mă persecută, literalmente, din anul 1939, până astăzi. A trebuit să scriu această carte de analiză și pesimism, căreia trebuie să-i dau drumul la tipar. N-am încotro. Deși simplu jurist și publicist solitar, îmi voi supăra, probabil, o serie de clienți din trecut și din viitor, de la *stânga* sau de prieteni sectanți din alte lagăre. Nu-mi pasă și nici nu cred în etichetele cu *stânga* și *dreapta* – în colonii. S-au amalgamat în rele și în comprehensiuni, față de liniile mari arhitectonice ale statului și ale intereselor populare, toate aceste clasice noțiuni franceze. Terminologia politică română contemporană este infectată, ca acum o sută de ani, de pașoptism iluminist de sursă pariziană, cu tot crepusculul influenței franceze în România.

În mod bizar, prima lucrare de drept internațional asupra neutralității a fost scrisă de un jurist medieval spaniol, fost rector la Salamanca, la fel ca Unamuno. În elaborarea eșafodului teoretic pornea de la *treuga Dei*, acel armistițiu sărbătoresc între ostașii medievali și înzăuați, când cădea Crăciunul sau Paștele în toiul bătăliilor.

Miguel de Unamuno a încheiat lanțul teoretic prin testamentul său ideologic și politic, cerând pacificarea internă și neutralizarea forțelor fratricide asasine dezlănțuite de famină și nebunie sifilitică.

Cea mai bună lucrare juridică modernă este a lui Nicolas Politis, fost ambasador al Greciei la Paris (*La neutralité et la paix*). Politis a fost ministru plenipotențiar grec la Societatea Națiunilor Unite din Geneva. Era un prieten bun al Elenei Văcărescu și – chiar – al lui Nicolae Titulescu. (Deși, aflat pe poziții diverse, Politis tindea la neutralizarea Greciei, pe când Titulescu avea lăcomia mapamondică, angrenându-și țara în tot felul de aventuri ideologice și politice, el însuși fiind un conservator tipic, aproape retrograd în mentalitate și concepție generală asupra vieții și asupra politicii).

Nicolas Politis a vizionat just frământările interne și externe, prezente și viitoare ale Greciei moderne. A pus diagnosticul și a indicat remediul. Metoda i-a fost simplă: s-a suit pe platoul olimpic al cercetării științifice severe și s-a înfășurat în mantia pură a cetățeanului îngrijorat și dezinteresat. A recomandat pacificarea și neutralitatea Greciei în marile bătălii internaționale. N-a fost ascultat. Din această cauză a rămas obscur. N-a căpătat faima lui Venizelos, a lui Take Ionescu sau Nicolae Titulescu, care-și angrenau micile patrii în mecanismele, în ciorbele și în războaiele titanilor. Micile țări deveneau pioni, cai sau fortărețe pe o tablă de șah unde alții își jucau rolul și pasiunile. Azi, Grecia se inter-devorează. Politis a fost o Casandră a Greciei. Nu ne-am devorat și noi, după moartea lui Titulescu? Nu așteptăm febril să ne ucidem din nou?

Miguel de Unamuno și Nicolas Politis au rămas modele demne de informație și de meditație pentru intelectualii din țările coloniale și semi-coloniale. Pilda spaniolă și pilda grecească trebuie să ne învețe minte. Idealul României în materie de politică externă nu poate fi decât Elveția, adică strictă neutralitate de țară mică în lupta declanșată între giganți.

Rezumativ, tezele mele sunt următoarele:

1. epoca de aur a istoriei române contemporane a fost între 1848 și 1919, când România a luptat, a realizat și s-a bucurat realmente de independență.

Trei episoade caracteristice:

- colonelul Alexandru Ioan Cuza Vodă a refuzat la Constantinopol, în vizită, să mai sărute pulpana sultanului, călcând protocolul secular;
  - P. P. Carp și Titu Maiorescu au refuzat să primească în 1917 vizita lui Mackensen, călcând protocolul european și chiar politica lor germanofilă;
  - Ionel Brătianu s-a purtat cu *aroganță*, recte cu demnitate, față de tigrul Clemenceau, care umilea sistematic pe aliații secunzi și pe sateliți;
2. importanța petrolului în războiul motorizat ne-a pus independența în pericol mortal și ne-a transformat după 1919 în țară semi-colonială de tipul Mexico, Venezuela și Persia, cu aparență de neatârnamare politică, dar cu influențe subterane decisive și cu groaznice apetituri de trusturi capitaliste și state expansioniste de toate soiurile;
  3. războaiele moderne sunt războaiele mondiale, iar țara noastră este obligată să facă fiecare război de două ori (o dată cu cotropitorii năvalnici și a doua oară cu învingătorii), punându-ne țara și sufletul într-o penibilă postură morală. Discreditarea este cel mai mare pericol față de etica internațională tot mai vigilentă în urma atâtor dezamăgiri și crime;

4. substanța economică și biologică a poporului român este serios amenințată de aceste războaie și de răzmerițe interne (facțiuni politicastre ambițioase aflate la remorca sau în solda directă și – deseori – indirectă a marilor puteri);
5. cel mai venerabil ministru de Externe n-a fost nici Take Ionescu, nici Titulescu, nici Mihai A. Antonescu, ci... Emil Porumbaru, acel obscur, umil și brav diplomat care a girat afacerile în palatul Sturdza, reușind să mențină România măcar doi ani în neutralitate (1914–1916);
6. idealul în politica externă ar fi *helvetizarea României*, iar în politica internă (până la limpezirea situației), *Treuga Dei*, adică armistițiul între partide și oamenii politici de toate nuanțele, până când – sperăm – se va încheia pacea, deși nu credem. În rezumat, broscuioara politică română să nu se mai umfle pentru a ajunge bou din fabula nemuritoare, fiindcă piere poporul pe care vrea să-l reprezinte.

Treuga Dei sau helvetizarea României în „concertul european” al marilor și micilor puteri

Idealul de neutralizare al României – de *helvetizare* – este greu, dar nu imposibil de realizat.

Elveția trăiește în neutralitate declarată și garantată de vecini și de către marile puteri. Aici este specificul și originalitatea: în fapt și în drept și-a asigurat splendida izolare și un belșug permanent. Cancerul militarist și invaziunile nu-i mai rod măruntaiele și nici bugetul. Din această pricină, fenomenul politic – fenomen agonal – a luat un aspect de întrecere sportivă, cum l-au visat filosoffii Eladei, așa cum este omenesc și rațional. Nu mai poate fi vorba de polemici și de lupte sinucigașe. Politica internă elvețiană a ajuns la o olimpiadă agonală, de tip sportiv, cu țeluri de perfectibilitate edilitară și birocratică.

Dar Elveția nu trăiește, în fapt și în drept, pe plan extern și pe plan intern, ca singura țară și ca prototip de neutralitate în Europa. Adăugăm imediat: o augustă și profitabilă neutralitate. Ne mai gândim și la Suedia. Au mai încercat Belgia și Luxemburg, fără reușită. Încercarea moarte n-are.

Dintre vecinii noștri, Bulgarii și Turcii s-au dovedit de o înțelepciune rară și profitabilă. Au vâslit cu multă îndemânare printre apele învolburate externe, din 1939 până în 1947. Spre deosebire de România care a pierdut sânge, valori economice și teritorii, Bulgaria și-a păstrat, intact, rezervorul demografic, sporindu-l chiar, printr-o prolificitate caracteristică țărilor agrare care trăiesc în

higiена naturală și în alimentație vitaminoasă. Bulgaria n-a tras năuc cu tunul în cele patru puncte cardinale, cum a făcut România, și cum mai este dispusă s-o facă mereu. Bulgaria a suportat câteva bombardamente aeriene teribile anglo-americe, fiindcă populația și guvernul lor au călcat reguli elementare de dreptul ginților și de morală religioasă milenară pe care, noi, nu le-am călcat; tratamentul inuman aplicat prizonierilor aviatori căzuți, demența sanguinară, disprețul Crucii Roșii etc. În afară de acest *lapsus* generalizat și regretabil, Bulgaria a atins în ultimele decenii o neutralizare, în fapt. Vecinii nu cunosc problematica juridică a neutralității, fiindcă au aplicat-o în fapt și apoi sunt săraci în minereuri și petrol. Nu-i râvnea lumea industrială. Bulgaria a ieșit din al doilea război mondial (1939–1945) cu valori economice sporite, cu utilaj industrial sporit, cu spor de populație, cu spor de teritorii române, cedate de fasciștii germano-români, apoi confirmat la masa verde și de puterile democratice actuale din lume.

Bulgaria a servit României o lecție de modestie, de realism și de prudență în ultimele două decenii. Noi ne-am amestecat cu Take Ionescu în Mica Antantă, satelit al Marii Antante. Cu Nicolae Titulescu ne-am amestecat în Abisinia, în China și în posesiunile engleze. De-altminteri, strălucitul, prea strălucitul retor Titulescu, izgonit de regele Carol II și de Gheorghe Tătărăscu din România, a murit ca avocat consilier stipendiat de societatea anonimă Canalul-de-Suez. A zburat, teoretic și ideologic vagamente, din Abisinia până în Egipt și a lăsat un morman de ruine în politica externă română, dând pretexte tuturor invaziilor să ne jefuiască petrolul, teritoriile și sângele bunilor țărani, decretati peste noapte ostași cruciați. Pretexte și formule ideologice se găsesc oricând. Un jurist

avertizat și un istoric al doctrinelor poate servi, oricând, oricui, la cerere și ofertă, toate tipurile și prototipurile de argumentații și drapări ideologice sau diplomatice.

Ceea ce rămâne permanent pentru un jurist și un diplomat sunt lucruri elementare (care se uită printr-o bizară amnezie): interese, biologie, teritorii, valori economice, luciditate împinsă până la grosolanie, atunci când adversarii devin grosolani și cinici.

Noua diplomație (dublată de juridicitate) a românilor, inițiată de Take Ionescu, continuată de Nicolae Titulescu, imitată de Ion Antonescu și de toți epigonii lui *Tăkiță, guriță de aur*, și de *titulaxi*, este cultul Eului, umflarea personalității reprezentantului. Toți vor să fie *mari europeni*, cum a numit, amabil, Georges Clemenceau pe Take Ionescu. Toți nătărăii dâmbovițeni se visează recoltând aplauze pe malurile Senei, ale Lemanului, ale Tamisei sau pe marginea altor ape exotice.

Când prințul Otto von Bismarck a lăudat public pe social-democratul August Bebel, liderul sindicatelor și al proletariatului german, elogiul, a exclamat cu ironie:

— Oare cu ce-am greșit dacă mă laudă junkerul și prințul Bismarck? Trebuie să fi greșit cu ceva!

Avocații europenizanti români, dornici de aplauze ca vedetele de la Tănase și de la Alhambra, uită factura și mandatul avocatului autentic și al diplomatului rafinat. Avocatul nu se reprezintă pe sine, ci pe client. Viața și cariera diplomatului se confundă cu viața poporului său. El nu trebuie să fie o personalitate autonomă și umflată ca un balon. Avocații și diplomații sunt exponenți și tehnicieni dibaci ai intereselor încredințate. Nu pledezi o contravenție sau un proces de sabotaj cu tehnica grandilocventă a proceselor politico-ideologice sau cu patosul crimei pasionale în fața curților criminale. Uneori, pro-

cesul necesită minimalizarea lui. Avocatul trebuie să devină sobru, modest, mediocru chiar, dacă judecătorii sunt mediocri.

România are nevoie de o mediocrizare pe plan internațional. Judecătorii de azi ai lumii (Statele Unite, Rusia Sovietică, Anglia, Franța și Germania) sunt prea titani, prea giganți, prea mari pentru noi. Bucureștiul, de pildă, a suportat, din anul 1941 până în august 1944, trei soiuri de bombardamente: unul benign sovietic, altele grele anglo-americeane și unul furios german. Ne ajunge. Nu mai vrem să suportăm nimic. Ne declarăm neutri. Sunt două ipoteze egal de plauzibile:

1. va fi război între vest și est,
2. nu va fi război între vest și est.

Noi imităm pariul lui Pascal?

Cunoașteți pariul lui Pascal?

Filosoful francez catolic ne sfătuiește să credem în Dumnezeu, fiindcă n-avem ce pierde:

1. dacă există Dumnezeu și noi credem în el, ne-am asigurat fericirea celestă;
2. dacă nu există Dumnezeu, și noi credem, ce-am pierdut?

Credința în neant nu costă nimic.

Pascal a descoperit pariul permanent câștigător.

Un pariu similar cu al lui Pascal este propunerea mea de neutralizare a României.

Dacă va fi război între vest și est, declararea noastră de *helvetizare* ne asigură imunitatea și ne scapă și de dezastre. *Treuga Dei* internă – armistițiu între partide – este premisa indispensabilă.

Dacă nu va fi război între vest și est, iar noi dorim

fierbinte pacea, din toată inima, ce-am pierdut?

Poziția de neutralitate este favorabilă lumii vechi anglo-americeane și lumii noi din URSS.

Care este teama Sovietelor, din 1917 (7 noiembrie) până astăzi? Teamă de încercuire și de coaliție capitalistă împotriva experienței socialiste care se încearcă într-o singură țară: *la Răsărit*. Această țară are nevoie de liniște. Ea este, structuralmente, ca orice țară socialistă, o țară pacifică. A suportat agresiunea fascistă germană. A devenit bănuielnică și pe drept cuvânt. Nu mai vrea *capete de pod* pentru agresori și pentru invazie.

Helvetizarea României i-ar oferi o regiune pacifică și neutrală. Ar fi lipsit-o de capul de pod antonescian din luna iunie 1941. Nici statele vestice nu ne-ar impune participarea la politica lor complicată și mapamondică.

Stil de viață în țară semi-colonială

După îndelungatele mele cercetări, în țările independente, stilul de viață se formează cam în modul următor: clasa dominantă hotărăște modalitatea, gustul și felul de viață.

În semi-colonii, stilul de viață se impune de jos în sus. Iarba grasă – pirul – acoperă palatele de marmură ca în India. Stilul de viață este dictat din afară, dar pentru menținere, intervin – hotărâtor – straturile populare.

Oportunitate și oportuniști

Semi-colonialii confundă oportunitatea cu oportunismul. Oportunitatea este regula de aur în comportarea față de realități. Această regulă de aur se exteriorizează, deseori, la noi, ca un oportunism plat, fără zări, fără măreție, fără teologie și fără teleologie. Au uitat, în special, simbolica lucrurilor.

Rentier în țară semi-colonială?

Rentier și țară semi-colonială sunt contradicții de sensuri originare.

O țară semi-colonială este o barcă pe valuri care are nevoie de un cârmaci bun, cu bune instincte și experimentat pe vreme îndelungată. Avem nevoie de un cârmaci încercat.

Un rentier și o fată bătrână cu dotă nemâncată – n-am văzut în semi-colonii.

Ce-au păzit peștii, recrutați de predilecție din semi-colonii, pe tot globul? Ce-au făcut vânătorii de zestre? Ce-au pierdut – și cum de-au pierdut? – cei care își câștigă galoanele la ofițerul stării civile?

Poziția de rentier în țările semi-coloniale nu este posibilă. Așa ceva a fost posibil în Elveția timp de două secole. Ce însemnează două secole față de cele 25 de secole cu care luptăm, eroic și dezamăgiți, în Oltenia și în România din pricina celor multe *ceandalale*?

Rentierul mai poate avea ființă în Englitera și în America. Poate și în Suedia. Poate în Africa de Sud (ținuturi aurifere). Renta este o poveste scurtă între două războaie mondiale. De la 1871, renta a devenit o afacere precară, chiar la occidentali. În semi-colonii nu am văzut rentieri. Inginerul Ionel P. Gigurtu, oltean, care a exploatat munții Apuseni, mi-a explicat, odată, între patru ochi, la restaurant, că vechii romani invadatori de la 101–107 e.n. au extras un milion de kilograme de aur cu metode primitive, iar el n-a scos cu metode ultra-moderne, în două decenii, decât cinci mii de kilograme anual. De aceea, n-a mai plecat inginerul oltean nici în Elveția, nici la Roma, nici la Parisul pe care-l adoră. A rămas, acasă, fatalist...

N-am decât o mediocră încredere în misticii fără îndoială. De fapt, încrederea mea nemărginită merge spre moralistii care au avut și nu mai au rădăcini în mistică, dar care și-au păstrat tradiții în rădăcini, în obiceiuri, sau în ritualuri.

Am observat că sunt trei categorii:

- a) misticii religioși de toate nuanțele (inclusiv secantii politici sinceri),
- b) moralistii fără rădăcini în mistică sau dogme, adică agnosticii puri sau agnosticii estetizanți,
- c) moralistii care și-au pierdut dogmele, dar care au ancorat în tradiții milenare și în ritualuri tonice.

După o tipologie sociologică, prima categorie se găsește în economia patriarhală, a doua la economia bănească, zisă capitalistă, iar a treia la semi-colonialii distinși, incapabili de a-și lepăda amintirile de patriarhalitate și de a ancora curajos în capitalism sau în comunism. Inima lor este împărțită: se găsește în îndoială. Iată, inima mea!

După nuntă

Sosesc târziu, înzăpezit, de la o nuntă, unde am fost iarăși naș; naș după ritualul străvechi, la o nuntă de tineri țărani, subjugată speciei eterne.

După ceremonialul bisericesc, când sfârșește petrecerea, mă întreb: ce se mai află creștin într-o nuntă românească?

Sciții păroși, bărboși, lăboși, îmbrăcați în piei de animale, ies la iveală într-o *sălbatică splendoare* – asemeni Ceahlăului coșbucian, – cu dansuri repezi și chiote de fiară înjunghiată.

Rentierul meu poate avea hîini în Anglia și în America. Poate și în Suedia. Poate în Africa de Sud (întinut aurifer). Renta este o poveste scurată între două războaie mondiale. De la 1871, renta a devenit o afacere pasivă, chiar la occidentali. În semi-colonii nu am văzut nici un inginer! Ionel P. Găvruta, elvețian, care a exploatat mină de Apuseni, mi-a expus odată, într-o noapte, la restaurant, că vechiul contract de concesiune de la 1911-1917 era un extras un milion de lei, pe care el și-l lua cu metode primitive, iar el nu se ocupa de metode moderne, în deceniul de deceniu, de cînd el era în țară. De aceea, el nu plătea inginerii oțelului în Elveția, nici în România, nici în Parisul pe care-l adora. A rămas, însă, fatalist.

Drumul libertății interioare

Patru monologuri m-au persecutat:

1. monologul evanghelic – drumul credinței în absolutul creștin și religios (poți fi creștin, fără a fi religios, în semi-colonii),
2. drumul Iubirii – Eros,
3. drumul Forței,
4. drumul Contemplației – Ataraxia.

Ultimul drum este drumul favorit al promenadei mele interioare actuale.

A fi semi-colonial

A fi semi-colonial este o mare înfrângere, sociologică și politică. Deseori poate fi o înfrângere culturală și interioară.

A părea semi-colonial este o ridicolă înfrângere interioară, împerecheată cu o dezastruoasă comportare morală: naturile mândre și sănătoase nu se împacă ușor cu asemenea situații.

A încerca să ieși din semi-colonialitatea destinului tău social echivalează cu valorificarea latențelor umane și ancestrale în sensul eroismului și al prudențelor (prudența mai însemnează și înțelepciune bazată pe realism pus-tiitor). Un semi-colonial, care vrea cu tot dinadinsul să iasă din zona nefastă, trebuie să fie brav ca un ostaș încercuit, prudent și elegiac ca un păstor de suflete (sacerdot), dezinteresat ca un senior cu latifundii înfloritoare.

„Meditații” sociologice

Expresia de „meditații sociologice” îmi pare improprie, este o *contradictio in adjecto*, fiindcă societatea năvălește asupra ta ca o apă murdară, pe când meditația semnifică purificarea și dorința de puritate a omului. Individul fără meditație este insul animalic, fără ordine umană, fără reflexie și fără inhibiție, adică paiul purtat pe valuri spumegânde și spurcate.

Când te-apuci să „meditezi” – oprești pentru o clipită spasmul vital. Uiți tina spurcată, grija mărunță, te duci la coordonatele individuale și la cele colective. Momentele de meditație sociologică sunt momente penibile, răpite libertății interioare și contemplației superbe pentru a examina substanțele nenorociților de localnici și localnice: avocatură de idei social-economice pe un dosar cu fapte concrete minore din destinul acestor „proști” dar mulți „compatrioți”, ca să modernizăm dictonul cronicarului, al iubitului cronicar, Ion Neculce, sau Miron Costin ori N. Iorga.

Stil românește?

Una din permanentele discordii ale polemicii române este acuza reciprocă de necunoaștere a limbii. Tematica ideologică oricât de spumoasă și de controversată se termină prin uimitoare controverse filologice sau plate acuzații de stilistică.

În limbile imperialiste (franceza, engleza, rusa, italiana, germana) pot fi discuții interesante de grămătică, lupte între academizanți și populiști, între salonarzi și cultivatorii *argot*-ului.

La noi, se pare că nimeni nu știe românește: destin emanamente semi-colonial, nu numai *eminamente agricol*.

Limba română nu există sub forma unei limbi culte, adică fixă și ordonată. Sunt mai multe dialecte, aș fi ispitit să spun mai multe limbi, pe picior de egalitate: limba plugarului, limba mitocanului, limba juristului, limba poetului, limba gânditorului. Nu avem o limbă unitară a mandarinilor la care aspiră, ca la o supremă eleganță, omul de rând, omul incult sau semidoct.

Spre stupefacția filologilor avertizați din România, toată lumea îndrăznește să discute, să propună teorii și reguli de limbă. Nu avem pudoare filologică.

Semi-colonialii nu pot avea un stil unitar de cultură și nici o limbă unitară.

Ceva mai grav: în scriitorul sau vorbitorul semi-colonial nu se oglindesc experiențele proprii de viață, cu terminologia specifică profesională aventuroasă ori discrepantă. La ei, examinezi aluviunile culturilor limbilor cu adevărat imperialiste, la care s-au adăpat. Plugarii vorbesc vechea limbă a costobocilor, a sarmaților, a geților

și dacilor romanizați. Meseriașii au luat luleaua neamului (ghivent, șpiraclu, etc.). Mitocanii, juriștii și ziaristi sunt franțuiziți. Sportivii sunt anglo-americanizați. Politicienii recentii sunt, terminologic, incompreensibili pentru masele largi populare.

În gânditorul sociolog C. Stere întrevăd marxismul de pe timpul țarilor, aseasonat cu narodnicism. C. Stere este marea mea iubire.

În metafizicianul Nae Ionescu simt cubismul și catolicitatea germană a Münchenului și Göttingenului.

În criticul literar G. Călinescu aud rezonanțele bizare (pentru urechile valahice) ale Italiei moderne.

Mircea Eliade are duplicitatea romancierilor și eseistilor englezi între cele două războaie mondiale.

În Nicolae Iorga se împletește limba vechilor pisanii moldovenești cu a istoricului german de tip Lamprecht, Mommsen și Treitschke.

Ziariștii și juriștii români sunt fiii Franței.

Am făcut odată o prinsoare cu mine însumi: să scriu o carte, într-o vacanță, după metoda dicté-ului supraréalist.

Am scris o carte mică.

Rezultatul a fost uluitor: 1/4 limbă literară liceală și universitară obișnuită, 1/4 franceză (mă adăp la Paris și în familie de peste trei decenii, ca orice franco-român), 2/4 de terminologie germano-engleză (tema aleasă avea implicații științifice profesionale și meseria mea penală se bazează pe nemți, italieni și câțiva englezi).

M-am lecuit de supraréalism și de investigații asupra subconștientului: talmeș-balmeș.

Și-am înțeles: și eu sunt un semi-colonial, ca dezgustătorul Botlivala sau ca divinul Mahatma Gandhi, acel Gandhi care-și editează din tinerețea de jurist umanitar tolstoian ziarul *The Young India* pentru țișanii săi în...

limba engleză. Este singura limbă în care se pot înțelege mandarinii și semidoctii Asiei. Sunt sigur că Gandhi gândește în englezește, cum gândesc eu, la furia scurtă și euforia bahică, în nemțește.

Clasa dominantă din România își compunea scrisorile intime în limba franceză. Ultimele scrisori ale lui Al. I. Odobescu, scrise cu câteva ore înainte de sinucidere, au fost redactate în franțuzește. Notele intime ale lui Titu Maiorescu au fost traduse, după memorial, în nemțește.

Când Al. I. Odobescu și Titu Maiorescu (stilisti clasici români) își scriau jurnalul *intim* în limbi străine – înțelegeți abisul și proporțiile semi-colonialității din România? Eu m-am lecuit de limba germană grație pauperilor autohtoni, care vin zece ore în biroul meu avocațial și, poate, din pricina lui Adolf Hitler, fiindcă, deși scrisesem o carte contra lui, evreii n-au mai vrut din 1933 să vorbească nemțește cu mine și se uitau chiorâș, când le vorbeam în limba lui Goethe și copiilor mei.

Nu putem ști românește, fiindcă gândim, citim și conversăm în graiuri mondiale.

Șovinism semi-colonial

Am înțeles, dar n-am putut simți șovinismul valahic. Ce legătură intimă pot avea eu cu un gușat de Muscel sau cu un cioban din țara Oașului? În forul meu interior dădeam din umeri și-mi strângeam coatele, ca să nu simt cotul a tot felul de indivizi grosolani pe care nu-i asimilez. Totuși, gușatul este al tău.

Ce vreți? Asasinați-mă: între 11 și 19 ani am trăit cu poezii și romancierii Franței la subțioară. Între 19 și 27 de ani am studiat șapte ani la universități europene: Berlinul, Parisul, Heidelbergul, Münchenul și Roma, care îmi sunt tot atât de familiare ca Bucureștiul și Craiova. Poate că am iubit mai mult Heidelbergul.

Ce a ieși din acest *mixtum compositum* este altă poveste: problemă celulară nervoasă individuală.

Nu pot fi șovin: sunt semi-colonial.

Am observat că șovinii valahici sunt „extranei” ca naționalitate și cultură, în sensul că nu și-au asimilat stilul de viață semi-colonial român, înglobați fiind sau evoluând în orbite laterale.

Cel care a inventat formula „*numerus valahicus*” (atât de simpaticul și sfătosul dr. Alexandru Vaida-Voevod) era un *extraneus* ca înfățișare și în gândire: începând cu mustața maghiaronă, trecând prin limbaj și sfârșind cu onctozitatea manierelor, totul, dar absolut totul indica direcția Budapesta-Viena. Invidia și ranchiuna împotriva *gentry*-ului maghiar îl modelase întocmai. Român get-beget fiind, se asimilase habsburgic.

Forțele propulsive ale legionarismului șovin s-au recrutat dintre rutenii Bucovinei, metecii levantini și

macedo-români.

Înțelegeți de ce un semi-colonial român nu poate fi sovîn?

El și-a asimilat media influențelor străine. Este un *extraneus* (din punct de vedere naționalist). Poate, un mediocru și un armonic în peisagiu.

Șarlatanul egoist

Buruiana înfloritoare pe meleaguri semi-coloniale este din speța șarlatanului egoist.

Tipul cunoscut: Cațavencu.

Politicienii semi-coloniali sunt șarlatani până în măduva oaselor și egoiști până dincolo de marginea înțelegerii: oare de ce? Fiindcă n-au bază economică, n-au metafizică, n-au bază morală: au apetituri. Se-ntind dincolo de cât le este plapuma. La râțul de porci mistreți, blânzii țărani localnici (ierbivori și vitaminoși) nu știu să dea peste râț acestor mâncători de cadavre (fleici, mititei, ardei, usturoi, spectacole picante).

Șarlatanul egoist trădează patria pentru arginți sau din poltronerie lamentabilă.

Unde sunt criteriile morale?

Ceea ce mă enervează peste măsură în lumea capitalismului apusean și a reversului său – socialismul central-european – este lipsa de criterii morale liber acceptate de către cetățeni. Toți trăiesc în divorț reciproc. Divorț între stat și individ. (O carte celebră scrisă de Herbert Spencer tratează, nici mai mult, nici mai puțin, decât despre *Individul contra Statului*). Divorț între soț și soție. Prietenii sunt monade fără ferestre, așezați unul lângă altul, interșanjabili și fungibili, ca niște boabe de fasole. Iar părinții cu copii se ceartă de nouă ori pe zi.

Lupta pentru putere

Lupta pentru putere sau mai exact „voința de putere”, după formularea lui Nietzsche, este pusă în rang egal cu apetitul foamei și cu apetitul spiței. Când ai putere nu te mai temi de secetă și de intemperii, iar haremul îți stă la dispoziție. Puterea are trei consecințe:

- 1) dovada vitalității personale,
- 2) averea,
- 3) stăpânirea masculului asupra unui număr de femele, cât îl țin curelele.

Lupta pentru puterea politică este o deghizare a luptei pentru avere. Goebbels cel șchiop se ceartă cu Göring cel burtoș asupra haremului din lumea filmului și a teatrului germanic. Brânzarul democrat român politicastru și creatura capitalismului liberal își împart sectoarele libertinajului din culise: unul alege drama, altul alege baletul, altul comedia și altul revista cu nudități.

Funcționarul politic a înlocuit pe latifundiarul care-și păpa moșiile ca pe o porție de măsline.

Înțelegeți cauzele infernale ale virulențelor politice din ultimele decenii și de ce toți sunt gata să intre în solda marilor puteri străine pentru a-și menține situațiile?

Pendularea între extreme

Țările semi-coloniale pendulează între extreme: șovinism terorist sau bonjurism simiesc, între Corneliu Zelea-Codreanu sau Cațavencu brânzovenesc.

Nu-și pot găsi linia dreaptă, linia intereselor proprii, diagonala dedusă din paralelogramul forțelor internaționale.

Unul – Corneliu – declară imbecil că, în trei zile de la preluarea puterii, România va intra pe axa Roma–Berlin–Tokio. O declară cu anticipație și ritos, fără tratative prealabile. O capitulare necondiționată. Acesta a fost programul de politică externă al Gărzii de Fier, care a răătăcit printr-un romantism haiducesc și sanguinar floarea tineretului român. M-am mirat, până la consternare, cum a acceptat așa ceva – și a comentat favorabil! – bunul meu prieten de adolescență, Mihai Polihroniade, ucis mișelește la închisoare de un *Tersite polifemic* – numitul Armand Călinescu. Purta monoclu și era pitic.

Altul, brânzovenesc, de origină pariziană sau de alt meridian, jură pe parfumuri ezoterice, semnează vârtos în loc să-și taie laba dreaptă, prea nervoasă, semnează, semnează cedări de redevență petrolifere sau de teritorii. Așa a făcut la *Diktat*-ul de la Viena Mihai Manoilescu, clientul meu de drept penal, la al doilea său „control” al averii din 1940–1941. De-atunci am rămas amici și ar vrea să devină „tehnocrat” al comuniștilor. Mi-a înmănat și un memoriu despre paralelismul devastator pentru monedă, între moneda hârtie și cocoșei de aur emiși până la un milion de către Puiu Alexandrini, ministrul de finanțe, aghiotantul vice-președintelui de consiliu Gh. Tătărașcu.

Când își vor veni în fire politICASTRII români de esență

semi-colonială, subjugați până la inutilă slugărnicie forțelor exterioare?

Așteaptă să fie lapidați?

Nu-i nici o soluție? Să fie oare încrucișarea brațelor, așa cum fac țărani?

M. Manoilescu este mai catolic decât Papa de la Roma și mai țărigrădean decât Sublima Poartă.

Emoții socialiste

S-a construit de un secol în Europa o doctrină științifică având drept pivot metoda dialectică a materialismului istoric pe care o utilizez și eu, din când în când, cu moderație și chibzuință. Nu te poți sustrage stilului de cercetare al epocii tale, dar nici nu poți intra cu năimitul până peste gât și urechi, uitând că Europa are peste 25 de secole de cercetare a realităților cu metode variate și cu rezultate mărețe. Eu am studiat – cu arheologii mei – 25 de secole de cultură și civilizație în Oltenia natală, o biată provincie mignonă.

Et alors?

Vechea dispută scolastică și didactică „realism–nominalism”, „știință – credință”, „știință – metafizică”, reapare astăzi cu enunțarea celor trei teoreme: „socialism științific” + „dialectică” + „materialism istoric”.

Mi se pare că socialismul științific ca știință nu există. Ceea ce există de la creștinism încoace, și chiar cu mult mai înainte, ca o consecință evidentă a creștinismului, sau a doctrinei platonice, sau ca un succedaneu al lor, sunt numai *emoțiile socialiste*.

Din ce se compun aceste emoții socialiste?

Vom nota. În primul rând, sentimentul de caritate. Apoi, sentimentul de justiție. Apoi, necesitatea confuză a solidarității umane, derivată din vechile instincte tribale, ranchiunile de clasă, gusturile morbide spre *abis social*, echivalente cu romantismul patologic pentru *apaș* și *mizerie biologică* (o rădăcină a profesiunilor medicale), acel pozitivism atroce, degradând orice emoție, fie chiar *socialistă*.

Pentru mine – mandarin semi-colonial de tip secolul XX – *emoția socialistă* însemnează caritate și sentimentul de justiție. Nu am ranchiune de clasă, fiindcă, deși oltean prin origină, am trăit – citadin – confortabil, și – sufletește – armonic, trecut prin cele mai bune școli ale mandarinatului român, la cele mai bune școli europene, într-o nobilă profesiune liberală de mandarin cu substanțiale venituri și dând loc liber pentru desfășurarea emoțiilor mele social–altruiste. Firește, sunt un caz de excepție de care mă rușinez. Acest fapt a creat în mine anumite complexe *conservatoare* de care nu mă pot dezbara: echilibru, constructivitate și armonie.

În afară de aceste emoții socialiste și înrudite cu ele prin sorgintea de unde năpădesc, mai sunt și emoțiile leonardești, emoțiile lui Leonardo da Vinci: adică, știința câștigată în mijlocul contemporanilor bigoți, cu dezesperarea inimii proprii; contemplație; calm (contemplație = calm?); stăpânirea de sine; sondarea subconștientului uman și a propriului subconștient. Și, mai presus de toate, aspirația către neant, pofta furioasă de a pătrunde în substanța lucrurilor împletite cu disperarea că nu poți ajunge, acolo, niciodată.

Lipsa cinicilor în politica de azi

Respect pe cinici și nu dau două parale pe sentimentali. Dacă zgârii pojghița omului politic sentimental și idilic ajungi ușor la bestialitate. Cinicul se comportă – substanțialmente – elegant, clarvăzător și patriotic.

Tabla de valori comună în România nu poate ajunge la zona de superioară și ascuțită inteligență a cinicilor. Eu constat cu oarecare uimire că sentimentalii români în politică au fost loviți de neputință creatoare și că numai cinicii au putut construi ceva și au putut guverna efectiv în țara noastră, în momente de propășire sau au ajutat la înflorire. Sentimentalii au împiedecat și au sterilizat.

Ce a făcut sentimentalul Fleva? Dar impetuosul candid Take Ionescu? Dar liricul tragic de o nesfârșită sentimentalitate (soldat în bestialități) Corneliu Zelea-Codreanu? Dar opozantul hieratic anti-retor Iuliu Maniu?

În zona geo-politică română (adevărat cuib de vipere) numai rarii cinici, preocupați de problemele statului, s-au putut descurca, onorabil, în meandrele internaționale și în meandrele mocirloase interne. De-altminteri, politica internă română este un simplu reflex al stărilor și al intervențiilor internaționale, așa cum, fatalmente, se întâmplă în toate țările semi-coloniale. Nu ne mirăm. Nu trebuie să ne mire.

Influența franceză în România a dus la dominația pașoptismului (de la 1848 până la 1938) și am ascultat cu stupoare pe un prinț fanarioto-valah exclamând că România poate să piară, numai Franța să primească înapoi Alsacia și Lorena. *Que la Roumanie périsse, pourvu que la France aye l'Alsace et la Lorraine!*

Ca atașat de presă la Berlin în 1929, am auzit cu urechile mele pe un fanariot similar al Legației mele regale române, că „ei, helenii” servesc cu plăcere România, fiindcă sunt bine plătiți, dar invidiază pe colegul lor *Paléologue* care este diplomat francez și are glorie. Românii sunt niște „țărani de Dunăre” foarte blânzi și mediocri ca inteligență. În cercul de diplomați cosmopoliți, se făcea haz de butadă și nonșalanță. Așa vorbea un diplomat berlinez român, devenit azi clientul meu penal, un hoț de bijuterii de la nevastă.

După epoca colonialității franceze, și chiar concomitent cu dominația ei, s-a strecurat influența germană, începând cu pătrunderea capitalului și a culturii germane în Principate. Ciociulul parizianist, cu pomadă capilară și cu bețigaș de promenadă, a fost flancat de *Herr Doktor*, începând cu domnul Titu Maiorescu și sfârșind cu echipa Clodius-Orbonaș. Soția germană a lui Clodius era *madame D.A.* Colegul meu de barou și prietenul meu D.A. era israelit. Dr. iur. D.A. s-a putut plimba la Berlin și a descins la hotel Adlon sub domnia lui Hitler. Se fac excepții. N-a spus Hermann Goering despre ministrul său locțiitor la aviație: cine este și cine nu este evreu, eu hotărâsc. Generalul Milch este arian.

Am avut și o echipă italoofilă, după cum am avut pe vremuri o echipă polacă, una maghiară, alta osmanlăie. Italofilul a fost Alexandru Marcu cu elevii săi.

Echipele se succed și se concurează în trădare, supralicitare și felonie.

Sentimentalii au suferit permanent „filii” doctrinare străine. Se aruncau, trup și suflet, în câte o ideologie bună pentru export în Orient. Se intitulau „generoșii”, „pașoptiștii”, fasciști cu cămăși brune, albastre, stacojii sau negre. Intrau în asociații obscure, subterane, cu limbaj

ezoteric, straniu și grandilocvent și – ceva ce este mai greu – le credeau *tale quale*.

Nu înțelegeau spiritul acestor ideologii sau firea lor. Aderau integral și – prin exces de zel – aderau la literă și căutau s-o aplice cu ferocitate pe meleaguri natale.

Din cohorta de deprădăcinați și năimiți ideologici, singurii creatori au fost cinicii. I-au salvat distanțele interioare față de situații, de oameni și de evenimente. Se înglobau și ei în bande sau facțiuni, dar nu trădau nici fățiș, nici tacit, nu supra-licitau, niciodată, față de străini și cotropitori, erau feloni, dar numai înlăuntrul granițelor și cu partenerii lor de joc politic.

Turburări la Bombay

De aproape un sfert de secol, găsesc în ziare române și străine, bisăptămânal, o notă prizărită despre „turburări la Bombay” sau „turburări la Calcutta”. Mi-o notez regulat cu creion roșu sau cu unghia. Se scrie despre numărul morților (număr mic) și numărul răniților (ceva mai mare).

Tulburările de la Bombay, de la Madras și de la Calcutta sunt endemice, ca holera și ciuma bubonică.

În schimb, nu se întâmplă nimic la Delhi.

Ce este la Delhi?

Aici se află rezidența vice-regelui Indiei, trimisul regelui sau al reginei Angliei, care este, concomitent, un soi de împărat al Indiei. Primul împărat al Indiei a fost neuitata, filistina, bigota și ipocrita cu moralină Queen Victoria, Empress of India, care își luase ca amant, spre bătrânețe, un Patan, un ȋigan ostaș din India musulmană.

Din pricina deselor turburări de la Calcutta, capitala indiană, falnica rezidență vice-regală s-a mutat la Delhi. A rămas și va rămâne chiar după împărțirea între Moslem (Pakistan mahomedan) și Stat ȋigănesc indian. Da, da: Stat ȋigănesc, fiindcă ȋiganii noștri sunt indieni expulzați penitenciar timp de șase mii de ani și sosiți ca emigranți pe malurile Danubiului.

De la New-Delhi, la congresul pan-asiatic din 1947, a trimis numitul și minunatul Gandhi, din nou, mesajul răsăritean al non-violenței, al apusului însângerat, atomic și atomizant. Mesaj tulburător și fără ascultare, fiindcă bestia occidentală este rapace, politică, războinică și imperialistă. Marea tristețe ne-o furnizează socialismul

de tip apusean. Socialiștii germani au votat în anul 1914 creditele de război lui Wilhelm II. Socialismul european seamănă tot mai mult cu tatăl său, capitalismul și cu mama sa – lipsa de morală – (amoralitate, pesimism materialist, cultul forței, agresiunea). Între cele două războaie mondiale (1914 și 1939), socialismul democrat a jucat un rol minor sau detestabil. Animalitatea violentă chiftește din toți porii socialismului de tip occidental, molipsind și ideile socialiste sau comuniste din țările coloniale și semi-coloniale. Pentru a înțelege evoluția capitalismului în România și dezvoltarea ideilor liberale, socialiste sau comuniste (cu comportarea și morala aferentă), nu-ți ajunge studiul și geneza lor. Divorțul dintre fond și formă, dintre mască și obraz, dintre programe și realizări, dintre faze democratice și tiranii abuzive sunt la ordinea zilei din momentul invaziei instituțiilor capitaliste în aceste regiuni. Aplicarea schemelor occidentale și din țările imperialiste în regiunile coloniale și semi-coloniale nu se fac după tipicul evolutiv vestic. Găsim aici specificități. Extragerea acestor specificități este greaua misiune a cercetătorului educat în Occident și obligat prin naștere și situație să trăiască în semi-colonii sau colonii.

Vice-regi

Regele neîncoronat al Indiei este Mahatma Gandhi; își exercită misiunile multiple cu picioarele goale, cu furca de tors inul și cu o capră lângă el pentru minime nevoi alimentare.

A început ca jurist la Londra (studii aprofundate), cu joben și cu pantofi de lac. A deschis birou de avocatură la Calcutta și în Africa de Sud, pentru indienii molestați de legi rasiale și oligarhice. A lepădat jobenul și pantofii de lac. A trecut la avocatura apostolicească și subornicească inspirat de Lev Nicolaievici Tolstoi și de estetul John Ruskin. S-a reîntors la Upanișade. A ajuns filosof și moralist în India și pe plan mondial.

Ca orice filosof autentic în țări asuprite, Gandhi se ocupă nu numai de metafizică, de teoria conștiinței, ci și de mântuirea sufletului său.

Un filosof ajunge pedagogul maselor și – vai! – implicit conducătorul lor, un fel de om politic și bărbat de stat.

Dacă observați cu atenție biografiile și traiectoriile spirituale ale filosofilor din țările coloniale și semi-coloniale, veți întâlni – în embrion sau schematic – traiectoria lui Gandhi; din filosof ajunge procedurist logician sau avocațial, pedagog și om politic. (Cazul lui Nae Ionescu, în România).

Regele neîncoronat al Indiei, Gandhi, s-a ciocnit cu doi vice-regi anglo-indieni memorabili: cu fastuosul Lord Curzon și cu pietistul Lord Halifax.

Curzon se înțelegea exelent cu ceandalalele țigane neexportate și cu maharadjalele Indiei feudale. A băgat la

pușcărie pe filosoful agitator. Halifax s-a înțeles, omește, dar s-a certat, politicește, cu Gandhi. Au rămas prieteni, cu devotament și venerație reciprocă. Oamenii sunt egali.

Asemenea întâlniri sunt permanente între coloniali, semi-coloniali și stăpânitorii apuseni.

Vreți să punem punctul pe *i* și să ilustrăm cuilde autohtone?

Să vă povestesc despre un fost prim-ministru și ministru de două ori, care are la bătrânețe atitudini gandhiste, mânat de fatalitatea istorică și de situația obiectivă semi-colonială a țării? Care tratează cu toți și se ceartă cu toți? Care n-are filosofie ca Gandhi și nici stilistica strălucită a marilor articole ideologice hinduse, dar care a purtat țara cu brațe încrucișate sub trei dictaturi, sub diverse tiranii și tot felul de războaie? Este vorba de inginerul craiovean Ionel P. Gigurtu.

Să vă povestesc de un primar general care a purtat, succesiv la vânătoare, în cadru feudal și feeric, pe reprezentanții acreditați a patru națiuni străine veniți în România, pentru a-și menține lamentabilul post edilitar, reușind perfect? Este vorba de un polonez moldovenizat.

Nomina odiosa? De ce să nu vorbim de primar în acest *jurnal intim*? Să tăcem?

Al doilea tip este generalul Dombrowski, lamentabilul edil, un slugoi nemernic al lui Carol II (care a înlocuit pe Dem. I. Dobrescu), apoi slugoiul lui Manfred von Killinger și al unor generali bețivani sovietici, dornici de vutcă și șampanie.

Mexico, marea mea iubire

Pentru a înțelege România, iubesc de vreo două decenii, până la nebunie, Mexico și republicile petroliere din America Centrală. Brăul acela de state și de stătuțele care încing America, asemenea unui brău de aur și de agate negre, despărțind nordul american de America de Sud, m-a învățat asupra evoluției politico-socialo-economice din România, mai mult decât Engels, Gherea, Werner Sombart și Ștefan Zeletin. Acolo, printre negri și negrozii, printre urmași de azteci și piei roșii, printre sonde de petrol și răzmerițe, printre metiși și generali cu stele brusc aprinse și stinse pe epoleți și pe firmament politic, printre cavaleri de industrie și corsari politici, descifrez destinul tragi-comic al României moderne.

Cum nu trebuie făcută politica în țări coloniale și semi-coloniale, iată ce se poate învăța de la aceste republici!

Cum se poate face politica în asemenea regiuni ne-ă învățat Mahatma Gandhi, un biet țigan estetic, genial și filosof istoric.

Botlivala din Bombay

Nu cunoașteți pe Sir Botlivala din Bombay?

Păcat: să vi-l prezint cu ajutorul romancierului Louis Bromfield, așa cum o face el însuși în romanul său stufos și agreabil *The Sleeping-car Night in Bombay*. L-am citit din scoarță în scoarță, de trei-patru ori.

Botlivala este un gentleman anglo-indian. Este țigan ca origine etnică.

Născut în casta negustorească, îi invidia pe brahmani (principi-latifundieri), disprețuia pe cei de jos (casta intuşabililor-paria de aceeași etnicitate și nație). Imens de bogat, s-a asimilat intelectualmente și foarte semidocht în colonii britanice, ținea cai de cursă, bea whisky în marile hoteluri. Deși impotent ca sex, și fiindcă orice semi-colonial prezumțios nu se împiedică de chestii biologice nici când devine stângaci și neputincios, a ținut să-și apropie, în relații de vasalitate financiară, pe o dansatoare americană de o splendidă vitalitate și frumusețe, naufragiată, după divorț, în lumea interlopă și de lux din India. Când onesta cocotă, care primește giuvaeruri, dar nu se culca cu țiganul care era impotent, începe să iubească pe un compatriot, Botlivala simte ghimpele geloziei față de logodnică (albă), căreia îi propune un mariaj alb, adică aparent și impotent, de asemenea.

Bunele maniere ale capitaliștilor anglo-saxoni dispar la acest bonjurist anglo-indian. Insultă *public* pe iubita sa logodnică, dansatoare, într-un hol de hotel, îi aruncă șampania în nas, o înjură ca la ușa cortului. Pieriseră noile maniere, iar vechile maniere *de sudra* au ieșit la suprafață. Ceandalaua indiană, acea castă disprețuită chiar

de paria, de oamenii blestemați ca să n-aibă casă, să umble cu cortul, să nu aibă vestminte, ci zdrențe, iar drept podoabe să umble cu giuvaeruri de fier, de sticlă sau de alămuri, a reapărut la suprafață. Din ceandala – criminali sau delincvenți – se recrutează țiganii europeni.

Nu-l cunoașteți pe domnul Botlivala?

Eu îl văd la mine zilnic. Îi suport manierele cotidiene.

„He bowed, and the bow, in spite of his clothes and his perfect continental manner, was Oriental, a trifle too low, a trifle too exaggerated like a sallam” (L. Bromfield, *Night in Bombay*, pag. 75).

Botlivala salută curtenitor. În ciuda hainelor cu tăietură perfectă, europeană, în ciuda manierelor continentale (*made in Germany*) asimilate la Paris sau la Londra, salutul său rămâne oriental, puțin cam prea curtenitor, prea exagerat, ca un salamalec.

Botlivala este al nostru. E bonjurist sau conservator-progresist.

Când citesc paginile lui Bromfield despre Botlivala, oare de ce văd pe Alexandru Marghiloman, omul politic cu cărarea impecabilă la spate, ca jockeyi, cu plastroanele spălate la Londra și slugoi al diplomatului Günther (corupția presei germanofile s-a făcut pe canalul său).

Când principesa Eliza Știrbey a divorțat de Alexandru Marghiloman și s-a căsătorit cu Ionel Brătianu, a pronunțat un cuvânt memorabil:

— *Tout est faux chez lui, sauf l'argenterie.*

Fac o ipoteză: principesa s-a înșelat. Cred că argintăria era o imitație de ceandala. Am citit memoriile ilustrului gangster anglo-germano-român. Ca student, i-am admirat casa. Hazardul m-a făcut martor la dărâmarea ei: totul era de paieantă! Ceandalaua politICASTRĂ semi-colonială nu cunoaște aurul, nici argintul veritabil, nici diamantele.

El cunoaște și vinde petrolul țării, se împodobește cu tichii de mărgăritar, cu alămuri de fanfare zgomotoase și locuiește în case cu chirpici ori de paianță spoite somptuos. Se mută din palat în palat, când pune mâna pe volanul puterii.

Interpretarea mic-valahă a filosofului Friedrich Nietzsche

Pentru a interpreta cu justiție pe Friedrich Nietzsche, filosoful util prin sinceritate dementă, mi se pare o frecvență destul de necesară, destul de îndelungată a culturii germane și a culturii franceze, plus orientări în dogmele creștine și în antichitatea elino-romană.

Fără acești patru piloni nu se poate viziona templul haotic (*a prima vista*), ridicat de acest filolog clasic, ajuns filosoful modern cel mai controversat.

La începutul lui Nietzsche a fost Schopenhauer, adică filosoful cel mai repudiat și cel mai iubit (de anumite spirite) al Germaniei și al României. L-am studiat pe Schopenhauer și l-am asimilat în prima tinerețe. Nietzsche a avut impresia – și o transmit ca atare – că Schopenhauer și-a scris opera în mod special pentru el, învățăcelul, abia ieșit de pe băncile liceului Pforta. În internatul liceului meu de cadeți și la universități foarte didactice, am citit cam concomitent pe Maiorescu, pe Nietzsche și pe Schopenhauer. M-am simțit acasă. M-a enervat și tulburat Blaise Pascal. Am impresia că Schopenhauer a scris și pentru mine.

După Schopenhauer urmează Montaigne, cu tot lanțul de moraliști francezi.

Obârșia și climatul casei părintești oltene era protestant, cu o bogomilia pravoslavnică de strictă observanță. Bogomilii vechi și Luther cel nou au dat pastori severi și blânzi, care luau pe Christos drept model de viață și nu puteau trăi fără a adânci prin lecturi *cotidiene* versetele Scripturii, cartea cărților.

În liceu și în primii ani de universitate, Friedrich Nietzsche s-a pasionat de filologie și de antichitate. Înainte de a-și lua doctoratul, a fost numit profesor de filologie clasică la universitatea elvetică din Basel, renunțând *ipso facto* la cetățenia germană. Războiul din 1870-1871 contra Franței l-a făcut ca ostaș voluntar (nu mai era cetățean german), în calitate de sanitar, obligat fiind să renunțe la calitatea de artilerist, unde își făcuse stagiul militar. Ostaș, filolog și schopenhauerian: iată blândul și dement-severul Nietzsche.

Două morale

Morala mielului și morala lupului mi se par cele două coordonate ale moralei contemporane detestate de mine.

Fabula lui La Fontaine, v-o reamintiți?

Curge un râu limpede; acesta este râul vieții de relație inter-umană și inter-animalică. La râu se adapă mielul și lupul. Mielul n-a îndrăznit să se așeze la adăpost în susul apei, dincolo de lup, ci în urma lui. Resturile de ape tulburate adăpau și pe bietul miel.

Lupul s-a supărat pe miel și a venit cu argumente de morală și cu argumente juridice de tulburare a posesiunii.

Morala și Dreptul se împletesc ca iedera și ca lianele în jurul raporturilor de forțe ale celor aflați în conflict, sau în viața de relație social-economică.

Orice viață de relație presupune un conflict larvat. Doi copaci sădiți la o distanță prea mică se iau la întrecere unul cu altul. Creșterea lor este influențată de această emulație. Cel mai puternic învinge pe cel mai slab.

Aceasta este voința Naturii.

Care este și cum se întâmplă cu lucrurile morale în viața umană?

Aici este controversa, marea controversă morală!

Nietzsche socotește morala creștină (și implicit morala socialistă), ca pe o morală a celor slabi, slăbănogi, proști și bolnăvicioși. Filosoful Friedrich Nietzsche nu era sănătos la trup și la minte. A murit nebun la balamucul din Wiener.

Concluzia morală a lui Schopenhauer: Sfântul

Ateismul, pesimismul și brutalitatea schopenhaueriană au dus la o concluzie neașteptată în problematica morală: țelul suprem de atins al omului este tipul Sfântului.

Filosofia modernă cunoaște trei atei consecvenți: pe Schopenhauer, pe Karl Marx și pe Nietzsche.

Karl Marx a ales drept țel pentru morala contemporană dărâmarea capitalismului și înlocuirea lui cu sistemul socialist. Concluziile morale din această luptă social-politică urmează să fie trase. Marx a indicat puține lucruri, deși ceea ce a indicat sunt lucruri simptomatice și substanțiale pe latura filosofică și morală; pesimism atroce, ferocitatea luptei de clasă, forța primează eșafodajului juridic lesne schimbător (după aceste raporturi există o forță între indivizi sau clase), oroare de umanitarism în sensul teosofului Herder și al utopiștilor francezi.

Când Goethe a citit *ideile* umanitariste ale lui Herder se afla la Roma, într-una din călătoriile sale italiene și a exclamat, într-o scrisoare, aproximativ așa:

— Dacă s-ar realiza ideile și propunerile umanitare ale lui Herder, toată umanitatea s-ar transforma într-un spital și fiecare dintre noi am ajunge un sanitar sau o soră de caritate.

Să nu uităm că umanitarismul presupune filantropie, caritate, devotament continuu pentru ajutorarea aproapelui.

Tipul moral suprem al lui Arthur Schopenhauer este Sfântul, după pilda Indiei și a Ierusalimului.

Tipul moral suprem propus de Herder, de către francmasoni, de utopiștii francezi și de umanitariștii lumii (*Heilsarmee, l'Armée du Salut*) este sora de caritate.

Tipul moral suprem propus de Nietzsche este Eroul.

Morala lui Marx: morala darwiniană (*the Struggle for Life* între clase și indivizi, primatul egoismului și al războiului, etc.).

Morala și infracțiunea

Nu se poate înțelege nimic din problematică juridică, dacă nu s-au dezbătut, în prealabil și amănunțit, problemele morale. Decizia juridică este un epifenomen al deciziei morale.

Un judecător trebuie să se hotărască zilnic, în conținutul celor 50 de dosare. Dă 50 de hotărâri, dacă este la tribunal sau 50 de decizii, dacă este la Curtea de Apel sau la Casație, fiindcă terminologia juridică română, atât de nuanțată, face deosebire între *hotărâre* și *decizie*.

Arhaicul, autohtonul și savurosul cuvânt *hotărâre* (a hotărâi–hotărâre), cu parfum reavăn și teluric, cu miros de brazdă, de brădet și de flori sălbatice, a fost rezervat gradelor judecătorești minore și subalterne.

Judecătorul de ocol rural sau urban și judecătorul de tribunal din capitalele de județ dau hotărâri: cel de ocol redactează o carte de judecată, cel de la tribunal, o sentință.

Acești judecători inferiori ca ierarhie emit hotărâri judecătorești.

Consilierii de Curți de Apel și consilierii de la Înalta Curte de Casație emit decizii. Ei se decid, în ultimă instanță. Sunt un Tribunal Suprem.

Subtila distincție a limbajului judiciar român mă umple de bucurie filologică și de stupeoare morală.

Poate fi – din punct de vedere moral – o deosebire între *hotărâre* și *decizie*? Evident că nu.

Cuvântul *decizie* are numai un sens tehnico-juridic și de natură formală. Curțile de Apel judecă în ultimă instanță, având suveranitatea de decizie asupra celui de-al doilea grad de jurisdicție, după ce s-a apelat hotărârea

tribunalului. La Curtea de Casație sau la Tribunalul Suprem se judecă judecata judecăților pe latura formalismului judiciar.

De fapt, nici în terminologia judiciară nu se află o deosebire de structură între *hotărâre* și *decizie*.

Judecătorul de toate gradele, începând cu micul judecător de ocol din Sărăcenii – din – Vale, unde joacă rolul lui Popa Tanda al lui Ion Slavici, și sfârșind cu judecătorul consilier de la Înalta Curte de Casație, în veștmânt de hermină și cu potcap de arhimandrit, trebuie să se decidă, cotidian și încă de mai multe ori. Un judecător evaziv și abulic nu are ce căuta în pretoriu. El trebuie să facă actul de bărbăție morală al unei decizii dintr-un dosar juridic în care s-au dezbătut cu acte, martori, pledoarii și memorii juridice, în care s-au arătat cu acte despre averea, onoarea și viața în libertate sau în închisoare a concetățenilor săi.

În această decizie juridică se întrevede, subteran, subiacent și suveran, decizia morală.

Judecătorul hotărăște după *libera sa convingere* căpătată la proces și după piesele depuse la dosar. Principiul liberei și intimei convingeri judecătorești este un principiu de substanță morală. Această libertate de convingere are două limite:

- să hotărască în limitele unor texte de drept pozitiv (adică în texte aflate în funcțiune, în coduri și în legi speciale) și
- să se achite de obligativitatea argumentației scrise, pentru a fi cenzurabile în apel și în recurs.

Din aceste câteva exemple se poate vedea importanța covârșitoare a problematicii morale naționale, a tablelor de valori etice, pe care le împărtășim, care ne conduc sau

pe care nu le împărtășim și le repudiem.

Ce este morala? Ce însemnează o tablă de valori morale?

Morala este o disciplină intelectuală care te învață ce este bine și ce este rău pe lume.

Unul dintre cei mai buni dintre multiplii, prea multiplii mei dascăli, de la cele cinci universități europene pe unde am vagabondat, în aceste pedagogice instituții pe care le-am audiat, uneori cu osârdie, și de cele mai multe ori din plictiseală și cu nonșalanță (în fond, înveți ceva-ceva, de la părinții și străbunii tăi și de cele mai multe ori înveți singur, lovindu-te cu capul de pragul de sus, ca să-l vezi pe cel de jos), a refuzat să mă primească în „seminarul superior” (*Oberseminar*), fiindcă nu audiasem încă două semestre de drept canonic. Era o Universitate veche europeană, unde a învățat cândva Mihai Kogălniceanu și Mihai Eminescu. Era acea *Alma Mater Berolinaensiae*, universitatea berlineză din anul 1927, cu tradiții vechi liberale și umanistice. Mă trezeam brusc în fața unui dogmatism insuportabil față de moftologia mea sciențistă. Am insistat să intru, totuși, în semestrul superior, cerând audiență la „*Sprechstunde*” (ora acordată bisăptămânal, pentru conversații libere și informative de către profesori, studenților). Eram licențiat în drept al Universității bucureștene, ale cărei titluri erau omologate, cu plăcere primite de Paris și Roma.

De ce să facă Berlinul o diferențiere *in pejus*?

Dascălul cu păr alb și sprijinit în baston a surâs din buze subțiri și vinete. Un surâs ironic. Ochii au sclipit o secundă cu înduioșare. Nu era vorba de titluri. Iubea studențimea venită din sud-estul Europei, în special pe greci, pe evrei și pe armeni, fiindcă acolo sunt vechi civilizații și tradiții, care stau la temelia Europei, Atena,

Roma și Bizanțul. Într-un student grec sau român vedea cu venerație un atenian de odinioară, un roman vânos realist sau un bizantin subtil.

Seminarul superior mult dorit era un seminar de drept penal și criminologic, cu număr restrâns de participanți (maximum 40), cu o bibliotecă de specialitate ținută la zi. Profesorul se numea Eduard Kolhlausch.

Argumentația penalistului—belfer Eduard Kolhlausch a fost următoarea: un tânăr jurist, elev al său, poate deveni ulterior avocat, judecător, om de stat sau profesor universitar.

Un avocat penalist nu trebuie să știe ce este *bine* și ce este *rău*? Cum își selecționează clienții și cum își seriază silogismele, pamfletele, și cum își lucrează portretele delincvenților apărați în fața instanțelor, dacă nu știe să pună culori sumbre și culori luminoase, cu artă și cu știință?

Un judecător fără criterii morale și fără a avea la bază dreptul canonic (catolic, protestant, mozaic sau ortodox), o ramură care își trasează valorile sistematic și amănunțit, este un om pierdut.

Un om de stat și un profesor fără știința normelor morale sunt indivizi inferiori.

Pentru a intra în seminarul superior de drept penal și criminologie trebuie aprofundate următoarele șase cărți, spunea bătrânul dascăl al meu, Eduard Kolhlausch:

- 1) codul penal,
- 2) codul de procedură penală,
- 3) Biblia (Vechiul și Noul Testament),
- 4) Confucius,
- 5) *Divina Comedie* (catolicitatea medievală),
- 6) *Faust* (unde se arată nașterea omului modern).

M-am înclinat: foiletasem codul de procedură penală germană, care semăna cu cel francez și român. Învățasem

limba germană din Biblia lui Luther, conform unui principiu constant de a te duce direct la izvoare, fiindcă Luther a creat limba literară germană. Dormeam cu *Faust* la căpătâi. Mă pasionasem câteva luni de *Divina Comedie* a lui Dante, ca licean la Craiova, în biblioteca pictorului ilustru oltean Theodor Aman, având textul original și cu o traducere literară a Lucilei Chițu. Știam ceva despre Coran și despre morala eroică a Moslemului, despre morala chineză de un rafinament plurimilenar, concretizată în dictoane ca articolele unui cod penal de către Lao-Tse.

Fiindcă a văzut că nu are de-a face cu un ageamiu începător, bătrânul dascăl cu părul alb coliliu a redus stagiul de așteptare de la două semestre la un semestru, m-a trimis la cursurile de drept canonic, mi-a indicat lectura neapărată a lui Friedrich Nietzsche și mi-a fixat subiectul viitor de seminar superior: *delapidarea în dreptul canonic catolic, protestant și ortodox, cu referințe la codurile penale din țările respective*. Adică, cum fură, de ce și ce fură popii din cutia milelor și a bisericii, cum fură și ce fură funcționarii de la stat, cum îi poți apăra ca avocat, cum îi poți condamna ca judecător.

Morală, moravuri și proverbe

Trebuie să facem un *distingus* între morală și moravuri? Terminologic, mi se pare că da. Asupra conținutului se poate discuta.

Moravurile sunt comportările umane: regularități în viața de relație.

Există moravuri aprobate de obște, de sobor, de comunitate. Sunt alte moravuri ne aprobate.

Să luăm instituția căsătoriei.

Fecioara trebuie să se mărite între 18 și 21 de ani și bărbatul să se însoare între 21 și 26 de ani. Au trecut de aceste vârste sacramentale? Fecioara, ajunge după moravuri curente, obiect de deriziune: fată bătrână, ne trezind concupiscentele, iar flăcăul este un flăcău tomnatic, flăcău unguresc. Calcă moravurile, dar nu trăiesc în imoralitate.

Moravurile poruncesc o anumită traiectorie de viață. Morala intervine din momentul când fata bătrână devine o fată veselă, o fată a tuturor (o târătură, o prostituată), iar flăcăul tomnatic se ocupă cu madrigaluri pentru femei măritate, spărgând casele oamenilor cu sucirea capului acestora sau al fetelor minore.

Distincția între moravuri, morală și cod penal este în amănunt tratată în proverbe, aceste tezaure de milenară înțelepciune și de perspicacitate psihologică.

Morala semi-colonialilor

A vorbi despre morala semi-colonialilor, în sensul curent al cuvântului – X este un om moral, pe când Y este imoral – înseamnă a ține predică surzilor și a arăta tablouri de Tizian, orbilor.

Semi-colonialul nu are o morală, fiindcă el are mai multe cămăși: cămăși de zi, cămăși de noapte, cămăși plastronate pentru frac, cămăși pentru smoking, cămăși sportive cu *Schillerkragen*, cămăși naționale cu râuri roșii, galbene și albastre.

Morala semi-colonialului este schimbătoare ca vântul și ca femeia prostituată, instabilă ca o giruetă, nenorocită ca o grizetă sentimentală și părăsită, o leproasă ca Iov din Biblie.

Infrațiunea semi-colonialului

Infrațiunea semi-colonialului este jalnică, mai jalnică decât morala și moralitatea lui.

Infrațiunea semi-colonialului este lipsită de măreție, de avânt și de bărbăție. Infractorul adevărat prezintă o vitalitate puternică și nesupravegheată, care înfrânge codurile. Aceste coduri sunt croite pe măsura omului mijlociu.

În țările imperialiste și în epocile mărețe, infrațiunea își are tâlcul și măreția ei. Infrațiunea confirmă regula și consolidează morala, arătând ceea ce este rău, determinând, astfel, prin opoziție, binele mijlociu.

Infractorul semi-colonial nu comite infrațiunea măreață, de inteligență sau de forță vitală. Nu este nici tâlhar, nici haiduc și nici infractor în frac. Semi-colonialul este șperțar, infractorul dedat la vesela ciupeală, ceva între bacșiș, cadou și milogeală.

Distanța patetică

Sunt tot soiul de distanțe între oameni.

- Întâi: distanța sordidă a banalului.
- Al doilea: distanța de titluri.
- Al treilea: distanța de naștere (banii, titlul și relațiile genitorilor).

Mai este și o distanță biologică: substanțială, concretă, eficace.

Și ultima distanță – *last but not least* – adică, deși este ultima distanță, dar ea este cea mai scumpă inimii mele, fiindcă este distanța mandarinului. Această distanță se numește distanța patetică.

În ce constă distanța patetică?

Greu de spus și ușor de sesizat pentru omul plin de bunăvoință (*la bonne volonté*).

Distanța patetică este dorința de curățenie fizică și sufletească. Distanța patetică se naște din meditație asupra Neantului și asupra înaltelor principii.

Fariseism (reabilitare)

Fariseul a pierdut credința, dar respectă dogma.

Nu respectă dogma și Ecclesia, totdeauna, din interes (acestea sunt formele vulgare ale fariseismului), fiindcă nobilul fariseu respectă dogma din disperare metafizică. Fără această dogmă ar fi lipsit de orice reazăm, ar cădea în nihilism și neagră disperare.

Dogma leagă pe fariseu de comunitatea umană.

Dogma respectată fără convingere îl scoate din soliditate.

Fariseul, pentru a scăpa de saltul în gol, face un salt în dogmă, fără convingere, pentru a căpăta certitudini: exact ca majoritatea oamenilor care respectă codul penal, fără convingerea interioară, ci din necesități și din comoditate față de public.

Ce te reține ?

A ieșit o modă: fuga în străinătate. Toți pleacă în SUA, în Argentina, la London sau Paris.

Un negustor de textile mi-a oferit în primăvară o sumă mare numai pe ferma mea de la Periș. Mai am și alte averi. Averea este dulce. Dacă aș lichida toate imobilele în aur și devize, mi-aș putea lua nevasta și copiii în brațe și aș putea pleca, definitiv, undeva în Occident, în Anglia, sau în America de Sud, sau în SUA. Aș putea să-mi cresc, tihnit, copiii, i-aș ocroti pe toți ca să-mi scriu opera sau să trăiesc în contemplație sau ataraxie până la sfârșitul vieții. Mi s-a propus ca să plec și ca ministru plenipotențiar al României în străinătate. Pe urmă faci *volte-face*. E oribil.

De ce n-o fac? De ce nu plec?

Nici eu nu știu! Ce mă reține? Rădăcina străbunilor? Abulie? Teama de a ajunge *apatrid*, omul fără umbră al lui Adalbert von Chamisso, care a chinuit, ca un coșmar, adolescența mea beletristică? Bănuiala unei vagi misiuni culturale sau a unei simple pilde umane în sânul micii mele națiuni?

Mondenitate cu bogații

Mondenitățile cu bogații sunt totdeauna deficitare pentru liberul profesionist sau pentru chiaburul mijlociu.

Situație și acțiune

Acțiunea derivă din situație.

Fără coacerea situației, fără treptele formale și de conținut, nu se poate realiza acțiunea.

Un general genial trebuie pus în situația de a câștiga războiul, fiindcă nici agricultura modernă nu se face cu ghearele și cu sapa, așa cum a declarat un fitopatolog român, ajuns demnitar pe timp de secetă, nici un război nu se câștigă cu piepturile de aramă, cum spune o poezie imbecilă română, repetată de un ministru al Armatei române. Acțiunea își are treptele și premisele sale.

Fără trepte, premise și situație nu există acțiune reflectată și concentrată. Pot fi simple tropisme, conjuncturi și silnicii.

Organizare cracoviană

Am vizitat odată, pentru câteva ore, Cracovia și am plecat înspăimântat. Nu este oraș. Este un mormânt. Era prin anul 1927, îmi pare. În afară de palatele vechilor regi, am văzut ulicioare strâmbe și case (mari și mici) de o sordideță inimaginabilă, așa cum nu găsești nici la Neapoli, nici în Whitechapel. Vermina umană e sură, nu are albul gras al viermilor intestinali. O grăsime cenușie. Peste albul osânzei s-a așternut surul jegului. Zidurile albe s-au catifelat roz sau cafeniu.

Cracovia trezește dezgustul de viață și tipătul după higiena elementară.

Un colț cracovian am mai găsit în jurul Morgii, la București.

Reînvierea takismului

Avocatul Take Ionescu a fost omul politic care a lăsat cea mai numeroasă școală politică în urma sa.

Dar Take Ionescu n-a fost un... takist.

Sigiliul acestei personalități proeminente a straturilor sociale de mijloc, care a făcut irupțiune în arena publică, este păstrat și astăzi ca un testimoniu sacru.

Să urmărim: Take Ionescu sau C. Xeni, Take Ionescu și Stelian Popescu, Take Ionescu și Derissi, Take Ionescu și aripa de dreapta a partidului național-țărănesc (takiștii au izgonit pe C. Stere din rândurile țărănismului). Se mai spune câteodată: Take Ionescu și N. Titulescu. Pe bună dreptate: în problemele sociale aveau aceeași atitudine conservatoare.

Takismul în politica internă a fost calamitatea țării românești. În politica agrară a avut o atitudine mereu putred-reacționară, camuflată în roba de cardinal al democrației. Reforma agrară din 1917–1921 a fost sabotată de takiști. Să facem numărătoarea: takiștii sunt și azi împotriva ei. Cei care au participat cu legionarii (dușmanul principal al democrației) au fost takiștii, în frunte cu Stelian Popescu. Cei care au invadat și cangrenat structura partidelor democratice după primul război mondial au fost takiștii.

Takismul este o formă de cancer a vieții noastre politice.

Ce reprezintă takismul?

O parcelă importantă din mica burghezie și anume parcela birocratic-parazitară.

Statul actual este o imensă caracatiță. Partidele sunt parcelele bugetivore sezoniere. Mica burghezie e bugeti-

voră și politicianistă. Politica a ajuns un mijloc pentru a ajunge la cota bugetului. Chiar în opoziție, takismul este la putere, fiindcă opoziția takismului este amabilă. Takiștii fac politica prin discursuri pronunțate cu „gurița de aur”, dar nu în mari săli populare, ci în săli festive de restaurante mondene. Takiștii lucrează cu memorii. Mihai D. Ralea este un takist, iar nu un amic al lui C. Stere și G. Ibrăileanu. A luat bani de la statul major german, din 1921 până în 1933, în numele acestor intelectuali narodnici, socotiți germanofili, din motive strict intelectuale și logică. Au pierdut partida logică, fiindcă viața nu este logică, nici istoria. C. Stere și G. Ibrăileanu au fost cinstiți.

Takismul este nemuritor. Takistul este un domn leneș. Studiază, îndeobște, dreptul, disciplina universitară cea mai rău organizată. Pe când Take Ionescu muncea și pleda cotidian, takistul s-a depărtat de bară. A intrat în consiliul de administrație. Takismul însemnează afacerism veros.

Pe vremea lui Take Ionescu, cei mai străluciți avocați se recrutau din partidul lui. Azi, takiștii sunt clienții parchetelor și ai cabinetelor de instrucție, în afaceri de aur și devize, de bocanci și de cooperative, trafichează în calitate de profesori prin ministere, ca Tudor Vianu și Mihai D. Ralea.

Azi, takismul nu se mai numește takism. Poartă un *ism* în coadă, ca venerație pentru o personalitate oarecare. Regăsim aceeași lipsă de hărnicie, aceeași vocație parazită, aceeași obrăznicie în conducerea și acapararea vieții publice, același dispreț pentru viață.

Takistul este „omul cuiva”. Nu poate trăi decât ca vâs-cul. Ca feriga pe un brad înalt. Ciupercă cleptomană, iubește umbra și umezeala. Se caracterizează prin solidaritatea excesivă. O vastă masonerie. Au echipe în toate partidele.

Binele și răul

Cred că răul este predominant în lume, dar binele are – până la sfârșit – victoria sa integrală.

Răul este predominant în lume, predominant cantitativ, dar geniul binelui învinge, în final.

Răul, binele și justiția imanentă

Răul este – predominant – cantitativ, în lume.

În lupta finală dintre rău și bine, justiția imanentă ajută binele să iasă din impas și să triumfe asupra răului.

Astfel formulată, nu este oare schema tipică pentru *happy-end*?

Prea ieftin, dar, intim, așa cred.

Prieten artist

M-a interesat totdeauna în mod superlativ *cum* spune amicul meu o anecdotă, *cum* descifrează și *cum* interpretează o idee sau evenimentele, *cum* face un portret sau *cum* face o descripție. Obiectul descifrărilor, al ipotezelor și al presupunerilor sale n-aveau prea mare importanță în ochii mei. În rezumat, mă interesează *cum* spune, iar nu despre *ce* spune sau *ce* va spune. Mărturisesc cu sinceritate: ceea ce spune amicul meu sau ceea ce a spus n-a avut și n-are prea mare importanță. Dar cum a spus rămâne inimitabil. Poartă sigiliul său de Petre Țuțea iar Petre Boteanu a rămas în anonim artistic și filosofic.

Amicul meu face parte din categoria artiștilor. Nu este un filosof sau un om politic. Știu că el a crezut și crede contrariul: că este un filosof, că este un bărbat de stat (s-ar dori un ctitor). Dar ce importanță are ceea ce crede omul despre sine?

Credința despre sine, îndeobște, este înșelătoare. „Cunoaște-te pe tine însuși”, realizarea după recomandăția socratică, este lucrul cel mai greu.

Eu am crezut despre mine, până acum un deceniu, că sunt un luptător. Am observat, la timp, că nu sunt decât un om cu pornire spre ceartă. Nu mă interesează lupta, ci contemplația. Am pierdut cel puțin zece ani din viață pentru a ajunge la un adevăr elementar pe care unii îl brodesc instinctual. Am crezut că sunt un apărător al celor umili și ofensați. Dar, de fapt, eu rățăceam pe căile Neantului, iar pentru apărarea umiliților și a ofensaților îți trebuie caritate evanghelică, ori o credință religioasă sau politică exclusivă, pe când eu n-aveam decât magna-

nimitate, delăsare de sine și o secretă distanță patetică pentru nevolnici și neîndemânateci.

Spun aceste lucruri just bârfitoare despre mine pentru a nu ofensa pe omul delicat, pe sensibilul (ca o mimoză senzitivă), pe blândul și politicosul meu amic de-o viață întreagă, Petre Țuțea. El este un artist, numai artist.

Nu-i filosof, nu-i om politic. Nici nu trebuie să fie. Nu s-au pus asemenea cadouri în leagănul feciorului de popă muntean, de unde a plecat, nou Negru-Vodă, acest descălecător de cultură, de vrajă și de sensibilitate.

A fi filosof – vorbesc despre filosofie sistematică – este o bucurie? Mi se pare, chiar, că este o nenorocire. Toți suntem filosofi, avem o oarecare filosofie – numai că filosofii sistematici sunt rari. Amicul meu nu este un sistematic, iar a fi om politic în Valahia este un blestem, cel mai odios blestem, blestemul electoral, al sterilității, al solidarității cu turpitudinea, cu lipsa de elevație, cu sisifismul rășniței fără grăunțe.

Fr. Nietzsche și problematica morală

Problematica morală a lui Nietzsche:

- a) armonia omului cu natura – naturism dionisiac;
- b) alungarea din viața psihologică a halucinației creștinești a oricăror religii spiritualiste;
- c) apologia sănătății; acel *Sanctus Iuanuarius*, zeul roman al sănătății, este și zeul lui Fr. Nietzsche.

Finalitatea moral-politică la filosof ar fi crearea „bunului european”.

Bunul european, după Nietzsche, este moralistul liber, acel *Freigeist* spiritual, liber ieșit din cătușele conveniențelor filistine (*Bildungsphilister*).

Gospodăria: lucru îngrozitor

Admir pe domnii poeți.

Îi admir și îi invidiez. Ei n-au gospodărie, n-au sălaș ca bieții țigani, n-au nimic decât inspirația volatilă a talentului lor. Poezia fără birocrație nu există – așa cum ne-a demonstrat domnul poet Johann Wolfgang von Goethe, feciorul avocatului Goethe din Frankfurt-am-Main, care făcea pe secretarul feciorului său, deși îi era părinte.

Jean-Paul Sartre în 1947

Să vorbim ceva despre Jean-Paul Sartre, filosoful care face furori în Occident. Ce să credem despre fenomenul Sartre, despre existențialism și despre grupul atât de disputat de la *Les temps nouveaux*?

Între filosofie și politică sunt cele mai strânse legături.

Nu sunt un existențialist și nici un fenomenolog, deși în cărțile mele s-au observat oarecare tangențe cu aceste două mari curente ideologice contemporane. Tezele mele filosofice le-am concretizat în 9 (nouă) cărți pe care le-am publicat până acum, în special în *Portrete și Controverse* (2 volume), în *Criminologia dialectică* și în *Pomul Vieții*, 1944, al fratelui meu geamăn (carte editată și rafistolată de mine).

Opiniile lui Jean-Paul Sartre și ale prietenilor săi (dintre care cel mai interesant mi se pare a fi Albert Camus) au fost rezumate excelent în *Manifestul timpurilor moderne*, care a provocat într-adevăr o vâlvă mare, vâlvă ce nu se va termina curând.

Școala existențialistă, în frunte cu Sartre, a intrat, pot spune, în istoria literară și ideologică a Franței, alături de școala romantică, în frunte cu Victor Hugo, de școala realistă, cu echipa celebră Gustave Flaubert – Edmond et Jules Goncourt, școala naturalistă, în frunte cu Zola, cu simbolismul, cu echipa Verlaine – Baudelaire, cu dadaistul Tristan Tzara, cu suprarealismul, cu echipa Louis Aragon – Jules Supervielle etc.

Spiritul francez iubește echipele cu pană, cu frondă și cu strălucire. Echipele lor literare și ideologia se for-

mează după stilistica mușchetarilor.

Școala existențialistă a lui Jean-Paul Sartre are un caracter violent anti-burghez, fără a fi de un marxism ortodox. Din nefericire, marxismul, în afară de URSS, unde a avut, grație lui Lenin și Stalin, care i-au imprimat factura dialectică, se practică în Europa Occidentală, centrală și sud-estică sub forma unui materialism mecanicist. Acest materialism vulgar perimat, de pe vremea lui Büchner și Moleschnott, plus mecanicismul lipsit de suflul vieții au îndepărtat pe intelectualii, această „sare a pământului”, cum spune Carlyle și chiar pe muncitori, ca să nu mai vorbim de țărănime, această clasă plină de înțelepciune, de discretă rezervă și cu milenară experiență, care a preferat să rămână ancorată în doctrinele bisericii catolice sau protestante, nu numai ca metafizică (lucru înțelept), ba chiar ca politică și ideologie vetustă (ceea ce este mai grav și de neînțeles pentru marxistii mecaniciști).

În România, marxismul s-a practicat și se practică mecanicist și, cu toate meritele sale incontestabile, Gherea n-a făcut școală. După Gherea, am avut un singur marxist, iar acela cu o politică și finalități „oligarhice”, cum a numit just Șerban Voinea pe admirabilul profesor Ștefan Zeletin. După Gherea și Zeletin, intrăm în neantul creației veritabile, după metoda materialismului istoric.

Ne învârtim permanent printre schematismele.

Micile și marile compilații mecaniciste îi enervează pe toți cunoscătorii materiei, după cum enervează, îndeobște, toți veleitarii, ratații sau oficialii de club politicastro.

În afară de caracterul violent anti-burghez și comunitar în sensul hegelian al lui Sartre, literatura acestui grup francez are aspecte populiste marcate de literatură

proletariană sau proletaroidă îmbibată de problematica Neantului, care-i dă o fizionomie de anarhism sau de nihilism, așa cum este și firesc în toiul crizei intelectuale moderne și într-o țară ca Franța, cu vechi tradiții anarho-sindicaliste și de pasionată libertate spirituală. De-altminteri, toată Europa intelectuală este „infectată” și vivificată de anarhism. Scriitorii noului realism nu exprimă proletriatul: ei dau glas noului profitariat format din oportuniști și din netaleantații regimurilor.

Marxiștii din Franța sunt bucuroși de literatura autentică, sinceră și plină de controversă a existențialismului sartrian.

La noi, cred că ar fi insultată ca „reacționară”, „confuză” și „anarhistă”. Se preferă poetul Dimitrie Bolintineanu, semănătorismul și alte surrogate artistice patent reacționare.

Notez că Jean-Paul Sartre conduce un ziar al rezistenței franceze, că acceptă concluziile politice și economice ale socialismului. Se apropie, până la identificare uneori, de André Malraux, ajuns partizan și sfătuitor al Generalului de Gaulle.

O țară ciudată: Franța.

Bizara trinitate

Oamenii cei mai apropiați ai sufletului meu în iarna 1946–1947 și în alte trei sezoane au fost generalul Nicu Cambrea și inginerul Ionel Gigurtu. Un general roșu, un miliardar (încadrat de mulți ca un criminal de război) și un ideolog, bolnav de *spleen*: ciudată societate! Am mâncat de multe ori împreună, cu soțiile și fără ele, am făcut câteva petreceri minunate cu generalul roșu, iar miliardarul bătrân suie șapte etaje la o societate textilă, *Găvana*, unde sunt avocat, și care a fost înființată prin 1938, din inițiativa mea de jurist, într-un voiaj de procese la Viena, ca o anexă, pentru a sta la taifas. Mă cheamă câteodată la telefon, în nopțile lui de insomnie, atât de frecvente, ca și ale mele. N-are nimeni un profit de la celălalt. Poate, toți trei, avem numai dezavantaje, având poziții divergente în bizara trinitate sezonieră. Prin anul 1938, am avut trei clienți la Viena: doi evrei (Leon Frey și Samy Gredinger) și un neamț (Heinrich Lohmann – Essen). Troc de interese între Gredinger – Lohmann și Gigurtu: Gredinger a adus de la Viena instalația sa industrială la *Găvana*, Lohmann a câștigat *Salzkammergut*, castelul și moșia lui Gredinger, a primit lei și dolari de la Gigurtu, care a plătit cu lei și piei de *petit-gris* exportati în Elveția. Eu, ca avocat, n-am luat un sfanț. Mi s-a tras chiulul de către Gredinger. Câștigasem de la Leon Frey, cu o pladoarie, 400.000 RM (*Register-mark*), ca onorar și netransmisibili. Am plecat la Essen, la Lohmann, pe banii mei și i-am făcut tranzacția cu *Salzkammergut*. Am înghițit hapul. Gigurtu nu-mi dăduse mandatul. Am trimis pe Gredinger la Gigurtu și am făcut tranzacția.

Gigurtu socotea că am comision de 6 – 10%. Niente. Nimic. Obraz de toval la Gredinger. Am reîntărit amicitia cu Gigurtu, veche din anii 1933–1934, pe chestia Oltenilor. Dădea credite la *Banca Vultur* (Mandrea) de 20.000 de lei fiecărui oltenaş cu picioare goale, dacă aducea o carte de vizită cu recomandatie de la un intelectual oltean, recunoscut de Gigurtu ca atare, şi cu titlul minimum de doctor, inginer, arhitect, doctor în litere, drept sau economist. Licenţiaţii nu puteau garanta. Am dat sute de cărţi de vizită cu recomandatii pentru olteni cobiliţari.

În 1934, aveam un ideal comun: fundarea Universităţii în patria noastră olteană. Eu am aruncat o vorbă în vânt, care s-a dovedit idee – forţă. Din 1934 până în 1947 au fost pertractări şi proiecte. Care este bizara împerechere din 1945–1947? Banul, sabia şi ideea, plus fundamentul oltean.

Amândoi oamenii îmi sunt nespuse de dragi: generalul Nicolae Cambrea are o puritate angelică în toată fiinţa sa şi gânduri chibzuite de înţelept, iar miliardarul Gigurtu este, de fapt, un visător, un poet, un artist agitat de demonii creaţiei.

Azi, la prânz, Gigurtu scapă gânduri care mi se par memorabile: de fapt, când citeşti codul de comerţ, nu-ţi vine să mai faci comerţ, nici industrie. Ca să faci ceva, mergi orbeşte! Ştii care este secretul unei industrii pe care o pui la cale? Să ai o idee, un credit şi apoi 80% din activitate este o simplă contabilitate. Oribil lucru, contabilitatea! N-o sufăr, dar fără contabilitate strictă nu merge deloc! Urmează taifasuri de arheologie, de istorie contemporană, de arhitectură şi despre regulile înţelepciunii. Gigurtu este un credincios, un mistic, un teolog sincer, aşa cum n-am găsit până acum la nici un teolog român. Şi

– slavă Domnului! – am cunoscut destui...
Mistic şi gospodar: nu-i o antinomie, ci o armonică, o rodnică, superbă contopire.

Universitatea noastră craioveană nu a ieşit în 1946–1947, cum am plănuit-o în şedinţe îndelungate. S-au opus forţele răului şi ale fricii banale de „reabilitare” a criminalului de război. El vrea să facă o faptă bună la bătrâneţe. Am mai constatat teama imixtiunii generalului roşu Cambrea în politică şi mefienţă faţă de filosoful juridic.

Ce banalităţi! Ce lipsă de comprehensiune a sufletelor şi a situaţiilor!

Geneza română a dadaismului european ?

Istoria liricii contemporane a început să intre pe făgașul controverselor celor mai pasionate. De-altminteri, nimic nu este mai greu de elucidat decât istoria timpului tău. Pasiunile nu s-au calmat, interesele sunt în concurență, armistițiile încheiate sunt gata de a fi călcate de protagoniști.

Chiar în domeniul liricii (latifundia azurului), drepturile de proprietate literară sunt în litigiu înverșunat.

Trebuie să-i contrazic pe compatrioții mei români, care au încoronat pe Tristan Tzara ca pe un precursor al dadaismului și ca pe un fondator al unui curent literar european, destul de interesant ca experiență psihologică și filosofică, nul, însă, din punct de vedere al creației literare. Este și va rămâne nul prin premisele sale „informale” și „informe”.

Dadaismul a fost întemeiat de Hugo Ball, poet și scriitor german pacifist, adept al lui Bakunin, traducător al anarhistului rus, prinț dezafectat.

Hugo Ball s-a refugiat la Zürich în timpul primului război mondial și a evoluat de la anarhism, dadaism și expresionism la sânul bisericii romano-catolice, ajungând unul dintre marii scriitori germani de orientare neo-clasică și una dintre figurile venerabile ale literaturii germano-catolice. Biserica papistașă are un raion rezervat în toate marile literaturi europene pe care laicii și păgânii nu îl pot depista.

Îmi pare rău că trebuie să sfărâm o iluzie, care durează de vreo două decenii și care s-a umflat ca un balon multicolor în istoria literară română de ultimă oră.

Tristan Tzara a fost un simplu școlar, împreună cu Marcel Iancu, la Zürich, al marelui Hugo Ball, acel romancier, poet și ideolog german, de pe atunci ieșit din anarhism, cantonat în expresionism și recunoscut ca un corifeu al expresionismului care a inventat înainte de conversiune la catolicism, ca o ultimă formulă de anarhism literar, jocul dadaist. Chiar termenul *dada* nu vine de la românescul *da*, ci de la germanul *dada*, din vocabularul infantil pe care-l știe oricare *Fräulein*. Hugo Ball l-a scos dintr-un dicționar german.

Nu cunosc prea bine situația literară la Paris a lui Tristan Tzara, fiindcă nu l-am găsit în nici o istorie literară contemporană serioasă sau neserioasă, nici în textele marilor ori micilor critici esești, moraliști sau ideologi francezi. L-am găsit în multe notițe de gazetă cu iz de reclamă. Întâmplător, știu de la un lector de literatură suedeză al Universității berlineze de prin 1926, de amorurile lui Tristan Tzara cu o miliardară suedeză, de cheltuielile exagerate, făcute în calitate de *maquereau* metec, de certurile cu familia fetei, de cocaina și morfina dată fetei nevropate, furnizată copios suedezelor la Stockholm și prețioaselor ridicole pariziene sau mapamondice. Știu de micul rol de furnizor balcanic pentru cadâne interlope, cu narcotice și cu un soi de literatură de scandal.

Tristan Tzara este un balcanic semi-colonial de-al nostru, semi-doct și semi-comercial, brânză bună, ca inteligență, în burduf de câine al răului caracter, care traficează cu cocaină literară, ieri ca dadaism, azi ca „rezistență franceză” și „sovietism literar”, mâine ca dandysm anglo-saxon.

Tristan Tzara se ferește, intim, de toate otrăvurile, fiindcă nu-l interesează nimic, în afară de un metal fără

122

123

Întoarcerea la înțelepciunea și la experiența istorico-geografică a străbunilor înseamnă pesimismul viteaz pentru românul contemporan, ca și pentru popoarele conlocuitoare din România.

Trei piei

Am pierdut sau am lepădat – succesiv – trei piei?

Am fost jupuit de viu sau am fost de trei ori bolnav de grave boli ideologice și mi s-au jupuit pieile?

Cu razele Röntgen ale minții am privit în interiorul sistemului creștin, al sistemului socialist și al sistemului umanitarist – în raport cu interesele năvleților, nățăfleților și localnicilor mei. Am suferit cumplit, fără rezultat, din pricina metafizicii creștine. Caritatea mi-a încurcat viața.

Slavă Domnului: n-am găsit mult bigotism creștin și dogmatic în România! Filantropia sinceră am găsit-o în sectorul rural, la facturile seniorale și ctitoriale, am găsit-o la pălmași. Socialismul vestic (laburiști în Anglia, blumiști în Franța și național-socialiști în Germania) de care ne ocupăm de la Gherea încoace s-a dovedit a fi forma banală a imperialismelor respective, formă insidioasă și banală. Formele orientale ale socialismului estic se luptă crâncen cu formele occidentale. Din lupta între titani – noi pierim ca națiune. *Cui prodest?*

Pielea umanitarismului, pielea filantropică, pielea de drac a milei nesfârșite pentru om și animal, ce ar însemna? Hai, să ne transformăm cu toții în medici filantropi, iar casele, în spitale. Grajdurile să ajungă laboratoare veterinare cu miros permanent de formol. La naiba! Unde-i viața înflorită și instinctuală? Unde-i arta cu abisuri și înălțări? Unde-i tragedia metafizică? Unde-i natura atotbiruitoare? Omul trebuie să ajungă o sistriță, o soră de caritate și de spital?

Punga semi-colonială

În țările coloniale și semi-coloniale, o fată frumoasă și solitară este permanent expusă atentatului la pudoare din partea adoratorilor necinstiți, iar punga bogatului la jaful prietenilor săraci.

Omul bogat din semi-colonii nu poate avea prieteni săraci. Trebuie să-și ia adio chiar de la prietenii de tine-rețe care au sărăcit – în semi-colonii seismele și zigzagurile de avere sunt dese – sau care n-au putut strânge avuții, dacă au pornit împreună de la sărăcie.

Soarta tristă a omului bogat semi-colonial se exteriorizează prin lipsa de amuzamente în mediile avute (stau cu frica-n sân pe sacii de aur și pe acțiuni neconsolidate), plus solitudinea lui totală când pornește printre oamenii săraci.

Adulter în colonii

Femeia adulterină semi-colonială nu comite nicio dată un singur adulter din pasiune nestăvilită. Un singur partener de adulter nu este „sic”. Adulterina noastră probează mereu, până la bătrânețe, când își găsește partenerul ideal, formând un triunghi cu moșneagul conjugal. Atunci se aseamănă cu prostituatele pocăite din Occident, devenind de o furioasă, impudică și inutilă incorectibilitate.

Coordonate la „helvetizarea României”

- I. Neutralitate – în caz de război;
- II. Politicianismul este cancerul României;
- III. Cultul valorilor;
- IV. Gospodăria edilitară.

Ipotezele României helvetizate

Inteligența lucrează câteodată prin ipoteze.

Să facem un efort de inteligență și să pornim de la premisa că România a obținut helvetizarea sa pe plan internațional printr-un concert al marilor puteri (URSS, Anglia, SUA, Franța, Germania, Italia) sau la o adunare ONU.

Să schițăm coordonatele dezvoltării României de la această dată memorabilă în etapa istorică viitoare.

- I. venitul național nu mai merge la capitole ne-productive și va ajuta la refacerea paraginilor;
- II. politicianismul – acest cancer al României, cultivat cu inspirații și cu arginții marilor puteri – se va reduce până la atrofie;
- III. cultul valorilor se va instaura automat;
- IV. politica propriu-zisă se va transforma în emulație edilitară, va fi un concurs între urbaniști.

Colecții de documente semi-coloniale

(Epistolă netrimisă, rămasă în manuscris)

Vă rog să binevoiți a-mi îngădui a face următoarea propunere pentru întemeierea unei *Colecții de documente diplomatice*, publicată sub auspiciile și îngrijirea Ministerului Afacerilor Străine pentru a cunoaște istoria secretă a României.

Această colecție există în majoritatea țărilor civilizate și urmează a avea un caracter strict științific, documentar și istoric. Ne-am vedea portretul semi-colonial al statului nostru care a căpătat independența națională abia în 1878, în urma Tratatului de la Berlin.

Adunarea documentelor diplomatice relativ la țara noastră urmează a se face din două surse:

- a) izvoare interne,
- b) izvoare externe.

Izvoarele interne sunt cunoscute și – relativ – preluate de către cercetătorii noștri avertizați.

În schimb, izvoarele externe sunt ignorate și socotesc că Ministerul Afacerilor Străine s-ar acoperi de prestigiu profesional și științific, dacă ar aduna prin organele sale această documentare. În același timp, ar fi și o sursă de pedagogie a cadrelor.

Izvoare externe bogate se găsesc în rapoartele reprezentanților străini în România. Aceste rapoarte sunt de trei categorii:

- a) rapoartele miniștrilor plenipotențieri,

- b) rapoartele consulare,
- c) rapoartele cu caracter economic (atașați comerciali, agenți economici, etc.).

Colectarea acestor izvoare diplomatice se poate face cu ușurință din arhivele Ministerelor de externe din țările respective. Semnalez că arhiva de la *Quai d'Orsay* este deschisă cercetătorilor științifici și istorici și nu se află sub sigiliul secretului decât pentru epoca contemporană recentă. După câte îmi amintesc, arhiva de la Paris (în anul 1927) era liberă la cercetare pentru tot secolul XIX, secol care mă interesa pe mine, plus anii până la 1911. Arhivele sunt secrete numai pentru ultimele decade. Restul se află la dispoziția istoricilor, așa cum este și firesc.

Câteva indicații, din experiență personală, pentru colectarea acestor izvoare: *Cronica Gorka*, din 1502, relativ la Ștefan cel Mare, pe care am avut-o în mână, ca primul român, la Biblioteca de Stat din München, am dat-o la fotocopiat cu aprobarea direcției. La fel am procedat la *Quai d'Orsay*.

Pentru documentele relative la Unirea Principatelor (epoca 1859–1877), cercetarea ar fi de o importanță capitală.

Deci:

- 1) fotocopierea originalelor documentelor diplomatice relative la România,
- 2) transcrierea originalelor în text inteligibil,
- 3) traducerea în românește, cu adnotații, cu explicații și marginale.

Urmează a se cerceta și colecta rapoartele diplomatice și consulare nu numai ale reprezentanților din țara noastră, ci și ale reprezentanților străini din țările înve-

cinat cu referințe la țara noastră.

Centre principale de documente diplomatice ar fi: Paris, Bruxelles, Londra, Roma, Moscova, Sofia, Belgrad, Ankara, Varșovia.

Aceste colectări de documente diplomatice străine relative la țara noastră urmează a se face sub îndrumarea șefului misiunii de către personal mai tânăr (atașați, secretari, etc.), acest lucru având o binefăcătoare influență asupra formării lor științifice și ca o pedagogie a preocupărilor înalte cotidiene.

Rodul acestui efort colectiv al cadrelor Ministerului Afacerilor Străine urmează a fi publicat într-o colecție cu introduceri, cu comentarii și adnotațiuni, pe cheltuiala Ministerului sau a Academiei Române (eventual în colaborarea acestor două instituții naționale).

Rățoieli și neputință

Politicianul semi-colonial se caracterizează prin rățoială și neputință.

Neputința este starea de colonialitate, iar rățoiala este expresia unei puteri castrate. Politicianul semi-colonial are ceva de biciclist: spinare curbată și picioare energice, cu pulpe dezvoltate, adică servil față de cei mai mari și impertinent cu cei mici. Democratul cel mai avansat nu scapă de această lege de aramă a politicii semi-coloniale. Am văzut democrați formali gălăgioși stând smirnă la legația Franței și am văzut fasciști și comuniști de multe nuanțe, de o scârnăvă putoroșenie morală cu inferiorii aflați în suferință, de o neînchipuită lașitate cu vechi tovarăși de închisoare, neajutorați și năpăstuiți.

Politicianul semi-colonial este un „carierist” cu orice preț. Vinde țara și pe maică-sa, intră în bandă necondiționat, ca hoții de cai cu ochii la pradă. Nici nu poate ieși nepedepsit din bandă, fiindcă îl așteaptă soarta lui Mihai Stelescu: ciuruit de gloanțe pe pat de spital și cu dans macabru în jurul cadavrului.

Domesticirea nebunilor

Cum domesticești în semi-colonii pe cei care fac (conștient sau inconștient) pe nebunii sectanți, cu ideologii importate? Ne-au năpădit sectanții politici, sectanții metafizicieni, sectanții religioși. Schemele lor ni se aplică și încurcă grozav viața românească.

Metodele sunt simple și vechi:

- a) forță spirituală (cămașa de forță, adică pamfletul și polemica),
- b) pedagogie (educație, adică forța morală),
- c) pilda armoniei,
- d) cumințenia pământului băstinaș,
- e) politețea tradițională,
- f) înțelepciunea.

Principiul ordonator

Principiul ordonator: *Deus sive Natura*.

(De recitat Spinoza, *Étique*, traducere și comentariu francez).

Omul simplu, omul complex

Care este deosebirea între omul simplu și omul complex (mandarinul)?

Omul simplu trăiește viața liniar. O trăiește liniar și plenitudinar.

Mandarinul contemplă și reflectează după principii, vizează, și uneori acționează. Acționează cât mai rar, lăsând natura să-și facă efectele.

Declarație de politică externă

(23 august 1944 – 27 noiembrie 1947)

Politica externă de la 23 august 1944 până astăzi a fost singura politică justă. Cine a citit, a meditat și a înțeles tratatul sintetic al lui Walter Lippmann despre *U.S. Foreign Policy* („Politica externă americană”) și *U.S. War Aims* („Țelurile războiului Statelor-Unite”), două lucrări memorabile scrise în timpul războiului de un anti-izolaționist american, cine a meditat la pasajele relative la România își dă socoteala, dacă este un om inteligent și cavaler, că nu putea să fi existat altă politică externă românească.

Evident, politica externă a unei țări nu este nici un bloc de granit, nici un cristal luminos unde se studiază legile fixe ale cristalografiei. Politica externă, ca și politica internă, se află în eventuală transformare, în devenire heracliteană sau hegeliană. Și să notez că, la popoarele înțelepte, avem un *primat al politicii externe* asupra politicii interne.

Știu că omul simplu este dornic de precizuni, de fixități, de simplități; *o sancta simplicitas*, cum exclama Huss pe rug!

Dacă este vorba să găsim o stea polară, un ideal al politicii externe românești ar fi neutralitatea, o *helvetizare a României*.

Americanii obișnuiesc să vorbească de primul război mondial (1914–1919), de al doilea război mondial (1939–1945) și de al treilea război mondial, în perspectivă. De ce nu și de al patrulea război mondial? Războiul

periodic se naște cu fatalitate din măruntaiele societății capitaliste.

Să ne gândim acum că România a fost obligată, din cauza configurației sale geografice și din pricina petrolului, să facă patru războaie în loc de două războaie, așa cum au făcut Anglia, Franța, Germania, Rusia și America.

Prin înțelepciunea lui Ionel Brătianu și a marelui ministru de externe Emil Porumbaru (idealul intangibil al oricărui specialist în politica externă), România a intrat cu doi ani mai târziu în primul război mondial. În loc să sângeram cu începere din 1914, am început sângerarea mai târziu, în anul 1916. Presiunile externe de intrare în război au fost mari. Mai mari au fost presiunile unor oameni politici români mondialști, europeniști, mapamondici și descreierați politici ca Take Ionescu, N. Titulescu, N. Filipescu sau afaceriștii-idealiști ca Popa Vasile Lucaci. Din pricina configurației geografice, n-am rezistat decât puține luni. Pe urmă, C. Argetoianu a făcut armistițiul de la Bufta (și Tratatul de la București cu nemții, din 1918), iar generalul Averescu a pactizat din patriotism cu generalii nemți, colegii săi de studii militare de la Livorno (Italia), de la Lichterfeld și Potsdam. Am făcut, de fapt, un război mondial pe trei fronturi, din 1916 până în 1920.

Al doilea război mondial a repetat tragi-comedia războinică sângeroasă și mai tipică: am plecat cu nemții împotriva Rusiei Sovietice și apoi cu glorioasă armată roșie împotriva Germaniei hitleriste și a Ungariei hortyste.

Tineretul și armata noastră sângerează de două ori în fiecare război.

Este prea mult. Prea mult sânge. Națiunea se devitalizează și ne amenință dispariția dacă ne amestecăm cu

pasiune în conflictele dintre marile națiuni, între marile puteri și marile sisteme economice. Știu că nu putem sta la o parte. Nu ne lasă în pace nimeni. Nici măcar interesele noastre.

Idealul nostru nu poate fi decât *neutralitatea*.

Idealul nostru poate fi *helvetizarea României*.

Evident, acesta este un ideal ca toate idealurile, probabil intangibil. Dar merită să meditam asupra lui. Merită măcar să tragem concluzii de modestie, de tergiversare, de auto-limitare, de anti-mondialism.

Europa, provincie a Franței ?

Din foarte multe puncte de vedere, Europa este o simplă provincie a Franței. Povestea a început de multă vreme. Trei momente principale pot fi consemnate în această privință.

Întâi, regii Franței. Instituția regalității a avut în interiorul „dulcii Franțe” (*la douce France*) o splendoare neobișnuită, care a culminat cu Regele-Soare și cu a sa curte, curtezani și curtezane de la Versailles. Să nu uităm că Frederic cel Mare, unificatorul și pilduitorul Prusiei, nu știa decât limba franceză, că și-a scris cele două cărți în franțuzește, că a considerat limba germană drept limbă a văcarilor și a grăjdarilor. La Potsdam, a imitat totul de la Versailles, până și ligheanul de spălat, ca un bibelou, într-o țară, țara sa, care s-a spălat întotdeauna energic și cotidian.

După regi a venit revoluția mare de la 1789, cu Libertate, Egalitate și Fraternitate – forțe cu care s-au împânzit continentele ca o apă subterană. Pașoptismele de factură și stil francez au izbucnit cu virulență pretutindeni, iar în India, abia azi se săvârșesc, cu formarea guvernului provizoriu condus de Pandit Nehru, după ce au sanctificat pe divinul Gandhi (un om divin pentru regiunile agrare înapoiate din punct de vedere capitalist).

După ce mediealitatea și regalitatea s-au sintetizat în șir de către Versailles, revoluția burgheză a fost trâmbiată tot prin intermediul limbii franceze pretutindeni în lume.

A sosit al treilea moment: Napoleon Bonaparte, ca desăvârșitor al revoluției burgheze, dar cronicarul a adăugat că este momentul de glorie militară într-o lume

încă nesătulă de războaie. Hitler a încremenit la porțile Moscovei, după ce făcuse o vizită la *Invalizi*, la mormântul nepieritor al lui Napoleon I Bonaparte.

Aceste trei momente cronologice, fiecare formând un *nisus-formativus* de caracter politic, social, economic și militar, nu ajung pentru gloria Franței.

Franța mai poate fi găsită în principalele regiuni de viață, pură și simplă.

Franța este de găsit în modă, în bucătărie, în politică externă (Talleyrand, Briand), în lux, în economie și în zgârcenie. Pretutindeni și-a impus sigiliul său.

Franța a avut o gravă eclipsă abia recent, între anii 1939 și 1945.

Când Hitler a ajuns la Bayonne și Biarritz, multă lume și-a reamintit de profețiile lui Moeller van den Bruck de după primul război mondial. Germania era pe-atunci în prăpastia deznădejdiei, ca și astăzi, din cauza conducătorilor acefali și a orgoliului intrinsec dezamăgit. Conducătorii hitleriști spuneau: Franța este o Portugalie a Europei! Anglia este o insulă pierdută în ceață, ca pe vremea lui Iuliu Cezar. Repetau dezideratele lui Moeller van den Bruck din opera sa *Das dritte Reich*.

Ce prostii și copilării fascisto-hitleriste!

Athena s-a mutat la Paris. Întreaga Franță este China Europei.

Athena și China sunt nemuritoare. Au ajuns la un echilibru de viață.

Ce caută omul decât un echilibru apropiat între viață genuină și materie?

Morala română

Ce e rău și ce e bine,

Tu te-ntreabă și socoate...

Mihai Eminescu, singurul poet genial al românilor, a fost și pamfletarul acerb al moravurilor poporului român. Definiția răului și a binelui face parte integrantă dintr-o ființă cugetătoare. Un poet cu sensibilitatea ascuțită exprimă Răul și Binele străbunilor săi – pe care-i poartă în măruntaie și în subconștient – se războiește cu morala mediului înconjurător, dacă această morală nu-i convine intim.

Mihai Eminescu n-a fost de acord nici cu morala publică și nici cu morala privată din țara sa. Și mă întreb: care român de viță veche, de viță autentică poate fi de acord cu morala „veneticilor” levantini, predominantă pe meleagurile noastre? Dar să fie de vină numai Levantul, așa cum l-a stigmatizat poetul? Să fie de vină numai clasa negustorească și conducătoare venită din Fanar, din Ciclade și din Asia-Mică?

Lăsând la o parte fondul străbunilor săi țărani și răzeși de la Ipotești-Botoșani, Mihai Eminescu era prin educație și prin ironia soartei un „înstrăinat”, adică un român din spița „Titu Maiorescu”, recte un intelectual băstinaș de formație morală și pedagogică din varianta neo-colonială. A vizitat școli la Cernăuți și a scris – june poet – o patetică elegie la moartea lui Aron Pumnul, dascăl bucovinean. A stat prin Ardeal pentru a-și termina liceul. A cunoscut Blajul, citadela românilor catolici. A studiat filosofia și literatura la Universitatea din Viena, în anii săi hotărâtori de formațiune sufletească. A trecut la Universitatea berlineză, în ultimii ani, în mediul de seve-

ritate protestantă și birocratică al Berlinului.

Pe fondul sănătos al unei morale arhaice de tip țărănesc și aristocrat (tipul *prince-paysan*), și-a altoit morala puritanismului habsburgic din viața politică, pietismul protestant, idila mic-burgheză cu flori de nu-mă-uita (*Vergissmeinnicht*) și cosițe blonde, a învățat igiena seculară a unor societăți construite după principiile tonic-vitale și ordonate.

Cum ar fi putut suporta ulterior dezmățul levantin din orașele principatelor dunărene?

Se poate vorbi, azi, despre Mihai Eminescu și despre „levantinii” săi (bulgăroi cu ceafă groasă, grecotei cu nas subțire, bulbucații ochi de broască, veneticii și scur-sorile), cu detașare și rezervă istoric-științifică. Viziunea sa patetic-pesimistă nu s-a confirmat. Oamenii cu rădăcini ai acestor plaiuri n-au pierit. Ce e val, ca valul trece. Limbajul patriotard eminescian enervează.

Răul și Binele în semi-colonia dunăreană a avut și are cam următoarele arii de întindere: *Răul* este predominant ca suprafață și limita sa este prăpastia firească și oroarea umană pe care o trezește; *Binele* este ancorat pe un cerc îngust și luminează ca un far într-o noapte furtunoasă. Limita Binelui este limita infinitului celest. În noaptea dunăreană se găsesc mereu faruri. Dacă te sui pe un promontoriu, priveliștea apare ca a unui cimitir sătesc, într-o noapte de Paști. Satul își duce mai departe viața organizată în rituri milenare, cu o etică armonică și fără de prihană.

Ce s-a întâmplat istoric și care-i cauza pentru care satul, târgul și orașul străvechi nu-și pot impune morala proprie în propria casă, pentru care motive expresia de „morală română” a ajuns o contradicție de termeni, aproape o deriziune?

Când vorbești de „morală română”, străinii dau din umeri, iar băștinașii avertizați pufnesc de râs. Se vorbește grav despre „morală chineză” și despre „morală indiană”, există o „morală franceză”, lumea anglo-saxonă cunoaște un cod strict al moralei. Poporul sârb are o morală tincturată eroic. În Bulgaria a domnit mereu o frustă severitate. Elada veche și Elada modernă au principii conducătoare, clare și distincte. În țările dunărene, tabelele de valori sunt răsturnate, amalgamate și pline de surprize. Nu există nici măcar un cod al bandiților politici și nici norme la tâlhărie de drumul mare, fiindcă haiducul se amestecă cu jefuitorul, în intelectualul român se trezește negustorul speculant, în negustor zărești *pickpocket*-ul, iar hoțul de buzunare este duhovnic în sânul familiei. Reluând o comparație a urbanistului și avocatului—staroste Dem. I. Dobrescu, morala română se aseamănă cu un ghem de ață cu care s-au jucat o duzină de pisici.

Când au venit pisicile și câte pisici au fost în morala română?

Morala agrariană (adică fundalul moralei poporului român) este o morală sănătoasă, tipică și universală. Răul și Binele sunt noțiuni clar delimitate în proverbe, în pedagogia familiară, în tabla de valori a obștei. Ce-a survenit ulterior? Care sunt factorii disturbatori?

Acești factori de dezagregare în decursul ultimelor două milenii au fost în număr de patru și de natură infracțională:

- 1) *criminalii* și deportații Imperiului roman aduși de către Senat la munci expiatorii în ocnele de sare de la Sibiu și la minele aurifere de la Brad;
- 2) *ceandalaua* indiană formată din infractorii gravi, vărsători de sânge, izgoniți din sânul unei comu-

nități, azi de 400 de milioane de locuitori, porniți cu corturile lor spre Europa, purtând tradițiile unor blesteme religioase și ale unor instincte criminale, aciuși de secole pe aceste meleaguri și fraternizând cu urmașii tâlharilor Romei – primul document despre șatrele de țigani masive la Suceava, Chilia și Moldova de Jos datează din 1502, în *documentul Gorka*, zis *Cronica germană de la München despre Ștefan cel Mare*;

- 3) *casta venală fanariotă* trimisă de Imperiul Otoman ca să administreze cele două provincii din stânga Dunării, plus găgăuții, dezertorii și refugiații din imperiul țarismului;
- 4) *pătura negustorească* invadată pe apele capitalismului cu începere de la 1829 și intensificată de la 1880, odată cu rolul tehnic al petrolului în economia mondială.

Acești patru factori alogeni de invazie au tulburat morala arhaică țărănească și au imprimat o nouă pecete și alte criterii moral-economice. Morala factorilor alogeni și invadatori este o morală neagră de ceandalale, o morală a violenței și a lipsei de inhibiții. Sunt patru straturi de ceandala: ceandalaua română, ceandalaua indiană, ceandalaua fanariotă levantină și ceandalaua rapace capitalistă (păduchi și ploșnițe parazitare).

Peste ceandala apasă un greu blestem vestic, un blestem biblic, un blestem țigănesc.

Ce este blestemul uman? Oroarea invincibilă a omului moralmente sănătos împotriva insanității morale.

Ceandalaua indiană însemnează lipsa de igienă fizică și de igienă morală derivată din instincte criminale înăscute. Ceandalaua este criminalul lombrozian, așa

cum se cunoaște în lumea modernă, adică omul fără inhibiții, prăvălit de porniri năvalnice. Ceandalaua poate fi criminal brahial, vărsător de sânge, dar și infractor în frac. Din primele două straturi se recrutează infractorii violenței brahiale, din straturile ultime răsare criminalitatea în frac (venalitatea, turpitudinea, lipsa de onoare).

Printre canceroși

Am impresia că nu mai umblu printre oameni normali, printre oameni sănătoși, ci printre canceroși. Tot Bucureștiul este plin de cancer politic, de lenevie, de dezordine, de praf tuberculos și de lipsă de frumusețe.

Când mergi în provincie, este mai rău: fascinația Bucureștiului creează dezechilibrul psihic mitocănesc.

Geniul răului este atotputernic în România ?

Eu cred în geniul Binelui.

Nu cred în geniul Răului.

Nu cred niciodată în geniul Răului – în sensul să faci răul pentru rău – nici la găinile mele.

Știu că răul este prezent permanent în om. Binele se arată din când în când (mai cu intermitență).

În lupta dintre geniul Binelui și geniul Răului, se află farmecul însuși al vieții.

Pentru a ajunge sub aripa geniului Binelui există o tehnică adecvată:

- a) inhibiția,
- b) așteptarea,
- c) răbdarea,
- d) rugăciunea (pentru cei cu har religios),
- e) încăpățânarea de a nu te preda (ostășia).

Scara de valori ar fi următoarea:

- 1) cavalerism,
- 2) loialitate,
- 3) căldură sufletească,
- 4) valori tehnice
- 5) tradiție,
- 6) forță magnanimă.

România între capitalism și comunism

Lupta angajată între capitalism și comunism se pune României, așa cum se pune oricărei țări în epoca de azi: este bine că ni se pune și nouă gigantica temă contemporană.

De ce?

Poate că sistemul capitalist din România, atât de puțin rodnic și incapabil organizatoric (față de bogățiile naturale și de masele răbdătoare), se va perfecționa, aflându-se în ceasul al 11-lea.

Nu este exclus ca și corifeii socialismului și comunismului român să gândească mai puțin mecanicist, mai puțin schematic, mai puțin în lozinci și mai mult în fapte, să se apropie de dialectică, de fluidul vieții și de realitățile specifice.

Din lupta angajată în interior între capitalism și comunism ar putea ieși „progresul”, s-ar găsi o formulă oarecare, nu de împăcare și de tranzacție, fiindcă așa ceva nu este posibil și nici admisibil, ci s-ar găsi o formulă autentic românească de a împăca varza cu capra. De fapt, capra ar mânca varza cu amabilitate și cu surâs sceptic. Capitaliștii ar părăsi pozițiile, cum au părăsit latifundiarii pământurile, aproximativ de bună voie și fără vărsări de sânge, în 1917, ca și în 1945. Aici, la confiniile imperiilor moarte, se găsesc totdeauna formule pentru a salva biologia poporului român.

Nu este vorba de lupta internă. Pe această temă, nici un bărbat de stat autentic de la noi (îndeobște cinici, sceptici, ironici, joviali, bine dispuși) nu a avut îngrijorare prea mare. La îndemână aveau mereu pe C. Argetoianu, pe Gheorghe Tătărăscu și pe alții o sută,

sau o mie, gata să le ia locul.

Ceea ce este îngrijorător este faptul că lupta dintre capitalism și comunism depășește granițele țării și are caracter planetar. România este o regiune de graniță. Am fi bucuroși să optăm printr-un plebiscit, o dată pentru totdeauna, la o apartenență de sisteme și să fim lăsați în pace. Ființa biologică a națiunii ar scăpa intactă și ne-am putea organiza și noul sistem social-economic adoptat.

Dar această alternativă nu ne este îngăduită.

Popor de graniță, suntem obligați să suportăm războaie cu dublu sens, cu duble țeluri, cu duble rațiuni, cu duble jertfe, cu dublă morală. Cantitatea de sânge s-a micșorat. Ne așteaptă pieirea.

Ieșirea din impas nu se poate face decât printr-un efort diplomatic, sprijinit de colectivitatea sortită pieirii, care să tindă la o neutralizare a acestei zone.

Chiar dacă nu se va reuși, efortul nu va fi zadarnic. S-ar putea amâna luarea deciziei războinice și ar curge mai puțin sânge, ar putea pieri mai puțini români. S-ar putea urmări cu atenție cursurile evenimentelor războinice. Și după pilda lui Porumbaru-Brătianu, pilda memorabilă din anii 1914-1916, s-ar putea vedea încotro înclină balanța victoriei și s-ar arunca spada în ultimul moment sau chiar s-ar putea rămâne cu brațele încrucișate urmărind alte țeluri demne de un popor mic și înțelept: țeluri edilitare, țeluri igienice, țeluri culturale. Țelurile războinice sunt rezervate în ultima vreme marilor națiuni. Micile popoare nu mai contează. Nici măcar nu mai au voie să se războiască între ele pentru a se lua la întrecere, pentru a-și sublima instinctele agresive și agonale. Dar de când Helada a inventat stadionul sportiv, n-avem decât să organizăm Olimpiadele balcanice sub egida României.

Gândirea cea mai dulce

Nu există gândire mai dulce decât gândirea care caută Principiul Ordonator, acel principiu pe care Lucian Blaga îl numea Marele Anonim și căruia teologii îi spun Dumnezeu. Nici un gânditor veritabil nu poate scăpa din acest impas. Îl va ocoli mereu și i se va așeza pe neașteptate de-a curmezișul: fie ca principiu al unității, al ordinii cosmice, fie ca incognoscibil, etc.

Nu cred în Dumnezeu. Sunt un materialist și am în fața ochilor permanenta perspectivă a Neantului.

Dar ca emoție generală, nimic nu este mai dulce și mai aducător de fericire decât această descoperire permanentă...

Egoismul brutal și dezordonat

În lume nu există decât egoism brutal și dezordonat. Pe vremuri era un egoism brutal, adică un soi de egoism prădalnic și cavaleresc. Apoi, am degingolat. Din egoism prădalnic și cavaleresc, am ajuns la egoism brutal și dezordonat.

Bietele monade fără ferestre, cum ar exclama, indispus, Leibnitz.

Se face, îndeobște, o distincție minoră (de grad, iar nu de calitate) între intelectualism și intelectualitate. Intelectualismul este potențarea unor stări psihice comune intelectualității. Starea psihică a intelectualității se cristalizează mentalmente în intelectualism.

Deci, intelectualismul este o stare mentală care se caracterizează, în primul rând, prin raționalism. În al doilea rând, voința se dizolvă în abulie, iar eficacitatea are formele variate ale cinismului, ale melancoliei superioare și ale unei sincere inadeziuni la colectivitate.

Intelectualismul este fructul amar al lipsei de angrenare într-o clasă: un fruct din pomul solitudinii.

Intelectualismul nu mai are forțe ajutătoare. Izvoarele subterane ale vieții i-au secăt. Aceste izvoare ale vieții sunt izvoarele clasei. Nu mai poate iubi și nu mai poate urî (cele două coordonate ale vieții-sufletești). Nu mai poate fi iubit și – în mod curios – nu mai poate fi urât. Un ușor dispreț al oamenilor învăluie poziția socială a celui atins de maladia solitudinii.

Intelectualismul raționalist a contribuit în mod covârșitor la stingerea încrederii în rațiune.

Unitatea dintre viață și interpretarea ei nu se obține printr-o unilaterală credință în rațiune.

În vestul democratic există o mare libertate în materie politică – dusă până la libertinaj – și o totală lipsă de libertate în viața personală. Viața privată a occidentalului este sfârâmată de puteri opresoare dintre cele mai variate: familia atomizată, capitalismul, opinia publică filistină, sindicatul.

Cititorul nu poate citi decât o carte pe măsură. Și nici scriitorul nu trebuie să scrie altă carte. Nu trebuie să scrii pentru „public”, ci pentru un „anumit public”, fiindcă orice consumator de brânză își găsește brânza sa (Rockfort, Penteleu, Gruyère, Telemea).

Nu poți sări peste propria ta umbră, fiindcă altminteri ajungi ca omul care și-a vândut umbra dracului.

Pielea de drac este o piele permanent și superlativ tăbăcită, care are reputația că este eternă. Minciună! Pielea de drac seamănă cu zăvelcile. Le poartă trei generații și se îmbibă cu murdărie și microbi. Dacă pielea de drac stă la soare (marele tămăduitor), atunci este o speranță ca să se mențină curată.

Despre conservatorii semi-colonialii

Cunosc vreo două sau trei duzini de capete superioare din generația mea care au lepădat trei piei (creștinism, filantropie umanitară, socialism) și au ajuns, vreo doi-trei, la o înțelepciune modestă, tincturată de biologism și de înțelepciunea străbunilor.

Au fost capetele cele mai bine dotate de la natură. Când mamele lor i-au trimis în lume, le-au pus o desagă de grăunțe mărunte, ca sămânța de mei, de mac sau de muștar, în tigva lor. Inima lor a fost curată ca inima porumbeilor. Pe urmă, inima unuia a ajuns o peșteră de tâlhari și de arhimandriți, inima altuia e inimă de piatră, la alții – inima a ajuns plină de purici.

Creștinii au ajuns tâlhari, filantropii s-au împietrit și socialiștii sar ca purecii semi-colonialii.

Conservatorii moderniști semi-colonialii formează o categorie bizară, naivă și înduioșătoare. Ei sunt ca albatroșii: aripile lor gigantice îi împiedică să mășăluiască. Sunt nițeluș cam leneși, năzuroși și boieroși. Au recitat și o teorie (moartea vieții): teoria mandarinatului intelectual. Ce păcat de bieții sarmați, de populația localnică, lipsită de avocați, de apărarea economică și de confesori.

Empirie valahă

Empiria valahă nu se poate asemana în infernalitatea și întinderea ei decât cu empirismul englez.

Demonstrația e simplă: Anglia a fost o insulă și a stăpânit un imperiu mai mare decât Imperiul Roman. Românii (moștenitorii Romei și ai Daciei Felix) au fost așezați la confinii de imperii. Imperiile și imperialismele au sucombat. Poporul român a rămas. Venind în contact cu atâtea seminiții, încrederea în dogme și în schemă falimentează, iar empiria se înstăpânește.

Dacă purcedem, cronologic, vom putea observa că Dioclețian, veselul moștenitor al Romei, a sucombat la Danubiu, la fel cu Aurelian, care a simțit nevoia să-și retragă oștile în Dacia aureliană, adică în peninsula balcanică, intitulând acest ținut, Dacia-Aureliană, în mod nostalgic, în amintirea terenurilor aurifere de la Brad și a mizerii de albine, pretutindeni răspândită.

Imperiul bizantin a sucombat aici, lăsând – vai – prea multe vestigii. A încercat o resurecție și o insurecție de tip levantin pe timpul Fanarioților, dar au fost rapid lichidate de către Domnul Tudor din Vladimirii Gorjului, măcelărit și aruncat într-o fântână de către oamenii lui Ipsilante.

Dar până la Ipsilante, agentul Eteriei, de incipiență burghez-europeană, au mai fost câteva imperii sucombate în aceste smârcuri valahice.

Imperiul cuțo-vlaho-bulgar a fost unul.

Năvălirile nordice și tătarăști au fost altele, într-o serie pe care istoricii n-au fixat-o cu precizie cronologică.

Imperiul habsburgic a fost lichidat și dinamitat cu

concursul empiriei valahe. De două ori Budapesta a cunoscut ocupația valahă, cum a cunoscut și o transformare în pašalâc turcesc, ceea ce nu s-a întâmplat cu cele două principate și voievodate.

Cinul apărării semi-coloniale

N'est pas avocat qui veut...

Nu-i avocat cine vrea să aibă o patalama la mână. Nu-i avocat nici cel cu guriță de aur, deși vorba dulce mult aduce.

Pentru a intra în tagma avocaților se cere o vocație nestăvilită, ca pentru cinul călugărilor. Vocația este un cuvânt complex, care cuprinde o totalitate de calități și defecte, de virtuți și auto-înfrângeri.

Avocatul semi-colonial e ostaș împintinat cu procedură, înzăuat cu doctrină, cu panaș de senior și cu deontologie profesională de sacerdot.

Înfrângerile lui:

- 1) *inhibiția* puternică a fondului, eventual criminaloid, care l-ar duce rapid spre ascensiuni politice, în țări subjugate;
- 2) *sibaritismul* omului totalmente independent;
- 3) *ispita arghilofiliei* necesară întreținerii aparatului (chiar dacă începe cu colaci, cu colivă și sfârșește episcopal).

Urbanistice

Cine nu iubește viața privată sub forma ei gospodărească și feerică nu pricepe urbanismul.

Epoca 1913

Epoca 1913 marchează o eflorescență fără precedent a influenței capitalului internațional în câmpul petrolifer român.

Bătăliile trusturilor internaționale erau în toi.

Bătălia dintre lumea ideilor socialiste și lumea realităților capitaliste are în România un accent particular de dezordine și nerodnicie. Firește că orice bătălie împiedică producția. „Sporirea producției” într-o fază de tensiune este o caracterizare soporifică și o solemnă imbecilitate. Bătălia angajată în România, între partenerii cunoscuți, nu prevestește decât seceta producției, pauperizarea intelectualilor, scăderea standardului de viață al maselor muncitorești și țărănești. Este drept că s-a creat o aristocrație sindicală a economatelor și a „activiștilor” de partide. S-a creat un impozit nou, „activiciul”, alături de „haraciul fumăritului”, „văcăritului” și „vinăriciul” de odinioară. Din proletariat s-a recrutat un *profitariat*. Lupta politică pentru putere a luat în România, ca în majoritatea statelor coloniale și semi-coloniale, un aspect clar de luptă pentru avere. Pozițiile-cheie birocratice asigură profitariatului român, extras din ceilalți, pe liziera proletariatului sărit la conducere, un confort de gangsteri americani și de latifundiați valahi de pe vremea neo-iobăgiei lui C. Dobrogeanu-Gherea.

Rolul calitativ financiar al petrolului român

Argumentul principal al trusturilor internaționale și al lacheilor ideologici autohtoni, angajați în serviciul acestor trusturi, unii pentru bani și alții pentru onoruri (ca Take Ionescu, Nicolae Titulescu și Virgil N. Madgearu), se referă permanent la factorul cantitativ „neglijabil” al petrolului extras din câmpurile petrolifere române, în comparație cu producția mondială de petrol.

Dacă îți arunci ochii pe tabelele cantitative ale extracției mondiale de petrol, România ocupă un rol onorabil, la clasificare, și un rol „neglijabil”, la procentualitatea extractivă. Onorabilitatea la clasificare ar fi trebuit să dea de gândit avocaților trusturilor internaționale, iar atunci când pomenim de cuvântul „avocați de trusturi internaționale” n-o facem figurativ, ci în sensul propriu al cuvântului și al meseriei. Este destul să amintim că Nicolae Titulescu, izgonit din politica internă de către grupurile profasciste și bandele legionare (cu toată faimoasa scrisoare de mincinoasă disculpăre și ipocrită – ori reală? – penitență față de Garda de Fier), în loc să se întoarcă în țară pentru a-și relua, cu riscuri, meseria de avocat la bara tribunalului Ilfov și de profesor la catedra de Drept Civil a Facultății de drept din București, a preferat să moară, din comoditate, în postul de avocat-somer al Canalului de Suez și de sfătuitor juridic, cu avize consultative, la diverse trusturi, cu avize puse la dosar, necitite. După cum Negusul avea leafă în exil, tot așa Titulescu primea „onorarii”, când a căzut în dizgrația regală și liberală din România sa.

Legăturile lui Take Ionescu cu trusturile Rockefeller,

cu legături de la finanțat la finanțatori, au fost surprinse cu scandal, mefiență și spaimă intimidată de către Regele Carol I, consemnate cu curaj de Sabina Cantacuzino, sora lui Ionel Brătianu, în *Memoriile* atât de suculente și truculente. Regele Carol I și Ionel Brătianu s-au răzbunat, oprind succesiunea lui Take Ionescu la postul de prim-ministru, pe care nu l-a putut căpăta decât târziu, în condițiuni lamentabile și numai pentru o lună de zile.

Unul dintre trabanții cei mai fideli ai lui Take Ionescu a fost avocatul Constantin Xenii, fost ministru de justiție, implicat într-o contrabandă de aur și devize la sfârșitul prematur al carierei sale... Acest avocat a fost secretar al „magistrului” takist, a intrat din cea mai fragedă tinerețe în avocatura de petrol, cu leafă fixă lunară, care i se transmitea, în mod regulat, în devize elvețiene. În momentul când „avocatura” română n-a mai rentat și l-a dus pe banca acuzării, fostul ministru s-a retras la rentele elvețiene.

Avocatura de petrol joacă, iarăși, un rol „calitativ” în politica internă, după cum joacă un rol „calitativ” la fixarea de tarif pe piața internațională.

Mecanizarea prin petrol

Viața modernă este o viață modernizată: tren, auto, avion, fabrici, calorifer etc. Mecanizarea presupune consumarea de energie calorică. Aceste energii uriașe le furnizează petrolul, cărbunele și electricitatea. La rândul ei, electricitatea se obține prin căderi de apă sau prin utilizarea de carburanți, deci, iarăși păcură.

Petrolul se află în mare superioritate față de cărbuni.

Luminatul: opaiț, gaz lampant, electricitate.

Calorii:

- cărbune: 7000 – 8000 de calorii,
- petrol: 10.500 de calorii

Cărbunele lasă cenușă și deșeuri, petrolul este consumat fără urme. Caloriferul cu petrol se conduce automat, ca un om robot. La cărbune, ai nevoie de un servitor.

Transportul petrolului prin *pipe-line* este ușor, ieftin și comod.

Vapoarele *Olimpic* și *Aquitania* au fost primele vase englezești de călători, care au trecut de la cărbune la păcură.

Rezultate bune:

- dublarea vitezei;
- în loc de 950 de tone de consum zilnic de cărbuni, numai 610 tone de păcură;
- 300 de pasageri în plus (spațiu sporit) și 1000 de tone mărfuri în plus;
- personalul de serviciu – marinarii – reduși la 153 de capete.

În 1914, pe tot globul, vapoarele care mergeau cu

cărbuni reprezentau 89%, iar în 1925 numai 65%.

Producția mondială de petrol, din 1913 până în 1925, s-a întreit: în 1913 era de 52,5 de milioane de tone, iar în 1925 era de 152,2 de milioane de tone.

În 1914, erau două milioane de automobile, în 1923, erau 18 milioane.

Viața modernă este o viață mecanizată.

Este bine? Este rău?

Nu știu. Eu sunt om de știință. Nu aprob, nu dezaproab, constat.

Note despre petrol

Se găsește de la Porțile de Fier până în Bucovina.

*

Capitalul internațional a pătruns în petrol între anii 1900 și 1905.

Problema finanțării este problema esențială a extracției.

*

Mexico, Columbia, Venezuela, Costa Rica, Panama sunt state petrolifere. Noi ne asemănăm cu Republica Panama. De aceea sunt, probabil, atâtea panamale în România.

*

Republicile petrolifere din America Centrală oferă schemele comparative sociologice excelente pentru un studiu aprofundat asupra evoluției capitalismului român.

*

Ce este semi-colonia?

Quasi-autonomie politică și dependență economică.

*

Distrugerile de război din anul 1916 au fost efectuate de cinci englezi, trei români și un francez. Iată-i:

Englezi:

1) Colonelul Thomson, devenit Lord of Cardington,

- 2) Colonel Norton Griffiths,
- 3) Masterson,
- 4) Simpson,
- 5) Un ofițer englez de marină (nume nereținut).

Românii au fost:

- 1) Jean Crisoveloni,
- 2) Valentin Bibescu,
- 3) Alex. Critide.

S-a mai adăugat un oarecare Philippon, francez, chimist la rafinăria Vega. (1)

Nu vi se pare simptomatică proporția? $5 + 3 + 1 = 9$ incendiatori, adică $1/3$ cetățeni români, dintre care doi greci (bancheri internaționali) și *absolut nici un băștinaș*.

*

Standard Oil a încercat să pătrundă în România la 1900. Guvernul Carp n-a avut nimic împotrivă. S-au împotrivit liberalii. Bătălie. Take Ionescu devine „agent petrolifer” și avocat al trusturilor străine.

- În anul 1905, se fundează societatea Vega (*Diskontgesellschaft*),
- la 1906, *Steaua Română* (Deutsche Bank),
- la 1906, *Standard Oil* (Româno-Americană).

Lupta de epopee cu micile rafinării.

- *Astra Română* (Shell- Deterding).

*

Acordul petrolifer de la Paris, din 21 septembrie 1932, a restrâns producția de la 2.400 la 1.850 de

vagoane zilnic.

Acordul a fost denunțat în noiembrie 1933, fiindcă prețurile au scăzut din cauza unor societăți americane care lucrau periferic. Acești periferici se numesc, în limbajul celor mari, niște „piraiți”. Pirații fixează uneori prețurile și se aliază cu cei mici. Lupte intestinale.

Sociologia petrolului

Note dintr-o conferință rostită la Ploiești în anul 1946, cerută și organizată de Gheorghe Vidrașcu și dr. Victor Dimitriu

Tema „Sociologia petrolului” este o temă delicată. O temă politică și sociologică.

Pentru a nu crea confuzii, declar că:

- nu angajez pe nimeni,
- nu sunt înscris nicăieri și în nici un partid.

Nu sunt decât un avocat și scriitor sociolog. Am apărut 1.000 de muncitori, sub cele trei dictaturi, chiar cu arestări personale. Sunt, firește, un sociolog independent.

Nu angajez pe nimeni, fiindcă sunt un om de știință, iar cercetătorul este bine să stea în cabinetul său și să furnizeze societății rezultatele cercetărilor sale.

Evident, am legături strânse, calde, frățești și camaraderești cu clienții mei. Între pacient și medic se creează un fluid de dragoste și simpatie. Eu am dragoste pentru ei, pentru antifasciști.

Aș vrea să formulez în fața Dumneavoastră câteva gânduri ale mele în legătură cu petrolul și să desfășor rezultatele unor cercetări cu caracter științific-sociologic.

Vreau, în prealabil, să definesc tema. Vom trata despre „Sociologia petrolului”, adică despre rolul jucat de petrol în regiunile geografice și în societățile umane unde se extrage acest lichid negru, acest aur negru, cum i se mai spune, ca și despre consecințele politico-sociale în societățile respective.

Nu vom trata în această scurtă conferință despre rolul jucat pretutindeni în lume și în istoria modernă de petrol. Am audiat pe vremuri, în 1927, un curs la Berlin, la profesorul Alfred Goldschmidt, despre petrol. A ținut 50 de prelegeri și a scris vreo opt cărți. N-aș vrea să repet aceste prelegeri și conținutul acestor cărți.

Eu aș vrea să vorbesc despre sociologia petrolului românesc, despre consecințele politico-sociale, care au decurs din existența petrolului în subsolul României.

Aș vrea să tratez cu Dumneavoastră o chestiune de-a noastră, de aici, de-acasă, să reflectăm puțin asupra destinului nostru politic.

Fiindcă, doamnelor și domnilor, petrolul este destinul României. Situația României din ultimii 50 de ani a fost determinată în constelația internațională de faptul că noi am avut petrol în măruntaiele țării noastre. Deși țară eminentamente agricolă, am devenit factor industrial, cu rol internațional, din pricina acestui blestemat și binecuvântat petrol.

Până acum a fost mai mult blestem, poate va fi de azi înainte o binecuvântare.

Petrolul a intrat în viața noastră intimă, fiindcă noi am suportat două ocupații germane din pricina petrolului.

Ocupația din 1916-1917 a fost în legătură directă cu petrolul.

Înainte de a vă comunica rezultatele mele sociologice în legătură cu petrolul, dați-mi voie să vă povestesc două amintiri personale, ilustrative, în legătură cu Valea Prahovei.

Am făcut liceul la Mănăstirea Dealului. Colegiu modern, școală modernă, retrasă la umbra unei vechi mănăstiri. Loc idilic. Patriarhalitate. Vizitam Râzvadul și Moroenii în tovărășia colegului și prietenului meu Radu

Barbacion, fiul directorului inginer C. Barbacion de la *Steaua Română*, și-apoi mare acționar la I. R. D. P. (Am povestit incendiul din anul 1916 de pe Valea Prahovei, trăit în retragere, ca cercetaș. Acest incendiu a fost pus la cale de lordul Thomson, care iubea Smaragdaland și pe Smaranda – Marta Bibescu).

În anul 1862, s-a întemeiat rafinăria de la Tg. Ocna, cu capital francez (2 milioane de lei). Ceva mai târziu, a venit firma engleză Jackson-Brain, cu 8 milioane capital.

O firmă austriacă – Suchard & Co Wiena – a venit la Colibași cu 2 milioane.

La 1880, România a devenit centrul atenției mondiale.

Firma engleză *Thoitz & Co Londra* a adus 1,5 milioane iar firma germană *Hildebrand* a adus 1,5 milioane, în 1883.

În anul 1862, se scoteau 3013 tone.

În 1895, se scoteau 76.000 tone.

Prima lege a petrolului a apărut la 1895: până atunci exista libertatea exploatarei. Cine avea solul avea și subsolul. *Accesorium sequitur principale*.

Take Ionescu greșea:

Să lăsăm Nilul să se reverse, fiindcă vom ajunge și noi ca popoarele apusene, ca belgienii, ca franțuzii, ca elvețienii și englezii.

Eroare, profundă eroare.

Centrele capitaliste s-au format. Aceste centre au priorități. Noi rămânem la colonie sau semi-colonie, adică sclavie economică și pseudo-independență politică.

Evoluția capitalistă în România

Termenii de comparație nu pot fi luați nici din evoluția capitalismului anglo-francez, cum a făcut Șt. Zeletin, nici din evoluția capitalismului german, cum a făcut dr. Petru Ercutza, nici din evoluția capitalismului din Rusia până în 1917, cum a făcut C. Gherea, C. Stere și S. Timov.

Termenii noștri de comparație sunt: capitalismul balcanic (Iugoslavia, Bulgaria, Turcia, Grecia) și, mai ales, evoluția, în special, a capitalismului sud-american.

Care-i specificul acestor țări?

Centrele capitaliste sunt deja formate.

Evoluția începe sub influența acestor centre, care tind să se transforme în debușee. În același timp, burgheziile naționale protestează și încearcă monopolizarea. Asemănarea uimitoare cu Mexico și cu țările din America Centrală (bogate în zăcămintele petrolifere). Petrolul dă specificitate. Evoluția sistemului capitalist în România miroase a petrol.

Suborniceasca

Nu trebuie să te deosebești de oameni. Altminteri devii *monstrum unicum*, om urât, asasin, infractor. Profeții, poezii și sacerdoții au fost la fel cu toată lumea. Nici o deosebire între ei și alții, în afară de tezaurul inestimabil al bunei credințe, al omului de bună voință și politețe, al căpcăunului domesticit. Dacă un căpcăun este veritabil, intrăm în animalitate, adică printre porci, vaci, vânt, electricitate și ploaie ori zăpadă.

Inteligența, sare amară

Când societățile sunt constituite, inteligența este o sare amară binevenită.

Un om numai inteligent este ca stana de sare amară, a lui Loth, din Biblie.

Exigența

Oamenii sunt extrem de exigenți unii față de alții: *la vérité à la Palisse*. Dar gândiți-vă bine: ce ar fi dacă omul ar fi extrem de exigent față de sine și ceva mai îngăduitor față de semenul său?

Un adevărat coșmar

Ce-ar fi să visezi (cum mi s-a întâmplat și mie, azi-noapte) că șobolani roșcați încercau să ronțăie printre măruntaiele mele? Îmi vedeam radiografiate mațele albe, iar șobolanii porniseră turbați spre pradă...

Tabellae ceratae dacicae

De la izbucnirea celui de al doilea război mondial în anul 1939 până astăzi, nu mai pot continua și tipări încercările mele științifice. Nu pot trăi în echilibru intim fără aceste lucrări. Douăzeci de ani de pregătiri și de preocupări științifice istorico-juridice nu pot fi abandonați bătând din palme. S-au creat specializări și deformări psihico-mentale, cutume pentru viața cotidiană. Nu mă deranjează bubuitul de tun sau de bombe decât în subsidiar. Îți poți muta masa de lucru. Mă deranjează pregătirea războaielor, nesiguranța, ruperea zăgazurilor și a opreliștilor mele *intime*.

Am început, acum 19 ani, să strâng material pentru un *Tratat sistematic de drept penal și de criminologie*, care să exprime poziția generației mele universitare față de aceste gingașe probleme, unde morala, filosofia, sociologia și economia politică fuzionează într-o retortă comună cu juridicitatea propriu-zisă. Acum 19 ani, făcusem un *tour d'horizont* al disciplinelor, mai rapid și mai complet decât colegii mei, grație unei selecte biblioteci juridice moștenite de la un văr primar, premiant al unei serii de judecători, 1908, mort ca ostaș în anul 1916. Aveam 12 ani când am primit moștenirea. În loc să citesc fleacuri beletristice, intram direct în clasicii ordinii juridice și ai ordinii statale. Vacanțe tihnite de licean, ani tihniți la diverse universități europene, pasiunea reală de lucru juridico-istoric și de sistem trebuiau să-și dea roadele. Nu și-au dat decât roade parțiale și seci. Câteva monografii juridice, un *torso* criminologic – restul, probleme de mică procedură cu scopuri profesionale.

Începusem acum 19 ani o monografie de drept roman și de drept economic despre *Tabellae ceratae Dacicae*. Ce sunt aceste tabele? Sunt contracte civile și comerciale scrise în timpul Romanilor și în limba latină pe pământul Daciei, redactate pe tăblițe cerate și găsite în regiunea auriferă a Bradului ardelean.

Vasile Cristescu, asistentul lui Vasile Pârvan, lucra la o istorie militară a Daciei (teză de doctorat). Pentru mine, tabelele cerate erau un simplu exercițiu de seminar de drept roman. Ne-am apucat să colecționăm din *Corpus inscriptionum latinarum* a lui Theodor Mommsen toate textele latine referitoare la țara noastră și să publicăm o carte de texte, adnotații și comentarii. Mănuiam *Digestele* pe acea vreme, ca pe un roman foileton în limba maternă sau în limba franceză.

Am părăsit lucrarea. Murise Pârvan, care mă îndemna să-i fac *Organizarea judiciară a Daciei*. Am regăsit fișele. Textele tabelor cerate se pot găsi în G. Popa – Lisseanu.

Cum s-a ajuns la apariția acestor documente în regiunea auriferă?

Concluzia mea absolut originală, de atunci și de acum (întărită ulterior cu texte din Onciu, care nu are privirea de ansamblu), este următoarea: imperiul roman a suferit de o „psihoză auriferă”, referitoare la *Dacia Felix*, când s-a început infiltrația lentă, apoi cucerirea și colonizarea de către romani. Sub motorul psihozei aurifere au pătruns aventurierii, dezertorii, pionierii romani în Dacia. Infiltrația, cucerirea și colonizarea au durat trei secole. Substraturile economice ale acestei infiltrări au fost aurul, sarea și mierea. Peninsula balcanică și Asia Mică se aprovizionează până azi cu sare din România. În Dacia au venit o puzderie de dezertori, înainte de Traian și după Traian.

Împăratul Marc-Aureliu, filosoful stoic, care a fost și un general emerit, a obligat pe Iazigi, într-un tratat de pace, să-i predea pe dezertorii romani. A fost copleșit de tristețe, când Iazigii i-au predat 100.000 (una sută de mii) de transfugi. Câți vor mai fi rămas prin păduri și cătune?

Dezertorii fugeau din armatele imperiale pentru a aduna aur. După socotelile pe care mi le-a făcut inginerul Ion P. Gigurtu, aseară, la o masă în doi, dedicată problemelor istorice, romanii au scos circa un milion de kilograme de aur din Dacia. Societatea sa „Mica” n-a reușit să scoată decât 75.000 de kilograme de aur, de pe un perimetru de una mie hectare. Filoanele aurifere au fost secătuite de romani. Aurul se găsește la suprafață. Romanii au luat caimacul, spunea Gigurtu. Societatea „Mica” lucrează în adâncime, în filoanele mai sărace.

Din pricina holdelor sale mănoase și a subsolului cu bogate zăcămintе aurifere în antichitate și cu zăcămintе petrolifere în centrul Europei moderne, precum și din pricina așezării la loc de trecere între Est și Vest, între Nord și Sud, acest teritoriu a fost râvnit și invadat mereu de peste două milenii. Așa numita romanita, adică altoiul imperial în Dacia, adică însăși ființa poporului român, se datorează psihozei aurifere care a cuprins la un moment dat pe pionierii, pe aventurierii și pe proletarii ținuturilor supuse de Roma antică, la zvonurile cu baze reale în legătură cu aurul aflat în munții apuseni. Acest aur a fost exploatat, după două mii de ani, cu metode științifice de către inginerul Ion P. Gigurtu de la „s.a.r. Mica”, iar exploatarea sa a atins un plafon maxim de 7.500 (șapte mii cinci sute) kilograme anual. Aurul care se scotea înainte de nașterea Împăratului Traian de către peregrini, dezertori, liberti și pioneri vânjoși refugiați în Dacia Felix a determinat senatul Romei (acea *mala bestia*, cum o

numește Tacitus, care priveghea la interesele economiei imperiale) să ia îndeaproape cercetarea acestor ținuturi barbare și aurifere pentru a le anexa Imperiului Roman. Între domnia lui Traian și domnia lui Aurelian s-a perfectat administrativ, juridic și militar ceea ce aventurierii și pionierii executaseră câteva secole mai înainte pe cont propriu. Dacia era romanizată economic înaintea de Traian, chiar demografic, prin amestecul populației cu căsătorii mixte. Dezertorii și pionierii erau numai bărbați, anume bărbați virili și îndemânateci în comerțul cu femei.

Prima invazie de proporții militar-administrative a acestor ținuturi, în afară de invaziile protoistorice consemnate în *Getica* lui Vasile Pârvan, a fost executată de Traian și a durat până la Aurelian, ca o consecință a unei psihoze aurifere, absolut similară cu la *ruée vers l'or*, consemnată în filmul lui Charlie Chaplin, despre căutările de aur din America de Nord, căutări care-i înnebuniseră pe indivizii cu inițiativă personală, pe pionierii, pe aventurierii, pe toți *desperados*-ii din Europa și din Statele Unite. Ce-a fost, de altminteri, expediția lui Cristofor Columb plecat din Spania, ca și Traian, decât o expediție după aur și după pietre prețioase? Părăsirea Daciei de către Împăratul Aurelian a fost o problemă a lipsei de rentabilitate și de secătuire a filoanelor aurifere față de tehnica primitivă a antichității. A trebuit să sosească inginerul oltean Ion P. Gigurtu, cu studii la politehnicele din Freiburg și Berlin-Charlottenburg, cu o solidă educație de „poduri și șosele” pariziano-bucureșteană (deci, tehnica europeană în integralitatea ei), pentru a scoate iarăși la iveală comorile de aur de la Brad.

„Psihoza auriferă” a împăratului roman din care s-a născut romanizarea Daciei și părăsirea provinciilor pentru a se menține doar Dacia aureliană din Balcani, pentru mo-

tive de lipsă de rentabilitate economică, nu sunt ipoteze de simplu jurist și filosof bolnav de *spleen* sau paradoxe de literat. Consemnăm provizoriu și tardiv (după 20 de ani) aceste două ipoteze, în urma unor studii de tinerețe berlineză, în tovărășia unor arheologi și romaniști ca Vasile Cristescu (ucis mișelește de Armand Călinescu, pentru baliverne politice) și Ion Nestor, ambii asistenți ai lui Vasile Pârvan, dintre care ultimul a și preluat succesiunea la catedră, și sub îndrumarea bunului meu dascăl Ernest Heymann, istoric al dreptului german și admirator al lui Dimitrie Sturdza.

În acel mediu febril berlinez (1926–1933), de studii cosmopolite și aprig șovinism, eu terminasem în primul an cu lectura quasi-integrală a lui Savigny (bunicul *Juni-mii* și al lui Kogălniceanu), trecând la Montesquieu și la Hegel (bunicul lui Gherea și al PCR-ului). Mă interesa istorismul european și splendida lui eflorescență în România, cu Hajdeu, Iorga și Pârvan.

Ca un intermezzo și grație prezenței lui Pârvan, prin cei doi asistenți, îmboldit de romanistul parizianizat C. Stoicescu de la București, care m-ar fi dorit urmaș la catedră, cu studii berlineze, am intrat, pentru două semestre, în *Digeste*, papirologie egipteană cu Ernst Rabel (romanist dar și comparatist de drept internațional privat), în protoistorie și anexele lor. Descopeream lectura, similară ca palpație cu romanele polițiste ale lui Mommsen și am intrat în *Corpus inscriptionum latinarum* ca într-o fântână cu apă vie.

Vasile Cristescu, cum spuneam, pregătea o „Istorie militară a Daciei”, teza lui de doctorat la Vasile Pârvan, care mă îndemna și pe mine să scriu o *Istorie juridică și administrativă a Daciei*. Mi-a pus tot materialul lor la îndemână, plocon memorabil, din care am scos aceste două ipoteze despre „psihoza auriferă” și „lipsa de renta-

bilitate” cu care explicam și lichidarea *Daciei trajane* în *Dacia aureliană*. Îi explicam lui Vasile Cristescu, cu argumente de criminologie europeană, trimiterea infractorilor la munca forțată în minele Abrudului, așa cum a făcut imperiul britanic cu trimiterea infractorilor săi în Australia, așa cum face Franța cu deportații de drept comun în Guyana și Noua Caledonie. Arătam analogii, simultaneități și tehnica criminalistică la patru imperii: imperiul roman, imperiul britanic, imperiul francez și imperiul rus (cu deportările în Siberia). Îi explicam că trimiterea lui Ovidiu la Tomis a fost o simplă deportare politică a unui revoluționar sau rebel care incomoda poliția și politica oficială a Romei, iar nu o elegie cu substrat erotic. Julia, iubita lui Ovidiu, se afla în complot, așa cum Brutus, copilul favorit al lui Iuliu Cezar, a înfipt stiletul în pieptul cuceritorului Galiei și al Britaniei. Deportarea lui Ovidiu nu putea avea substrat exclusiv erotic (poate că s-a culcat și cred că s-a culcat cu Julia, fiindcă politica și amorul pot sălășlui). Dacă ar fi fost doar o temeritate de poet-dandy ridicând ochii la odrasla imperială, încercând să întineze blazonul printr-o meza-lianță între poezie și casa imperială, lichidarea lui Ovidiu s-ar fi făcut pe altă cale: asasinare nocturnă, otravă, înecare. Deportarea și relegațiunea sunt instituții penale romane pentru infractorii politici și pentru infractorii de drept comun, iar nu răz bunări pasionale. Dacia era loc de deportări și relegațiuni politice (Ovidiu) și loc de deportări pentru infractorii de drept comun (munții auriferi și salinele de la Sibiu).

Vasile Cristescu n-a acceptat ipoteza. O asculta cu stupoare. Explicația deportării lui Ovidiu îi surâdea, eventualmente. „Chestia” hoților din imperiul roman aduși în lanțuri și puhoaie, ca să extragă aur din Dacia

pentru tezaurul imperial și sare pentru peninsula balcanică, îl enerva și îl intimidă pe motive șovine și... anti-rössleriene. Eu combăteam, în fond, pe Rössler (deși mi-era indiferent), fiindcă eu căutam adevărul istoric după dictonul: *amicus Plato, sed magis amica veritas* – dar nu mi-era frică de anumite calomnii maghiare pe motive de interpretare a „aventurierilor” extrase din Nietzsche și din biologi moderni. Ocnașii nu zămisleau în Dacia. Aveau regim de ocne și nu se amestecau cu populația, fiindcă fugeau de la grelele munci. Se claustrau.

Destinul a vrut ca Vasile Cristescu, devenit legionar, să trăiască ilegal, în deportare ca Ovidiu, și să fie ucis, probabil, de vreunul din gealații ceandalalei, urmaș al vreunui criminal de drept comun, adus în Dacia și a cărui sămânță nu s-a pierdut, fiindcă *ce naște din pisică, șoareci mănâncă*. Ucigașul său moral, instigatorul Armand Călinescu, era o natură criminaloidă, ca majoritatea oamenilor politici semi-coloniali, la fel ca și Corneliu Zelinski Codreanu, ucigaș politic și instigator la o serie deplorabilă de crime a unor cohorte de pretorienii recrutați din spuma murdară a aventurierilor atrași aici, odinioară, de psihoza auriferă și, azi, de psihoza petroliferă.

În rezumat, prima invazie se datorează aurului.

Părăsirea Daciei se datorează lipsei de rentabilitate a exploatărilor aurifere.

Năvălirea barbarilor are două substraturi:

- a) cuceriri de teritorii, fiindcă cel mai tare vrea să anexeze și să subjuge pe cel mai slab,
- b) ne aflăm în dubla răscruce a drumurilor comerciale dintre Est și Vest, dintre Nord și Sud.

Așa-zișii barbari erau neguțători veniți cu caravane pline de avuții din Răsărit pentru a face schimb cu Apusul.

Pe drum erau atacați. Aveau echipe înarmate și cu însoțitori. Drumul mergea din sudul Basarabiei prin Bărăgan, Vlașca, Teleorman, până la Turnul Severin, și este, până azi, vizibil călătorului cu automobilul. Un călător poate să vadă și azi gorganele și acei *tumuli* ridicați artificial pe șesul dunărean, de unde se descoperă din când în când comori. De fapt, aici se deshămau caii și erau stații de poștalioane, locuri unde se aprindeau focurile în noapte. Se călătorea mai mult noaptea, din cauza climei toride, vara. Drumul Dunării nu era deschis decât grecilor, venețienilor și genovezilor, drum fără pulbere, pentru corăbieri. Schimbul dintre Asia și Apusul mediteranean se făcea pe drumul cu pulbere și tumuli, vizibil și azi (vezi regiunea la sud de Smârdioasa, dinspre Turnu-Măgurele și până la al doilea „turn”, Turnul-Severin).

Invaziile prime tătărăști au fost, ca și cele prime romane, schimburi comerciale. Pe urmă, s-a trecut la atac militar și politic.

O istorie economică pe ultimele două milenii a acestor două meleaguri poate începe cu *tabellae ceratae Dacicae*; ea va trebui să facă istoria penală a dreptului roman și va scoate în evidență rolul aurului, rolul gorganelor și rolul petrolului: trinitatea fatidică a istoriei naționale. Ce mă interesează lupta dintre Traian și Decebal, dacă nu se știe nimic despre psihoza auriferă a Imperiului roman și de faptul că până acum noi aprovizionăm cu sare Italia, peninsula Balcanică și Asia Mică? Aborigenii refuzau să extragă aur și sare, munci grele de ocnași. Ei erau păstori idilici, cântând din frunză și fluiet. Peste ei a venit primul val de „civilizație” romană, pentru a se extrage aur, argint și sare din măruntaiele Daciei Felix. Iată cheia romanizării și a primei invazii serioase pe aceste meleaguri.

Invaziile ulterioare au avut următoarele scopuri: invaziile, zise barbare, erau de fapt treceri pe drumuri indicate cu gorgane de caravane cu mărfuri spre Bizanț sau Roma. „Barbarii” veneau înarmați, cu pază puternică, de teama tâlharilor din codrii Bugazului, codrii Vlăsiei, bașca Vlașca și Teleormanul. „Barbarii” erau locali, adică urmași ai tâlharilor strânși din Imperiul roman la munci de mine, ulterior părăsite, odată cu retragerea lui Aurelian. Legea eredității este implacabilă. Instinctele ceandalaice nu pieriseră. „Barbarii” (adică negustorii dintre Est și Vest) care treceau cu caravanele pline de mărfuri scumpe (zibeline, mătăsuri, mirodenii, aurării) au căutat asigurarea liniilor comerciale prin ocupații efemere.

Ce au căutat pe aceste plaiuri cavalerii teutoni încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun? Au căutat să cumere sau să fure cai de Moldova, sirepii faimoși din rasa cabalină moldavă, azi decrepită. Din aceste ocupațiuni efemere de târguri și oboare au rămas două cuvinte memorabile și adânc grăitoare: *șoltuz* și *pârgar*.

Șoltuz derivă din limba germană, de la *Schultheiss* (funcție administrativă, primar sau consilier comunal).

Pârgar derivă de la *Bürger* (cetățean, locuitor de orașe).

Dacă medievalii cavaleri teutoni care au înființat un episcopat catolic franciscan la Bacău (pe latinește *Bacovia*, de unde poetul și-a luat pseudonimul) au venit după cai din nobila rasă cabalină moldavă, nemții moderni, împreună cu anglo-saxonii, au căutat și vor mai căuta petrol, aur negru.

Ce a reprezentat, economic, invazia militară a Imperiului otoman? Turcii au căutat miere, ceară, sare, carne de berbec, cai, galbeni de aur și expansiuni teritoriale, după legea religioasă internă a Moslemului.

Infiltrația indiană foarte tenace și având afinități cu ceandalaua romană erau pâlcuri-pâlcuri de infractori gravi, vărsători de sânge, izgoniți din comunitatea imperiului indian (imperiul lui Por Împărat).

Povestea invaziilor țigănești nu se cunoaște. O consemnez rapid și o voi relua pe larg. În *Upanișade* am găsit texte relativ la infractori. Cum îi pedepseau? Prin izgonire din Imperiul indian. I-au făcut plocon Europei pe *infractorii brahiali* hinduși.

Timp de șase mii de ani, criminalii au fost izgoniți din India. Printr-o judecată sumară a lui *pater familias*, îl declara „ceandala” pe delincvent.

Cuvântul indian are echivalentul pe românește – se putea altminteri, de vreme ce avem plocioanele? – în cuvântul cinghinea, adică lepădătură morală. *Pater familias* indian chema pe fiul infractor în fața familiei. Era sobor mare. Cel declarat culpabil trebuia să părăsească imediat casa. Nu avea voie să rămână în satul sau în orașul său și în nici un sat sau oraș indian. Pleca în emigrație. I se luau veștmintele și i se dădeau zdrențe. Nu avea voie să poarte podoabe de aur sau argint, ci numai de fier sau de tinichea. Nu avea voie să bea apă din fântâni, din râuri sau bălți. Bea apă numai din urma copitelor de elefanți sau bovine. Blestemul de ceandala indică imperios exilul voluntar.

Criminalii greci ai Atenei clasice erau tatuați și înfierăți. Au plecat. Multe pâlcuri s-au așezat de mii de ani în regiunile dunărene.

Dacă criminalitatea se moștenește, avem multe explicații la moravurile, năravurile și delincvența țigănească. Expulzarea prin blesteme s-a practicat în Babilon câteva mii de ani, în Egipt și în toată Asia Mică.

Regiunile române sunt infectate de ceandalale in-

dience și de infractori greci izgoșiți din regiunea Levantului. Oamenii din India și din Asia Mică sunt admirabili în țara lor și fără instincte infracționale. A trăi într-un vast penitenciar, fără a fi avertizați, cum o facem noi, reprezintă o gravă imprudență. Criminaliștii nu acceptă amestecurile. *Dixi et salvavi animam meam.*

Noroc că în Oltenia mea au venit și s-au sedentarizat mulți ostași romani cu căsătorii mixte. Avem coeficient de țigani, dar au rămas la marginea satelor. Noi oltenii băștinași suntem, instinctiv, avertizați.

Așezarea pânzelor

Un vas plutește spre apus și altul spre răsărit, mânat de aceeași furtună. Dar așezarea pânzelor și nu bătaia vântului hotărăște cursul tuturor corăbiilor.

(cântec popular englez)

Vânturi, zăpada, ploaia

De ce iubesc vânturile, zăpezile și ploile?

Când bate oblonul ferestrei, inima mea tresaltă de bucurie. Oare aici sunt instinctele omului luptător, ale omului care tinde la vitejie?

De ce îmi plac ploile și noroaiele, lupta de Popa Tanda prin noroaiele prietenilor și semenilor?

De ce iubesc până la nebunie albul zăpezilor printre brazii vânzoliți de crivăț?

De ce nu mă tem de furtuni, de bombardamente și de evenimente politico-sociale complicate?

Decizia străbunilor

În fond, nu trebuie să te decizi niciodată, fiindcă străbunii tăi s-au decis o dată pentru totdeauna. Ei au știut mai mult decât noi, prin intemperii naturale (zăpadă, vânt, ploi), sau prin evenimente istorice (năvăliri barbare), sau prin memorie ancestrală, sau prin legende, sau prin lirie, sau prin proverbe.

Înțelepciunea străbunilor ține loc de îndrumar. Evident, înțelepciunea trebuie verificată pe propria ta piele, printre meandrele evenimentelor, ale prietenilor și ale dușmanilor de tot soiul. În specie, *fereste-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani mă feresc singur*. Nu am încredere (relativă) decât în rude cu fizionomie similară. Studiez *Proverbele Românilor*, în zece volume, de Iuliu Zane, pentru a afla etica românească și pentru a pregăti un *Cod etic*, similar și anexă, la *Codul penal* (comentat și adnotat).

Semi-colonialul față de prieteni și față de servitori

Semi-colonialul nu are, nu poate avea nici prieteni, nici servitori.

Semi-colonialul are „relații” de afaceri și din buna societate, deși el nici nu se plictisește elegant și nici nu simte nevoia conversației de saloane, iar în privința „afacerilor” este ca viermele în brânză. A munci este o pedeapsă. După tipicul latifundiarului feudal, disprețuiește, energic, munca.

Semi-colonialul are relații de afaceri în lumea mare, unde se plictisește. Nu poate renunța, fiindcă n-ar fi „șic”.

Semi-colonialul nu are prieteni.

Când s-a împrietenit cu cineva, primul lui gând este să-i seducă nevasta, soacra, doica sau servitoarea, dacă sunt frumoase, pentru a le spurca și pentru a-și arăta potența.

Dacă sunt slute, le pișcă de fese în văzul lumii.

Servitorii îl disprețuiesc, îl urăsc, îl suportă, îl fură, îl calomniază: *à corsaire, corsaire et demi!*

Țăraniisunt păgâni și aristocrați

Definiția țaranului român, în special, și a țaranului european, în general, se poate face cu aproximație prin două coordonate:

- 1) păgânism,
- 2) aristocrație conservatoare.

Vorbim de resturile autentic țărănești și de enclavele rurale.

Creștinismul și doctrinele idealiste n-au putut să pătrundă până în măduva păgână condusă de instincte și de legi biologice. I-a vopsit înfățișarea morală cu un lac, unde se văd sute de plesnituri. Sub plesnituri se vede pielea aspră de brontozaur antidiluvian, animalul puternic și păros, fiara ancestrală, fără scrupule și fără morală creștină, cu frică de Dumnezeu, dar gata de pândă și atac pentru împlinirea nevoilor elementare, fără nici o inhibiție: foamea de avere care e foamea de putere, foame de nutriție și setea alcoolică, foamea de carne, foamea de întuneric și foamea de sex. Nu iubește înțelepciunea și lumina: unde e minte multă e și un gram de nebunie, spune el, cântărind cu neîncredere morala și dubiul intelectual. Nu iubește pe cei slabi, pe slăbănogi, pe bătrâni, nici pe copiii altora (își rezervă dragostea numai pentru egoismul familial). Nu are noțiunea de patrie, nici noțiunea de glie. Nu iubește omul și nici umanitatea, fiindcă își iubește pruncii, spița ereditară și, cu oarecare aproximație, satul natal – și vag – oamenii din satul său, fiindcă simte cotul.

Păgânismul țaranului e deplin, dacă știi să râcăi lacul și vopsea, pentru a vedea pielea dinozaurului.

A doua coordonată este conservatoare și aristocrată, adică în același sistem de valori pur vitale, de rituri străvechi, de dispreț față de valorile idealiste, de materialism și de juisare feroce cu minimum de efort.

Comarate cu proletariatul și cu burghezia de la începuturile ei iluministe, carbonarice, țărănimea și aristocrația sunt clase vechi, sedimentate, retrograde, biologic-vitale, materialiste și de cutume precise.

De la un proletar te poți aștepta să-ți scuie în farfurie sau să facă un gest sublim de confraternitate, de la un țăran te poți aștepta oricând numai la maniere distinse (deși fruste), dar să nu aștepți sublimul, să nu aștepți abnegația ideologică.

Străbuni sau strămoși ?

Din punctul de vedere al alegerii cuvintelor adecvate, prefer cuvântul „străbun” în locul „strămoșului”.

Îmi place finalul „bun” din „străbun”.

Lașitate și prudență

Care este deosebirea dintre lașitate și prudență?

Asemănările le știu, le simt.

Asemănări: pericolul, amenințări, interese sau viață genuină.

Deosebiri: ordinea rangurilor, modalitatea comportărilor.

Catilina la porțile cetății

În luna ianuarie 1941, Catilina și catilinarii s-au aflat la porțile Bucureștilor cu prilejul unei simple neînțelegeri politice între vârfurile germanofile.

Nu mi-e frică de Catilina, nobil ambițios și corupt, mi-e teamă de armatele sale sedicioase, de haimanalele mahalalei, de neamul degenerat ieșit la jafuri, dezordine și distrugere.

Cum spunea Goethe? Prefer o injustiție – dezordinii!

... Cine este Catilina?

Ranchiuna ridicată la rangul de doctrină politică. Omul ales și vicios – care, în loc să-și expieze viciile derivate din lenevie și aroganță, își face zăcământ de energie pentru agitație politică neroadă. Râtanul semidoct ajuns conducător de popor și căteaua turbată la menopauză, transformată în zeiță de către impostori adulatori și carieriști.

Quosque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?

Cine va recita public din Sallustius?

Învățămintele clasice sunt nepieritoare. De câte ori râtanul s-a sculat, amintirea catilinarilor ne este la îndemână.

Lirica și epica

Lirica unui popor mi se pare mai caracteristică și mai decisivă decât epica sa.

Pe „cuvintele potrivite” se hotărăște *tonus*-ul emoțional. Nu intelectul, ci emoția conduce acțiunea unui individ și a unui neam.

Poetul selectat de opinia publică e favorit, imitat și repetat. Marea bătălie în a treia dictatură din România, ocupată de nemți, s-a dat între Mareșalul Antonescu și poetul Tudor Arghezi. Pamfletul „Baroane” la adresa lui Manfred von Killinger a zguduit România din letargie și a mobilizat rezistența sensibilităților pamfletarilor și a luptătorilor politici. Câteva batalioane de politicieni n-au fost capabili să organizeze, prin publicații sau libele clandestine, ceea ce a reușit să facă fățiș poetul fabulist. De-altminteri, sub o presiune și o tiranie înfloresc fabula, anecdota și refrenul protestatar.

Când arta se ocupă de treburile publice, se așază pe fotoliul cu speteaza cea mai înaltă a Cetății: încă o dovadă de virulență și de suveranitate a artistului și a mandarinului.

Stoarcerea plăcerilor

A stoarce plăceri din hoitul său, ca dintr-o lămâie, este ocupația favorită a omului modern.

De la buze, prin esofag la intestinul gros, iată calea regală.

Ocupația princiară: de la buric în jos!

Timpanul este educat și iritat prin muzica emanată prin unde radiofonice, gramofone, claxoane, concerte: muzică în conserve, pe plăci, sau vie, pe instrumente – în față și direct prin lobii urechilor.

Ochii capătă dioptrii tot mai sporite: și cine nu poartă ochelari? Chelie, abdomen proeminent, ficat deteriorat, rinichi inflamați, plămâni t.b.c., sânge cu spirochetă, șale cu reumatisme gutoase sunt finaluri fatale la o metodă de stoarcere la summum de plăceri dintr-un biet hoit hodorogit din naștere.

Popoarele agrare și semi-coloniale sunt invitate urgent la modernizare, la tehnicizare și hodorogeală.

Aferim, contemporaneitate și modernism! Vorba scumpului nostru Caragiale, „retrograd” dar cu un sublim „1907”: a se slăbi!

Nirvana junimiștilor

Care a fost filosofia și morala junimiștilor?

Care a fost filosofia și morala pașoptiștilor?

Care a fost filosofia și morala semănătoriștilor?

Aceste trei grupări literar-culturale au dominat aproape un secol viața sufletească a României. Orice om cult de pe aceste meleaguri a făcut parte, oficial sau neoficial, din una din aceste secte literare.

Ca orice sectă, aveau o metafizică, o religie sau o lipsă de religie înlocuită ostentativ cu o morală, aveau prozeliți și duceau lupte cu prozeliții din alte secte!

Filosofia și morala junimiștilor a fost Nirvana și morala budistă.

Filosofia și morala pașoptiștilor români a fost o filosofie și o morală a iluminărilor europeni (francmasoneria).

Filosofia și morala semănătoriștilor a fost filosofia pozitivismului european și o morală aferentă (uneori cu ecouri din stoicismul antic).

Nirvana, francmasoneria și stoicismul sunt cele trei curente de metafizică și de morală de cel puțin un secol în România, de la 1829 la 1929.

Ce este budismul?

Ce este pozitivismul?

Ce este stoicismul?

Să dăm câteva indicații.

*

Reprezentantul cel mai strălucit al școlii stoice în istoria filosofiei a fost Împăratul Marc-Aureliu. Despre

Marc-Aureliu a scris în tinerețea sa Vasile Pârvan, o carte plină de entuziasme, de visări antice păgâne, de romantisme juvenile. Viața lui a fost o viață stoică.

Viața lui Marc-Aureliu a fost o viață exemplară de soldat și de bun tată de familie. Și-a petrecut ani în șir în corturi ostășești, pentru salvarea Imperiului.

Fiul său, Împăratul Commodus, a fost un tiran și un asasin. Puterea educației și a exemplului este mică, atunci când sângele mamei lui, o criminală, vorbește!

Stoicismul este mai mult o morală. Dar orice morală are și o metafizică.

Metafizica stoicismului este tot neantul, tot Nirvana, cu altă terminologie, alte vocabule, altă argumentație.

Marc-Aureliu a luptat contra Marcomanilor și contra Iazigilor. După ce a încheiat un tratat cu Iazigii, într-una din clauze a specificat să i se predea transfugii și dezertorii romani. I s-au predat 100.000 de dezertori și transfugi: cifră enormă. Imperiul roman era în descompunere.

Neplăcerile personale ale lui Marc-Aureliu erau:

- 1) soția lui era calomniată drept criminală, și până nu faci foc nu iese fum;
- 2) Ovidius Casino, general, mâna sa dreaptă, l-a trădat;
- 3) corupția generalizată;
- 4) sectele din Orient năvăleau;
- 5) în războiul contra Marcomanilor a plecat bolnav. Și-a vândut aurul și argintăria palatului imperial pentru a subvenționa războiul. În cortegiul de triumf, soldații l-au obligat să ia cu el, drept prieteni, echipe de magi chaldeeni, el care era cu străbunii Romei, cu Jupiter și cu tradițiile!

*

Metafizica lui Mihai Eminescu era o metafizică a Nirvanei. Morala lui în comportarea cotidiană era o morală de călugăr budist. A împins budismul până la ultimele sale consecințe în viața sa practică. Cheia vieții lui Eminescu se află în budism. Ca să înțelegi un om, cu meandrele sale, cu fizionomia specifică, trebuie să te duci la izvorul credințelor sale intime. Un intelectual are două coordonate: profesia (punga) și halucinațiile interioare. Din împletirea pungii sale specifice iese portretul adecvat. Fără Buddha nu există *Junimea*. Fără Buddha nu există Schopenhauer. Filosoful german Arthur Schopenhauer este ediția europeană a principelui indian Buddha.

Morala lui Titu Maiorescu și filosofia lui sunt profund influențate de budism, din izvoarele originare traduse în limba germană și prin filozofia lui Schopenhauer. (Ultimul elev al lui Schopenhauer în filosofia germană a fost Friedrich Nietzsche).

*

Petre P. Carp, om politic conservator de mare prestigiu a fost un schopenhauerizant.

*

De căutat și de găsit discuția în Parlament relativ la invalidarea junimiștilor – interpelator Holban –, pe motive de cosmopolitism și de adepți ai lui Schopenhauer și ai corifeilor junimiști Maiorescu și Carp.

*

Regret imens că trebuie s-o spun – și oricât de bizar ar părea – dar majoritatea intelectualilor români de la

apariția virulentă a trinității Eminescu–Maiorescu–Carp a fost constituită, după pilda lor memorabilă, din budiști români cu două coordonate specifice: criticismul social și nihilismul metafizic. Am avut cel puțin două generații de budiști în România: junimiștii, propriu-zis, și eminescienii, generația ulterioară care a durat până în anul 1920, până la apariția în literatură a lui Tudor Arghezi și până la pătrunderea în conștiința opiniei publice a acestui poet.

*

Clasa brahmanilor din India, clasa dominantă a venit din Europa, ca și englezii, stăpânitorii ultimi. Primii stăpânitori au fost europeni, ca și ultimii.

Rolul stăpânitorilor și funcțiunea maselor stăpânite a fost pusă în evidență, în cazul Indiei, de marele istoric literar francez Hypolite Taine.

După cum se știe în portretistica sa literară și culturală, H. Taine pornește de la trei factori: rasa, mediul și momentul istoric. Rasa reprezintă factorul biologic, magma ereditară din care ies calitățile și defectele ances-trale, acele predispoziții înăscute de care nimeni nu este vinovat și nici nu are vreun merit, mâna destinului care apasă pe umărul nostru și de care nu poți scăpa. A lua în considerare factorul de rasă nu înseamnă a cădea în rasism, în acea mitologie modernă inițiată de diplomatul francez Conte de Gobineau și de englezul Houston Stewart Chamberlain, ginerele lui Richard Wagner, în *Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts*, dezvoltată, apoi, de Günther, Dinter, Hitler, Alfred Rosenberg și Goebbels în sălbatic antisemitism și antropofagie.

Rasa înseamnă moștenirea primită de la părinți și strămoși, moștenire exteriorizată fizic și prin predispoziții psihice. Rasa este un factor indiscutabil, fără de care nu

se poate face istoria universală, istoria culturii și nici măcar critica literară. Meritul lui H. Taine este, în această privință, un merit nemuritor.

Pe lângă factorul de rasă, adică de biologie pură, criticul francez mai ia în considerație factorul de mediu (*le milieu*), adică sociologia fenomenului istoric sau cultural și – în sfârșit – ca al treilea factor, factorul denumit „moment istoric”, adică intersecția apariției fenomenului cultural cu politica propriu- zisă.

Cu acești trei factori, Biologia (rasa), Sociologia (mediul) și Politica (momentul istoric), avem tripla explicație a istoriei universale, a istoriei naționale, a istoriei religiilor și a ideilor, și a oricărui fenomen de cultură, după H. Taine.

În India, așadar, au fost timp de 30 de secole, într-un continent ajuns la 400 de milioane de locuitori, două rase: rasa albă stăpânitoare și rasa negroidă a celor stăpâniți. Fenomenul de stăpân și slugă, stăpânitor viteaz și stăpânit învins, de puternic și slăbănog bogat și sărac, sunt fenomene originare ale istoriei universale peste care nu se poate trece.

Clima temperată este factor de civilizație. Nu se poate construi *Notre Dame de Paris*, *Domul din Colonia* sau *British Museum* printre Laponi la Polul Nord și printre negrii pitici, din pădurile ecuatoriale.

Valorile culturii și ale civilizației sunt legate de clima temperată.

Scrisoare netrimisă „Revistei Literare”

(Auto-apărarea unui „criminolog”)

București, aprilie 1947

Dragă Miron Radu Paraschivescu,

Recurg la vechea noastră amiciție, la spiritul tău de imparțialitate și la buna credință a atâtor prieteni comuni din redacția „Revistei Literare”, pentru a face loc rândurilor de mai jos, în apărarea „criminologului” criminal pus în cauză de V. Mândra.

În numărul din 20 aprilie 1947 al revistei, găsesc cu surprindere un mic atac josnic, un atac prostesc-mârșav împotriva activității mele culturale și juridice pe ultimii 20 de ani. Este un atac laș, un atac frontal.

Se vorbește despre mine așa: „tip al *faunei* culturale”.

De ce faună?

M-a văzut pe mine băgat ca ploșnița în comitete și comiții? Am vânat eu vreodată „lei” sau tigri în această junglă? Nu mă interesează gloria, nici măcar notorietatea literară. Sunt prea ocupat cu mine, cu clienții mei din penal, cu opera de redactat, pentru a mă ocupa și de *fauna* noastră culturală. Dar, încă să fiu decretat interesant ca : „tip al *faunei* culturale”?

Mi se face o în Justiție, în mod evident.

Se mai spune: „îl regăsim din nou protestatar pe d. Petre Pandrea, criminolog, *fost* la „Stânga”, „fost gândirist cu miros de tămâie”, cu „scârba sa nesfârșită” și

„pornit pe năduhuri grele”, etc.

Hopa Mitică!

Unde a găsit protestul?

Eu, deocamdată, tac, ocupat să-mi tipăresc cărțile.

Dintr-un mic articol despre teatrul aristofanic și teatrul molieresc, cerut de un tânăr scriitor, pentru mica sa revistă, să faci atâta gălăgie huliganică?

Acest articol a fost scris pe vremea dictaturii antonesciene și l-am scos din notele mele. Să fie iar de actualitate în teatru?

Apa neagră a melancoliei de criminolog versat printre criminalii de drept comun și infractorii politici se învoldurează găsind infracțiunea și în pagini literare unde trebuie seninătate și feerie.

Nu se uită nimic în acest atac frontal. Toate calomniile sunt strânse ca într-o pungă cu venin.

Nu se uită colaborarea de la „Gândirea” din anii 1926–1930 (concomitentă cu aceea de la „Viața Românească”). Însă, se omite ultima revistă, bine înțeles.

Așa era moda pe atunci, în anii 1926–1930: cele două reviste își schimbau echipele: Tudor Arghezi, Demostene Botez, Ralea, Zaharia Stancu, Cezar Petrescu, Ion Minulescu scriau și colo și colo. Nici o mirare: Crainic era deputat manist în anii 1928–1931, iar Partidul Comunist se afla în cartel electoral cu național-țărăniștii. Cine nu știe istorie contemporană să nu facă încredințări. Să tacă.

Prin anii 1931–1932, ne-am certat cu toții, cum ne certăm, azi, din nou. Venise marea criză mondială, iar la 3 ianuarie 1933, Hitler a luat puterea în centrul Europei.

Certurile s-au declanșat automat și în România. Eu am avut certuri violente cu prietenii mei personali Nichifor Crainic și Nae Ionescu, foști deputați național-țărăniști, pe când redactam „Dreptatea” cu Octav Live-

zeanu, Ralea și Demostene Botez. Am participat la fundarea „Stângii” și a „Cuvântului Liber” (seria II), am dus campaniile pentru frontul popular și pentru antifascism, certându-mă iremediabil cu Ion Mihalache și cu Iuliu Maniu, care mă iubea sincer, fiindcă mă alesese deputat la o vârstă fragedă, ca ziarist, fără a-mi pretinde înscrierea în partid.

În anii 1937–1938, a fost mare zarvă. În 1947–1948, a venit o alta. În anul 1937, Iuliu Maniu trata la *Athénée Palace* cu Corneliu Z. Codreanu și cu partidul comunist. Când am văzut bizara împerechere, am rupt punțile cu toți și am *complotat* și eu cu Petre Andrei, cu Alfred Hefner, cu Emil Serghie, cu Victor Iamandi și cu alții.

Petre Andrei și Victor Iamandi și-au făcut datoria cu eroism: au căzut laolaltă cu Corneliu Z. Codreanu.

În acel moment nu și-au făcut datoria nici partidul național-țărănesc, nici partidul comunist. Au greșit. În toiul luptei, se întâmplă să greșești. Pentru aceasta nu trebuie să tăiem capete, așa cum au făcut-o huliganii de odinioară și cum ar dori huliganii de astăzi.

Grupul de literați și publiciști s-a împrăștiat: Nichifor Crainic s-a dus unde știm. Îl îndemna teologia lui specifică. Gala Galaction, cu o altă teologie, a rămas unde este. Tudor Arghezi a scris *Baroane*, care a zguduit România și a valorat, propagandistic, cât zece mii de comitete și comiții (inexistente în așa număr).

Repet: tratativele din anii 1937 și 1938 de la *Athénée Palace* nu mi-au plăcut. Ulterior, au fost stigmatizate. Vorba domnului D. R. Ioanițescu, corifeul de „stânga”: are prezență de spirit, dar nu-i vine atunci!

Deși neînscris în vreo facțiune sau partid, ca și astăzi, aveam răspunderi de sociolog și de om de știință. Scriesem *Germania hitleristă* (1933), participasem la

„Stânga” și „Cuvântul liber” (1934–1937), fusesem „gazdă conspirativă” pentru Petre Andrei, care telefona de la mine lui Armand Călinescu și doamnei sale Elena Lupescu (ieșeancă și nașă, împreună cu Petre Andrei, la un „fin” ieșean).

Pe doamna Lupescu am refuzat să o văd.

L-am văzut pe-atunci pe Armand Călinescu, având de dus un mandat politic de la Petre Andrei. Mandatul l-a dus pe Andrei în guvern și la... moarte. Mie mi s-a tras ponosul mortal de „carierist”, deși eram un „poștaş” și numai o „gazdă conspirativă”. Bandele gogo-cuziste au sărit cu ciomege în capul meu. Așa se face istoria în Balcani. Am tăcut în calitate de „gazdă conspirativă”, de sociolog politic și de amic-poștaş. Putea să mă frigă cu fier roșu și tot tăceam. Am continuat lupta mea mică de apărător pe tărâm juridic. Pe când democrații și anumiți „comuniști” (mereu guvernamentali) tratau de zor cu domnul Iuliu Maniu sau erau în partid, în loc să lupte „împotriva revoluționarismului” naționalist al lui Corneliu Codreanu, sprijinit de Maniu și de comuniști năuci, de saloane sau de văgăuni conspirative, se uitau cu luneta în vaginul doamnei Elena Lupescu și găseau inspirații politice opozante.

După ce s-a terminat povestea, iar scumpii noștri „democrați” Călinescu, Andrei și Iamandi (plus liota etern guvernamentală) au îmbrăcat uniforme FNR, noi, un mic grup de literați, ne-am adus aminte de titlurile și de doctoratele juridice. Presă nu se mai putea face.

Am plecat, în plină dictatură FNR, la Curțile Marțiale, ca să apărăm pe muncitorii și pe luptătorii antifasciști. Am refuzat tot soiul de demnități: profesori universitari, în primul rând, unde era pregătirea și poate vocația. Petre Andrei, Ministru la Instrucția Publică, ne-a

oferit catedre pline. Dar el era îmbrăcat într-o uniformă cu ciucuri și bumbi albaștri, ca și Ralea, care mă solicitase ca *poștaş* în anul 1938. Am declinat oferta și dubioasa onoare. Ei au dat din umeri. Noi am surâs ironic și am cerut o singură favoare: să scăpăm de la pușcării pe democrați și pe comuniști.

Povestea este prea lungă.

Victor Iamandi a amenințat cu arestarea pe prietenii săi Emil Serghie și Petre Pandrea, fiindcă apărau un năpăstuit judiciar (Al. Liciu, primul-președinte al Curții de Apel, București). Pot adăuga: un colaborator sub trei dictaturi m-a expulzat în luna aprilie 1947 de la Slatina, în calitate de ministru de justiție, fiindcă apăram un năpăstuit din divizia Tudor Vladimirescu (colonel plin), acuzat de sabotaj, împotriva unui dogar și a unui țarcovnic, ambii șperțari și ambii „augustiști” (după 23 august 1944).

Același bun amic al meu care a organizat apărarea UTC (Uniunea Tineretului Comunist) în 1942, cu 11 avocați, a fost stupefiat când a văzut, la ultima pledoarie, numai pe ultimul avocat, adică pe mine. Toți au fugit cu piei de iepure în spinare. N-a pregetat să mă expulzeze din Slatina, când a avut pâinea și cuțitul în mână.

Lașitatea în opoziție și înghesuiala la demnități guvernamentale merg mână în mână.

Pe vremea războiului anti-sovietic, când un grup compact de intelectuali au fost mobilizați la serviciile de presă și propagandă, grup de intelectuali onești, de foști și viitori miniștri mai puțin onești, scriau de zor articole entuziaste pentru recuperarea Transnistriei, sufletul meu era cuprins de o tristețe mortală. Deși ostaș mobilizat cu condeiul, n-am scris un rând. Sergentul t.r. Livezeanu Octav (actual ministru al Informațiilor) a fost obligat moralmente să scrie câteva baliverne, ceea ce nu a

împiedicat pe Livezeanu Octav (ziarist) să se întâlnească arestat pentru activitate și idei democratice cu Petre Pandrea (avocat al Uniunii Tineretului Comunist în 1942) la faimosul etaj V al Prefecturii Poliției Capitalei, laolaltă cu Ion Gheorghe Maurer și cu Paul Dimitriu (actualmente și pe-atunci lider al tineretului național-liberal, nuanța Dinu Brătianu).

Octav Livezeanu a fost salvat de dr. N. Lupu (unde lucrase ca secretar).

Paul Dimitriu a fost salvat de socrul său, avocatul Vasiliu-Cluj (azi epurat) și de mareșalul Prezan (unchiul comunistului Negulescu și prieten al lui Paul).

Subsemnatul am fost scăpat de bunul său amic, profesorul Alexandru Marcu, azi epurat și condamnat la salina de la Aiud, care a implorat pe Mihai A. Antonescu (coleg și prieten de facultate al arestatului). Nu era nevoie de implorare, ci de simplă anunțare. Ică era avocat și nu îngăduia arestarea avocaților pentru pledoarii. A intervenit energic și m-a eliberat cu scrisoare de scuze.

Ce concluzii se pot scoate din această harababură de relații și de interpenetrații?

Să ne împușcăm rând pe rând? Să ne maltratăm rând pe rând?

Nu: România este țară semi-colonială, care nu poate trăi decât din toleranță, din neutralitate și din norme juridice între semenii.

Știu bine că domnii „carieriști” mă urăsc de moarte...

Eu vreau să imit pilda lui E. Lovinescu, pilda dascălilor obscuri și a avocaților probi de provincie și din Capitală, care nu s-au vândut pentru un ciucure sau un blid de linte.

Eu nu am nevoie de ciucuri și nici de linte (fiindcă am avut totdeauna cozonac și pâine albă, câștigate prin sudoarea frunții).

N-am nevoie de ciucuri ca domnii „carieriști”, care mă acuză tocmai pe mine de „carieră” și de pofte pentru demnități.

Pe mine mă interesează alt primat: primatul muncii, primatul purității, primatul comportării morale în viața publică și în experiența intelectuală, primatul cărților și al pildei pentru semenii.

În facultate mi se spunea, spre stupefacția mea: Decanul. Și asta era într-o serie de studenți din care s-a recrutat o liotă de miniștri, în frunte cu răposatul Mihai Antonescu, ajuns la Valea Piersicilor, plus vreo zece profesori universitari. (Câți miniștri vor mai merge în Valea Piersicilor de la Jilava?).

În șase ani de presă, cu editoriale la trei gazete importante, am făcut parte din mica, foarte restrânsă echipă de jurnaliști care n-a primit nici un plic de bani și n-a făcut nici un șantaj. Ocaziile nu lipseau, slavă Domnului!

În avocatură (unde am recoltat o avere frumoasă), nu am primit nici un consilierat al ordinului, deși, începând cu Victor Iamandi și sfârșind cu ultima dictatură, am fost prieten mai mult sau mai puțin intim cu miniștrii înainte de instalarea lor în fotolii. Mă certam repede cu domnii miniștri pe motive obiective (abuzurile lor înfloritoare și balcanice). Iamandi m-a amenințat cu arestarea (luam apărarea năpăstuitului Alexandru Liciu). Ion Marinescu m-a destituit dintr-un contencios (unde mă refugiasem pe vreme de război anti-sovietic) și fiindcă apăram pe comuniști la Curțile Marțiale. Iar altul m-a amenințat ulterior cu lagărul de la Caracal, fiind de o mojicie exemplară, deși îmi fusese client și bursier timp de 12 ani.

Aștept alegerile libere la barou. Alți viitori clienți politici, literați în orele libere, scriu cu ură despre crimi-

nologul Pandrea, nemulțumiți de literatul Pandrea, găsit în „fauna noastră culturală” (*Revista literară*, aprilie 1947).

Hic jacet lepus: pe mine mă vor găsi totdeauna la datorie și la treabă serioasă de făcut, nu mă vor identifica la înghesuiala lor pentru onoruri, ciucuri, ciubucuri sau la blidul cu linte.

Eu nu vreau să fac „carieră” în sensul murdar și balcanic al cuvântului. Între 30 și 40 de ani, mi s-au propus tot felul de ispite, începând din anul 1928, cu aceea de profesor universitar, repetată în anul 1938, pentru că aveam lucrări și, repet, poate vocație. Am refuzat din puritate și din pofta autonomiei. Aș vrea să fiu bibliotecar secund în Occident, decât prim-ministru balcanic. Destinul m-a trimis aici. Îl corectez și eu. După munca mizeră cotidiană de apărător al celor umili și ofensați sau al negustorilor bogați, năpăstuiți la „sabotaj” (lege care trebuie urgent desființată), la legea devizelor, la legea aurului și la alte năzdrăvenii juridice, mă retrag la umbra bibliotecii mele sau la umbra trandafirilor, în *week-end-uri* și vacanțe, la ferma mea iubită și îngrijită ca și copiii mei iubiți, mai dragi decât lumina ochilor.

Acolo reflectez, cu „năduf” și „scârbă” (vorba preopinentului meu) la ceea ce văd în „fauna” semi-colonială a țării mele, la politicienii vânduți tuturor cotropitorilor, la incapacitatea organizatorică, la universitari dotali sau care își fac din sacra catedră o simplă tram-bulină pentru a sări în apele vânzolite ale politicii cu ciucuri și portofolii.

Știu bine că tocmai acești „carieriști” și năimiți mă urăsc.

Eu nu-i urăsc: îi disprețuiesc ca pe purici. O, dacă ar fi molipsitori, ca să mă îmbolnăvească de lingoare! Pe mine, mă ciupesc și-i strivesc, dacă mă supără prea rău.

Am armele mele: unghia groasă și memoria bună. Să nu mă supere: că încep să vorbesc despre inanitatea, vanitatea și puținătatea lor.

Destinul a fost bun cu noi, ziariștii avertizați, juriștii probi și culturalii lucizi care au trăit ultimele decenii în România. Ne-a oferit un material gras spre comentariu și înveselire.

Așteptăm urmarea.

Este drept că după 23 August mă ocup mai mult de publicarea și redactarea cărților mele în restanță: am publicat patru cărți în doi ani și cadența va urma. Sporim producția, nu-i așa?

Este drept că nu-mi plac nici comitetele și nici comițiile mecaniciste, fiindcă la noi, în țările coloniale, ele împiedică orice creație.

Dar, pentru asemenea motive delicate, să fiu tratat ca un câine mort?

Rog insistent să fiu lăsat în pace de foștii mei prieteni și, probabil, de viitorii mei clienți și milogi: nu mi-au plăcut vandalismele de dreapta, nu pot iubi nici huliganismele de stânga.

Iar acest vandal și huligan să fie politicos și să nu mai scrie despre mine așa: „tip al faunei culturale”, „îl regăsim din nou protestator pe domnul Pandrea, criminolog, fost la „Stânga”, „scârba sa nesfârșită”, „pornit pe nădufuri grele” etc.

Dar, dacă va veni într-o zi plângând și în panică la „criminolog” să-l scape de pușcărie?

Cu procurorii, cu criminologii, cu doctorii și cu dascălii tăi, politețea este de rigoare.

Un salut cordial,

Dr. Petre Pandrea

Profețiile s-au adevărat parțial, prin anul 1955.

Aștept continuarea cu Vicu Mândra, dogmatist de cinci parale în sectorul dramaturgie și critică teatrală.

Trei ipoteze

Sunt de fapt trei ipoteze sociologice asupra dezvoltării capitalismului în România:

- *prima ipoteză* socotește că evoluția română a parcurs aceleași etape ca evoluția capitalismului occidental;
- *a doua ipoteză* socotește că dezvoltarea capitalistă în România are caracteristicile și specificațiile sale;
- *a treia ipoteză* pe care o consemnăm aici pornește de la încercarea de a soluționa această antinomie.

Nu știu, provizoriu, dacă prima sau a doua este cea îndreptățită. În orice caz avem un sentiment de insuficiență: atât sombartienii cât și neo-fiziocrații români au expus întâi ipotezele și, apoi, au rămas să strângă materialul. Acest material este insuficient.

Dintre sombartieni fac parte: Ștefan Zeletin, Gheorghe Zane și Petre Ercuță.

Dintre numeroșii fiziocrați și neo-fiziocrați putem consemna pe Ion Ionescu de la Brad, pe Constantin Stere și pe Virgil Madgearu, și poate pe toți țărani și țărăniștii români acefali, mediocri sau profetici.

Se mai pot consemna câțiva politicieni ordinari cu rezoluții simpliste.

De minimis non curat praetor...

S. Timov și anti-neoiobăgia

La Institutul Agrar din Moscova a avut loc la 2 martie 1927 o conferință ținută de S. Timov asupra teoriei lui C. Dobrogeanu-Gherea în chestia agrară. Autorul a făcut un referat în revista *Probleme agrare* (pp. 219–221), pe care Institutul Agrar din Moscova l-a scos în anul 1929, în limba germană. S. Timov își intitulează referatul, în mod sugestiv, *Anti-neoiobăgia*.

Acest referat s-a ținut la subsecția țărilor balcanice a Institutului, în cabinetul „mișcărilor țărănești”.

Referatul lui Timov reprezintă un atac frontal și sintetic asupra tezelor principale susținute de Gherea în anul 1909 asupra problemei agrare în *Neoiobăgia*.

Am putea începe cu o discuție terminologică asupra cuvântului „iobăgie”.

De ce l-a întrebuințat C. Dobrogeanu-Gherea?

Artistul și criticul literar a ales termenul pentru sugestivitatea lui. Nu acoperă în întregime gândirea marxistă a lui Gherea. A se vedea și polemica sa cu C. Stere despre social-democrație sau poporanism.

În atmosfera și terminologia saturată de liberalism, grație radicalismului lui C. A. Rosetti, atmosferă și terminologie satirizată de Caragiale și de „Junimea”, dar intrată în circulația cotidiană a limbajului, cuvintele „iobag” și „iobăgie” reprezentau un accent dinamic, polemic și infernal. În ele se concretizase ura și disprețul maselor democratice și mic-burheze împotriva reacțiunii. Cuvântul „reacțiune” cu derivatele lui opreau chiar pe cei mai îndrăzneți retrograzi, cum ar fi P. Carp, să se denu-mească în mod cert ca atare și a silit pe junimiști să se

ocupe de chestiuni constituționale și constituționalism, căutând etichete englezești pentru o realitate tipic „reacționară”, deoarece curentul inițiat de „Junimea” a fost incontestabil o reacție împotriva formelor liberale introduse de falanga pașoptistă în frunte cu Ion C. Brătianu, C. A. Rosetti, Carada ș.a. Idealurile pașoptiste de tinerețe ale lui Titu Maiorescu, preluate de la tatăl său Ion Maiorescu, au fost amalgamate cu conservatorism, iar reforma agrară cerută de pașoptiști și de Simion Bărnuțiu a fost amân timeră pentru educabilitatea țăranului și perfecționarea lui tehnică.

Când C. Dobrogeanu-Gherea și-a intitulat studiul său sociologic marxist asupra genezei și dezvoltării capitaliste în România, *Neoiobăgia*, a ținut seamă de treapta evolutivă a limbajului. Acest studiu avea o dublă misiune: o misiune științifică și o misiune luptătoare, așa cum a avut mereu socialismul. Nu am impresia că, din faptul titlaturii în legătură cu iobăgia, C. Dobrogeanu-Gherea a neglijat latura de descompunere capitalistă a sectorului agrar din România. Studiul este incomplet, fără îndoială, dar din 1909 până astăzi, cercetarea științifică în acest sector n-a progresat prea mult, fiindcă studiile de coloratură poporanistă și țărănistă sunt studii cu caracter apologetic sau polemic, fără progres științific.

Gherea a demonstrat următoarele:

1. secularizarea averilor mănăstirești, eliberarea țiganilor și împrumutarea țăranilor de la 1864 n-au constituit o „eliberare a țăranilor”, ci o răpire a drepturilor țărănești tradiționale și arhaice pe care le aveau în proprietate, alături de boieri;
2. noua ordine economică și juridică instaurată din 1864, după reformele domnitorului Alexandru

Ioan Cuza și Mihai Kogălniceanu, a fost o împlinire de elemente iobăgiste și de elemente capitaliste.

Aceste două teze sunt recunoscute și de S. Timov în referatul său despre *Anti-neoiobăgia*.

De ce greșeli îl acuză S. Timov?

Textul este următorul:

„.... aber sein Fehler, der zugleich auch der Fehler aller seiner Anhänger ist, besteht darin, dass er diess Wirtschaft-sordnung für spezifisch rumänisch hielt, während zu jener Zeit genau dieselben Verhältnisse auch in Russland und in noch verschiedenen Ländern geherrscht hatten”. (*Agrar-Probleme*, 1928, Vol. I, caietul I, pag. 220).

Traducere: „.... dar greșeala sa, care este totodată greșeala tuturor discipolilor săi, constă în faptul de a considera această ordine specific românească. De fapt, aceste situații se aflau în Rusia și în alte multe țări”.

Prima acuzație adusă lui Timov teoriei lui Dobrogeanu-Gherea comportă, deci, discuția asupra specificității române pe care le-a găsit în evoluția capitalistă în sectorul agrar. Acest „specific” românesc evolutiv nu există, fiindcă fenomene similare se găsesc în Rusia, ca și în alte țări. Timov neagă teza, susținută și de poporaniștii români, că România ar avea o evoluție distinctă decât a altor țări.

Recunoaște, totuși, ceva. Nu este vorba de specificități, ci de diferențieri graduale:

„.... der Unterschied lag nur in dem Stärkegrade, in dem sich die Ueberbleibsel der Leibeigenenschaft erhalten könnte” (ibid. pag. 220), adică „.... diferența constă numai în tăria graduală în care se puteau menține resturile iobăgiei”.

Resturile iobage, ceea ce Gherea a denumit „neo-iobăgie”, au fost, poate, mai accentuate în România decât în altă parte a Europei. Deci, pure diferențieri de gradații, un surplus de iobăgie, care nu atinge structura și evoluția ei.

A doua acuzație din „Anti-neoiobăgia” lui Timov este formulată în referatul său în modul următor:

„.... sein zweiter und zugleich wichtigster Fehler besteht darin, dass er, indem er in der neuentstandenen Wirtschaftstastsordnung ein Gemisch von Fronementen mit Elementen rein kapitalistischer Natur zugab (aus welchen Grunde er diese Wirtschaftsform „Neo-iobăgia” also Neue Leibeigenschaft, nannte), die Fronwirtschaftselemente überschätzte und nicht das entscheidende Gewicht der Elemente kapitalistischer Natur anzuerkennen vermochte” (pag. 220).

Traducere: „.... cea de-a doua și, totodată, cea mai importantă eroare a sa constă în faptul că, recunoscând în noua ordine economică un amalgam de elemente de iobăgie cu elemente de natură pur capitalistă (motiv pentru care a numit această formă economică *neo-iobăgie*), el a supraestimat elementele economice ale iobăgiei și nu a putut admite ponderea hotărâtoare a elementelor de natură capitalistă” (pag. 220).

Și mai departe în critica lui Gherea:

„.... die Bestandteile kapitalistischer Färbung waren für ihn von nur sekundärer Wichtigkeit, er hielt sie für angeschwemmt und für die gegenwärtige Agrarlage Rumäniens keinswegs charakteristisch” (pag. 220).

Traducere: „.... părțile componente ale coloraturii capitaliste erau pentru el doar de importanță secundară, le considera marginale și în nici un caz caracteristice pentru situația agrară actuală a României” (pag. 220).

Care este acum teza lui S. Timov asupra evoluției

agrare? A rezumat-o excelent în următorul fragment:

„Indessen herrschte in Rumänien schon vom Ende des voringen Jahrhunderts an eine Ordnung, in des zwar noch Zweifel recht wesentliche Überbleibsel ehemaliger Leibeigenschaft gab, in der aber die kapitalistischen Wirtschaftselemente bereits so stark waren, und so sehr die Überreste des Übernommenen aus der Frondienstzeit zu verdrängen begannen, dass es eigentlich unmöglich war, die Aufmerksamkeit nur auf diese letzteren zu konzentrieren und lediglich von einer „Beimengung“ kapitalistischer Einflüsse zu sprechen ist, weil man bereits unter dem Zwang stand, eine Analyse der Tatsachen zu geben, die von dem Anwachsen neuer kapitalistischer Agrarverhältnisse zeugten” (pag. 220).

Traducere: „... Cu toate acestea, în România domnea încă de la sfârșitul secolului trecut o ordine, în care exista încă bănuiala unor reminiscențe esențiale ale iobăgiei de odinioară, dar în care elementele economiei capitaliste era deja atât de puternice și începuseră să înlocuiască în asemenea măsură vestigiile a ceea ce fusese preluat din vremea iobăgiei, încât era practic imposibil să se concentreze atenția numai pe acestea din urmă și să se vorbească doar de o *adăugire* a influențelor capitaliste, deoarece exista deja constrângerea de a se reda o analiză a faptelor care să fie mărturie a dezvoltării noilor relații agrare-capitaliste” (pag. 220).

Cele două poziții teoretice ar fi, cu alte cuvinte, următoarele:

1. Gherea socotește că ordinea economică în sectorul agrar din România este determinată în epoca 1909 (anul în care a publicat lucrarea) de către elementele iobăgești, pe când capitalismul este de

importanță secundară în caracterizarea structurii;

2. S. Timov recunoaște că iobăgia n-a fost lichidată în întregime și că se găsesc în mod neîndoielnic „resturi esențiale” (*rechit wesentliche Überbleibsel*), dar motorul acestui sector nu se află în neoibăgie, ci în activitatea capitalistă care a luat conducerea și a acestui sector.

Lichidarea formelor de iobăgie a ieșit la iveală cu prilejul revoltelor țărănești. Timov socotește că în 1913 aceste fenomene erau un fapt împlinit. Această teză o demonstrează cu date statistice asupra repartiției proprietății, din care reies diferențierile din sânul țăranimii și proletarizarea țăranimii, cu date asupra evoluției arendașiei și cu date asupra importului de brațe de muncă din agricultură.

Explicația „greșelilor” lui Gherea se poate găsi nu în lipsa lui de luciditate intelectuală sau în ne cunoașterea marxismului, ci în poziția teoretică, socială și politică pe care a avut-o Gherea în România, în atmosfera epocii în care a trăit și în descifrarea terminologiei sale.

Proletarizarea țăranimii române în epoca 1907–1909 a fost văzută cu claritate, cu îndrăzneală de luptător și cu conștiinciozitate teoretică de către Gherea. Ar trebui să negăm realități incontestabile, dacă ar fi să afirmăm contrariul. Gherea a fost un cercetător onest și un luptător neînfricat. Își asigurase o poziție de viață în afară de angrenajul administrativ al burgheziei române și nu avea nevoie să facă compromisuri.

Gherea a pus accentul pe proletizare, dar a descris cu predilecție pauperismul țăranimii române, a scos în evidență venitul fimos de 33 de parale al țăranului român.

Ce este „pauperismul”?

Pauperismul este sărăcirea îngrozitoare și intolerabilă a maselor, ca un prim efect pustiitor al introducerii capitalismului într-o țară agrară, când se lichidează vechea economie naturală și se introduce economia de schimb. În graba pentru acumularea capitalistă, reprezentanții economiei bănești tind la o exploatare nemiloasă, datorită și faptului că masele sunt totalmente lipsite de organizare și tolerează acest lucru.

Acolo unde Timov spune „proletarizarea țăranimii”, Gherea zice „pauperizare”. Vede efectul și-l descrie literar, pentru a propovădui reformele (în speță, exproprierea și votul universal). Timov este un cercetător științific dintr-o epocă ulterioară: vede și cauza și efectul, fiindcă are perspectivă istorică. Timov este ca și noi, în 1947. După război, mulți viteji se-arată. Pe vremea lui Gherea, nu se găseau viteji luminați ca Lenin și grupul său de revoluționari profesioniști (*Berufspolitiker*) dedicați proletariatului activ și revoluționar.

Pentru Gherea, capitalismul, așa cum evoluase în epoca 1907–1909 în țările occidentale, de unde lua pildă și imbold, echivala cu o bună stare minimală, dar incontestabilă, a maselor. În special, masele germane, franceze și engleze trecuseră de faza pauperismului elementar. Nu putea crede Gherea că pauperismul agrarian român este un efect al capitalismului, fiindcă, în teoria sa, capitalismul reprezenta și o ridicare de standard economic al maselor pe care le reprezenta și le chema la luptă. Greșeala pe care a surprins-o Timov în teoria lui Gherea este o greșeală reală, din punct de vedere științific cu perspectivă actuală. Cauzalitatea stabilită de Gherea asupra pauperismului țăranesc este eronată. Țăranii români n-au fost sărăciți prin instaurarea neoiovăgiei, ci această „neoiovăgie” era un efect pustiitor al capitalismului

instaurat în sectorul agrar român.

(Nu-mi place terminologia „cauzalității” lui Gherea: o utilizez forțat. În sociologie nu avem „cauze” și „legi”, ci „legități”, „regularități” și constelații în terminologia disciplinelor spiritului, radical deosebite de științele naturii).

C. Dobrogeanu-Gherea, asemănător corifeilor social-democrației occidentale, aștepta o tranziție pacifică de la capitalism la socialism, vedea în dezvoltarea capitalismului în România, în forme avansate, un eveniment îmbucurător din care va ieși la final societatea viitoare.

„Iobăgia” și „neoiovăgia” sunt termeni literari, aproape figuri stilistice.

În 1864, a fost stadiul final al unei trepte a evoluției capitaliste începute oficial în 1829, prin articolul 5 din Tratatul de la Adrianopole.

Clasa boierilor latifundiari, educată în Europa, a lepădat ișlicul și a îmbrăcat fracul, jacheta neagră, jobenul, pălăria tare și țiindrul. Boierii deveniseră, sufletește, burghezi. De la 1864 la 1907, elementele iobage fuseseră efectiv lichidate. Iobăgia este o superstiție stilistică poporanistică și umanitar-rosettistă. Pauperismul, pentru care plângeau cu lacrimi de crocodili liberalii, nu era decât un efect direct al capitalismului liberal, aflat în simbioză cu conservatorii burghezificați totalmente.

Capitalismul român era pus în fața dificilei probleme a acumulării. Această acumulare se obține în mod obișnuit prin exploatarea maselor autohtone sau semi-coloniale, prin condensare de cât mai multă plus valută din colonii. Masele fiind totalmente dezorganizate în prima fază (1829–1864), ca și în a doua fază (1864–1907), capitalismul român a exploatat fără milă, ca în semi-colonii sau în colonii, așa cum făceau englezii sau francezii. Numai după izbucnirea răzcoalelor țăărănești,

când clasa indigenă a protestat cu vehemență elementară, s-a început o nouă politică de dezvoltare a pieței interne și de evitare a complexelor sensibile, prin proclamația necesității unor reforme agrare, efectuate în rate homeopate, sub presiunea crescândă a maselor.

Explicația lui Timov asupra greșelilor lui Gherea mi se pare bizară:

„das Referat untersuchte die Quellen, aus denen die abwegige Theorie Ghereas entstammt und erklärte, dass die Fehlerhaftigkeit ihren Ursprung hauptsächlich im Ausserachtlassen der Entwicklung der inneren Kräfte des Landes hatte. Der Ausgangspunkt Ghereas bei der Untersuchung der gegebenen Tatsachen war ein ganz anderer als bei Lenin. Lenin betont bei der Analyse der Agrarverhältnisse die kapitalistische Entwicklung und den dadurch hervorgerufenen Zerfall des Frondienstsystems, während Gherea die Überreste der Leibeigenschaft hervorhebt. Lenin betrachtet den Stoff dynamisch, vom Standpunkt der Entwicklung und des Kapitalismus, Gherea aber statistisch, vom Standpunkt der Erhaltung der Leibeigenschaft, vom Standpunkt des stehenden Sumpfes. Deshalb ist die Theorie Ghereas in ihrem Kern antimarxistisch, und es ist notwendig, sich von den Überlieferungen dieser Theorie zu befreien, die in Rumänien heute noch und zwar sogar über das Denken der Kommunisten eine Macht hat”. (pag. 220).

Traducere: „... referatul examina sursele din care provine teoria greșită a lui Gherea și explica faptul că acest caracter eronat își avea originea, în principal, în neluarea în considerare a dezvoltării forțelor interne ale țării. Punctul de preluare a lui Gherea, în cazul cercetării faptelor date, era cu totul altul decât la Lenin. În cadrul analizei relațiilor agrare, Lenin pune accentul pe dezvoltarea

capitalistă și pe prăbușirea sistemului iobăgiei, antrenată de aceasta, în timp ce Gherea pune în evidență vestigiile iobăgiei. Lenin tratează acest subiect într-o manieră dinamică, din perspectiva dezvoltării și a capitalismului, în vreme ce Gherea are o perspectivă statică, din punctul de vedere al menținerii iobăgiei, din punctul de vedere al mlaștinii stătute. Din acest motiv teoria lui Gherea este, în esență sa antimarxistă și este necesar să ne eliberăm de tradiția acestei teorii care astăzi mai are încă putere în România și anume tocmai asupra gândirii comuniștilor” (pag. 220)

Metodologia chestiunii agrare

Stadiul dezvoltării capitaliste în România este, în fond, stadiul chestiunii agrare într-o țară feudală intrată tardiv în orbita capitalismului modern.

Înainte de a purcede la aceste cercetări, sunt necesare lămuriri și delimitări metodologice.

Cu ce metode se întreprind asemenea cercetări?

Sunt, firește, mai multe metode.

Este o metodă a științei sociologice, care neagă existența luptelor de clasă, și care privește țărănimea ca pe un cosmos arhaic, romantic și static. Orice atingere adusă acestor arhaisme declanșează indignări ideologice cu farmec literar.

Nu se poate înțelege chestiunea agrară fără a recurge la ideea luptei de clasă care este, de altminteri, însăși cheia înțelegerii istorice în istoria locală și istoria universală.

Pivotul oricărei chestiuni agrare îl formează lupta de clasă. Fără lupta de clasă nu există comprehensiune istorică, descripție și expunere a chestiunii agrare.

Un fapt este demn de notat: chestiunea agrară n-a fost o problemă acută decât în câteva țări, până la primul război imperialist din 1914–1918. Acest război, care a declanșat luptele de clasă și a scos la iveală imperialismul, ca ultimă etapă a capitalismului, a accentuat și frământările latente sau larvate din sectorul țărănesc. Clasa țărănească a pășit prima oară în arena istoriei, tinzând ca, în alianță și cu hegemonia muncitorimii, să preia conducerea politică în crearea unei noi societăți socialiste prin lichidarea capitalismului. Țărănimea sin-

gură, ca o clasă autonomă, este, după memorabila formulă a lui Marx, „un sac de cartofi”. Când țărănimea s-a revoltat, fără alianța muncitorimii sau fără asistența altei clase, a dat spectacolul înfricoșător al unor sângeroase jacquerii, ale căror rezultate stăteau în vădită discrepanță cu eforturile și jertfele ei.

După primul război imperialist, chestiunea agrară a intrat pe primul plan în ordinea politică în țările coloniale, semi-coloniale și în țările capitaliste autonome.

În ce constă chestiunea agrară? Chestiunea agrară constă în primul rând în problema repartiției pământului și în al doilea rând în problema valorificării producției. Problema repartiției agrare s-a pus imediat ce se creează o discrepanță între modul de producție capitalist al societății și repartiția bunurilor care nu mai corespundeau acestui tip de producție nou pentru sectorul agrar.

Invazia capitalismului s-a făcut la început în sectorul orășenesc. Raporturile sociale feudale au fost mai întâi lichidate în acest sector. Forțele de producție schimbate în lumea orășenească au intrat automat și în lumea satelor prin schimbul normal de bunuri dintre *sat* și *oraș*.

Lichidarea feudalismului și a iobăgiei specifice din sectorul agrar a fost făcută cu ajutorul a două clase: întâi, de către țărănimea însăși, care a dat spectacolul unor răscoale sângeroase, cum au fost cele din 1907 din România, și în al doilea rând, chiar de către clasa burgheză, care avea nevoie să modeleze sectorul agricol în conformitate cu stilul său de producție și de viață, în speță ca să dezvolte o piață internă capabilă să cumpere produsele industriale. Capitalismul avea nevoie să distrugă meșteșugurile străvechi și producția de textile la domiciliu, pentru a-și plasa fabricatele sale în serie. Pentru piața internă, țărănimea reprezintă un factor serios și comod al

capitalismului. Seriozitatea și soliditatea ei este dată de către numărul mare al consumatorilor și de către necesitățile standardizate ale acestor mase.

Treptele evolutive ale studiului chestiunii agrare

Profesorul S. Dubrovski (Moscova), în studiul său despre „Die moderne Agrarfrage und die Ausgaben ihrer Forschung” (*Agrarprobleme, I. Band, I. Heft, pag. 1-31*), deosebește trei etape de evoluție a chestiunii agrare, dacă facem abstracție de Evul antic și luăm în considerație numai Epoca medievală și Epoca modernă:

1. trecerea de la feudalitate la iobăgie, caracterizată prin îngreunarea jugului feudal în relație directă cu dezvoltarea economiei capitaliste de schimb,
2. trecerea de la feudalitate și iobăgie la capitalism,
3. trecerea de la capitalism la socialism.

În epoca feudală, țăranimea s-a caracterizat prin drepturi specifice, pe care le avea în codevălmășie cu boierii asupra pământului. Situația sa juridică era de semi-libertate. Când s-a început trecerea de la feudalitate la noua fază, țăranimea a intrat în stadiul denumit de sociologie al iobăgiei, adică al dependenței totale de pământ și de stăpân. Așa-zisele reforme înfăptuite în urma imboldului pașoptismului în România, reforme edictate de Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu, au fost reforme prin care se „eliberau” țăranii de pământul lor, consfințindu-se proprietatea quiritară boierească în România, care n-a existat niciodată în trecut, nici în sensul roman și nici în sensul codului civil român de la 1864. Drept despăgubire, ca paleativ și ca ventil politic, s-au făcut împrumutările „însurăteilor” lui Cuza Vodă-Kogălniceanu, fiindcă dacă nu s-ar fi făcut aceste impro-

prietăriri, figura lui moș Ion Roată din epoca Unirii de la 1859, care avea pitorești revendicări politice împotriva clasei boierești, s-ar fi multiplicat până la declanșarea unui 1907, cu 23 de ani mai devreme, așa cum dăduse deja semnalul Tudor Vladimirescu la 1821.

Mișcarea lui Tudor Vladimirescu a avut un substrat agrar clar și a tins la unirea burgheziei incipiente de tip comercial cu țărănimea. Năclăirea acestei uniri în noroiul politic internațional de la București, unde se lupta Eteria greacă cu pozițiile consolidate istoric ale Sublimei Porți, s-a continuat și la 1848, deși semnalul s-a dat din nou, tot în Oltenia, la „Izlaz”, de către Popa Șapcă, împreună cu Gheorghe Magheru, acolo unde se păstrau tradițiile revoluționare ale lui Tudor Vladimirescu.

În epoca primă a iobăgiei, țăranul face parte din inventarul viu al moșierului, alături de animale sau de pluguri și hambare (inventar mort).

În epoca a doua a agriculturii capitaliste, țăranul liber este un muncitor și primește salariu pentru munca prestată.

Pentru munca sa, țăranul iobag primește *cote* din producția moșiei.

Pentru munca sa, țăranul din sectorul agricol capitalist primește *bani*.

Economia modernă capitalistă, denumită de economiști drept o economie de schimb sau o economie bănească (*die Geldwirtschaft*), avea nevoie de o circulație intensă de bani și de mărfuri. Această economie avea nevoie de un țăran, care să mânuiască bani și care să cumpere mărfuri. Prin asemenea nevoi elementare se explică de ce burghezia progresistă a avut nevoie să lichideze feudalitatea și iobăgia. Așa se explică și revendicările politice ale liberalismului român, în privința „boierescului”, a „zilelor de clacă” și a cotității dijmii. Liberalii români

aveau nevoie câteodată, ca o conștiință limpede a intereselor de clasă, altădată numai în mod larvar, ca mișcarea miriapodelor, să suprimă „boierescul”, „zilele de clacă” și să dea o dijmă mai mare țăranilor, pentru a-și extinde plasarea de mărfuri.

În ce epocă se plasează iobăgia în Europa?

În Franța, o găsim înfloritoare pe la mijlocul secolului XIV.

În Anglia, pe la sfârșitul secolului XV. (Iobăgia nu a avut timp să se dezvolte în Anglia, deoarece capitalismul s-a dezvoltat și a lichidat feudalitatea rapid, nedându-i timp să se dezvolte).

În Europa Centrală, se plasează în secolele XV și XVI.

În Rusia, iobăgia este în floare în secolele XVI, XVII și XVIII. Răscoalele țărănești cu Stenka Razin sunt în a doua jumătate a secolului XVII, iar Pugaciov, la sfârșitul secolului XVIII. Pe timpul iobăgiei, care este un sistem economico-social de epocă tranzitorie între feudalism pur și capitalism eflorescent, se creează și se exacerbează conflictul dintre formule vechi și formule noi de producție. Iobăgia este un amestec de medievalitate și de producție modernă. Revoluțiile din această epocă, precum și răscoalele țărănești poartă o pecete democratică și se fac sub conducerea mării sau micii burghezii sau a răzeșilor și moșnenilor viteji, independenți material și legați de glia pe care o lucrează cu sudoare și o apără cu stropi de sânge.

În epoca a treia, în epoca de transformare a economiei capitaliste în economie socialistă, se remarcă o acută contradicție între dezvoltarea forțelor de producție (care au un caracter colectiv) și proprietatea privată agrariană (care are un caracter individualist).

Prin ce se caracterizează această contradicție internă?

Prin datoriile agricole și prin incapacitatea agriculturii de a se moderniza, de a beneficia de privilegiile unei tehnici superioare.

În unele țări, etapa iobăgiei a fost sărită, cum ar fi Anglia, care, de la feudalitate, a trecut direct la agricultura capitalistă, fără a mai avea nevoie să mențină faza iobăgiei.

Găsim mai multe conflicte larvate sau fățișe în sectorul agrar:

- a) conflictul dintre forțele de producție în sine și relațiile sociale ale acestei producții (producția colectivă și repartitia individuală),
- b) producția colectivă care cere finanțare din sectorul bancar, producția care intră treptat-treptat și în acest sector, lichidând specificațiile sociale individualiste, raționalizând și gonind brațe de muncă disponibile pe care le proletarizează și le trimite automat în industrie.

Criza agrară are loc întotdeauna când este vorba de o trecere dintr-un sistem în altul, de la o etapă la alta.

De accentuat ar fi, cu acest prilej, fenomenele și caracterul semi-colonial al evoluției agriculturii și al capitalismului român. Acest caracter semi-colonial este caracterizat de existența petrolului în subsolul României. Specificitatea românească a evoluției economice, sociale și politice este dată de petrol. Imperialismul mondial a avut interese urgente și speciale în acest sector sud-est european. Bătălia între capitalismul fascist germano-italian și capitalul anglo-franco-american a fost și rămâne o realitate. Cine avea petrolul american stăpâna piața europeană a petrolului, adică un factor esențial al economiei moderne.

Dubrovski spune:

„Es haben die grössten Bauernaufstände und Bauernrevolutionen wie wir schon fruher gesagt haben, beim Ubergang vom Fludelsystem oder von Leibeigenschaft zum Kapitalismus stattgefunden” (pag. 9).

Traducerea: „... cele mai mari răscoale și revoluții țărănești au avut loc, așa cum am menționat deja mai înainte, la trecerea de la sistemul robiei sau de la iobăgie la capitalism” (pag. 9).

Evoluția capitalistă din România a căpătat un accent semi-colonial prin existența și simbolul petrolifer. Zigzagurile și dezordinile politice din România au fost condiționate de petrol. Două figuri catilinare politice românești, ca Take Ionescu și Corneliu Zelea-Codreanu, sunt creațiuni ale petrolului. Take Ionescu a fost „marele european”, ridicat pe scut de presa mondială, fiindcă el s-a înhămat la jugul intereselor franco-anglo-americane în petrolul românesc. Aceste interese erau în luptă cu interesele capitalului german din petrolul românesc, interese apărate cu îndârjire de Carol I de Hohenzollern.

Corneliu Zelea-Codreanu a fost o creațiune a nevoilor fascisto-germane în petrolul românesc, petrol aflat prin societatea anonimă „Petrofina”, „Astra Română” și prin societatea „Anglo-Americană” în sectorul franco-anglo-american.

Caracterul semi-colonial și aproape mexican al politicii și al capitalismului român a început odată cu Take Ionescu.

Venitul proprietarului

Venitul proprietarului de pământ este plătit în două feluri:

1. rentă naturală (dijmă, cotă-parte din produse) și atunci avem economie agrară iobagă,
2. rentă bănească (sistem capitalist, deci),
3. dijmă în natură sau dijmă în bani.

Cum se face trecerea în concret de la iobăgie la capitalism? Moșierul nu mai dă pământ țăranului ca să-l lucreze, ci își aduce inventar (cu bani de la bancă) și-l lucrează moșia sub directă conducere a lui sau a specialiștilor. Sate întregi rămân fără ocupație, fiindcă introducerea mașinismului în agricultură face inutile brațele țărănești. Odată cu secerătoarea, cu plugurile mecanice și cu treierătoarele, circa 90% din țărani sunt expropriați automat.

Dijma a fost la început *un sfert* pentru proprietar și *trei sferturi* pentru țăran. Apoi, *o treime* și *două treimi*. Apoi, *jumătate* și *jumătate*. Apoi, proprietarul a văzut că este mai util să aibă inventar, deoarece costul utilizării brațelor de muncă era numai $1/9$ și încasa $8/9$. Evident, nu prea știa să calculeze amortizarea capitalului investit și mașinismul agricol, dovadă datoriile agricole devenite probleme de stat.

Din diferențierile de dijmă iese lupta de clasă în sectorul agrar.

Necesitatea economică și profitul proprietarului de moșie îl îndeamnă să se lepede de țăranii pe care i-a avut din străbuni pe moșie și să întrebuințeze mașini.

Mi-aduc aminte că pe moșia prințului Barbu Știrbey din comuna Ciuturoaia-Romanați, administratorul agronom aducea brațe de muncă din Basarabia sau din Serbia – plătindu-le drumul de fier, dus-întors – în loc să utilizeze brațele locale.

De ce? Instaurase un regim de internat școlar și de cazarmă pentru acest *Lumpenproletariat* în zdrențe, în supunere oarbă, în exploatare dublă de 16 ore, fiindcă nu erau legați de gospodăria individuală ca țăranii localnici care, după orele de muncă efectuate, plecau acasă. Țăranii din Ciuturoaia trebuiau să se facă negustori, plecând ca pescari sau zarzavagii la București.

Diferențele între agricultura iobagă și agricultura capitalistă sunt:

1. dijma în natură și dijma în bani,
2. țăranul iobag muncește parcela afectată așa cum vrea și știe el. Agricultura capitalistă se face modernizat, după principii și după practica agro-nomică. De aici sporul de rentabilitate, fiindcă este evident că, dacă s-a trecut în acest sector de agricultură de tip capitalist, acest lucru s-a făcut și grație faptului că proprietarii de pământ și moșii au avut spor de rentabilitate.

Odată cu trecerea la agricultura capitalistă, moșierul renunță la plata în natură și primește bani (de obicei, de la un arendaș care, la rândul său, lucrează cu un inventar bogat).

Capitalismul are ca principiu intern *acumularea*, iar drept consecință *exclusivitatea*. Sistemul capitalist lichidează toate clasele intermediare și are tendința irezistibilă de a lucra numai cu două clase: burghezia și proletariatul. Ceea ce s-a întâmplat și se întâmplă ca principiu intern și

ca direcție de acțiune în sectorul industrial și comercial, același lucru se observă în agricultură. Capitalismul tinde la formarea unui proletariat agricol calificat.

Despre reforme agrare

Să enumerăm – *exempli gratia* – reformele agrare în Europa:

- 1) țărani italieni au ocupat în 1919 latifundiile din *Latium*, de lângă Roma;
- 2) reforma agrară poloneză a avut loc la 15 iulie 1920, când trupele adverse ale lui Pilsudski și Lenin se aflau în fața Varșoviei;
- 3) reforma agrară iugoslavă de la 1 februarie 1919 s-a făcut în Skupcina de la Belgrad, sub presiunea celor 53 de deputați comuniști;
- 4) reforma agrară anunțată în 1917 de către regele Ferdinand în fața soldaților români s-a efectuat după ce avusese loc revoluția din februarie 1917 în Rusia.

Reformele agrare sunt ventile sociale. Ce-a făcut capitalismul în agricultură?

A introdus modul său de producție.

Se spune îndeobște că reformele agrare:

- a) introduc modul de producție capitalist,
- b) caută să întărească elementele feudale și semi-feudale. (Nu cred în *feudalitatea* secolului XX. Este o incongruență de limbaj).

Feudalitatea în secolul XX este o figură stilistică și literară care nu corespunde nici unei relații efective sociologice.

Țărănimea a format o armată de rezervă a industriei. Pauperizarea ei era utilă formării armatei proletariene,

indicată ca să intre în industrie.

Probleme existente în chestia agrară (după Dubrovski) ar fi cele referitoare la drumurile evolutive ale capitalismului în domeniul agrar – temă principală –, iar ca teme secundare:

- 1) lupta dintre marea și mica proprietate;
- 2) legea rentei;
- 3) legea rentabilității inferioare în costul de producție;
- 4) diferențierea în sânul țărănimii.

Premise în agricultură:

- 1) mica proprietate agricolă este inferioară din punct de vedere al producției și rentabilității față de marea proprietate,
- 2) problema rentei absolute. Sporirea rentei împiedică dezvoltarea forțelor de producție. *Aici se naște lupta contra proprietății agricole.*

Cum intră capitalul financiar monopolist (sinteză între bancă și industrie) în agricultură? În România, a intrat pe poarta mare a finanțării exportului.

Exportul rentabil este exportul de mărfuri în mari cantități și de mărfuri standardizate. Cine pune la dispoziție capitalul necesar pentru a cumpăra aceste cantități și a le sorta?

Prin ce se caracterizează capitalul monopolist și imperialist în țările coloniale și semi-coloniale?

- 1) prin monopolizarea exportului produselor agricole,
- 2) prin prețuri derizorii de monopol la export,
- 3) prin prețuri derizorii de monopol la cumpărarea pe piața internă.

Regele neîncoronat al agriculturii române postbelice a fost Louis Dreyfus, consul onorific al României la Paris, ajutat de frații Heilpern pentru piața germană. Două dinastii de miliardari internaționali, exponenți ai capitalului străin, au dominat și au acumulat în acest sector. Dinastiile Dreyfus și Heilpern au fost regii subterani și neîncoronați ai României, alături de Hohenzollerni.

Ceea ce s-a petrecut la exportul cerealelor românești dovedește că situația României a fost situația de țară semi-colonială.

Capitalul bancar organizează cumpărarea, vânzarea și exportul produselor agricole.

Capitalul comercial organizează vânzarea de mărfuri fabricate, necesare agriculturii: în speță, unelte agricole, textile și alimente orășenești. Capitalul comercial care lucrează ca o filială a capitalului bancar, prin finanțarea de care are nevoie, și ca o filială a capitalului industrial, creează automat între cele trei grupe faimosul *foarfece* între prețurile agricole scăzute și prețurile ridicate ale fabricatelor de care are nevoie țărăimea.

Capitalul monopolist în România are trei grupe:

- 1) capitalul bancar,
- 2) capitalul industrial,
- 3) capitalul comercial.

Aceste trei grupe formează capitalul financiar, care monopolizează viața economică a unei țări.

Caracterul semi-colonial al dezvoltării capitaliste în România a fost determinat de trei factori:

- 1) *existența petrolului* pentru care statele imperialiste aveau interes acut – unele din motive de concurență și de stabilizare de prețuri, cum ar fi Anglia și America, iar altele pentru a pune mâna

pe acest prețios produs atât de necesar tehnicii moderne (Germania și Italia),

- 2) *tardivitatea* intrării în capitalism după ce se formează constelațiile capitaliste,
- 3) *finanțarea* exportului nostru agricol de către capitalul străin (Franța) și german, prin frații Heilpern, pentru epoca dintre cele două războaie mondiale.

Dinamica vieții economice

În fond, controversa asupra dezvoltării capitalismului în România se referă la dinamica vieții economice și sociale din această regiune.

Și anume: în ce categorie intră România?

Este România o țară care intră în grupa țărilor occidentale ca Franța, Anglia, Statele Unite și Germania?

A fost România o țară a cărei dezvoltare capitalistă s-a asemănat cu dinamica vieții capitalismului în Rusia până în anul 1917? Din această similaritate și-a tras ipoteza Constantin Stere asupra poporanismului și a fost urmat de școlarul său Virgil N. Madgearu.

Gherea și Zeletin au socotit că România a intrat în orbita capitalismului occidental franco-anglo-german, iar dinamica vieții sale capitaliste va parcurge etape ca etapele capitalismului vestic. Gherea și Zeletin au pus în discuție o teză a occidentalismului dinamicii noastre economice în societatea și sistemul capitalist. Această teză a fost reluată *tale quale* și de E. Lovinescu, critic literar impresionist și sociolog minor.

C. Stere, Virgil N. Madgearu și Nae Ionescu-Nicolae Iorga au opus în antiteză specificitățile sud-estice și tradiționalismul acestei regiuni.

Soluția acestei discuțiuni mi se pare alta: fără îndoială că teza pusă la început de Gherea asupra dezvoltării capitaliste în România a surprins o parcelă mai mare de adevăr. România a intrat în dinamica economiei capitaliste pe poarta occidentalismului. Liberalismul român are o pecete indelebilă de bonjurism și de pașoptism. Dar capitalismul român și evoluția social-economică de aici

nu s-a făcut și nici nu putea parcurge treptele societăților capitaliste occidentale din două motive:

- 1) centrele capitaliste care ne-au luat în orbita lor erau de mult fixate și aveau o forță debordant imperialistă,
- 2) aceste centre au determinat (grație petrolului din regiunea Prahova) un profil semi-colonial în dinamica vieții economice române intrate în capitalism.
- 3) Studiul comparativ al dinamicii vieții economice din mai multe grupe de țări capitaliste se face după studiile lor de dezvoltare capitalistă.

Este evident că, în epoca 1900–1944, deosebim o serie de grupe cu caracteristici omogene:

- 1) Franța, Anglia, Germania și Statele Unite sunt într-o anumită categorie, superioară din punctul de vedere al dinamicii capitaliste, anume se găsesc în stadiul imperialismului ca ultimă fază a capitalismului financiar monopolist,
- 2) Spania, Italia, Cehoslovacia, Argentina și Japonia formează o altă grupă de trabanți ai imperialismului, cu rang secund și misiuni de orchestrație de acompaniament.

România nu intră nici în prima, nici în a doua categorie.

România se află în grupa țărilor semi-coloniale, ca Mexico, Columbia, Venezuela, țări cu petrol, pentru care s-a dat timp de 40 de ani o luptă între grupele imperialiste.

Teoria lui Virgil N. Madgearu

În *Evaluția economiei românești după războiul mondial* (403 pagini, 1940), se constată că Virgil N. Madgearu, profesor de economie politică, ucis de elevii săi de la Academia de Înalte studii comerciale și industriale, a cercetat materialul statistic în perioada de la 1919–1938: „limitarea până la 1938 s-a făcut expres, deoarece în anul 1939 viața economică a României a fost tulburată de acțiunea economiilor de război străine și de străduințele de organizare a economiei de apărare națională a țării noastre” (pag. VI).

Marea controversă a culturii românești se poartă direct sau indirect asupra evoluției sistemului capitalist în sud-estul european în special, și în răsărit, în general. Marea discuție a *Junimii* asupra *formelor fără fond* nu este decât discuția ideologică asupra schemei de evoluție capitalistă în regiunile de aici, asupra repercusiunilor social-politice pe care le-a avut introducerea sistemului capitalist într-o țară dominată de feudalitate – în faza primară – și de iobăgie, în faza secundară.

Introducerea acestui factor nou – sistemul capitalist de producție, de circulație, de repartiție și de consumație a bunurilor – a tulburat viața seculară a unei economii patriarhale și feudale. Tulburarea, anxietatea și perplexitatea au cuprins toate clasele sociale, fără nici o deosebire: s-a semănat deznădejdea pentru o serie de indivizi și s-au aprins poftă nemăsurată pentru alții.

Sistemul capitalist a adus cu sine lucruri și dorințe necunoscute. A adus apetitul de acumulare infinită, fiindcă un capitalist nu are zăgaz în acumulare, în primul rând. A

plantat acest apetit de acumulare în inima tuturor indivizilor care au intrat în sfera lui de influență. Atmosfera morală și criteriile de valorificare s-au schimbat ca prin farmec. Un feudal sau un iobag au alte criterii de onorabilitate socială, de valorificare etică și estetică decât micul negustor sau decât marele bancar și industriaș. Între inginerul N. Malaxa și latifundiarul craiovean Dinu Mihai sunt prăpăstii mai mari de concepții, decât între oamenii de pe Planeta Marte (dacă vor fi existând) și oamenii de pe globul pământesc.

Marea controversă este justificată prin pozițiile antinomice ale claselor sociale care participă – grație exponenților lor – la această dispută.

Nu este o pseudoproblemă, ci problema problemelor. „Forme fără fond”, „artă pentru artă” sau „artă cu tendință”, „modernism sau tradiționalism”, „occidentalism sau specific românesc”, „formalism juridic sau materialism istoric”, toate aceste dispute care au animat marea dramă a invaziei capitalismului occidental într-o lume sud-estică de altă factură sunt realități sociologice și psihologice.

S-a pus întâi în discuție dacă revărsarea capitalismului apusean este o binefacere sau o calamitate. S-au dat trei răspunsuri și lumea s-a împărțit în trei tabere:

- „capitalismul vestic este o revărsare a Nilului” (liberalii pașoptiști și takismul),
- „capitalismul este o calamitate” (*Junimea* și *Semănătorul*),
- „capitalismul poate fi evitat trecându-se direct în socialism” (poporanismul *Vieții Românești*).

Al patrulea drum a fost și cel schițat cu timiditate și considerat drept utopie. Probabil că este o utopie – utopia

socialismului științific – dacă nu reușește să devină creator în stil și rodnic în viața de relație socială.

După Virgil N. Madgearu: „analiza științifică a faptelor ne arată că avem de a face cu elemente specifice care nu corespund schemei de evoluție *normală* a capitalismului” (*Evoluția economiei românești*, pag. 3).

După Madgearu, capitalismul din țările răsăritului și sud-estului european a avut o evoluție diferențiată de a capitalismului din Europa apuseană și centrală.

După cum se știe, prima cercetare adâncită asupra acestei probleme a făcut-o Ștefan Zeletin, după o schemă care ar fi fost luată din W. Sombart, așa cum l-au acuzat Madgearu și o serie întreagă de critici (Șerban Voinea, marxist oligarhic, Lucrețiu Pătrășcanu, Andrei Șerbulescu, Mihai Manoilescu). De fapt, schema lui Zeletin este schema clasică marxistă, interpretată cu finalități tipice social-democrației austro-germane. Este austro-marxism, de cea mai pură esență, care tinde la liberalism și democrație capitalistă.

Madgearu spune: „schema sombartiană se bazează, cum se știe, pe cercetarea istoriei economice a țărilor Europei apusene și centrale fără a lua în seamă, decât în chip cu totul întâmplător, țările din răsăritul și sud-estul Europei. Din această cauză ea nu poate avea nici valabilitate generală, ci una limitată, nici aplicare universală, ci una specifică realităților la care se referă” (op. cit. pag. 3).

Piața externă cu debușee mari este necesară capitalismului înaintat din două puncte de vedere:

- pentru a plasa mărfuri și
- pentru a importa materii prime și produse inexistente pe piața internă.

Petrolul a fost fatalitatea României.

Putem declara: *Das Petroleum ist Schicksal in Rumänien*. Petrolul este destinul României.

Die Wirtschaft ist Schicksal, spunea Walter Rathenau.

Capitalismul apusean care invadează în România a format treptat-treptat trei nuclee:

- capital comercial,
- capital industrial,
- capital financiar (expuse în ordine cronologică).

Capitalul comercial român format se ocupa cu exportul și cu importul, anume cu exportul agricol și cu import de textile.

Să notăm că, la geneza capitalismului român, ca și la geneza capitalismului modern, se află textilele, acea descoperire a războaielor de țesut mecanice care acopereau nevoile de îmbrăcăminte multiplă a femeilor și bărbaților din clasele superioare. Îmbrăcăminte țărănească – dimie și zăvelci – este extrem de durabilă, fiind făcută din lână prelucrată solid, cu piua. Ipingecele, zăvelcile, cojoacele, pledurile mițoase se purtau și câte două și trei generații. Cămașa de cânepă sau de in durează câte un deceniu sau două. Rufăria de bumbac, stamba și Țoalele claselor de sus erau fragile și costisitoare. Necesitau garderobe bogate și variate, în conformitate cu rangul social elevat.

Virgil N. Madgearu este în teoria economic-sociologică asupra evoluției capitalismului în România un poporanist cu reticențe, un școlar al lui C. Stere care n-a adus nimic nou, ci a continuat schema steristă: „revoluția rusă a curmat firul acestei evoluții speciale cu caracteristicile ei deosebite de acelea ale lumii occidentale. În schimb, în România, care are evoluție în multe privințe asemănătoare, putem urmări cursul împrejurărilor econo-

micești după războiul mondial” (op. cit. pag. 19).

Evoluția specială din Rusia, Virgil N. Madgearu o regăsește și în România, până în 1917. După acest an hotărâtor, evoluția românească își urmează cursul său plin de specificități agrariene.

Cum pot fi definite aceste specificități?

Pentru Madgearu intervin în definiție elemente politice. Omul de știință încetează, după acest prag al enumerărilor de istorie ideologică oprit în 1917. Intervine omul politic, pentru a face loc omului de stat. Virgil N. Madgearu era – în același timp – omul de casă al bancherului Max Auschnit și secretarul general al unui partid al țărănimii (o primă *contradictio in adjecto*), un om de gândire, de viață, de origine armeană, de sensibilitate levantină și de gusturi eminent citadine și un narodnic teoretic (a doua contradicție); un contabil capitalist prin vocație, erijat cu îndrăzneală în îndrumător al doctrinei țărănismului național împotriva internaționalismului lui C. Stere, dascălul său (a treia contradicție). A mai fost un democrat fără pic de accent moral, care s-a aliat cu Corneliu Zelea-Codreanu sub pretextul combaterii influenței pernicioase și imorale a doamnei Elena Lupescu (Duduia israelită), mergând până la a furniza programe financiare pe sub mână ucigașilor săi (a patra și cea mai dureroasă confuzie). Memoria sa a fost salvată de învățăceii săi, economiști și contabili, cu o fidelitate ciudată la aceste specii de viețuitoare.

Teoria poporanistă asupra dezvoltării Capitalismului în țările răsăritene

Poporanismul se poate defini mai ușor prin cele două negații:

- a) neagă posibilitatea dezvoltării capitalismului în formele lui creatoare în țările răsăritene intrate târziu în orbita capitalismului apusean,
- b) neagă utilitatea introducerii acestui sistem economic în locul vechii economii patriarhale cu caracter comunitar, trecerea de la economia naturală la economia socialistă putându-se face direct, fără a se mai trece prin etapa economiei de schimb, bănești și capitaliste.

Poporanismul neagă, teoretic, binefacerile capitalismului pe care l-ar vrea eludaț din țara „înapoiată” respectivă. Poporanismul este într-un anumit sens progresist și democrat, fiindcă pornește de la iubirea arzătoare a poporului de jos, propovăduind o datorie de conștiință *sui generis* a intelectualilor, care să-i oblige să-și dedice munca în exclusivitate în mijlocul păturii inferioare rurale, pentru ridicarea ei la lumină, igienă și cultură.

Intelectualul trebuie să trăiască, să se îmbrace și să accepte standardul inferior, din jertfă și iubire, până când vor dispărea inechitățile sociale. În afară de profesiunea sa, intelectualul mai are și o misiune de luptător social idealist.

Poporanismul are oroarea capitalismului. Metoda de combatere a relelor acestui sistem este într-o trecere politică de la latifundii patriarhale la socialism, prin sărirea etapei capitaliste. Acest eveniment s-ar obține prin lupta

intelectualului jertfelnic alături de masa agrară blândă și ținută în neștiință. Lupta s-ar duce, îndeobște, pe căi pașnice, cu ajutorul „tovărășilor economice” (în speță, cooperativele).

Poporanismul nu este un fenomen ideologic exclusiv rusesc.

Problema invaziei capitalismului s-a pus în fiecare regiune și în fiecare țară.

În România, am avut cercul C. Stere grupat în jurul revistei „Viața Românească”, din care au ieșit lăstarii câtorva partide politice, după ce Stere încercase să altoiască doctrina poporanistă pe copacul liberal, ceea ce a constituit un efort sisific și contradictoriu. Liberalii reprezentau capitalismul în România, iar poporanismul nega utilitatea capitalismului într-o țară agrară.

Poporaniștii Balcanului învecinat au fost, în Bulgaria, guvernânții memorabili, în frunte cu Stamboliski, care a luat doctrina în serios, obținând „o baie de sânge” fără de precedent în Europa, reacțiunea bulgară a lui Țancof omorând peste 20.000 de intelectuali, adică însăși floarea și răsadul bulgăresc creator în arte și politică.

Poporanismul iugoslav, cu Radici și Macek, a creat, în numele țărănismului, dificultăți oligarhiei bancare centraliste sârbe de la Belgrad. Radici a fost și el la Moscova, la un congres al Internaționalei a II-a.

Poporaniștii cehoslovaci, în frunte cu Milan Hodza, au înființat o internațională verde, cu accent cooperatist, cu sediul la Praga.

Un tipic poporanist poate fi considerat Mahatma Gandhi, conducătorul politic al Indiei. În doctrina sa se regăsesc trăsăturile tipice ale poporanismului rus (a fost de altminteri influențat de Tolstoi), ca și ale oricărui poporanist planetar, în genere, adică:

- 1) negația capitalismului occidental (în formele sale industriale și bancare),
- 2) cultul economiei patriarhale ca punct de plecare pentru o economie comunitară și chiar comunistă (urmașul lui Gandhi, Pandit Nehru, a fost un fel de progresist antifascist, aderent al Internaționalei a II-a),
- 3) cultul non-violenței și credința în virtuțile blândeții, ale toleranței și ale frăției, într-un cuvânt, idealism social și evoluționism, obținut pe bază de convingere individuală prin propaganda intelectualilor, iar nu prin revoluție.

Teoria poporanistă s-a născut pretutindeni acolo unde s-a pus problema capitalismului invadant și este, în fond, un prim succedaneu al socialismului.

Teoria poporanistă are două serii de argumente:

- 1) argumentația ideologică, în care se cuprinde eșafodajul idealismului social, datoria intelectualilor de a coborî în mijlocul țăranimii, estetica patriarhalității și dezgustul pentru citadinism, cultul naturalismului și al realismului fotografic sau artistic al ruralismului,
- 2) argumentația economică.

Argumentația economică a poporanismului este cunoscută în Occident din traduceri făcute de Cernășevski și, în special, din studiul în limba franceză intitulat: *Histoire du développement de la Russie depuis l'affranchissement des serfs* (Paris, 1902).

Primul argument

Capitalismul dezvoltat are nevoie de piețe necapitaliste care sunt debușeele indispensabile pentru întemeierea și dezvoltarea capitalului. Aceste debușee „necapitaliste” sunt ocupate de cei care au fost mai întâi deșteptați la acest tip de viață economică și orice țară răsăriteană este condamnată să rămână „debușeu necapitalist”.

Al doilea argument

Piața internă de tip capitalist nu se mai poate dezvolta, fiindcă mărfurile străine sunt prea ieftine iar capitaliștii indigeni eventuali n-ar putea suporta concurența din afară.

Primul și al doilea argument se referă la piața de desfacere și anume la piața exogenă și la piața națională.

Argumentele economice ale poporanismului au fost refutate cu anticipație de către Fr. List și de către curentul economic al listianismului. Problema pusă de poporanismului ruși se discuta concomitent cu începutul dezvoltării manufacturilor și a textilelor în Germania, cu multe decenii înainte.

Fr. List a demonstrat, oamenii politici și de stat au pus în practică, prin legi și prin tarife vamale, că piața internă poate fi păzită și dezvoltată pentru beneficiul exclusiv al capitalismului intern.

Capitalul își creează singur debușeele sale de desfacere cu o rapiditate și cu o ingeniozitate surprinzătoare. Pilda lui Rockefeller, care dorea și a reușit să deschidă piața Chinei pentru petrol și derivatele sale, a rămas memorabilă. Chinezii luminau seara locuințele cu feștile și cu opaițe îmbibate în grăsime de porc sau de alte animale, la fel cu țărani noștri de odinioară.

Cum puteau fi determinați țărani și orașenii chinezi să schimbe opaițul cu lampa cu gaz? Rockefeller a fabricat în serie câteva milioane de lămpi modernizate, cu o lumină vie și mai plăcută decât arhaicele opaițe fumegânde, pe care le-a împărțit gratis... și pline cu gaz. Chinezul a probat, a fost încântat și a rămas cu lampa, dar

și un permanent cumpărător de gaz lampant al lui Rockefeller.

Ingeniozitățile pentru crearea piețelor exogene s-au aplicat și la crearea piețelor interne.

O grandioasă ingeniozitate a fost lansarea „ideii naționale” și „naționaliste” pentru protejarea și dezvoltarea acestei piețe.

La început, capitalismul sosește sub forma capitalului comercial pentru ușurarea schimbului de mărfuri din producția internă cu fabricate – în special textile –, cumpărate din străinătate. La noi, au fost brașoveniile, lipscăniile și atlasurile de damasc constantinopolitan. Schimburile se făceau, deci, cu orașele Brașov, Leipzig și Constantinopol, pentru pânzeturi și postavuri, plus pielării fine rusești. Se trimiteau, în schimb, produse agricole.

Brașovenii, lipscanii și fanarioții au acumulat averi considerabile din acest comerț internațional incipient.

Capitalul comercial dizolvă automat așezările agrare și relațiile de proprietate între indivizi. Odată cu cererile tot mai numeroase pentru grânele românești, preluate prin Galați, Brăila și prin toate porturile dunărene, pentru a fi revărsate pe apă pe piețele apusului – Englitera, Franța, Olanda, Germania –, capitalul comercial se dezvoltă în ritm proporțional. Acumularea de capital comercial din Principatele Dunărene făcută după schema istorică indicată s-a petrecut și în Germania, cu aproape un secol mai înainte. Capitaliștii germani, de factură capitalistă comercială, nu puteau sta cu brațele încrucișate și cu capitalurile acumulate din negoțul internațional. Mărfurile cumpărate în străinătate, de la fabrici engleze, în special, au vrut să le confecționeze în țară pentru a evita cheltuielile și riscurile transporturilor.

Vizitau fabricile în amănunt, de unde se aprovizionau. Ideea simiescă și atât de umană de a face ceea ce face și vecinul, mai ales că este rentabil, a răsărit cu ușurință în capetele capitaliștilor comerciali. De la comerț au trecut la industrie.

În această trecere de la economia patriarhală, cu capital deocamdată pur comercial, la economia bănească de tipul superior industrial, au survenit în Germania, înainte de Fr. List, și survin pretutindeni pe glob, în situații analoge. Dificultățile au fost scoase în evidență de poporaniștii ruși.

Capitaliștii comerciali germani dornici de a trece la capitalism industrial au inventat pe List, listianismul și ideea națională germană, care au dus la unificarea Germaniei dintr-o multitudine de stăruțe pulverizate și la „uniunea vamală” (*Zollverein*).

Naționalismul este o haină ideologică, aproape o criptogramă. Descifrarea este simplă: uniunea vamală, tarife preferențiale până la prohibirea fabricatelor străine pentru dezvoltarea industriei și a pieței interne, profituri asigurate pentru capitalul comercial care trece în faza industrială și bancară monopolistă.

Poporaniștii ruși au avut de luptat cu politica lui Petru cel Mare care a urmat o politică de occidentalizare de sus în jos, aducând specialiști străini și prea puține capitaluri străine, într-o epocă în care capitalurile pentru export nu abundau nici în Europa. Politica progresistă petrinică s-a sfârșit lamentabil și reacționar la urmașii săi. Capitalismul german a inventat o metodă simplă, mai suplă și cu succes enorm în secolele XIX și XX: xenofobie, autarhie industrială, antisemitism gălăgios, apoi sângeros, ideea națională, prada pieței interne, prin intensificarea militarismului. Cazarma avea și rolul edu-

cativ al dresării maselor agrare pentru muncă, pentru ordine și fidelitate față de patronat în care soldații – după serviciul militar – intrau sub formă de proletari industriali.

Drama sociologică și ideologică a ultimului secol din lume se descifrează după această canava a dinamicii capitalului comercial din țările aflate pe o treaptă economică inferioară, dornic de a ajunge la capitalul industrial pe piața internă. Drama Rusiei și drama Indiei gandhiste, întâmplările din China și duelul cu Japonia, frământările peninsulei balcanice și ale republicilor din centrul și sudul Americii au numitorul comun în stadiul de dezvoltare economică și în raporturile regiunilor unde există centrele capitaliste. Liber-schimbismul sau protecționismul, listianism sau manchesterianism, gandhism sau civilizație „europeistă”, modernism sau tradiționalism, toate aceste epitete și idei, clasificări și zbuciume nu sunt decât fragmente și apariții ale dinamicii capitalului modern în proteismul său ireductibil.

Ce-ar fi vrut poporaniștii ruși și poporaniștii de pretutindeni? Ca țările respective să sară direct din etapa economiei naturale la socialism, fără a trece prin zvârcolirile capitalismului. Ideea în sine este plauzibilă și posibilă pe planul purei intelectualități. Are un singur defect: nu este decât o dorință de intelectuali idealști. Până acum nu s-a consemnat, din 1850, când și-au făcut apariția ideile poporaniste în Rusia, nici o singură experiență de *saltomortale*, de la feudalitate sau iobăgie la socialism. Au fost pe această temă nenumărate răscoale țărănești și insurecții civile cu caracter de protest patriarhal, dar nici o revoluție reușită și rodnică. America Centrală și America de Sud, China și India, Asia-Mică și Balcanul au oferit spectacole sângeroase cu caracter

agrarian, dar fără uniunea dintre muncitorime și țărănime nu poate avea loc nicăieri o revoluție cu șansă de victorie. Aceasta dovedește unitatea schemei după care se dezvoltă dinamica însăși a capitalismului modern.

Caracter semi-colonial

Dizolvarea feudalității în Principatele Române și transformarea în regim iobag a început odată cu introducerea primelor lipscănii și brașovenii care au pus piatra fundamentală a unui capital comercial român.

În loc de dizolvare a feudalității, s-ar putea vorbi mai exact de eroziunea capitalismului în subteranele feudalității române.

Constantinopol, Genova, Veneția, Brașov, Lipsca, Moscova, ulterior Paris-Londra-Rotterdam, apoi Berlinul au fost centrele orășenești care au făcut comerț cu Principatele danubiene. Capitalele europene au început să se intereseze de aceste regiuni sub presiunea călătorilor și a negustorilor europeni. S-au înființat consulate cu privilegii exorbitante, unde imunitățile diplomatice deveneau imixtiuni fâțișe în viața politică și socială. Unirea Moldovei cu Muntenia a fost fructul cancelariilor europene de la Paris, Londra și Berlin, primele trei capitale în egală măsură și în inamicabilă controversă cu Constantinopol, cu Viena și cu Petersburg. Lovitura patrioților munteni în alegerea ca domnitor a lui Alexandru Ioan Cuza, ales mai întâi de moldoveni, a fost contribuția localnicilor, după prealabilul asentiment tacit al Occidentului întrupat de Napoleon III Bonaparte, la 1859.

Modul cum s-a perfectat Unirea indică primul caracter semi-colonial al evoluției capitaliste. Până atunci, economia naturală a Principatelor depindea de latura fiscală și de Sublima Poartă. Muntenia, Oltenia, Dobrogea și Moldova erau raiale economice turcești. Raiaua economică, plină de aurul grânelor, era exploatată după

sistemul despoțiilor asiatice, prin intermediul unor funcționari fiscali de origine fanariotă. România nu era stat liber, ci o semi-colonie a statului otoman, cu caracteristicile acestei stări: autonomie politică, dependență economică și diplomatică.

După Unirea de la 1859, România a schimbat pe slujbașii fanarioți fiscali ai Imperiului Otoman cu consulatele și legațiile străine, adică din semi-colonie otomană a devenit semi-colonie a capitalismului apusean.

Evoluția din Rusia și paralelismul luat de acolo de S. Timov și poporaniști nu este valabil pentru România, fiindcă Rusia era un imperiu de proporții mari, capabil de a sta pe picior de egalitate cu oricare din statele cu capitalism evoluat. Putea avea atitudini autonome, cum a fost politica lui Petru cel Mare, sau putea să-și permită luxul țarismului autocrat sub Nicolae II, după cum și-a îngăduit să facă experiența socialismului într-o singură țară.

România n-a schițat și n-a putut schița nici un singur gest de autonomie politică într-un veac de politică internațională – zisă suzerană sau suverană –, chiar dacă interesele sale proprii ar fi dictat cu necesitate acest lucru. Din raia turcească a devenit pašalâc consular. Reprezentanții diplomatici ai țărilor străine la București n-au fost niciodată figuri decorative sau reprezentative, ci factori politici de suprem rang (ca în țările coloniale și semi-coloniale).

Neatârarea a fost o iluzie, o beatitudine și o diverssiune politică.

Poate că singurele momente de neatârare au fost, cu limite, între anii 1859–1895 și aceasta grație unui *inter regnum* de la trecerea de la raia economică turcească la pašalâc consular occidental, până la apariția petrolului pe piața motoarelor.

Provinciile istorice cu populație românească s-au cedat și retrocedat la masa verde internațională după paralelogramul forțelor diplomatice internaționale din momentul politic respectiv. Peripețiile Tratatului de la Berlin (1878) și de la Versailles (1919) nu mai îngăduie nici o iluzie asupra situației obiective.

Asupra trecerii României în războiul mondial de la 15 august 1916, memorialul despre *Smaragdaland* al Lordului Thomson furnizează amănunte prețioase. Atașatul militar englez, șef al *Intelligence Service*-ului și conducător efectiv al legației, se îndrăgostește mortal de o principesă autohtonă (Martha Bibescu) cu care manevrează și în cercurile politice locale și palatine. Când a venit momentul decisiv, sentimentalul ofițer dă foc țării Smarandei, cu strângere de inimă, dar incendiază grâne, petrolul și tot ce-i cade în cale, așa cum făcuse în Africa burilor sau în alte colonii, având conștiința și remușcările unui asasin puritan.

În această epocă tulbure (1914–1916), miniștrii străini plenipotențieri corupeau și tarifau conștiințele în dosare faimoase ajunse la publicitate (dosarul Günther, dosarul Poklevski–Koziel, dosarul Thomson).

Intrarea României în al doilea război mondial la 22 iunie 1941 s-a făcut pe dubla cale a amenințării armatelor hitleriste care ocupaseră succesiv și fulgerător Austria și Cehoslovacia, plus mașinații politice de corupere internă incompatibilă și imposibilă într-o țară cu autonomie politică.

Dosarul de corupție se numește:

- 1) Dosarul Nae Ionescu (spionul nr. 1 al hitlerismului în România, după definiția lui Nichifor Crainic),

- 2) Dosarul Nichifor Crainic – George A. C. Cuza (care a luat 13 milioane de lei de la Robert Ley și Rosenberg la adunarea hitleristă din vara 1933 la Congresul NSDAP, unde au fost prezenți ca invitați de onoare),
- 3) Dosarul Horia Sima (agent de Gestapo, concomitent agent al lui Mihai Moruzov),
- 4) Dosarul Ion Sân-Giorgiu, etc.

Argumentul economic pentru semi-colonialitate

Pentru ca o țară să nu fie în dependență de capitalul străin, trebuie ca procentul de investiții în industrie și bancă să fie trecut de 50%. După cum într-o întreprindere sau într-o bancă un capitalist nu poate dicta dacă nu are un pachet de acțiuni de minimum 51%, tot astfel și o țară nu poate fi considerată ca ieșită din starea de semi-colonialitate dacă nu are un capital bancaro-industrial autonom. În această privință, Virgil N. Madgearu spune:

„Este caracteristic de semnalat că în 1915, din capitalul total investit în industrie, în sumă de 636 milioane lei aur, 514 milioane lei aur erau străini și abia 122 milioane lei, capital românesc. Deci, de la 1866 până la 1915, timp de aproape trei decenii, din capitalul românesc din comerț și camătă s-au plasat în industria națională abia 122 milioane lei, mai puțin decât o șesime din totalitatea investițiilor industriale” (*Evoluția economiei românești*, pag. 20).

„Cheia” și „enigma” tribulațiilor politice

Enigma tribulațiilor politice românești timp de un secol, deci de la 1848 până azi, anul 1947, nu-și are decât o singură explicație: starea de semi-colonialitate a acestei națiuni dunărene.

Unul dintre eroii revoluției de la 1848 de la București a ajuns în exil bei de Samos, adică demnitar și cetățean turc. Se numește Ion Ghica, ulterior ministru de externe, prim-ministru și plenipotențiar al Unirii.

Oamenii politici ai acestor regiuni nu s-au refugiat niciodată după eșuarea acțiunii lor într-o țară cu tradiții ospitaliere pentru exilații politici, cum ar fi Elveția. Cei care se aflau în solda capitalismului german plecau la Berlin și li se dădeau slujbe (subalterne) și subsidii. Alții se duceau la Paris sau Londra. N-a ajuns nici unul bei de Samos, ca străbunul lor întru semi-colonialitate, nici măcar *Gauleiter* în Thuringia sau *rhas* de Abisinia mussoliniană, dar își pierdeau, rând pe rând, cetățeniile și reveneau la onoruri după odioase discuții de formalism juridic asupra cetățeanului unei țări neatârnată (care n-are voie să servească într-o armată sau slujbă străină).

Enigma tribulațiilor oamenilor politici are o cheie: starea de semi-colonialitate.

În perioada feudală, România a fost o semi-colonie turcească.

În perioada iobăgistă, România a fost o semi-colonie a capitalismului apusean, fiindcă până în 1915 nu avea decât 1/6 în investiții industriale, restul de 5/6 aparținând capitalismului european. În 1914, s-a început formațiunea capitalismului financiar monopolist în România, care rezultă

din cooperarea până la fuzionare a capitalului industrial cu capitalul bancar. Odată cu apariția capitalismului monopolist, aservirea economică s-a intensificat și independența aparentă de 1/6 a ajuns la 1/100.

Cuza Voda și „raiaua” turcească

Rudolf Șutu, în lucrarea memorialistică *Iașii de odinioară* (1923), consemnează amintirile personale ale colonelului Cazimir, fost aghiotant al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, povestite cu prilejul ridicării statuii voievodului la Iași:

„Era foarte mândru. A uimit pe turci când a fost la Constantinopol. Se urmasse tratative între București și Constantinopol. Cuza, deși domn vasal, a pus condiții formale Sultanului, cum să fie primit și să fie scutit de a îndeplini umilitoarele obiceiuri de a intra la sultan și de a trece prin toate celelalte formalități impuse de protocolul oriental al Curții Padișahului, formalități care nu conveneau deloc mândrului Domn” (pag. 203).

Formalitățile prime au fost impuse din inițiativa și voința Domnitorului care unificase Principatele:

„La Küstendgie, astăzi Constanța, Sultanul trimisese un vas de război pentru transportarea pe mare. Cuza a dat ordin ca alături de steagul turcesc să se ridice pe vapor și steagul românesc. Tricolorul românesc fâlfâia pentru prima oară pe un vas de război turcesc. Căpitanul vaporului s-a supus imediat” (pag. 203).

Cuza Vodă a avut grijă să-și ia o numeroasă suită militară, printre care se afla și colonelul Cazimir, cu sergenți din toate armele:

„Această suită a impresionat foarte mult pe turci, cărora nu le venea să creadă că România să aibă o armată regulată” (pag. 203).

Sultanul a dispensat pe Domnitorul român de ceremonialul despoțiilor asiatice, fiindcă manierele moderne

începuseră să se introducă sumar și pe la Istanbul:

„Sultanul mulțumește lui Cuza că a venit cu o suită atât de frumoasă și de numeroasă tocmai dintr-o țară atât de depărtată (Sultanul nu prea era tare în geografie). Toți salutară respectuos pe Cuza, care s-a prezentat aici ca Domnitor independent și puternic și nu ca un Domn vasal” (pag. 203).

Suita militară a mai fost necesară Domnitorului și din alte motive. Alexandru Ioan Cuza a plecat la Patriarhie, ca să asiste la serviciul divin. Aici a avut următorul incident caracteristic situației unui reprezentant al unei țări semi-coloniale:

„Patriarhul, care se vede că era înștiințat de această vizită, întrerupe serviciul și din ușa altarului începu să mustre pe Cuza pentru că a secularizat averile mănăstirești. Cuza întrerupe imediat pe Patriarh, spunându-i în grecește că nu-i permite să se amestece în afacerile interne ale României și îi întoarce spatele. Grecii din catedrală începură să murmure, se auziră strigăte și puțin a lipsit ca fanaticii greci să nu săvârșească vreun act de violență asupra fostului nostru Domnitor, dacă garda turcească, ofițerii turci și suita sa nu-l înconjurau. Înconjurați de soldați, au ieșit cu toții din catedrală, urmați de strigătele grecilor” (pag. 204).

Evident că prestigiul acestui domnitor din raiaua economică fanariotă a fost scăzut prin acest incident religios, față de turcii cărora reușise să le smulgă câteva semne de demnitate și de neatârnamare politică.

Deterding la 10 mai în România

Pe timpul regelui Carol II, petrolistul internațional Deterding a venit în vizită în România. A privit de la dreapta regelui Carol II defilarea trupelor române.

Sir Basil Zaharof la Buftea

Am ascultat, azi, amintirile lui Păsculescu-Buftea asupra vizitei lui Zaharof la Buftea, coroborate cu faptul notoriu că prințul Barbu Știrbey era reprezentantul *de facto* al fabricilor de armament Wickers, pentru vânzarea de muniții în România și de faptul că reprezentantul oficial englez, Boxshall, era ginerele prințului Știrbey. Abia acum înțeleg subteranele epocii 1908–1930.

Între gara Buftea și castel se construisese și o cale ferată particulară. S-a pus prima oară în funcțiune, deoarece era o fantezie inutilă și costisitoare. S-a folosit numai cu prilejul venirii în vagon special a lui sir Basil Zaharof, în vizită la Buftea, la prințul Barbu Știrbey, amantul reginei Maria, tatăl principesei Ileana și al lui Mircea (decedat iute în fașă), văr cu Marta Bibescu, prin soție, acea Marta Bibescu, amantă de tinerețe a regelui Ferdinand și prietenă de toată viața a acestui rege, amantă a generalului von Mackensen și amantă nemuritoare a lordului C. B. Thomson, lord of Cardington.

Psihologia semi-colonialului

Psihologia semi-colonialului este psihologia metisajului. Un metis este mândru de a avea un părinte sau măcar un strămoș venit de la Soare–Apune. Disprețuiește și, în orice caz, nu se încadrează, organic, printre indigeni. Europeanii îl privesc cu un dispreț puțin mascat și în nici un caz nu-l privesc ca *ebenbürtig* (egal născut). Chiar când dovedește talente speciale, atitudinea este aceea a filistinului emancipat față de actori, de artiste, de actrițe și de șanteze.

Metisul și semi-colonialul se caracterizează prin lipsa de echilibru sufletească. Calitățile lui sunt uneori scânteietoare în adolescență și în prima tinerețe. Dar vocația lui creatoare dă faliment în preajma vârstei de 33 de ani, fiindcă *asieta* (așezarea psihică fundamentală) și cea socială sunt neclarificate, în ebulițiune, fără minimă sedimentare. Este ca un copac transplantat, pe care grădinarul a uitat să-l ude.

Tipuri de semi-coloniali în literatura română avem multe.

Citez: *Prințul* de T. Teodorescu–Braniște, franțužiții lui Faccia și franțuzomanii lui Cezar Petrescu și Mateiu I. Caragiale din *Craii de curte veche*.

Semi-colonialul spune: fiecare român are două patrii– România și Franța, nevasta și amanta, România și Berlinul, România și Roma, etc.

Să vorbim de platitudinile nesfârșite ale franco–românilor, germano–românilor, ale anglofililor, ale fascizanților italianizanți români, ale rusofililor și ale polacofililor (dinastia Movileștilor) ar fi oșios și fastidios.

Un semi-colonial nu poate trăi numai din substanța localismului său. Îi trebuie irigație cu suc străin civilizat.

Un semi-colonial nu este niciodată mulțumit de destinul individual sau de soarta regiunii sale.

Un semi-colonial are acute complexe de inferioritate.

Un semi-colonial nu mănâncă niciodată bucătăria indigenatului său. Străbunii și părinții săi au fost vegetarieni din sărăcie, din superstiții religioase sau din modalitatea agricolă a alimentației. Stomacul este croit după aceleași tipicuri. Se supune însă altui regim: grele ptomaine îngurgitate care nu se digeră (din cauza climei și a lipsei de activism și de mișcare) și se depun sub formă de săruri cristaline la încheieturi, provocându-i penibile boli de nutriție.

Semi-colonialul nu se mai îmbracă adecvat. Străbunii săi au purtat – pe timp de iarnă – opinca ușoară cu multiple obiele, cu ciorapi de lână, cu moletiere de lână, pantaloni bufanți de lână, jocul–pieptăraș, joc gros și căciulă. În timp de glod, au introdus cizma până dincolo de genunchi, pentru a trece ape, prin bălți și noroi, fără răceli. Au purtat brâu. Vara umblau cu picioarele goale și aproape practicau nudismul. Toate aceste variații vestimentare erau asortate cu variațiunile climatice.

Semi-colonialul și-a lepădat garderoba adecvată și se îmbracă după modelul Parisului, al Berlinului sau al Londrei, localități cu climă moderată. Notarul satului Glodeni poartă vara și iarna pantofi ușori de *chevreau* ca la Versailles, în locul tovalului.

Rezultatul: reumatisme timpurii, sciatică, artrite.

Politicianismul – cancerul națiunii române

Despre politicism ca maladie socială a dat semnalul de alarmă filozoful energetismului C. Rădulescu-Motru.

Politica în sine a devenit cancerul națiunii române.

În politică nu se mai practică gospodărie, creație, amicitie, loialitate și cavalerism. Politica este denigrația tuturor valorilor sacre și luminoase. Politica actuală se înrudește prin structură și prin afinități electivă cu gangsterlăcul.

Nu este o asociație întâmplătoare de cuvinte între „politician” și „gangster”.

Între tipul de gangster american și politicianul român modern sunt asemănări uluitoare și deosebiri numai de etichete. Cei din SUA au fost mai loiali și au traficant – în bandă – cu alcool, cu voturi, cu spargeri de case de bani, cu răpiri de copii, pentru a estorca dolari.

Pentru a estorca lei jigăriți, politicianul român modern a intrat în soldă și s-a modelat ca nazistul german, fascistul italian și democratul francez. De-altminteri, fenomenul are un caracter generalizat intercontinental și se drapează cu mucuri de idei, cu zdrențe pluricolore și cu programe vagi.

Helvetizarea României, o utopie ?

Interesele României cer imperios ca să părăsim cercul de foc al marilor puteri, permanent nesățioase și războinice, pentru a ne retrage în coliba tihnei și a umilințelor noastre. Tihna ne va da putința însănătoșirii, iar umiliința actuală va putea deveni zăcământul orgoliului și consolidării de mâine.

Helvetizarea României nu este o utopie.

Helvetizarea României este, firește, un ideal greu de atins. Vor fi mari dificultăți pe planul extern și pe planul intern. În prima fază, trebuie o lămurire a cunoștințelor din interiorul țării. Ulterior, se va încerca să se învingă și dificultățile exterioare create de puterile străine, care toate, fără excepție, văd în mica țară de la gurile Dunării un instrument de luptă în mâinile lor. România a ajuns o minge de fotbal sau de volei pe care mâinile și picioarele înalților jucători o izbesc după voie și după întâmplare.

Din instrument al altora, țara noastră mică trebuie să ajungă *un lucru în sine*, trebuie să devină o țară cu autonomia intereselor sale, cu țeluri specifice și cu o ordine internă, care să nu mai fie la remorca marilor puteri.

Marile puteri ale lumii în secolul XX au fost, sunt și, poate, vor mai fi: Anglia, Rusia, Germania, Franța și Statele Unite. Aceste puteri au intervenit efectiv în destinele noastre în cele două războaie mondiale, în care s-a pierdut de câteva ori atâta sânge, atâtea lacrimi și atâtea sudoare. Dacă sângele, lacrimile și sudoarea celor mari a fost plămadă pentru grandoarea imperiilor respective, sângele, lacrimile și sudoarea românilor se varsă în zadar pentru ei și servesc la mărirea altora.

Ne-am saturat de atâta umilință, de atâtea vărsări de sânge. Biologia poporului nostru este în pericol de moarte. Pericol de moarte fizică, pură și simplă, de extincțiune fiziologică. Dacă vom continua pe această cale, în granițele Daciei Felix, unde a trăit timp de 20 de secole un popor mic, dar vânjos și brav, numele acestui popor va rămâne o simplă amintire și un dat istoric. Poporul nostru este vânjos și brav. Cât timp ne-am luptat împotriva turcilor cu tunuri de cireș, cât timp ne-am hărțuit cu popoarele barbare în năvălirile lor, cât timp am suportat asuprirea economică a fanarioților, pericolul n-a fost grav pentru ființa biologică a poporului român. Istoria vitregă n-a împiedecat mersul normal al vieții. Războaiele mari au fost până în secolul XX o afacere a domnitorilor și a ostașilor mercenari.

În secolul XX, războiul și-a schimbat factura. A devenit un război al națiunilor. Atinge substanța națională și cere o încordare gravă a întregului corp național. Dacă această încordare poate fi profitabilă marilor puteri, pentru micile puteri este inutilă și chiar pernicioasă.

România între două lumi și mai multe imperialisme

Un cercetător onest mai trebuie să fie avertizat până la un realism cinic în materie de politică socială și de politică internațională. Nu este de rigoare ca acest cercetător să fie idilic, un om lipsit de experiență, un naiv sau un entuziast bleg în privința motoarelor intime care conduc indivizii, clasele și națiunile în banala *struggle for life*, banala dar atât de crâncenă luptă!

O negare a luptelor individuale și a luptelor de clasă mi se pare o imbecilitate fără pereche. Luptele sunt, poate, fără utilitate și fără rentabilitate: aceasta este altă poveste. Ele nu pot fi eludate în rezolvarea ecuațiilor.

Cercetătorul științific aparține unei clase sau la două; prin origine inițială (naștere și creștere până la maturitate), prin apartenență ulterioară (profesiune, mariaj, îmbogățire sau sărăcire). Optica și acustica sa sunt fatalmente influențate de asemenea apartenențe sau avataruri. Apăsăm asupra acestor banalități atât de ieftine, fiindcă sunt scumpe la vederea multora, iar alții nu doresc să le vadă.

Un intelectual semi-colonial nu are de ce să ascundă adevăruri elementare și într-un fel nepieritoare. Nici un intelectual dintr-o lume imperialistă nu se poate măsura ca prospețime și acuitate a acestor adevăruri cu un intelectual semi-colonial trăit și purtat prin cele două lumi (lumea capitalistă și lumea socialistă) și prin mai multe imperialisme (pe care țara lui le suportă cu pierderi în dozaje variate).

Intelectualul autentic din semi-colonii ajunge la

aporeia, la o stare psihologică de detaşare față de clase și de națiuni. Nu este o retragere în turnul de ivoriu protestatar și mic-burghez al intelectualului occidental și nici refugiul în zgomotoasa și pitoresca boemă. Prin seminița sa (fiindcă selecțiunile sunt extrem de riguroase), intelectualul semi-colonial, când a ajuns la creație după atâtea impedimente exterioare și interioare, se dovedește un soi de fiu de rege, prin gândire asupra comunității și prin comportare cu semenii. Păstrându-și rădăcinile clasei de baștină și ale națiunii sale, se ridică prin analiză nemioloasă de sine și prin observație lipsită de orice prejudecată, la faimoasa *detașare de sine*, de oameni și de lucruri, destul de des observată cu stupefacție de către vesticii imperialismelor la mandarinii orientali îmbrăcați în sarong, în sarică sau frac.

Românul semi-colonial intelectual se zbate între sarică și frac. În România nu s-a ajuns la cazul de conștiință exteriorizat, cum a făcut Mahatma Gandhi, care a aruncat fracul londonez revenind la sarongul strămoșesc, pentru a trimite mesaje de non-violență Apusului brutal, înarmat, militarist, atomic și atomizat în psihologia sa cea mai lăuntrică.

Viața politică și viața cetății

Nu mă interesează prea mult viața politică decât sub formele ei maladive, în special mă preocupă cancerul politicianismului din viața publică și din cultura românească, subiect tratat și observat de filozoful C. Rădulescu-Motru, într-o carte de tinerețe a sa, extrem de perspicace.

Dacă trebuie să avem un interes minor pentru politică și politicianism, viața cetății trebuie urmărită cu seriozitate. Acestei cetăți, înțeleptul îi poate dedica cu siguranță meditațiile sale.

Etichetarea cu „stânga” și „dreapta” s-a dovedit factice: forme identice politicianiste în rezultate.

Stânga a anexat pe bună dreptate patriotismul și tricolorul aflat la lotul dreptei, prin discursul faimos de la Cluj al lui Lucrețiu Pătrășcanu. Terminologia și intențiile nu se deosebesc. Totul depinde de rezultate iar nu de etichete.

„Dreapta” anexase programul de revendicări social-economice al „stângii”. Lupta violentă între „stânga” și „dreapta” a fost o catastrofă.

„Dreapta” și-a masacrat oamenii de dreapta categoriei spirituale, ca N. Iorga și V. Madgearu. Asasinarea lui N. Iorga de către legionari a fost, aproape, un paricid.

Om de „dreapta”, cu factură intelectuală și poziție politică conservatoare, a fost Tersitele polifemic Armand Călinescu, care a masacrat laș în închisori pe Mihai Polihroniade, pe Puiu Gârcineanu și atâtea nădejdi culturale din tineretul rebel al țării românești.

Cui i-a folosit?

Stânga democratică a pierdut toate pozițiile sale sub cele trei dictaturi. A fost aproape inexistentă. Cetatea a trebuit să ducă două războaie într-un singur război mondial. O dată, cu nemții contra URSS și a doua oară, cu URSS contra nemților.

Cui a servit?

A indispus grav vecinul de la răsărit și am trădat alianța militară cu Germania. Din punct de vedere economic, am plătit de două ori socoteala de război.

Opoziția „stânga” – „dreapta” a fost, ca eficiență a cetății, o pseudo-problemă, o catastrofă națională. Interesele cetății nu se concretizează în această problemă.

Interesele cetății la ceasul de față sunt:

- 1) scoaterea României din zona periculoasă a conflictelor internaționale,
- 2) gospodărire internă (urbanistică, edilitate),
- 3) creație de valori culturale.

Opoziția dintre „stânga” și „dreapta” a fost o groaznică eroare.

Cunoașterea omului

Cunoașterea omului se face mai ușor prin observarea ipocriziilor sale, adică prin ceea ce ascunde, decât prin virtuțile afișate.

Mare artist minor

Sunt două categorii de artiști:

- a) mare artist minor (Pierre Louÿs, Oscar Wilde, Mateiu I. Caragiale),
- b) mic artist minor (Guy de Maupassant).

Câteodată, rar de tot – sunt și mari artiști: Homer, Goethe, Tolstoi și Shakespeare.

Atunci, e geniul!

Titu Maiorescu

Titu Maiorescu a pendulat intim între Dyonisos și Apollo.

Dyonisos este vechiul zeu traco-getic exportat în Elada.

Farmecul și dulceața de a trăi este întruchipată în Dyonisos.

Dyonisos	=	chef.
Apollo	=	măsură
Isus	=	jertfa.

Titu Maiorescu n-a cunoscut problematica creștină. Drama vieții lui a pendulat între Apollo (pe care voia să-l realizeze bovaric) și Dyonisos (realitate intimă).

Se ajunge uneori la Apollo prin deficiență vitală. Titu Maiorescu a ajuns aici prin oroarea de dezordinile cumplite pe care le evocă Dyonisos. În această privință era un goethean, un Goethe care preferă in justiția unei dezordini. Vitalismul său inițial a fost masacrat pe plan intelectual și în creația artistică. S-a realizat pe plan politic și în intimitatea de avocat. Maecena al boemii române superioare și creatoare (Eminescu, Ion Slavici, I. L. Caragiale, I. Al. Brătescu-Voinești, P. Negulescu, I. Petrovici, Mircea Djuvara).

Electoralita

Una din maladiile specifice de care suferă țările semi-coloniale este electoralita, o maladie caracterizată prin febra deselor alegeri, prin lovituri intempestive de stat, prin terenul vulcanic și de mofetă al vieții publice.

Dacă sectorul rural al unei țări trăiește prin ploaie, prin unelte (mai mult sau mai puțin adecvate) și prin hărnicia milenară exercitată a locuitorilor ei, sectorul urban nu trăiește decât prin edilitate și stabilitate.

Electoralita este o boală gravă care izbucnește de predilecție în sectorul urban în țările semi-coloniale. Autohtonii de pe ogoare au un proverb străvechi, pe care l-au aplicat pe vremea suveranității otomane, când omizile fanariote năvăliseră pe livezile locale: schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!

Un Caragiale – domnul Ion Luca Caragiale, prieten cu domnul Titu Maiorescu și rival în materie erotică la Veronica Micle, o muză a cunoscutului poet Mihai Eminescu, a descris cu exactitate moravurile și năravurile din Principatele Dunărene în aurora modernizării lor.

Principatele intraseră, de la 1829, sub influența capitalismului anglo-francez (după Zeletin), a capitalismului anglo-franco-habsburgic (după Gh. Zane), în transformări economice rapide. Societatea lor străveche, idilică și patriarhală a început să-și modifice moravurile sedimentate și regulile de trai.

Electoralita a fost una dintre modificările aduse.

Zadarnic a pledat un basarabean năimit, numit Constantin Stere, cu A. V. Dicey în mână, pentru un constituționalism de tip englezesc și pentru un stat de

drept. L-au decretat „trădător” de neam.

I-au aruncat cu ouă clocite lui Take Ionescu în gara natală Ploiești, când pleca la Paris ca să pledeze – avocat cu gurița de aur – pentru retrocedarea Transilvaniei la patria-mumă. Electorii gândeau altminteri. C. Stere avea stabilitate în alegeri libere. Alegeri din patru în patru ani. La noi, alegerile se falsifică din naștere. Cum s-a pronunțat scrutinul, avem de-a face cu o lepădătură, cu un născut mort. Ne trebuie automat și *ipso facto* noi alegeri. Data alegerii o hotărâsc cancelariile străine și zodiacele internaționale.

Așa se naște electoralita în Valahia semi-colonială.

Despre La Rochefoucauld

François VI de La Rochefoucauld, născut și decedat în Paris (1613–1689), este un ilustru predecesor și „maistru” al contemporanilor mei care nu și-au pierdut capul și cărora nu li s-a împietrit inima.

Prieten intim al doamnei Lafayette, spre deosebire de Goethe și Schopenhauer care își revărsau erotica cu servitoare sau actrițe-prostitute, acest om gusta și mânca femei subțiri și intelectualizate.

Moralistul francez a făcut politică împotriva absolutismului regal. A participat în războiul Frondei. A fost rănit în lupta de la Porte Saint Martin. O stație de metrou parizian poartă până acum amintirea acestor bătălii. Puțină lume știe că moralistul La Rochefoucauld a căzut rănit în fața acestor porți ca un brav ostaș. Nu zace ostașul în fiecare moralist?

La Rochefoucauld a scris *Memorii* și *Maxime*. A descoperit înaintea lui Nietzsche – elev fidel – că „viciile intră în compoziția virtuților, după cum otrava intră în compoziția leacurilor”.

Înrudirea lui La Rochefoucauld cu raționalismul cartezian este indubitabilă.

În prefața celei de a 5-a ediții de la 1678, La Rochefoucauld se acuză că n-a considerat oamenii decât în „starea deplorabilă a unei naturi corupte prin păcat”.

Și faptul de a fi vorbit atât de crud „despre acest număr infinit de defecte, care se întâlnesc în virtuțile lor aparente, nu privește deloc pe acei pe care Dumnezeu îi păzește printr-un har deosebit”.

Simțîți ironia ca o otravă insidioasă? Nu gustați

luciditatea și marele scepticism (*die grossee Skepsis*), chiar dacă nu-l împărtășiți?

Spiritul liber, scepticismul radical, moralismul în locul moralei, vitejia de ostaș în lupte ideologice și războaie fizice, nihilismul activist, atâtea caracteristici ale omului modern se regăsesc în *Réflexions ou Sentences et maximes morales* publicate prima oară de Claude Burbin în anul 1665.

Mărturisirea lui Walter Lippmann

Mărturisirea greșelilor sale ca scriitor și jurnalist în materie de politică externă este una dintre cele mai nobile pagini ale lui Walter Lippmann. Confesiunea se referă la articolele sale despre dezarmare: vezi pag. 5 din *U.S. Foreign Policy*.

Politica externă americană este o enigmă pentru publicul românesc. Schimbarea domnului Byrnes prin generalul George Marshall a provocat consternare (în unele cercuri), entuziasm febril (în alte cercuri) și confuzie la majoritatea românilor. Gheorghe Tătărăscu și trabanții săi sunt consternați. Byrnes făgăduise României un împrumut de 300 de milioane de dolari, pentru a se elimina influența URSS la gurile Dunării și a domni exclusiv Tătărăscu și regele Mihai I.

Problemele civilizației, culturii, politicii și stilului de viață american urmează a fi descifrate încetul cu încetul și de către noi și, apoi, asimilate, așa cum s-a făcut cu valorile Franței, de la 1789 până azi, cu problema germană și, parțial, cu problemele Engliterei și ale Rusiei Sovietice, ceva mai recent.

Luminarea enigmei americane în politica externă este o chestiune vitală, sau, cum se spune just, de viață și de moarte, pentru noi.

Nu sunt un americanofil, nici un anglofil, nici francofil, nici sovietofil, nici germanofil, fiindcă nu pot urî sau iubi popoare în bloc. Nu iubim decât un singur neam: neamul românesc, și încă, putem spune, că îl iubim cu rezervele unei afecțiuni care n-a renunțat la drăpelele sacre ale criticii rațiunii pure și rațiunii practice.

Dacă am scris o carte pamflet contra unei țări, *Germania hitleristă* (ed. Adevărul, 1933), am făcut acolo mereu distincția între Goethe și Hitler, între marele popor german, muncitor, candid și dotat, și facțiunile sale politice criminaloide și mattoidale, am deosebit Germania de la Weimar și Germania de la Potsdam.

N-am scris până acum despre America și Franța decât parțial. Dar, de peste două decenii, fenomenul american, francez, italian și german fac parte, în texte originale și comentarii, din repertoriul permanent ale preocupărilor noastre. Cunoaștem limba de peste Canalul Mânecii și de peste Ocean, revistele și marii lor scriitori. Politica lor externă și maniera de influențare ne pasionează peste măsură.

Tezele noastre în materie de politică externă sunt simple, pentru a nu da loc la perplexități:

- 1) România nu trebuie să facă niciodată război, cu nimeni, pentru a nu da loc la confuzii,
- 2) cel mai mare ministru de externe n-a fost nici prestigiosul Take Ionescu, care a determinat intrarea României în constelația Marii Antante și a fundat Mica Antantă (repede spulberată în vârtejul evenimentelor), nici quasi-genialul Nicolae Titulescu (cu un sfârșit tragic ca om și penibil ca politician, stipendiat sub forma de jurist al Canalului de Suez în ultima-i meserie), nici Ică Antonescu, împușcat în Valea Piersicilor, după ce a tratat mapamondic cu Hitler și Mussolini, nici nu vom mai enumera... Idealul meu, după o lungă reflexiune și cercetare a istoriei de la 1881 până astăzi, este Emanoil Porumbaru. De ce. Emanoil Porumbaru? De ce

acest ministru obscur al Afacerilor Străine a fost luat de către mine ca zeu tutelar al politicii externe românești? Fiindcă Emanoil Porumbaru a reușit să mențină România, în plin ciclon mondial, în stare de neutralitate, de la 1914 până la 1916. A cruțat, timp de doi ani, avuția și sângele românesc, deși ne îmboldeau puteri mari (Rusia țaristă, Germania wilhelmiană, Franța lui Poincaré și Anglia eternă) ca să intrăm cât mai repede în hora roșie a morții,

- 3) a treia teză în materie de politică externă aș concretiza-o în sloganul: *Helvetizarea României*. Idealul românesc extern nu poate fi decât Elveția.

Știu că e greu.

Știu că suntem mereu amenințați de invazii.

Dar acest ideal, deocamdată inaccesibil, trebuie propovăduit opiniei publice, trebuie s-o convingem de necesitatea neutralizării țării, trebuie creată o doctrină, un *nisus formativus* cu aderență și prestigiu, care să împiedice pe politicienii criminali și trădători să se arunce la prima ocazie favorabilă în brațele unei puteri străine, așa cum s-a făcut în ultimul război și cum mi-e teamă că se va întâmpla într-un război, pe care-l dorim cât mai depărtat, dar nu exclus.

Pe primul plan mondial au pășit Statele Unite ale Americii. În momentul de față, nu sunt decât trei puteri decisive cu sediile cunoscute: Washington, Londra și Moscova. Restul sunt puteri de rangul II, III sau VIII. Restul nu contează. Drama teribilă se joacă între acești trei parteneri.

Ce știm despre America (fiindcă USA antrenează automat, prin forțele vizibile și subterane, ambele conti-

nente despărțite printr-un vag și navigabil canal de Panama)?

Publicul român știe ceva, simte ceva. A simțit pe pielea proprie escadrilele argintii în bombardamentele serioase aeriene, de la 4 aprilie până la 27 august 1944.

Ar vrea să le mai audă duduital apocaliptic pe cer?

Îndoiala

Semi-colonialul câștigă la bursa culturii moderne lozul cel mare. Câștigul lui este colosal, ca la loteria lui Schröder! Lozul semi-colonialului se numește îndoiala.

Semi-colonialul se îndoiește de sine însuși.

Se îndoiește de umbra sa, de femeia sa, de amanta sa, de prietenul său, de patria sa infelice și mereu invadată, de oamenii săi de stat bârfiți și confundați cu politicaștrii trădători și schimbători, așa cum se găsesc la alte popoare majore. Nu mai încapă îndoială că, în această privință, s-au obținut recorduri în ultimele decenii.

Semi-colonialul e bănuielnic și prepuselnic.

Semi-colonialul iubește șarada, spune *da* și gândește *nu*, când a spus *nu* înclină mult spre *da*. În viforul acțiunii, semi-colonialul visează treaz, de parcă ar fi luat o lulea de opiu, călcând legile aspre ale viforului și ale acțiunii care recomandă încordarea tuturor facultăților mintale și ale acțiunii, și înlăturarea oricărei îndoieli.

Semi-colonialul iubește etica, dar nu cunoaște fanatismul religios, care-i decizie plenitudinară. El poate fi ateu și catolic integral, după modelul bizar (la occidentali) al lui Maurice Barrès. Poate spune cu Charles Maurras: *je suis athée et catholique*. Scriitorul prim francez era om de graniță, loren, un fel de semi-colonial al Parisului. „Colina” lui „inspirată” și dezrădăcinată a hrănit cu problematică o întreagă școală literară de la gurile Danubiului.

Preocupările intime ale semi-colonialului sunt preocupări eminamente metafizice și morale. Restul nu contează pentru ochiul său interior triumfiar. Economia

nu contează din pricina infinitului trivial inclus în esența capitalismului modern și a imposibilității de a ajunge vreodată pe picior de egalitate cu adevărații seniori. Ca să înțelegeți mai bine, intercalez o filă din *Jurnalul intim* pe cele trei zile de Rusali 1947.

Am invitat recent pe inginerul Ion Gigurtu, cel mai bogat om din România (75.000 kg. aur producție într-un deceniu la s.a.r. *Mica*, plus alte industrii multiple și tot atât de productive), într-o călătorie de trei zile în mica noastră patrie oltenească. L-am invitat ca musafir, în calitatea mea de permanent naș pe malurile Oltețului. Erau Rusaliile. Am mai invitat pe un profesor subtil și pe un secretar al meu – ambii „fini” – pe unul l-am cunoscut, altuia i-am botezat feciorul. În trei zile și trei nopți, în această călătorie de supra-realiști semi-coloniali, în regiuni cu moravuri arhaice, având și un țel comun de fundare la Craiova a unei instituții pedagogice ultra moderne (Universitatea), am studiat cu atenție fenomenul „îndoielii”. Obiectul de studiu era, de astă dată, miliardarul semi-colonial, bun amic, stimabil, om înțelept, pentru care simt o afecțiune fraternă. Povestea candid, despre o masă la Paris, cu Rotschild, la care se simțea ca o rudă săracă. Se îndoia de propria sa realizare industrială, deși era primul la Marsilia, fiindcă se simțea al doilea la Roma, după dictonul lui Iuliu Cezar.

Îndoiala lui Gigurtu se întindea pe sectorul economic. Îndoiala noastră comună mergea, frățește, în sectorul metafizic, literar și social.

Miliardarul înțelegea pauperismul și partajarea, mai exact decât secretarul meu famelic de arginți. Visul inginerului era paradiziac și comunitar. Conservatorismul lui Gigurtu se referă în realitate mai puțin la clasă și mai mult la biologie, la spițe, la selecțiuni de „elite”, în sensul

unei clase de conducători, care face corp cu poporul în momente grele. Nota bene: acest miliardar aurifer tipic semi-colonial nu și-a depus nici o bară de aur în Elveția pe vremea ministeriatelor sale și a rămas să înfrunte, fatalist, răspunderile unei cariere de prim-ministru cu 75.000 kg. aur producție, intrate în pivnițele BNR, fatalitățile unei cariere politico-economice destul de în-curcate, ca și destinul țării sale. După botezul finului meu cel nou, fecior de inginer agronom de pe Olteț, inginerul Gigurtu s-a dus să viziteze la cimitirul Sineasca din Craiova osemintele părintelui ostaș și seara ne-a vorbit patetic despre „groapa comună” de la Palermo, unde se află osemintele străbunicului său, pe latură maternă, Nicolae Bălcescu, istoric român și revoluționar pașoptist.

A dormit, apoi, senin, pe salteaua de lână și cearceafuri de Olanda, imaculate, cu puișorii de puf, la căpătâi, din căsuța părintească, amenajată artistic, a profesorului secundar, local, Tiberiu Iliescu. A scăpat, pentru două nopți, de insomnie. Am vizitat împreună și casa părintelui ostaș, un mic palazzo, vândut de două decenii unui fierar-inginer, cu figură de chirurg francez. Vizită emoționantă. Inima era plină de îndoieli și o boare de senină melancolie adia în livezile ei. Ne-am întors la umbra nukului, la masa princiară servită cu bani puțini de Lola și Tiberiu Iliescu, finii mei dragi.

Patru izvoare ale răului în România

În România există permanent patru izvoare ale răului, patru pungi cu venin și puroi, patru surse de criminalitate:

1. *ocnașii* Imperiului roman trimiși la salinele de la Ocnele Mari, Ocnele Sibiului și băile aurifere din munții Apuseni („baie” însemnează scăldătoare, modern, dar termenul vechi vine de la *bagno, la bagne*, adică închisoare), pentru a aproviziona cu sare și aur Italia, peninsula balcanică și Asia Mică, de șase mii de ani, în continuare;
2. *ceandalaua indiană* sau cinghineaua țigănească, urmași ai criminalilor din India, pe care acest Imperiu îi revarsă de șase mii de ani peste Asia și Europa, cu blesteme și coercițiuni, consemnate în *Upaṇișade*, pentru a se purifica în lipsă de penitenciare, urmași de criminali care au făcut pui în penitenciarele, în ziaristica și în politica română (Pamfil Șeicaru și Nae Ionescu sunt hinduși *ab ovo* și origină etnică);
3. *emigranții levantini* izgoniți cu blesteme biblice și de politica criminală înțeleaptă din imperiile babilonian, egiptean faraonic și de diplomatie istanbolică turcă;
4. *găgăuții* dobrogeni și brăileni, compuși din fugari, din dezertori și sectari iluminați – uneori, debili mintali – ai imperiului țarist rusesc.

Dacă un moralist român nu observă și nu analizează fenomenele ocnei romane, ceandalaua țigănească, tipul levantin și găgăuțul dobrogean nu a priceput nimic și nu

merită numele de „moralist” (recte de observator al moravurilor și al biologiei).

Darul

Darul suprem al omului puternic către sine, în meditațiile sale, este să se gândească la Dumnezeu. Fără acest principiu coordonator, totul este egal cu zero sau cu inanitate.

Nici unul dintre valahii mandarinali n-a ajuns (în afară de călugări, de unii preoți, de strămoșii, de părinții și – de mirare – chiar de soțiile noastre) la asemenea principii coordonatoare.

N-ar fi rău, totuși, să ascultăm de părinții și de soții clericali. Poate, chiar, domnii călugărași ne-ar învăța experiențele lor. Prea puțin vor spune. Dar, cine este tare în vâna lui, în experiența lui proprie, nu va lăsa în admirație asemenea amintiri și asemenea idealuri plurimilenare. Chiar dacă e ateu și agnostic, se apropie cu respect de lucrurile sacre tradiționale.

Problema colonială (definiție)

Problema colonială este problema eternă a exploatării umane, răzvrătirea provocată de exploatare și problema exploatării unui spațiu geo-politic de către alt spațiu.

Școlarii lui Zola

Literatura lui Zola a fost definită și stigmatizată de Anatole France și de Léon Bloy ca o literatură de trotuar, literatură imundă scrisă de un semidoct politic pentru semidocti culturali.

Pornografia lui rece a fost ștampilată de marele pamfletar catolic Bloy într-o sinistă formulă: literatura lui Zola îți face impresia masturbării unui cadavru.

Zola face pui în România.

Poligraful semidoct a găsit teren la semidoctii noștri.

Apa neagră (izvoare)

De unde își trag oamenii izvoarele?

Unii și le trag din burtă: acolo e sediul gândirii și tonalității lor sufletești și chiar a sensibilității lor artistice. Antropologii vorbesc de tipul digestiv. Alți oameni își au sediul gândirii în organele genitale. Nu sunt cei mai răi, dar nici cei mai buni: obsesiile erotice împiedică să vezi pădurea, conturul lumii, din cauza copacilor, a florilor și a lianelor agățătoare.

Mai sunt oamenii care își trag izvoarele din apa neagră a melancoliei. Apa neagră este luciditatea tristă, curajul măreț de a vedea lucrurile și a le spune pe nume, pesimismul tonic al unui realism implacabil, sănătatea morală de a nu-ți minți semenii în numele unor principii vagi.

Să fie oare apa neagră a melancoliei semnul unor vitalități plenitudinare?

Nu s-a întâmplat așa la Schopenhauer și la școlarul său Titu Maiorescu?

De ce mă invadează apa neagră a melancoliei?

De ce mi se pare că însuși Soarele mă luminează ca un soare al melancoliei?

Deciziile melancolicilor

Deciziile melancolicilor sunt decizii năpraznice, pentru a cădea, apoi, în apatie.

Nevasta, frații, rudele și câțiva prieteni spun că eu sunt scriitor român. Uneori exagerează la dimensiuni. Eu sunt publicist, dar nu scriitor, fiindcă eu nu m-am dedicat în exclusivitate vocației și nu trăiesc din meseria scrișului. Dar sunt măcar publicist? Acum aș vrea să scriu pe nuanțe câteva chestiuni de filosofie juridică. Îmi ies texte franceze, germane sau engleze. Nu mă pot exprima decât ca Mister Strickland. Nu pot vorbi exact românește. Ca să vorbesc limba natală, ar trebui să plec din biroul profesional din Capitală, să-mi părăsesc ferma cu brazi, magnolii, clematite și trandafiri de la Periș, pentru a ajunge la cojocelul, la încălțăminte tare, care să mă ferească de reumatisme, la brâu, la căldură, la mine acasă în Oltenia, la Mărgăritești, la pogoanele individualiste, quasi-sărac, la Olteț, la Zăvoaie, la creație, la contemporaneitate și la mica proprietate a tatălui meu.

Dar n-am curajul. Sunt atâtea infamii, atâtea decepții, atâtea fleacuri pe care nu le pot demonstra în cinci minute, încât nu pot pleca din statul Ilfovean. Destinul meu e complex: soț atent, părinte iubitor, naș, maistru, proprietar, om bun și om brutal, înțelept (mandarin) și, totuși, om de acțiune, după modelul înaintașilor noștri haiduci și cantemiri (savanți).

Ce-ar însemna „helvetizarea României”?

Helvetizarea României ar însemna neutralizarea ei în toiu conflictelor mondiale. În momentele de armistițiu și de pace internațională, firește că România poate și trebuie să dea curs tendințelor de universalizare:

1. făcând din economia sa o economie complementară;
2. organizând o cultură către care simte afinități electice.

România este, ca raport de forțe, o țară semi-colonială. Această stare de semi-colonialitate nu este acceptată nici de situația noastră de popor cu străveche cultură, nici de demnitatea noastră.

Sănătatea mintală a politicianului român

Am temeinice motive să pun la îndoială sănătatea mintală a politicianului român din ultimele trei-patru decenii.

Nu mă gândesc să reiau problematica tulburătoare a criminologului italian Cesare Lombroso, popularizată de Max Nordau, despre raporturile strânse și necesare dintre geniu și nebunie. O, nu! Politicianul român este, îndeobște, un insignifiant individ lipsit de problematica morală și de o exasperantă banalitate intelectuală.

Nu are un exces de circumvoluțiuni cerebrale. Nici analiza craniană nu iese din monotonie. Sistemul său nervos este atacat benign numai de alcool, ca la majoritatea locuitorilor țării de podgorii a profetului Zamolxis. Cum este alegătorul la intelect, așa este și alesul. Alesul diferă printr-un deranjament psihic, pe care vreau să-l explic.

Chestia este simplă: protipendada politică română se află în ultimele decenii sub sabia lui Damocles a pușcăriilor, face stagii mai mult sau mai puțin îndelungate pe la răcoare, prin lagăre sordide sau direct în penitenciare, laolaltă cu infractorii de drept comun.

Asemenea stagii și spaime n-au nici o influență asupra sistemului nervos? Psihologia abisală modernă n-are nici un cuvânt de spus? În pușcărie nu se naște un deranjament psihic? Uităm șocul penitenciar și psihozele în închisoare?

Delincvenții politici în istoria penală a României își petreceau „surghiunul” în răcoarea agreabilă a mânăstirilor. La noi, modernii, ucigașul plural, Berilă, s-a bătut

pe burtă cu viitorii noștri miniștri și aspiranți de prim-miniștri. Spărgătorii sunt șefi de cabinet la subsecretari de stat și secretari generali. Nu dau nume din discreție profesională de penalist. Nu putem admira îndeajuns înțelepciunea politicii criminale și a profilaxiei penale întâlnită la strămoșii noștri. Ideile și divergențele politice nu se penalizau cu lagăre de înfometare și nici cu promiscuitatea oribilă a ocnașilor și a deținuților de drept comun. Am transcris în acest jurnal intim, deseori în cursul anilor, expresia specialiștilor criminologi: „nobila delincvență politică”.

Delincvența politică se deosebește într-adevăr prin geneză și prin tratament de cealaltă delincvență, de delincvența de drept comun (asasini, tâlhari, șantajști, escroci, falsificatori, delapidatori, hoți). Sunt două tratamente radical diferențiate, indicate imperios de știința criminologică.

Lupta politică este *agon*, luptă elegantă reglementată de un cod etico-sportiv pe stadionul cetății. Fondul luptelor politice și lupta de clasă nu însemnează lupta tribală și canibalică. Țărănimea, proletariatul, mica burghezie, marea burghezie și aristocrația au politici specifice, esențialmente variate. Concurența și lupta lor se referă la obținerea puterii, reprezentată prin aparatul administrativ.

Fiecare luptă are o tactică și o strategie.

Până la fixarea tacticii și a strategiei intervin divergențe. Tactica și strategia se modifică destul de des. Divergențele de opinii asupra tacticii și a strategiei între clase și în sânul claselor unor națiuni nu pot fi sancționate penal ca delikte, crime ori contravenții. Asemenea mentalitate ceandalaică și canibalică a transformat viața politică a națiunii române pe ultimele decade într-o viață de infern.

Numai la cetele de tâlhari și la bandele de hoți,

ascultarea oarbă față de vătaf este necesitatea inexorabilă, fiindcă, acolo, domină secretul, extrema prudență și supunerea necondiționată. Viața publică sănătoasă are nevoie de *agora*, de polemică și de divergență. Are nevoie de tratament penitenciar specific. Personal, cred că nici un fel de opinie politică, artistică sau religioasă n-are nevoie de penalizare în interesul societății. Alții spun ca să împingem știința penitenciară și profilaxia criminală pe căile rătăcite ale negației necesității închiderii infractorilor politici sau literari. În momentele de criză economică și politică a capetelor febrile, ar fi un imperativ categoric pentru salvarea cetății. Punerea la popreală se face în acest caz, *cum grano salis* și în cazuri grave, numai pentru șefii de facțiuni cu intenții violente și cu un regim de „mânăstire” (singurătate, odihnă, verdeață pentru calmarea nervilor aprinși, hrană sănătoasă cu predominarea vegetalelor de post).

Așa procedau străbunii noștri. Mânăstirea Snagovului și mânăstirea de la Bistrița au avut o celebritate de domiciliu forțate pentru boierii agitați politic și incomozi regimurilor dominante. Evident, se tăiau și capete de boieri răzvrățiți sau de ostași politizați. Era o metodă radicală de violență repudiată de mentalitatea poporului român, care a născocit proverbul că „schimbarea domnilor e bucuria nebunilor”, fiindcă numai canalia sanguinară a ulițelor asistă cu voluptate la spânzurători și la schimbări frecvente politice. Proverbul arată, în același timp, scepticismul poporului în privința politicianismului. Omul politic este considerat ca un parazit și ca o ploșniță. Ploșnița sătulă este preferabilă unei ploșnițe înfometate.

Omul politic trecut prin închisori și aflat mai mulți ani sub obsesia penitenciarului din pricina „ideilor” sale fericitoare pentru obște își dezechilibrează sănătatea

mentală. În mod bizar, el capătă un dispreț pentru obște. Este gata să calce peste cadavre pentru realizarea „ideologiei” sale, ajunsă o entitate abstractă, un decalog fantast fără legătură cu realitatea unor bieți oameni pe care-i disprețuiește intim, fiindcă n-au alergat, buluc, să-l scoată, pe El, din pușcărie, unde intrase pentru fericirea tuturor.

Căile subconștientului unui infractor politic ținut laolaltă cu infractorii de drept comun în penitenciare sordide sunt ușor de descifrat. Infractorul de drept comun își cunoaște și recunoaște vina. Ispășirea este acceptată, uneori, ca un balsam, alteori ca ceva inevitabil. În orice caz, infractorul de drept comun nu găsește un pretext psihologic pentru a-și descărca electricitatea neplăcerilor din închisoare asupra altora. Se echilibrează psihic cu forțele sale interne.

Deprimările sufletești sunt mai complicate și mai virulente la deținutul nevinovat și cu conștiința purității sale.

Un deținut politic este un inocent prin definiție, fiindcă nici el nu se socotește vinovat, nici rudele, nici prietenii, nici una din cele 30 de persoane care formează „mediul” unui individ nu simte oroare și nu arată reprobățiune față de faptele care l-au dus la închisoare.

Penitenciarul își are un rost numai dacă trezește spaimă, oroare, dezgust și repulsie față de cel închis și față de faptele lui. Funcția intimidantă este funcția principală a instituției penitenciare. Cel închis trebuie să devină în ochii și în inima semenilor o ceandala, o cinghinea, un monstru moral, căruia nu-i mai strângi mâna.

Ce se întâmplă în România?

După primul război mondial, s-a introdus metoda închiderii brutale și masive de către guvernamentali a adversarilor opoziționiști sau a decimării adversarilor din

propriul partid (cazul executării lui Mihai Stelescu de către Corneliu Zelea-Codreanu).

Începutul l-a făcut Constantin Argetoianu în cabinetul Averescu, când a dat autorizare de funcționare congresului partidului socialist, a arestat apoi congresul și a făcut faimosul proces din Dealul Spirii. Pe urmă, a mai tras cu gloanțe și într-o demonstrație pacifistă în fața Teatrului Național.

Din 1920, până azi, arestările preventive ale politicienilor de toate nuanțele și de toate culorile s-au ținut lanț. În ultimii zece ani, n-a mai rămas om politic nearestat. Galoanele demnităților publice se câștigă alături de Berilă, de simpatici spărgători de case de bani ca Samy Șaraga și ca bietul Virgil Burdușel. Spărgătorii sunt secretarii particulari la închisori ai viitorilor miniștri. (Cunosc cazuri concrete și plurale). Nu poți ajunge ministru dacă n-ai trecut prin închisoare și dacă n-ai șef de cabinet un fost as al gurilor de lup.

Păi, asta-i treabă serioasă de om cu suflet echilibrat și cu scaun la cap, menit să conducă o țară și să ocupe demnități publice?

Pușcărișii de drept comun ajunși cu condamnări definitive și plurale sunt jumătate din ei infractori din vocație (tare ereditare), iar cealaltă jumătate, grav psihopați. Coabităția cu bolnavii mintali și cu tarații este molipsitoare, ca râia, ca scarlatina și ca sifilisul. Aceste adevăruri elementare au fost ignorate atunci când s-au amestecat oamenii politici la închisori cu recidiviștii de drept comun. Ceandalaua penitenciară a infectat floarea conducerii politice române.

De peste un deceniu, trăim într-un coșmar al vieții publice.

Gândiți-vă la cadavrele expuse în Piața Elefterie și la

ordinul de a asasina cinci oameni, fără alegere și judecată, în fiecare oraș și a-i expune în piața publică, atunci când a fost ucis prin atentat Armand Călinescu de către Horia Sima. Gândiți-vă la măcelul de la Jilava din 1940, pe vremea legionarilor certați cu amicii lor de guvernare, cu antonescienii! Gândiți-vă la zilele rebeliunii din ianuarie 1941! Gândiți-vă la fortul 13 și la Valea Piersicilor!

Secretul acestor fapte și acțiuni odioase, în contradicție cu toleranța și omenia poporului român, se află în psihoza penitenciară a guvernanților și a opozanților. Psihoza penitenciară a înlocuit rațiunea de guvernământ și a destrămat sufletul ctitorial al demnitarului. Un vânt de nebunie și de pierzanie suflă în *agora* românească.

Să ne mai mirăm de mefiența pe care o inspiră orice activitate politică sufletelor alese, oamenilor puri și cu mintea limpede? Viața publică românească este o imensă leprozerie de care nu te poți apropia (așa cum o făceam câțiva dintre noi de peste zece ani) decât cu patos medical.

Detașarea

Detașarea față de oameni, de lucruri, de fenomene și chiar față de tine însuși este întâmplarea cea nouă a secolului XX.

Nu se aseamănă cu vechea *aporeia* greacă.

E scepticismul radical, nihilismul absolut al omului modern, care nu renunță nici la activism – ca o întrecere a puterilor sale în emulație nobilă cu a semenilor profesionali, nici la filantropie – fiindcă este lacrima clasei sale înstărite din care se trage sau prin care umblă, acel nihilism acut de la sfârșitul veacului trecut și începutul veacului nostru, nihilism drapat azi sub numele somptuos al Neantului. *Plus ça change, plus c'est la même chose.*

Natura criminaloidă a omului politic

Ar fi foarte ieftin să se spună – cum a făcut contele Herman von Kayserling – că natura omului politic este o natură criminală și își trage izvoarele din adâncurile cele mai sordide și viscereale ale omului, ale societății și ale claselor de jos aflate în afara normelor, că omul politic ar fi prin natura sa un *outlaw*, o ceandala.

Încerc să consemnez, azi, observații provizorii, extrase din 15 ani de activitate asupra naturii omului politic. Am fost cinci ani ziarist și comentator al faptelor și al indivizilor politici iar alți zece ani duhovnic și avocat penalist al oamenilor politici aflați în criză, fugiți de la aresturi, aflați pe banca acuzării, în buza pușcăriei, înlăuntrul pușcăriilor, pe diverse trepte (instrucție, primă instanță, apeluri, recursuri, grațieri, amnistii).

I-am pledat *întotdeauna gratis*, spre stupefacția lor generală, și mi-au trecut câteva mii prin mâinile mele tolerante și episcopale. I-am pledat gratis din curiozitate științifică, fiindcă egoismul lor funciar se dezlănțuia hulpav și le captam încrederea prin magnanimitate. Pe urmă, observasem demult că orice infractor, fie de drept comun, fie de legi speciale, are nevoie de spovedanie.

Pentru nobila delincvență politică, avocatul este un dușman, un indiferent, un medic oarecare sau un negustor. Te spovedești numai la duhovnici, adică la gratuitate.

Am optat pentru duhovnicie avocațială la criminalii politici. Îmi plăcea să le surprind mecanismele interne, altminteri destul de primare.

Mulți dintre ei m-au considerat, în momentele lor grele (fiindcă le convenea), prieten, tovarăș, rubedenie

spirituală. În mod eronat, fiindcă un jurist nu poate fi prieten sau tovarăș cu infractorii de orice speță ar fi, chiar dacă aparțin la nobila delincvență politică. Dă-i dracului! Medicul are o strictă deontologie profesională și este – prin jurământ – legat de secretul profesional, dar el, juristul penalist, nu pactizează și nici nu fraternizează cu infractorii.

I-am pledat gratis nu numai din interes științific și din interes profesional (infractorul politic îți aduce glorie și relații), ci din pricina naturii mele sacerdotale, seniore și ostășești. În definitiv (acestea erau căile raționamentului meu), infractorii politici luptă pentru idei, iar ideea în sine nu trebuie penalizată. Argumentația mea este de factură liberalistă și democratică. Dar fără un pic de liberalism și fără un pic de democrație formală, viața obștească n-are nici un haz și se transformă în infern! Chiar dacă vrei să consideri națiunea ca pe o familie, unde tatăl se bucură de tratament preferențial, în schimbul și față de obligațiile sale peremptorii, în sânul familiei moderne sunt discuții, schimb de idei furtunoase, pedepse benigne și o democrație agreabilă.

Nu pot și nici nu am dreptul, cu asemenea idei și cu metodologia mea sacerdotală, cu bizarerii seniore și cu atletică ostășească demonstrată în momente foarte grele, să mă consider un *apolitic*. N-ar fi ostășește, nici cinstit și nici exact. Sunt și eu animal și sunt extrem de sociabil. Dorind să scriu pe vioara preferată cronica timpului meu, ca Ion Neculce, asemenea cronicarului muntean Radu Popescu și ca Miron Costin, am nevoie urgentă și permanentă de oamenii timpului meu. Nu sunt un apolitic, ci om politic, om de stat, dar nu om de sfat, de mahala sau din clasa unui partid.

Ce am observat la oamenii politici?

Aș face o clasificare a observațiilor:

1. caracteristici specifice localismelor – zonă geografică, moment istoric, clasă socială,
2. caracteristici intrinsece și de substanță (natura propriu-zisă și eternă a omului politic).

Ad.b. Notez: egoismul, ferocitatea, lipsa de scrupule în urmărirea finalității, draparea verbală și duplicitatea. În rezumat: natura omului politic este criminaloidă. Singurul lucru care deosebește pe omul politic de criminalul de rând (asasin) este inhibiția personală sau, după definiția faimoasă a domnului Iuliu Maniu și des repetată de oamenii politici (am auzit-o de la un lider comunist și de la un fost ministru liberal cu ghilimele „maniste”):

— Eu nu mă supăr când vrea adversarul, eu mă supăr când îmi convine *mie*.

În momentul convenabil, criminaloidul își dă drumul vendetei, gingaș cultivate. Nu vedeți că în România nu se mai termină cu crimele politice și cu calomniile mortale? Prima grijă a lui Iuliu Maniu după 23 august 1944 a fost ca să aresteze pe Gheorghe Tătărăscu. Aș apropia pe omul politic modern nu numai de tipul politic criminaloid, ci și de tipul gangster. Dacă nu vă gândiți o oră asupra fenomenului „gangster”, asupra „bandei”, asupra relațiilor dintre oamenii „bandei”, dintre „bandă” și „șeful bandei”, dacă n-ați citit reportaje amănunțite despre Al. Capone și Dillinger, dacă nu cunoașteți metodele gangsterești, capcanele, discuțiile lor asupra strategiei și tacticii, lichidările dușmanilor și lichidările fizice sau morale ale prietenilor incomozi – nu știți nimic despre fenomenul politic din România mea, a anilor 1933 până în 1947.

Am rămas la început perplex și stupefiat, pe urmă,

am surâs îngândurat, când clientul, nobil delincvent politic, îmi recomanda în tactica apărării, când întâlneam un judecător, amic personal sau simpatizant al doctrinei infractorului:

— Să-l stoarcem ca pe o lămâie!

— Dar, poate, mai avem nevoie și în alte cazuri și în alte loturi PCR.

— Să-l stoarcem acum. Îl aruncăm și găsim altul!

Omul politic nu cunoaște morala, gratitudinea și noblețea sentimentelor. A spune că omul politic este imoral nu-i exact. El e amoral și duplice. Se teme de imoralitate, fiindcă acuza îi atârnă ca ghiuleaua de picior în fața opiniei publice și poate fi demascată. Sunt imorali în doze homeopatice (vorbesc de cei mai ipocriți dintre ei), pe înfundate și în cerc restrâns. Convingerile și barierele morale – *c'est le dernier de leurs soucis*. Ultimul țăran și ultimul proletar au table de valori morale în inima și în mintea lor. În inima omului politic sălășluiește o peșteră de tâlhari, iar mintea lui e cuiabar de vipere și fagure de viespi.

Artiști și metafizicieni

Artiștii și metafizicienii, „domnii artiști” și „venerabilii metafizicieni” – ah, ce coarde întinse și vibrante, ce animale nobile și rare, ce ființe fermecătoare și cât de neajutorate!

Inima mea de ostaș și de gentilom desuet nu îngăduie, pe zonele de sociabilitate, decât pe domnii artiști și pe confrății mei, metafizicieni! Iar eu, printr-o cruntă ironie a destinului, sunt obligat să trăiesc în mici tragi-comedii cotidiene, printre negustori sordizi, politicieni criminaloizi și infractori de drept comun.

Refugiul este în lectură: contact sânguitor cu grandioasele panorame ridicate de metafizicieni. Sau frecven-tare de muzee plastice.

Pe urmă, fiind animal sociabil: în agape săptămânale cu domnii poeți și cu scânteietorii artiști ai epocii și ai prieteniei mele. Unicul criteriu de selecționare a lor: coarda artistică, vibrația autentică, visarea nebună, geamătul durerii metafizice, spleenul. La cele cinci orașe europene ale tinereții mele rebele și vagabonde, aceste criterii (artă și preocupări metafizice) au prezidat suveran și fără de prihană.

Nu sunt artist 100% și nici metafizician 100%. Poate un amestec de artă, de știință și de metafizică.

Dar nu iubesc și nu stimez decât arta și metafizica, pe „domnii artiști” și pe „venerabilii metafizicieni”, în formele lor embrionare până la varietățile rafinate din pepinierele complete. Oamenii de știință mă plictisesc.

Trișează, în finală

În meciurile de fotbal, cluburile bogate cumpără, în finală, doi-trei jucători din echipa adversă. În acest mod, deloc *fair-play*, se câștigă finala. Se mențin încasările și clubul. Cunosce un poet, dublat de un economist avertizat, care trișează, regulat, în finală.

Sunt oamenii cei mai periculoși, tot atât de periculoși ca „agenții de siguranță” în mișcările politice revoluționare, tot atât de disprețuiți ca reporterii mincinoși cu bombe zilnice, ca politicienii dornici de catastrofe cotidiene, ca negustorii cu credit care își înșeală prietenii negustori, ca amanții care mimează focul sacru erotic, ca artiștii-cabotini, ca metafizicienii-profesori fără vocație clară.

O specie care ține de hibriditate: poeți compunând poeme pentru biserica ortodoxă orientală, dansatoare de 100 de kilograme cântând *Carmen* cu foc, oratori gângavi dialectali.

Scârnăvii.

Gloanțe și pietroaie

Pietroaiele și gloanțele nimeresc în pieptul, la tâmpla sau la picioarele adversarului. Instinctul de agresiune sau de apărare al omului înarmează mușchiul viteaz și trimite glonțul sau pietroiul la țintă.

Isus Christos spunea: cine scoate sabia, de sabia va pieri!

Sărman mântuitor din Nazareth!

Indivizii și popoarele agresive stăpânesc lumea. Când pierde agresivitatea, instinctele în totalitatea constelației se anemiează și se devitalizează. Urmează estetismul, agnostica, scepticismul elegant și decadența, cu putregaiul ei scânteietor. Pătura agnostică pierde și lasă loc altei pături mai pline de elan, de agresiune și de proaspete instincte.

În această luptă dintre „vechi” și „nou”, dintre „decadent” și „vital”, se păstrează câteva stirpe vechi de permanentă și stilată vitalitate. Într-un sat și o regiune, oamenii se cunosc prea bine și se încruscresc între ei. Se păstrează cu greutate. Uneori, decad economică. Ca și aurul, sclipesc în țărână prin sclipirea ochilor, prin fizionomie distinsă și finețea mădurelor.

Îndeobște, sunt bunii gospodari robotitori cu veselie și cu îndemânare. Între gloanțe și pietroaie mai există și aurul: etalonul creației artistice, economice, metafizice și – uneori – politice. Când se apucă de artă, nu sunt cabotini: o practică cu simplitate și cu osârdie gospodărească. În economie, tind la noutate, la modernizare, la chiverniseală și la chibzuință. În metafizică sunt buni preoți, buni primari pe zeci de ani, buni notari, buni profesioniști și dezinteresați mântuiți de molima aposto-

latului. În politică, ajung ctitori, oameni de stat (iar nu politicaștri: oameni de sat ori de județ), ostași cu sabie sau cuvânt care știe să taie nodul gordian al zarvei obștești.

Subconștient bogat

Relația dintre subconștient și conștiință, pusă în evidență de Hartmann și de Sigmund Freud, ar trebui precizată pe latura bogăției și a sărăciei subconștientului pacientului sau individului normal analizat.

La scriitori, categorisirea este clară: avem scriitori cu subconștient bogat și scriitori cu subconștient sărac. Am putea spune că geniul este o formă de bogăție enormă a subconștientului. În acest tezaur ascuns (adevărata comoară a Nibelungilor), zac experiențele infantile și instinctele ancestrale, memoria speciei, traumatisme de adolescență și efluvii pline de dinamica vitalității specifice.

Marii scriitori au toți – fără excepție – un subconștient bogat. La Goethe și Shakespeare găsim monștri și zeițe, înțelepți și diavoli, eroi și șarlatani. Tolstoi a spus cu candoare că încântătoarea Natașa din *Război și Pace* este el, personal, iar Gustave Flaubert a declarat suav că s-a descris pe sine în Emma Bovary și a avut simptome de otrăvire cu arsenic pe când făcea descripția eroinei romantice și nesărate.

Individul cu subconștient sărac este – îndeobște – și cu o conștiință pauperă.

Între personalitățile puternice și personajele paupere se poate observa a treia categorie: cei cu subconștient redus ca forță, dar cu conștient bogat, nuanțat și complex.

Printre scriitorii din această categorie, aș enumera pe scriitorii de tip livresc, André Gide sau Paul Valéry.

Unda ctitorului și unda cetății

În problema ctitorului, se plasticizează problema integrării și reprezentării în viața obștească.

Integrarea și reprezentarea în cetate sunt două probleme de drept constituțional, adică o interferență și o sinteză de politic și juridicitate.

Cine poate fi ctitor în cătun, sat sau târg?

Cine poate fi reprezentantul orașului, al județului, al provinciei sau al statului?

Ctitorul în cătun, în sat sau în târg nu poate fi decât omul bogat și evlavios. Îl caracterizează două note distincte: bogăția materială și religiozitatea sinceră. Ctitorul clădește fântâni, biserici, școli, spitale, ajută văduvele sărace, are grijă de orfani, înzestrează și cunună fetele cuminți. Ctitorul trebuie să aibă avere, în afară de imboldul intern al evlaviei. Dacă este zguduit de febra credințelor și al dogmelor și nu mai știe să facă avere (sau n-a făcut avere anterior crizei religioase), are deschisă calea pustnicului, calea instinctelor clericale. Își găsește, acolo, mântuirea individuală, dar nu poate fi ctitor, nici factor de integrare sobornicească.

Ctitoria este strâns legată de caritate și de filantropie. Ctitoria este de domeniul tipologiei bio-psihologice rurale și în cadrul economiei naturale. În alt cadru, poartă alt nume. Aceste funcțiuni sufletești și integrativ-comunitare nu s-au pierdut odată cu lichidarea economiei naturale prin invazia economiei de schimb capitalist. În materie biologică și psihologică umană nimic nu se pierde, totul se transformă și se recâștigă. Evoluția moral-psihologică este o stupiditate, fiindcă instinctele, tru-

pul, subconștientul și conștientul nu suferă modificări radicale și modificări de structură. Credința în „evoluție” și „progresismul moral” sunt năzdrăvăanii teoretice pentru uzul semidoctilor. Nu există „evoluție progresistă” în materie de biologie și de psihologie actuală. Pot fi corcitură, hibridități, maladii, anormalități – sortite pieirii în scurt timp. În general, hibridii nu se reproduc. Experiențele pe plante sunt simple grefe și adaptări ale forțelor originale într-un mediu nou și impropriu. Ele nu dovedesc evoluția și nici mutațiile bruște. Până în prezent, ne aflăm în domeniul fixităților în ceea ce privește biologia, psihologia și morala. Se schimbă tehnica producției, se schimbă vestmintele, se schimbă confortul, se schimbă legile, formele și instituțiile juridice, se schimbă raporturile de forță între națiuni și clase, dar nu se schimbă omul, sufletul lui, instinctele lui, înțelepciunea și rațiunea lui, morala lui, subconștientul, sângele, trupul și centrul fiziologici. Aici avem date originare, fixități și eternități aparente pe parcursul celor șase mii de ani de cultură și civilizație.

Tipul de ctitor apare în mediul rural și în societăți agrariene. Cât timp subzistă acest mediu, ctitorul este prezent. În el se face integrarea sobornicească (sătească ori comunitară) și reprezentarea în afară, în raportul cu alte celule. Ctitorul este stăruitor și posedă anumite funcțiuni.

În țările coloniale și semi-coloniale, chiar dacă nu au ieșit din economia naturală și au intrat cu viteză în economia de schimb, chiar dacă s-au industrializat și au intrat în faza capitalului monopolistic, aceste fenomene petrecându-se sub forma de plus-valută care iau drumul străinătății, clasa burgheză fiind dependentă până la slugărnice și colonialitate de marile centre mondiale,

tipul ctitorului nu este ușor lichidabil. Ctitorul persistă. În India, apare spre stupefacția „civilizaților”, Mahathma Gandhi și este ascultat cu religiozitate de 400 de milioane de oameni. În Balcani avem tipuri de haiduci, de comitagi, de șefi politici cu charisma non-violenței și a criticii nihiliste.

Ctitorul în epoca burghez-contractualistă și atomizată nu mai are aceleași funcțiuni de integrare și reprezentare.

Imboldul său originar de evlavie se exercită fără integrare pe zone periferice.

Care sunt zonele ctitorului etern și funcționalitatea sa în epoca sistemului capitalist?

Ctitorul etern se îndreaptă spre filantropie și caritate. Dacă este femeie, nu se mai face stareță, nici jupâniță cu 101 fini, ci soră de caritate. Dacă este bărbat, intră într-una din nenumăratele secte cotizante, începând cu funcțiile și partidele politice și sfârșind cu Armata Salvării sau cu organizații quasi-secrete fraterne și filantropice.

Unda ctitorului este unda Cetății.

Raza și modalitatea lui de acțiune depinde de Cetate, de structura și de transformările ei.

„A ști” să faci politică în semi-colonii

Gură-cască spune afirmativ: „Conu X știe să facă politică”!

Am auzit și apelativul „coane tovarăș”, dat cumnatului meu Lucrețiu Pătrășcanu de către țărani de la Poiana Țapului, din creierii munților Carpați sinaioti, buștenari și din lanțul Bucegilor.

A ști să faci politică în statele libere și independente este un meșteșug regal. Poate cel mai greu meșteșug, fiindcă presupune captarea ctitorială a sufletelor, conducerea lor și darul reprezentanței, gustul stăpânirii, cu cortegiul de griji mărunte.

A ști să faci politică rea în semi-colonii este un talent concretizat într-un proverb: își vinde sufletul pentru un blid de linte. Adresele se cunosc: legațiile și ambasadele străine, în special ale marilor puteri. S-o nimerești exact și să-ți aștepți rândul: rândul evenimentelor și rândul la vechime.

Rândul la vechime poate fi sărit prin supralicitare. Cine supralicitează la o legăție sau ambasadă, față de un compatriot cu vechime la blidul de linte, acela câștigă în mod matematic.

Istoria semi-colonială a României contemporane de la 1912 până azi (de la 1848 până la 1912, România a fost o țară relativ liberă și dornică de a-și menține independența prin corifeii ei) a trăit cazul clasic ilustrat cu dispreț de poporul român în proverbul său cu blidul de linte. Ne referim la lupta dintre Horia Sima și Mareșalul Ion Antonescu. Pot aduce și alte cazuri actuale.

Horia Sima, în calitate de vesel moștenitor al lui

Corneliu Zelea-Codreanu, avea „drepturi” mai vechi și „state de serviciu” impresionante față de legația celui de al treilea Reich. Codreanu făcuse declarația stupefiantă că, în trei zile de la preluarea puterii de către legionari, România va intra pe axa Roma–Berlin–Tokio, părăsind drumul politicii externe tradiționale, care era Paris–Londra–Washington. Această declarație stupefiantă, fiindcă modifica radical politica externă a unei țări-cheie în angrenajul internațional, se făcuse fără contra-prestații, fără garanții, fără tratative, fără înscrieri secrete. O plească pe care cel de al treilea Reich o primea din România. Evident, pentru conducătorii Berlinului de-atunci, această declarație necondiționată a semi-colonialilor de la gurile Dunării, posesorii unor importante surse petrolifere, reprezenta o fidelitate de vasal în sensul cuvântului german *Treue*. Credință necondiționată (*unbedingte Treue*). Fidelitate netăgăduită și neașteptată de la bizantini.

Și, totuși, legionarii în frunte cu Horia Sima, succesorul lui Codreanu, au fost azvârliți peste bord printr-o supralicităție, când au ajuns la putere. Ion și Mihai A. Antonescu mergeau pe aceeași linie de politică externă, ca și Sima. Ei aduceau două lucruri în plus: Mihai A. Antonescu era profesor universitar (încă necăftănit, fiindcă Ică și-a croit și semnat singur decretul, dar oricum un fel de profesor), deci reprezenta încrederea cercurilor intelectuale burgheze, pe lângă calitatea sa de șef al tineretului național-liberal de sub conducerea lui Gheorghe Brătianu (nume glorios de familie, legat de orgoliile independenței României).

Generalul Ion Antonescu aducea mai mult: armata necesară într-un război, carnea ieftină de tun pe sectorul sudic al frontului. Era un general trecut, în mod obișnuit, pe toate treptele și cu o faimă de specialist.

Între legionarii „credincioși” Berlinului, înrudiți ideologic, dar simple haimanale ale profesionalismului politic de trotuar și revolver, și un general flancat de un universitar carierist de extracție liberală, Berlinul n-a pregetat nici o clipă asupra atitudinii de luat în semi-colonia dunăreană. Au ales pe cei care aduceau mai mult și s-au debarasat de rudele întru comună mitologie. Aceste rude erau sărace, iar semi-colonialul sărac n-are nici un haz. Din colonii și semi-colonii trebuie să extragi aur, diamante, grâne, materii prime, petrol și carne de tun.

Un impiegat cu două gradații din Metropolă frecventează palatul unui maharajah sau al unui prinț valah, dar nu se coboară în coliba unui paria sau a unui păstor rău-mirositor a zer.

Omul de Metropolă își are mândriile lui secrete și prejudecăți de igienă vestică. Într-adevăr, ciobanii au dulăi mițoși și turbarea a dispărut numai în Germania, Anglia, Franța și Statele Unite. Te poate mușca un câine, un păduche, un scorpion sau un localnic. Coloniile și semi-coloniile nu prezintă securitatea decât în palate și gospodării opulente – deși igiena lasă de dorit și pe acolo, în special igiena alimentară.

Evident că militarii Prusiei au preferat un general lui Horia Sima (profesor secundar obscur, aventuros, fără avere, fără lucrări teoretice, un terorist pistolar și nițeluş surd). Pirpiriul Horia Sima nu zornăia din cizmele lăcuite ale cavaleristului Antonescu, căruia ceașca de cafea nu-i tremura ca în mâinile îndoliate la unghii ale profesorașului. Cred că Horia Sima a pierdut partida în fața Berlinului fiindcă nu-și curăța unghiile. Și le rodea ca un adolescent-golan de pe maidane.

Omul politic în semi-colonii

O paralelă între omul politic din Metropolă și omul politic indigen colonial sau semi-colonial, ah, ce subiect pentru un romancier de tip flaubertian sau pentru un memorialist!

Închipuiți-vă pe Alexandru Marghiloman, politician român, pastişând pe lordul Rosebery, primind în casa lui de paianță în stil francez pe grosolanii junkeri germani din anii 1914–1916, care-i remiteau din labele lor păroase „fonduri financiare” (pleonasm răspândit) pentru a corupe cu ajutorul gentlemanului balcanic presa „independentă” a patriei sale.

S-a mai stabilit, definitiv, că partidul takist era subvenționat de trusturile petrolifere mondiale, în frunte cu Rockefeller și Deterding. Anglo-olandezul își avea partidele și ziarele „sale” franceze subvenționate, la fel cum proceda, de altminteri, și Sir Basile Zaharof.

Take Ionescu era un lacheu ideologic mânjit de păcura de dolari și de lire sterline. Arhiva de la Quai-D'Orsay este deschisă istoricilor contemporani. Poftiți, intrați și citiți rapoartele consulilor francezi, cum au făcut-o doi studenți români în 1927! Caligrafia lor e nițeluș ilizibilă!

Legatia germană a prelucrat cu arginți opinia publică indigenă prin Alexandru Marghiloman, în primul război mondial, nădăjduind că România va intra în război alături de Puterile Centrale.

În preajma celui de-al doilea război mondial, prin anii 1933, 1935 și 1936, iubitul nostru dascăl și metafizician Nae Ionescu se întâlnea la Hotel Adlon din Berlin

cu Franz von Papen. A concediat rapid și cu ușor orgoliu pe doi învățăcei cu care dejunase la faimosul hotel. (Învățăceii se numeau hiper-inteligenții și sclipitorii Sorin Pavel și Petre Țuțea-Boteanu). Vă asigur că nu discutau la ceai diferențele dogmatice dintre catolicism și ortodoxie, ci scoaterea în ediții somptuoase a ziarului „Cuvântul”, a revistei „Axa”, a broșurilor legionare și instalarea trupelor germane pe Valea Prahovei. Ultimul subiect a fost trecut sub tăcere de către diplomatul Franz von Papen și de ulceratul moralist Nae Ionescu? Cred că da! Se înțelegeau din priviri, din efluvii intelectuale și telepatiche.

Când Victor Iamandi, ministrul justiției, a deschis casa de bani a profesorului metafizician Nae Ionescu de la Băneasa, construită de filozoful politic român, momentan arestat de poliția politică, a rămas stupefiat. Bietul Victor Iamandi ar fi putut cumpăra toată regiunea Cotnari cu banii găsiți la Nae Ionescu. S-au găsit peșin 23 de milioane lei, bașca acțiuni și depozite bancare. Deși cu gazetă suspendată, își plătea toți redactorii în mod punctual.

Pastișa de lord englez turist denumită Marghiloman, avocatul Take Ionescu, care avea talent de decan parizian și a ajuns un biet lacheu petrolifer semi-colonial, ca și filozoful Nae Ionescu, cu 16 volume stenograme de publicat, pe care nu le avem nici până azi, și-au masacrat viața lor indigenă, vocația lor plenitudinară, sufletul lor bun și blând (toți trei aveau, în fundul inimii, câte un borcan de dulceață) pentru halucinații politicastre locale. Nici unul nu se gândea să conducă Europa.

Alexandru Marghiloman putea să facă o crescătorie de cai cu venitul său de 80.000 de lei aur, prin 1925–1916, o fermă și o herghelie model în sud-estul euro-

pean, după tradițiile legendare ecvestre ale voievodatelor.

Take Ionescu trebuia să rămână „gurița de aur” pusă în slujba micilor săi burghezi încurcați și a țăranilor împilați.

Nae Ionescu putea lua succesiunea în istoria filosofiei lui Toma din Aquino sau a lui Leibnitz.

Ce-a rămas din viața lor? Din energia lor? Din sufletele lor?

Praful și pulberea s-a ales de eforturi, de suferințe și de semne de infern dantesc.

Omul politic în colonii și semi-colonii are două coordonate:

- 1) coordonata criminaloidă;
- 2) coordonata mattoidală.

Omul politic din această teapă nu e un criminal de rând, dar trebuie să fie – pentru a avea succes – un criminaloid. Pe urmă trece la crime ordinare, ca majoritatea miniștrilor de interne. Politica fără succes, adică fără guvernare, n-are sens, n-are haz. Omul politic trebuie să fie, inițial, sau să devină, ulterior, un infractor.

Omul politic din aceste zone geografice se recrutează, deseori, din tipul mattoidal. Ce însemnează asta? „Mattoide” e o expresie din criminologia italiană dirijată de Lombroso. *Mattoide* echivalează cu *demi-fou*, cu semi-nebunia.

Gândiți-vă la destinele înrudite ale lui Constantin Stere și Iuliu Maniu, înrudite și îndușmănite crâncen la sfârșitul vieții lor. Au fost prieteni în tinerețe și în apogeul maturității. Au dus lupte memorabile împreună în Ardeal. Constantin Stere era delegatul lui Ionel Brătianu și mediator în conflictele ideologice acute tipic ardelenesti, de tipologie a unei provincii subjugate și co-

loniale. Când Ardealul a fost eliberat de Ionel Brătianu, C. Stere și Iuliu Maniu s-au găsit pe platforma comună a unui partid. Au luptat zece ani ca să doboare pe Ionel Brătianu, pe care l-a doborât numai moartea. Nici după moarte nu au putut doborî brătienismul, cu rădăcini adânci locale.

S-au strâns în sufrageria cumnatului lui Ionel Brătianu, prințul Barbu Știrbey. După îndelungi conciliabule, au ales pe un nou prim-ministru, chiar pe Știrbey. Au trimis delegați în guvern, de fapt ostateci: pe Ion Mihailache, exponentul țăranimii și pe Grigore Iunian, gurița de aur și de cianură de potasiu.

Iuliu Maniu și Constantin Stere au dominat atmosfera ideologico-politică a țării, începând din anul 1907, aproape patru decenii în șir. Cu moartea lor nu se sfârșește influența. Nu sunt atâtea școlari iunianiști și steriști, care conduc balul politicii contemporane?

Să notăm faptul straniu că Iuliu Maniu și Constantin Stere n-au guvernat aproape niciodată, *în fapt*. Le lipsea latura criminaloidală și mattoidală specifică semi-colonilor și comitagiiilor balcanici. Ionel Brătianu, marele lor adversar, era perfectul senior cu aptitudini de șef de comitagii balcanici – mâna dreaptă a lui Ionel Brătianu a fost Alecu Constantinescu-Porcul. C. Stere a pregătit reforma agrară și a adus pe socialiști în partidul liberal. A fost raportor la reforma agrară a lui Ionel Brătianu în Parlamentul dinaintea primului război mondial.

C. Stere a fost autor al unui ante-proiect de Constituție însușit temporar de Iuliu Maniu și al reformei administrative semnat de Romulus Boilă (nepot al lui Maniu). Totuși, înrâurirea sa politică a fost aproape nulă, ca și a lui Maniu. Elevii iunianiști ai lui Stere, ca și elevii lui Iuliu Maniu, au fost tot atâtea bande de comitagii, de

nătăngi și de mici satrapi, ca și ai lui Ionel Brătianu, tot atât de puțin legalști și democrați, dar ahtiați după delapidări ca și liberalii. Omul politic român de orice partid se aseamănă cu alții din alte partide, ca două picături de apă scoasă din noroi, având în compoziția chimică numitorul comun criminaloid și pe cel mattoidal.

Cine a studiat biografiile oamenilor politici din Mexico și Venezuela, din Argentina, Peru și Brazilia, cine știe activitatea colonelului Lawrence în regiunile arabe și pe adversarii lui Gandhi din India nu se mai miră de ceea ce se petrece în România: țările cu situații obiective similare nasc tipuri similare de politicieni.

În aceste regiuni, politicianul trebuie să fie nițelus nebun și pervers, să fie caracterizat prin *moral insanity*, cum spun englezii, să aibă violența brahială sau poltronă în subteranele pline cu zăcămintele semi-criminale ale subconștientului psihopat. Așa se face selecția lor. Ce urmăresc politicienii? Schimbarea guvernării. Poporul român, aflat la răscrucea imperiilor invadatoare osmanlâie, polace, maghiare sau țariste, a sintetizat sceptic și pesimist natura intrinsecă a politicienilor săi autohtoni: schimbarea domnilor, bucuria nebunilor. Orice domnitor venea cu ajutor străin și cu angarale multiplicat pe lângă cele existente.

Mattoizii autohtoni se luptau între ei pentru schimbarea guvernării, în folosul lor și al puterilor străine. Politica propriu-zisă a fost și a rămas cancerul României. A rămas, în schimb, morala, balada și elegia pe care o cultivă naturile ctitoriale și cei cinstiți sufletește. Comparați acum viața politică din colonii cu viața politică din Metropola londoneză, de pildă. Irlandezul Peel, rege electoral neîncoronat al patriei sale, a fost decapitat fiindcă se îndrăgostise de o doamnă Simpson adulterină.

Ai noștri își schimbă nevestele când vin la minister cu metrese din lumea baletului. Un ministru englez delapidator e ceva inconceptibil. Un deputat șperțar – o raritate. Chiar geniul este izgonit de la arta guvernării prin neregularitățile fatale, fiindcă un om mare este o fatalitate, la cârma vieții publice, cum spune proverbul chinez. Talen-tul pitoresc al lui Winston Churchill, cu o viață particulară de o puritate fără pată, a fost utilizat numai în momente grave, excepționale, când curgeau lacrimile, sudoarea și sângele.

Omul politic din Metropolă este *vir bonus*.

Omul politic din colonii și semi-colonii este *mala-bestia*.

Vir bonus din colonii rămâne protestatar ca Mahatma Gandhi și ca Eminescu (profetul și poetul cu cele mai adânci analize și documente politice scrise în țările lor). După pilda lor memorabilă, rămân utopici sau melan-colici, răzvrățiți haiducește sau în non-violență, cu brațe încrucișate, cu neutralitate, cu helvetizare, cu edilitate, cu gospodărie, cu profesionalism medical, cu inginerie sau duhovnicie a sufletelor rănite, otrăvite ori estropiate. Rămân și eu, umil, în spațiul meu mioritic, din spațiul balcanico-carpătino-danubian și din Europa mea.

(19 noiembrie 1947, ora vânăta dintre 18 și 19).

Notă finală

Această lucrare despre *Pomul Vieții* 1947 nu-mi aparține integral, așa după cum nu mi-a aparținut jurnalul intim *Pomul Vieții* 1944, apărut în editura Bucur Ciobanul, colecția Meridian, București, 1945.

De la declanșarea celui de-al doilea război mondial (septembrie 1939), sunt incapabil să-mi mai urmăresc traectoria lucrărilor personale. Munca intelectuală în România este destin ingrat, muncă de Sisif sau condamnare la munca de salină. Condițiile exterioare nu sunt propice.

Nu m-am plâns niciodată de rele condiții. Canarul cântă hojma în colivie. Am luat pilda lui Spinoza și mi-am organizat biroul meu de avocat și de șlefuit lunete, ca să nu am nevoie de nici un „mediu ambiant”. Îmi urmăresc problemele după terminarea celor opt ore de muncă pe care le jertfesc cotidian, lumii și hoitului meu. Restul a fost, este și – sper – va fi autonomie, *helvetizarea* profesiei și vocației mele scriitoricești. Cio-cârlia zboară vara spre bolta cerului de azur, iar privighetorile cântă nopțile prin zăvoaiele parfumate și înflorite.

Din septembrie 1939 până azi, *helvetizarea* mea a fost o individualitate estropiată de tropăitul de cai ai Apocalipsului războinic.

Nu mai sunt responsabil de cărțile mele și n-am răspunderea deplină asupra acțiunilor mele. Ultima publicație – *Pomul Vieții* 1944 – a fost o operă de editor de manuscrise, deși recenziile nu m-au crezut. Dar așa a fost.

Acest copac din zăvoiul cu *jurnale intime* din 1947 ar putea și ar trebui să apar în anonimatul cel mai

desăvârșit. E un copac tăiat dintr-o pădure comună tuturor. Dar, din prejudecăți individualiste, datorită educației vestice europene, avem dispreț pentru munca anonimă. Tipograful și editorul meu nu înțeleg să tipărească o carte anonimă. Le-am explicat în 1947 că aici sunt gândurile prietenilor mei notate, crescute și meditate în rodnicia formulării din perioada 1939–1947; este o carte ocazională, gândită pe o perioadă limitată de timp, iar adevăratul scriitor nu poate gândi și scrie decât având în față mirajul secular, milenar sau chiar mirajul eternității.

Degeaba.

Editorii sunt niște bestii (*mala bestia*), afaceriști și latifundiași pe șesurile cu oi ale lui Gutenberg. Rămân tot la editorul meu Mihai Drumeș, romancier și *a-propriu* al editurii Bucur Ciobanul, consăteanul și amicul meu. Sunt jurisconsult gratuit și președintele consiliului de administrație al acestei edituri.

Dau drumul acestei cărți sub semnătura proprie – din impulsul editorului.

Cartea aceasta este cartea voastră, cartea tuturor celor din anul 1947.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	7
<i>An Nou, 1947</i>	11
<i>Invitația lui Mihai Magheru (2 ianuarie 1947)</i>	21
<i>Lenin și noi, Românii</i>	23
<i>Despre coordonatele umanismului socialist și ale bunului european</i>	32
<i>Șase teze pentru helvetizarea României</i>	45
<i>Treuga Dei sau helvetizarea României în „concertul european” al marilor și micilor puteri</i>	51
<i>Stil de viață în țară semi-colonială</i>	56
<i>Oportunitate și oportuniști</i>	57
<i>Rentier în țară semi-colonială?</i>	58
<i>După nuntă</i>	60
<i>Drumul libertății interioare</i>	61
<i>A fi semi-colonial</i>	62
<i>„Meditații” sociologice</i>	63
<i>Știi românește?</i>	64
<i>Șovinism semi-colonial</i>	67
<i>Șarlatanul egoist</i>	69
<i>Unde sunt criteriile morale?</i>	70
<i>Lupta pentru putere</i>	71
<i>Pendularea între extreme</i>	72
<i>Emoții socialiste</i>	74
<i>Lipsa cinicilor în politica de azi</i>	76
<i>Turburări la Bombay</i>	79
<i>Vice-regi</i>	81
<i>Mexico, marea mea iubire</i>	83

<i>Botlivala din Bombay</i>	84
<i>Interpretarea mic-valahă a filosofului Friedrich Nietzsche</i>	87
<i>Două morale</i>	89
<i>Concluzia morală a lui Schopenhauer: Sfântul</i>	90
<i>Morală și infracțiunea</i>	92
<i>Morală, moravuri și proverbe</i>	97
<i>Morală semi-colonialilor</i>	98
<i>Infracțiunea semi-colonialului</i>	99
<i>Distanța patetică</i>	100
<i>Fariseism (reabilitare)</i>	101
<i>Ce te reține ?</i>	102
<i>Mondenitate cu bogații</i>	103
<i>Situație și acțiune</i>	104
<i>Organizare cracoviană</i>	105
<i>Reînvierea takismului</i>	106
<i>Binele și răul</i>	108
<i>Răul, binele și justiția imanentă</i>	109
<i>Prieten artist</i>	110
<i>Fr. Nietzsche și problematica morală</i>	112
<i>Gospodăria: lucru îngrozitor</i>	113
<i>Jean-Paul Sartre în 1947</i>	114
<i>Bizara trinitate</i>	117
<i>Geneza română a dadaismului european ?</i>	120
<i>Pesimismul eroic</i>	123
<i>Trei piei</i>	124
<i>Punga semi-colonială</i>	125
<i>Adulter în colonii</i>	126
<i>Coordonate la „helvetizarea României”</i>	127
<i>Ipotezele României helvetizate</i>	128
<i>Colecții de documente semi-coloniale</i>	129
<i>Rățoieli și neputință</i>	132
<i>Domesticirea nebunilor</i>	133
<i>Principiul ordonator</i>	134

<i>Omul simplu, omul complex</i>	135
<i>Declarație de politică externă</i>	136
<i>Europa, provincie a Franței ?</i>	139
<i>Morala română</i>	141
<i>Printre cancroși</i>	146
<i>Geniul răului este atotputernic în România ?</i>	147
<i>România între capitalism și comunism</i>	148
<i>Gândirea cea mai dulce</i>	150
<i>Egoismul brutal și dezordonat</i>	151
<i>„Intellectualism” și intelectualitate</i>	152
<i>Carte pe măsură</i>	153
<i>Umbra</i>	154
<i>Piele de drac</i>	155
<i>Despre conservatorii semi-coloniali</i>	156
<i>Empirie valahă</i>	157
<i>Cinul apărării semi-coloniale</i>	159
<i>Urbanistice</i>	160
<i>Epoca 1913</i>	161
<i>Două lumi</i>	162
<i>Rolul calitativ financiar al petrolului român</i>	163
<i>Mecanizarea prin petrol</i>	165
<i>Note despre petrol</i>	167
<i>Sociologia petrolului</i>	170
<i>Evoluția capitalistă în România</i>	173
<i>Suborniceasca</i>	174
<i>Inteligența, sare amară</i>	175
<i>Exigența</i>	176
<i>Un adevărat coșmar</i>	177
<i>Tabellae ceratae dacicae</i>	178
<i>Așezarea pânzelor</i>	189
<i>Vânturi, zăpada, ploaia</i>	190
<i>Decizia străbunilor</i>	191
<i>Semi-colonialul față de prieteni și față de servitori</i>	192

<i>Țăraniisunt păgâni și aristocrați</i>	193
<i>Străbuni sau strămoși ?</i>	195
<i>Lașitate și prudență</i>	196
<i>Catilina la porțile cetății</i>	197
<i>Lirica și epica</i>	198
<i>Stoarcerea plăcerilor</i>	199
<i>Nirvana junimiștilor</i>	200
<i>Scrisoare netrimisă „Revistei Literare”</i>	205
<i>Trei ipoteze</i>	215
<i>S. Timov și anti-neoioabăgia</i>	216
<i>Metodologia chestiunii agrare</i>	226
<i>Treptele evolutive ale studiului chestiunii agrare</i>	229
<i>Venitul proprietarului</i>	234
<i>Despre reforme agrare</i>	237
<i>Dinamica vieții economice</i>	241
<i>Teoria lui Virgil N. Madgearu</i>	243
<i>Teoria poporanistă asupra dezvoltării Capitalismului în țările răsăritene</i>	248
<i>Primul argument</i>	251
<i>Al doilea argument</i>	252
<i>Caracter semi-colonial</i>	257
<i>Argumentul economic pentru semi-colonialitate</i>	261
<i>„Cheia” și „enigma” tribulațiilor politice</i>	262
<i>Cuza Voda și „raiaua” turcească</i>	264
<i>Deterding la 10 mai în România</i>	266
<i>Sir Basil Zaharof la Bufta</i>	267
<i>Psihologia semi-colonialului</i>	268
<i>Politicianismul – cancerul națiunii române</i>	270
<i>Helvetizarea României, o utopie ?</i>	271
<i>România între două lumi și mai multe imperialisme</i>	273
<i>Viața politică și viața cetății</i>	275
<i>Cunoașterea omului</i>	277
<i>Mare artist minor</i>	278

Titu Maiorescu.....	279
Electoralita.....	280
Despre La Rochefoucauld.....	282
Mărturisirea lui Walter Lippmann.....	284
Îndoiala.....	288
Patru izvoare ale răului în România.....	291
Darul 293	
Problema colonială (definiție).....	294
Școlarii lui Zola.....	295
Apa neagră (izvoare).....	296
Deciziile melancolicilor.....	297
Scriitor român.....	298
Ce-ar însemna „helvetizarea României”?.....	299
Sănătatea mintală a politicianului român.....	300
Detașarea.....	306
Natura criminaloidă a omului politic.....	307
Artiști și metafizicieni.....	311
Trișează, în finală.....	312
Gloanțe și pietroaie.....	313
Subconștient bogat.....	315
Unda ctitorului și unda cetății.....	316
„A ști” să faci politică în semi-colonii.....	319
Omul politic în semi-colonii.....	322
Notă finală.....	328

De același autor:

1. *Psihanaliza judiciară*, Editura Cultura Românească, H. Steinberg, 1932;
2. *Beiträge zu Montesquieus deutschen Rechtsquellen* (Eine Untersuchung der hinterlassenen Manuskripte), Editura Cultura Românească, 1932;
3. *Germania Hitleristă*, Editura Adevărul, 1933;
4. *Filozofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, Editura Fundațiilor Regale, 1935;
5. *Procedura penală*, Editura Spor, 1939;
6. *Criminologia dialectică*, Editura Fundațiilor Regale, 1945;
7. *Portrete și Controverse*, seria I, Editura Bucur Ciobanul, colecția Meridian, 1945;
8. *Pomul vieții*, Jurnal intim 1944, Editura Bucur Ciobanul, colecția Meridian, 1945;
9. *Portrete și Controverse*, seria II, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1946;
10. *Brâncuși, amintiri și exegeze*, Editura Meridiane, 1967.

Traduceri:

1. Aurel C. Popovici: *Stat și Națiune* (din limba germană), Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1939 (*Reeditare* Editura Albatros, 1997);
2. Dimitrie Cantemir: *Descrierea Moldovei* (din limba latină și limba germană), Editura E.S.P.L.A., 1955.

Postume:

1. *Eseuri*, Editura Minerva, 1971;
2. *Brâncuși, amintiri și exegeze*, Editura Meridiane, 1976 (*Reeditare*);
3. *Atitudini și controverse*, Editura Minerva, 1981;

4. *Memoriile Mandarinului Valah*, Editura Albatros, 2000;
5. *Reeducarea de la Aiud, (Jurnal penitenciar: 1961-1964)*, Editura Vremea, 2000;
6. *Brâncuși, amintiri și exegeze*, Editura Fundației Constantin Brâncuși, Târgu-Jiu, 2000;
7. *Garda de Fier, Jurnal de filosofie politică (Memorii penitenciare)*, Editura Vremea, 2001.
8. *Helvetizarea României (Jurnal intim 1947)*, Editura Vremea, 2001.

În pregătire:

1. *Jurnal (1953 – 1968)*.

Helvetizarea României a făcut obiectul unor ample și crude cercetări penitenciare, de la 15 aprilie 1948 până la 19 noiembrie 1952.

Cercetările s-au reluat la 23 octombrie 1958 până la 12 iulie 1959, când au folosit pentru o hotărâre de condamnare judecătorească, alături de o serie de pledoarii de avocat și de manuscrise inedite. Condamnarea a fost în valoare de 15 ani muncă silnică, cu confiscarea averii integrale. (Dosarul se poate studia la Tribunalul militar al regiunii II București, sentința din 12 iulie 1959).

Povestea încercărilor de tipărire și odiseea autorului *Helvetizării României* în legătură cu acest volum formează un capitol separat din *Jurnalele intime (1947-1967)*, un jurnal cu povestea periculozității *jurnalelor intime* ținute de scriitori probi în timp de revoluție și de teroare, de abolire a justiției populare și umane.

Dr. Petre Pandrea